

Del C Övriga frågor

1 Ytterligare frågor om rättsskydd för personer med bristande beslutsförmåga

1.1 Bakgrund

I del A och B har främst frågor om ställföreträdarskap för personer med bristande beslutsförmåga behandlats. Syftet med att förse dessa personer med en ställföreträdare är att denne skall kunna rättshandla på den enskildes vägnar och därmed tillgodose såväl hans personliga som ekonomiska intressen. Personer med nedsatt beslutsförmåga kan emellertid trots ställföreträdarskapet hamna i situationer där de har svårt att värja sin person och sina ekonomiska intressen på grund av bräcklig hälsa, funktionshinder, hög ålder, missbruk eller liknande. I detta kapitel kommer lagstiftning som syftar till att utsatta grupper i samhället skyddas från övergrepp och oförmånliga avtalsituationer att genomgå. Vidare kommer behovet av förändringar i dessa hänseenden att behandlas.

1.2 Skydd mot oförmånliga avtalsituationer

Personer som har förvaltare får som huvudregel inte ingå rättshandlingar. Gör personen i fråga ändå det är rättshandlingen vanligtvis ogiltig. Vissa undantag förekommer dock, se nuvarande 11 kap. 8 § FB och förslaget till 11 kap. 13 § FB. Personer med god man som har kvar sin rättshandlingsförmåga kan utan den gode mannens samtycke ingå avtal av olika slag. För att få driva rörelse som medför bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen (1999:1078) måste dock den enskilde ha medgivande från den gode mannen som i sin tur måste ha samtycke från överförmyndaren för att kunna lämna ett sådant medgivande, se 14 kap. 14 § första stycket FB. När det gäller översynen av denna paragraf hänvisas till avsnitt C 2.2.

Genomgången nedan tar främst sikte på personer som har god man och vuxna personer som saknar ställföreträdare.

En person som t.ex. lider av en psykisk sjukdom kan tänkas ingå rättshandlingar som inte har sin grund i ett rimligt tänkande. Den enskilde saknar med andra ord förmåga att bedöma en rättshandlings innebörd och följder. Ett exempel kan vara en person som lider av manodepressiv sjukdom. Under den maniska perioden, som kännetecknas av bl.a. upprymdhet och ohämmat och okritiskt beteende, kan det tänkas att personen i fråga köper orimligt mycket saker, ibland helt utan nytta för honom. Beteendet får till följd att personens ekonomi allvarligt äventyras.

Ett annat exempel kan vara att en aldrig person lockas att köpa en dyr produkt som han har ringa nytta av från t.ex. en dörrförsäljare. Även här kan rättshandlingen innebära en betydande belastning på den enskildes ekonomi, särskilt om köpet har lagts upp som ett oförmånligt avbetalningsköp.

I avtalslagen och lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning finns olika bestämmelser som syftar till att skydda ovan nämnda personer från oförmånliga avtals-situationer. Dessa regler kan användas när ogiltighet inte följer direkt av t.ex. föräldrabalkens bestämmelser, jfr ovan.

1.2.1 Avtalslagens bestämmelser till skydd för personer med bristande beslutsförmåga

I avtalslagen finns tre bestämmelser som är av betydelse när det gäller att bedöma giltigheten av en rättshandling som en person med påstått nedsatt beslutsförmåga har ingått. Det rör sig härvid om 31, 33 och 36 §§.

Avtalslagen gäller formellt endast inom förmögenhetsrätten, men tillämpas även analogivis i andra sammanhang.

31 § avtalslagen

I 31 § första stycket avtalslagen föreskrivs att om någon har begagnat sig av annans trångmål, oförstånd, lättsinne eller beroendeställning till att ta eller betinga sig förmåner, som står i uppenbart missförhållande till det vederlag, som kan ha blivit erlagt eller utfäst, eller för vilka något vederlag inte skall utgå, är rättshandling, som på detta sätt tillkommit, inte gällande mot den förfördelade. I paragrafens andra stycke föreskrivs att detsamma gäller, om det otillbörliga för-

farandet ligger någon utomstående till last och den gentemot vilken rättshandlingen företogs ägde eller borde ha ägt kunskap om det.

Paragrafen behandlar ockersituationer. Syftet med paragrafen är att hindra att en person som befinner sig i någon form av underläge utnyttjas av någon annan. För att paragrafen skall bli tillämplig krävs för det första att avtalade förmåner skall stå i uppenbart missförhållande till vederlaget. För det andra krävs att motparten skall ha utnyttjat underläget hos den andre, dvs. trångmål, oförstånd lättsinne eller beroendeställning.

För personer med nedsatt beslutsförmåga torde det främst vara fråga om att deras oförstånd eller beroendeställning utnyttjas av någon mindre nogräknad person. Med oförstånd avses bristande omvärldsinseende som kan bero på okunskap eller oerfarenhet, men även berusning (se Kurt Grönfors, *Avtalslagen*, 1989, s. 152). Även lindrigare psykiska defekter hos den rättshandlande torde höra hit (se Axel Adlercreutz, *Avtal*, 2000, s. 71).

33 § avtalslagen

I 33 § avtalslagen föreskrivs att rättshandling, som eljest vore att anse som giltig, inte får göras gällande, när omständigheterna vid dess tillkomst var sådana, att det skulle strida mot tro och heder att med vetskap om dem åberopa rättshandlingen, och den, gentemot vilken rättshandlingen företogs, måste antas ha ägt sådan vetskap.

För att 33 § avtalslagen skall kunna tillämpas fordras att motparten kände till en omständighet som det, objektivt sett, skulle strida mot tro och heder att åberopa. Motparten måste alltså vara i ond tro om den omständighet som åberopas till stöd för att en viss rättshandling skall anses ogiltig, och han måste vara det vid rättshandlingens ingående. Paragrafen kan sålunda inte tillämpas, om motparten först i efterhand fått reda på den omständighet som åberopas till stöd för ogiltighet.

Den vaga utformningen av 33 § avtalslagen medför att praktiskt taget alla sådana förfaranden som avses i de föregående ogiltighetsreglerna, t.ex. 31 §, kan rymmas under denna bestämmelse. Att åberopa en rättshandling som tillkommit genom t.ex. ocker måste ju alltid anses strida mot tro och heder. Man kan därför fråga sig vilket tillämpningsområde som lagstiftaren har tänkt sig för 33 § avtalslagen. Avtalslagens författare avsåg att 33 § skulle förebygga det oriktiga motsatsslutet att 28–32 §§ uttömmande skulle reglera ogiltig-

hetsfallen av denna typ och ville med denna allmänna bestämmelse ge domstolarna möjlighet att förklara en rättshandling ogiltig även då rekvisiten i dessa bestämmelser inte var uppfyllda. Exempel på när paragrafen är tillämplig är dels då den rättshandlande har påverkats av förhållanden som satt honom ur stånd att klart bedöma handlingens innebörd och följder, dels situationen då någon, utan att svikligt ha framkallat en rättshandling, på ett ohederligt sätt begagnat sig av den handlandes obekantskap med vissa faktiska förhållanden. Det är också främst i fall av dessa slag som bestämmelsen har kommit till användning i rättspraxis, t.ex. när sjuka eller ålderdomssvaga personer har skrivit under kontrakt, vilkas innebörd och konsekvenser de inte har förstått (se Adlercreutz a.a. s 79).

Det första fallet avser situationen då någon på grund av kroppslig sjukdom, ålderdomssvaghet, berusning eller andra orsaker är ur stånd att klart bedöma innebörden av en rättshandling och dess följder utan att för den skull sakna rättshandlingsförmåga (jfr Grönfors a.a. s. 166). Enligt vedertagen uppfattning kan 33 § avtalslagen användas på fall av psykisk ohälsa, som är så lindrig att lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning inte är tillämplig (se NJA 1966 s. 44 och Knut Rodhe i SvJT 1946 s. 29 f. och 1979 s. 594).

Regleringen i 33 § avtalslagen tillämpas ganska restriktivt och domstolarna ställer höga krav på villkoren för ogiltighet och andra ingrepp i avtalsförhållanden (se Adlercreutz a.a. s. 80).

36 § avtalslagen

Enligt 36 § avtalslagen får avtalsvillkor jämkas eller lämnas utan avseende, om villkoret är oskäligt med hänsyn till avtalets innehåll, omständigheterna vid avtalets tillkomst, senare inträffade förhållanden och omständigheterna i övrigt. Har villkoret sådan betydelse för avtalet att det inte skäligen kan krävas att detta i övrigt skall gälla med oförändrat innehåll, får avtalet jämkas även i annat hänseende eller i sin helhet lämnas utan avseende. Vid prövningen av avtalsvillkoret i fråga skall särskild hänsyn tas till behovet av skydd för den som i egenskap av konsument eller på något annat sätt intar en underlägsen ställning i avtalsförhållandet. Bestämmelserna i 36 § avtalslagen kan tillämpas i frågor om villkor vid andra rättshandlingar än avtal. I paragrafen erinras om att i fråga om jämkning av vissa

avtalsvillkor i konsumentförhållanden gäller dessutom 11 § lagen (1994:1512) om avtalsvillkor i konsumentförhållanden.

Generalklausulen om oskäligen avtalsvillkor i 36 § avtalslagen har ett vidare tillämpningsområde än 31 och 33 §§ avtalslagen. För tillämpning av 36 § avtalslagen krävs inte att motparten har varit i ond tro om det förhållande som ligger till grund för begäran om jämkning. Paragrafen i fråga föreskriver till skillnad från 31 och 33 §§ avtalslagen inte ogiltighet som rättsföljd, utan gör det möjligt att jämka ett avtal endast i vissa delar. När det gäller avtal som har slutits av någon med bristande beslutsförmåga kan 36 § avtalslagen användas för att justera avtalsvillkor i de situationer då ogiltighet inte eftersträvas.

1.2.2 Lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning

Enligt lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning, hädanefter 1924 års lag, är ett avtal som någon ingått under påverkan av en psykisk störning ogiltigt.

I förarbetena till 1924 års lag anges att de situationer som avses är psykiskt abnorma tillstånd. Under lagen faller även en rent tillfällig rubbning av själsvetsamheten, exempelvis kortvarig sinnesförvirring som framkallats av rusgivande medel, skrämsel eller annan yttre anledning. Vidare anförs att psykiskt abnorma personer endast skall erhålla särskilt rättsskydd i den mån deras sinnestillstånd verkligen kräver det. Föreligger endast s.k. partiell själsdefekt, finns ingen anledning att bereda särskilt rättsskydd, då fråga är om ett avtal som faller helt och hållet utanför området för defekten och som därför inte kan antas ha påverkats av denna. Detsamma gäller då det inte kan antas finnas något samband mellan själsvetsamhetens rubbning och rättshandlingen. Det krävs emellertid inte att det abnorma sinnestillståndet varit ensamt avgörande för rättshandlingen, utan endast att det måste anses ha medverkat till denna. Det är tillräckligt för fastställandet av orsakssammanhanget, att rättshandlingen inte skulle ha kommit till stånd om inte en rubbning av själsvetsamheten förelagat, se NJA II 1924 s. 593 f.

I dag förekommer inte benämningar som ”psykiskt abnorma tillstånd” och ”rubbning av själsvetsamheten”. Numera används i lagtext oftast i stället begreppet psykisk störning. Detta föranledde år 1991 en omformulering i 1924 års lag. Någon ändring i sak avses emellertid inte. I prop. 1990/91:194 s. 39 anförs att begreppet psykisk

störning redan har stor användning som samlingsbeteckning inom psykiatrin och att det används som samlande begrepp i den officiella klassifikation av sjukdomar som Socialstyrelsen gjorde år 1987.

Till psykisk störning hänförs enligt denna terminologi t.ex. tillstånd av psykotisk karaktär (vanföreställningar, hallucinationer och förvirring), psykisk funktionsnedsättning till följd av en hjärnskada eller av åldrande, personlighetsstörningar, vissa krisreaktioner, vissa depressioner och allvarligare förvirringstillstånd till följd av missbruk. Psykisk utvecklingsstörning räknas också som en psykisk störning, se a. prop. s. 39 f. Härutöver torde tillfälliga störningar förorsakade av skrämsel, chock och hypnos falla under lagens tillämpningsområde (se Adlercreutz a.a. s. 68).

1924 års lag kan som framgått ovan tillämpas på såväl avtal som ingåtts under inflytande av en permanent psykisk störning som på avtal som träffats under påverkan av en psykisk störning av mera tillfällig karaktär. Beträffande lagens tillämpningsområde, se även avsnitt B 6.1.2. Om den rättshandlandes psykiska ohälsa inte kan betraktas som en psykisk störning, är lagen inte tillämplig. I stället kan möjligen 31 eller 33 § avtalslagen tillämpas på rättshandlingen, se ovan.

Den psykiska störningen måste ha inverkat på rättshandlingen för att 1924 års lag skall bli tillämplig. Det innebär att en rättshandling inte nödvändigtvis blir ogiltig bara för att den rättshandlande lider av en psykisk störning. Orsakssammanhanget klargörs som nämnts genom att man frågar sig huruvida den rättshandlande personen skulle ha företagit rättshandlingen i fråga oberoende av den psykiska störningen. Blir svaret ja, är 1924 års lag inte tillämplig. En person som lider av en psykisk störning måste t.ex. köpa varor och tjänster för sin dagliga livsföring. De överväganden som personen i fråga gör inför sådana rättshandlingar torde normalt inte skilja sig från dem som personer som inte lider av någon psykisk störning gör. Vad som nu sagts utesluter emellertid inte att även sådana rättshandlingar kan drabbas av ogiltighet. En person med en manisk sjukdom kan ju tänkas köpa på sig orimliga mängder livsmedel under en sjukdomsperiod.

Om ett avtal är ogiltigt till följd av att det har träffats under påverkan av en psykisk störning skall prestationerna återgå i den mån detta är möjligt, jfr vad som enligt 9 kap. 7 § föräldrabalken gäller vid rättshandlingar med omyndiga. I annat fall skall ersättning för sakens eller tjänstens värde utges. I den senare situationen är den som har varit under påverkan av en psykisk störning inte skyldig att utge

större ersättning än vad som kan anses motsvara den nytta som rättshandlingen har medfört för honom.

I lagens andra stycke finns en godtrosregel. Eventuell god tro hos medkontrahenten innebär inte att ett avtal som slutits under påverkan av en psykisk störning blir giltigt. Den godtroende motparten kan emellertid, utöver den ersättning som följer av lagens första stycke, i skälig omfattning få ersättning för den förlust som föranletts av avtalet.

För ogiltighet enligt 1924 års lag krävs alltså inte ond tro hos medkontrahenten om den enskildes psykiska störning. Sådan ond tro krävs emellertid för ogiltighet enligt 33 § avtalslagen. Regleringen i 1924 års lag är på så sätt mer förmånlig för den svaga parten än föreskrifterna i 33 § avtalslagen. Å andra sidan kan 33 § avtalslagen användas i situationer då någon har rättshandlat under inflytande av psykisk ohälsa som inte är av sådan dignitet att den kan betraktas som psykisk störning.

1.2.3 Sammanfattande synpunkter

Den lagstiftning som syftar till att skydda personer med nedsatt beslutsförmåga från att ingå oförmånliga avtal är visserligen av gammalt datum, men synes ur mer teoretisk synpunkt vara väl avvägd. Utredningen har därför inte kunnat konstatera något behov av ytterligare föreskrifter som reglerar situationer då personer med nedsatt beslutsförmåga ingår rättshandlingar.

Från överförmyndarhåll uppges att nu behandlade regler i avtalslagen och 1924 års lag tillämpas förhållandevis ofta i utomprocessuella uppgörelser. Det är viktigt att samtliga gode män och förvaltare känner till dem, och det är med hänsyn härtill lämpligt att det i utbildningen av förordnade ställföreträdare ingår en orientering om dessa bestämmelser.

1.3 Skydd mot våld och andra övergrepp

Personer med nedsatt beslutsförmåga riskerar inte bara att träffa oförmånliga avtal. Deras hälsotillstånd innebär också en risk för att de utsätts för försummelse eller för övergrepp av olika slag. Det kan röra sig om allt från undermålig vård till misshandel och ekonomiskt utnyttjande, inte sällan av någon närstående person.

I detta avsnitt kommer problematiken kring våld och övergrepp närmare att analyseras, varefter gällande rätt och behovet av förbättringar genomgås.

Personer med nedsatt beslutsförmåga som får hjälp av en god man eller förvaltare har i sin ställföreträdare en person som kan försöka se till att huvudmannen inte utsätts för våld eller andra övergrepp. Många personer som till följd av psykisk störning, sviktande hälsa eller hög ålder har svårt att värja sin person saknar emellertid en god man eller en förvaltare. De är ofta utlämnade till sin omgivning, vanligtvis familjen eller personalen på något boende. Ibland saknar den enskilde helt något socialt nätverk.

Det finns svenska och utländska studier om våld och andra övergrepp mot äldre personer och personer med funktionshinder. Att återge dessa inom ramen för detta betänkande är inte möjligt. Nedan kommer därför endast vissa nedslag att göras för att ge en bakgrund till problematiken.

1.3.1 Äldre personer

Under senare år har framför allt missförhållanden beträffande äldre personers situation uppmärksammats internationellt. I den internationella handlingsplanen för åldrandefrågor som antogs under den första världskonferensen om åldrandefrågor i Wien år 1982 sammanfattas äldre personers rättigheter. År 1991 antog FN principer för äldre personer (United Nations Principles for Older Persons). Dessa principer tar sikte på den enskildes självständighet, inflytande, rätt till vård, möjlighet till självförverkligande och rätt till en värdig tillvaro. I princip 12 föreskrivs att äldre personer skall ha tillgång till socialt och juridiskt bistånd för att den enskildes självständighet samt hans tillgång till skydd och vård skall kunna säkerställas. I princip 17 anges att äldre personer skall kunna leva i värdighet och säkerhet och vara skyddade från olika former av utnyttjande samt från fysiska och psykiska övergrepp.

I en rapport från FN:s generalsekreterare år 2001, "Abuse Against Older Persons", sammanfattas de studier som gjorts under de gångna 20 åren av äldre personers situation. I rapporten konstateras att äldre personer ofta befinner sig i mycket utsatta situationer. Av studier som företagits i länder som Australien, Kanada och Storbritannien framgår att 1–10 procent av den äldre befolkningen är utsatt för övergrepp eller försummelse. I Kanada var försummelse det vanligaste

missförhållandet bland äldre personer, 55 procent av de rapporterade fallen, medan 15 procent avsåg misshandel och 12 procent utnyttjande av något slag. I USA finns the National Center on Elder Abuse (NCEA) som samordnar insatser för äldre människors rätt. Enligt NCEA ökade antalet anmälningar om försummelse och övergrepp mot äldre med 150 procent mellan åren 1986 och 1996. Även i USA dominerade försummelse bland de rapporterade fallen. Bland de äldre personer som bodde hemma orsakades missförhållandena i 37 procent av fallen av vuxna barn, i 13 procent av fallen av maken och i 11 procent av fallen av andra familjemedlemmar. Beträffande försummelse och övergrepp vid olika former av institutioner konstaterades vid en undersökning i USA att 36 procent av den tillfrågade institutionspersonalen sade sig ha bevittnat ett fysiskt övergrepp mot någon äldre person. Tio procent uppgav att de själva hade begått sådana övergrepp. Hela 81 procent sade sig ha bevittnat övergrepp av psykisk natur. Av de tillfrågade uppgav 40 procent att de under den senaste tolv månadersperioden åtminstone vid något tillfälle verbalt kränkt en person som varit intagen på institutionen (se s. 7 i rapporten).

När det gäller åtgärder för att motverka att äldre personer utsätts för försummelse och övergrepp konstateras i FN-rapporten att mycket görs för att sprida information om problemet med att äldre personer far illa i samhället, detta för att så många fall som möjligt av missförhållanden skall uppmärksammas. I några länder har särskild lagstiftning införts som kriminaliserar försummelse av och övergrepp mot äldre personer. Andra länder har höjt straffen för vissa gärningar som riktar sig mot äldre människor. Bland vidtagna åtgärder finns även regler om rapporteringsskyldighet för bl.a. läkare och socialtjänstpersonal vid misstänkta fall av försummelse av och övergrepp mot äldre personer. Nyttan av sådana regler är emellertid av flera anledningar omstridd. Vissa menar att det finns en risk att den enskildes integritet träds för när och att rapporteringen vidare kan innebära att den enskilde råkar ännu värre ut eller att han eller hon mister förtroendet för myndigheter och sjukvård. När det gäller institutionsvård har några länder infört regler om viss minimistandard på institutionen och utbildningskrav på personalen (se s. 8 f. i rapporten).

Äldre personer som utsätts för försummelse eller övergrepp har ofta fysiska eller psykiska funktionshinder, något som bekräftas av svenska studier. Docenten Britt-Inger Saveman, som gjort flera undersökningar om våld mot äldre, konstaterar i artikeln Elder abuse in

residential settings in Sweden, *Journal of Elder Abuse & Neglect* 10, 1999, att av de personer i särskilda boenden som utsatts för våld hade nästan samtliga brottsoffer funktionshinder eller handikapp.

Nordiska ministerrådet har i en rapport, *Overgrep mot äldre*, Nord 1994:2, gjort en kartläggning av våld mot äldre personer i de nordiska länderna. I rapporten återges resultaten av ett flertal studier som gjorts i de nordiska länderna under slutet av 1980-talet och början av 1990-talet. Dessa undersökningar gav vid handen att 1–8 procent av de äldre i de nordiska länderna vid något tillfälle hade blivit utsatta för våld eller andra övergrepp. I rapporten konstateras vidare att det ofta är mycket svårt att upptäcka fall av våld och andra övergrepp mot äldre personer. För svensk del rekommenderade ministerrådet åtgärder på central, regional och lokal nivå. Av de åtgärder som efterlystes på central nivå fanns bl.a. en utvidgad skyldighet för personal inom socialtjänst, vård och omsorg att anmäla misstänkta eller konstaterade fall av våld eller andra övergrepp mot vuxna personer med fysiska eller psykiska funktionshinder. Vidare efterlystes en översyn av reglerna som styr tillsättandet av en god man eller en förvaltare samt en översyn av kraven på gode mäns och förvaltares lämplighet och överförmyndarens möjligheter att kontrollera hur den hjälpbehövandes ekonomi sköts.

I sitt slutbetänkande, *Brister i omsorg*, SOU 1997:170, pekar Utredningen om bemötande av äldre på behovet av olika åtgärder för att förbättra situationen för de äldre som är i behov av samhällets insatser i form av socialtjänst och hälso- och sjukvård. Bl.a. efterlyser utredningen förbättringar i tillsynen över vården av och omsorgen om äldre personer och en utvidgning av det ansvarssystem som gäller inom kommunal hälso- och sjukvård. Vidare föreslår utredningen att Socialstyrelsen ges i uppdrag att utreda användningen av metoder som har karaktären av tvång inom vård och omsorg av äldre, främst inom vård och omsorg om personer med demens och demensliknande tillstånd. Efter det att nämnda betänkande överlämnats till regeringen har år 1999 vissa förändringar i socialtjänstlagen genomförts. Härvid har bl.a. Lex Sarah införts, se nedan.

1.3.2 Personer med funktionshinder

Övergrepp och försummelse mot personer med funktionshinder som bor på särskilda boenden uppmärksammas i en nyligen genomförd svensk undersökning. Syftet med undersökningen var att närmare granska konfliktsituationer som involverar våld mellan personer med psykiska funktionshinder och personal vid särskilda boenden. Undersökningen omfattade 164 anställda på 17 olika särskilda boenden. Svarefrekvensen var 74 procent. Av de svarande uppgav 35 procent att de någon gång hade varit inbegripna i eller bevittnat en våldsincident med en funktionshindrad person, och 14 procent uppgav att de själva hade utövat våld mot en funktionshindrad person. Så stor andel som 61 procent av de svarande uppgav att de utsatts för våld från en funktionshindrad persons sida. Konfliktsituationerna inträffade till övervägande del i samband med att personalen skulle hjälpa en enskild med något, varvid denne av någon anledning inte ville medverka till åtgärden i fråga (Marie-Louise Strand, Eva Benzein och Britt-Inger Saveman, 2004, Violence in the care of adult persons with intellectual disabilities, *Journal of Clinical Nursing* 13 (4), s. 506–514).

Forskaren och föreståndaren för Centrum för handikappforskning vid Uppsala universitet Barbro Levin genomförde år 2000 en undersökning bland de drygt 1 000 gode männen i Uppsala län (*Vem bryr sig? Om osynlighet och rättsäkerhet för brottsoffer med funktionshinder*, Barbro Levin, Brottsoffermyndigheten 2002). Syftet med undersökningen var dels att utröna vilka erfarenheter av brott mot huvudmännen som de gode männen hade, dels ta reda på vilken roll de gode männen hade för huvudmännens upprättelse i de fall då dessa hade råkat ut för misstänkt brottsliga handlingar. Svarefrekvensen var 78 procent (755 gode män som ansvarade för sammanlagt 978 huvudmän). De svarande gode männen rapporterade om sammanlagt 74 olika misstänkta brottsliga handlingar mot 42 huvudmän. Av dessa 42 huvudmän hade 55 procent en utvecklingsstörning, 24 procent led av demens och 21 procent hade ett fysiskt och/eller psykiskt funktionshinder. Av de 74 misstänkta brottsliga handlingarna utgjorde stöld 21,6 procent, misshandel 16,2 procent, förolämpning 13,5 procent, olaga hot 8,1 procent, förskingring 8,1 procent, förtal 5,4 procent, bedrägeri 5,4 procent, sexuellt ofredande 5,4 procent, sexuellt utnyttjande 4,0 procent, rån 2,7 procent, skadegörelse 2,7 procent och våldtäkt 1,4 procent. Resterande del av de påstådda övergreppen kunde inte sorteras in under något särskilt lagrum. Av

de misstänkta förövarna var 35 procent anställda vid gruppboende eller äldreboende, 31 procent ”medboende” eller annan bekant, 17 procent anhörig eller sambo till den enskilde och 17 procent en för den enskilde okänd person. De uppmärksammade händelserna resulterade i 15 polisanmälningar och 26 andra anmälningar till t.ex. socialtjänsten eller till personalen i den berörda verksamheten. De flesta polisanmälda händelserna avsåg stöld. En slutsats som kunde dras av undersökningen var att de gode männen är viktiga aktörer som kan bevaka huvudmännens intressen. En annan slutsats var att misstänkta brottsliga handlingar måste beivras och inte tystas ner av de personer som finns runt den enskilde. En tredje slutsats var att rättsväsendet måste säkerställa att funktionshindrade personer som misstänks ha blivit utsatta för brott verkligen får sin sak prövad. Funktionshindret, som ofta innebär kommunikationssvårigheter, får inte innebära att den enskilde kommer i en sämre ställning än personer som inte har något funktionshinder.

1.3.3 Regler som syftar till att skydda personer med bristande beslutsförmåga från våld och andra övergrepp

Förslag: I 20 kap. 14 § rättegångsbalken införs bestämmelser som ger en god man, förvaltare och framtidsfullmäktig med behörighet i ekonomiska frågor rätt att ange eller föra talan om ansvar för brott som avser i förordnandet berörd egendom. En god man och framtidsfullmäktig med behörighet i personliga angelägenheter skall ha motsvarande rätt beträffande brott mot den enskildes person.

I förordningen (1999:1134) om belastningsregister införs en möjlighet för överförmyndaren att i samband med rekrytering av förordnade ställföreträdare begära utdrag ur belastningsregistret beträffande den som är aktuell för ett sådant uppdrag.

Förutom föräldrabalkens regler om ställföreträdarskap finns det andra bestämmelser som har till syfte att värna de personer som har svårt att själva värja sig mot faror i tillvaron.

Lex Sarah

I 14 kap. 2 § socialtjänstlagen (2001:453) finns en bestämmelse som ålägger var och en som är verksam i omsorger om äldre och funktionshindrade, både i offentlig och enskild verksamhet, att se till att de enskilda får god omvårdnad och lever under trygga förhållanden. En anmälningsskyldighet gäller såväl yrkesarbetande som frivilliga. Den innebär att den som uppmärksammar eller får kännedom om allvarliga missförhållanden i omsorgerna om någon enskild är skyldig att genast anmäla detta till socialnämnden. Om inte missförhållandet avhjälpas utan dröjsmål, skall nämnden anmäla förhållandet till tillsynsmyndigheten. Anmälningsskyldigheten gäller även inom motsvarande yrkesmässigt bedriven enskild verksamhet. Anmälan skall då göras till den som är ansvarig för verksamheten. Den ansvarige är skyldig att utan dröjsmål avhjälpa missförhållandet eller anmäla detta till tillsynsmyndigheten.

Bestämmelsen infördes år 1999 sedan allvarliga brister uppdagats inom äldreomsorgen. Bestämmelsen kallas Lex Sarah efter undersköterskan Sarah Wägnert som år 1997 i medierna berättade om vanvård av de boende på sin arbetsplats. Av prop. 1997/98:113 framgår att syftet med bestämmelsen i första hand är att komma tillrätta med missförhållanden. De målgrupper som avses i bestämmelsen är alla äldre och funktionshindrade personer som, oavsett boendeform, får insatser enligt socialtjänstlagen. I propositionstexten betonas särskilt att vissa äldre kan ha mycket svårt att framföra konkreta klagomål på vården och få gehör för sina klart befogade synpunkter på grund av fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar eller av rädsla för att stöta sig med personalen eller annan inom socialtjänsten.

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om anmälan av missförhållanden i omsorger om äldre och funktionshindrade (SOSFS 2000:5) finns exempel på vad som menas med allvarliga missförhållanden. Härmed avses dels övergrepp och brister i omsorgerna som utgör ett hot mot en enskilds liv, hälsa eller säkerhet, dels ett bemötande av äldre och funktionshindrade som klart avviker från grundläggande krav på respekt för självbestämmande, integritet, trygghet och värdighet.

Lex Sarah gäller endast verksamhet som faller under socialtjänstlagen. Utanför bestämmelsens tillämpningsområde faller således verksamhet som bedrivs enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS).

I Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om anmälan av personskada i verksamhet enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (SOSFS 1996:17) föreskrivs emellertid att om en person som omfattas av LSS allvarligt skadas i samband med verksamhet enligt den angivna lagen och skadan inträffar i hälso- och sjukvårdande verksamhet, skall anmälan om det inträffade göras till länsstyrelsen. Detsamma skall gälla, om det inträffade inte orsakar allvarlig skada men det är uppenbart att risk för sådan skada har förelegat. Det åligger den nämnd som är ansvarig för verksamheten att fullgöra anmälningsplikten. Om skadan inträffar i enskild verksamhet som avses i 23 § LSS eller om risken för skada uppkommer i sådan verksamhet, skall anmälningskyldigheten i stället fullgöras av den för verksamheten ansvariga huvudmannen. Anmälningskyldigheten gäller oavsett om skadan, eller risken för skada, uppkommer genom avsiktligt handlande eller genom olyckshändelse.

Personer som får insatser enligt LSS har ofta svåra funktionshinder och stora stödbehov. Med hänsyn härtill har det ansetts otillfredsställande att de personer som arbetar med t.ex. förståndshandikappade i gruppboheter inte har någon anmälningsplikt enligt Lex Sarah. Den anmälningskyldighet som följer av SOSFS 1996:17 tar som framgång ovan endast sikte på "allvarlig skada" och "risk för allvarlig skada", vilket får betraktas som värre situationer än som avses med begreppet "allvarliga missförhållanden". En del kommuner har därför på eget initiativ infört anmälningsrutiner av den typ som föreskrivs i Lex Sarah också för verksamheter som faller under LSS.

I prop. 2004/05:39 har föreslagits att kvalitets- och dokumentationsbestämmelser samt bestämmelser om anmälningsplikt vid missförhållanden skall införas i LSS. I propositionen föreslås bl.a. att det i LSS införs en bestämmelse som motsvarar socialtjänstlagens Lex Sarah. Den föreslagna bestämmelsen skall förutom omsorgspersonal även omfatta handläggande personal inom t.ex. Försäkringskassan. Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2005.

Möjligheter att straffrättsligt beivra övergrepp. Betydelsen av sekretess inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården

Enligt huvudregeln i 7 kap. 1 § första stycket sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess inom hälso- och sjukvården för uppgift om enskilds hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon honom

närstående lider men. Enligt 7 kap. 4 § första stycket sekretesslagen gäller enligt huvudregeln sekretess inom socialtjänsten för uppgift om enskilda personliga förhållanden med motsvarande skaderekvisit.

Sekretessen enligt nu nämnda paragrafer hindrar emellertid inte att uppgift som angår misstanke om brott lämnas till åklagarmyndighet, polismyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, om det för brottet inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år. Uppgift som angår brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt 18 år får dock lämnas till åklagarmyndighet eller polismyndighet utan hinder av ovan nämnda sekretessregler. Sekretessen enligt 7 kap. 1 § och 4 § första och tredje styckena hindrar inte heller att uppgift om enskild, som inte har fyllt 18 år eller som fortgående missbrukar alkohol, narkotika eller flyktiga lösningsmedel, eller närstående till denne lämnas från myndighet inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten till annan sådan myndighet, om det behövs för att den enskilde skall få nödvändig vård, behandling eller annat stöd. Detsamma gäller i fråga om lämnande av uppgift om gravid kvinna eller närstående till henne, om det behövs för en nödvändig insats till skydd för det väntade barnet, se 14 kap. 2 § sekretesslagen.

Det torde inte vara ovanligt att personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten upptäcker att en äldre person eller en person med funktionshinder lever under svåra hemförhållanden, varvid de kanske utsätts för vanvård eller övergrepp av olika slag. Sekretessen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten innebär emellertid att uppgifter om t.ex. en misstänkt misshandel inte kan lämnas till polisen utan vidare. Inget hindrar emellertid att socialtjänsten utifrån dessa uppgifter vidtar åtgärder inom ramen för sin egen verksamhet, t.ex. kan den erbjuda den hjälpbehövande plats på ett särskilt boende där han eller hon kommer bort från en problematisk hemmiljö. Sekretessen hindrar inte heller att vårdpersonal eller personal från socialtjänsten råder den enskilde att polisanmäla en inträffad misshandel och hjälper henne eller honom att göra en sådan anmälan.

Sekretessen inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten hindrar inte att den enskildes gode man, förvaltare eller framtidsfullmäktig får del av uppgifter som har betydelse för att han skall kunna ta tillvara den enskildes intressen på bästa sätt. En läkare eller en socialtjänsteman kan således meddela en god man eller en framtidsfullmäktig sina misstankar om att den hjälpbehövande misshandlas eller på något annat sätt far illa. Gode män och framtidsfullmäktige om-

fattas inte av någon tystnadsplikt och kan således, om de finner det lämpligt, anmäla det inträffade till polisen, jfr avsnitt C 2.4. Någon skyldighet för den gode mannen eller framtidsfullmäktigen att göra en sådan anmälan föreligger dock inte.

I detta sammanhang är det av intresse att framhålla skillnaden mellan att polisanmäla ett brott och att ange ett brott till åtal. Polis-anmälan kan göras av envar som misstänker att ett brott under allmänt åtal har blivit begånget. Brottet behöver inte vara riktat mot den som gör anmälan. Vissa brott fordrar emellertid att målsäganden *anger brottet till åtal* för att åtal skall kunna väckas. Så är t.ex. fallet med brottet vållande till kroppsskada eller sjukdom som inte är grovt. Kan målsäganden på grund av bristande beslutsförmåga inte själv ange ett brott till åtal uppkommer frågan om någon annan i hans omgivning kan göra det på hans vägnar.

Enligt utredningens förslag till utformning av 20 kap. 14 § rättegångsbalken bör gode män och framtidsfullmäktige kunna ange brott mot huvudmannens person till åtal eller föra talan om ansvar för det, se avsnitt B 11.2.3. Även i de fall målsäganden har sin beslutsförmåga i behåll kan hans gode man ange ett brott till åtal, men då fordras målsägandens samtycke enligt reglerna i förslaget till 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Som framgått ovan har en god man som får reda på uppgifter som tyder på att hans huvudman utsätts för brott inte någon skyldighet att polisanmäla händelsen i fråga. Det kan tänkas att den hjälpbehövande, när han tillfrågas om en misstänkt brottslig gärning, visserligen bekräftar att han t.ex. blir slagen av någon närstående men förklarar att han inte vill att detta skall komma till polisens kännedom. I sådana situationer kommer den gode mannen ofta i ett moraliskt dilemma. Å ena sidan skall han så långt möjligt ta hänsyn till den enskildes vilja och vara lojal mot denne. Å andra sidan finns det en gräns för vad en god man kan acceptera att en huvudman utsätts för i sin hemmiljö, samtidigt som han känner att han fullgör sitt uppdrag på ett korrekt sätt. Denna avvägning kan många gånger vara svår att göra. Klart är emellertid att huvudmannen inte har någon vetorätt mot den gode mannen när det handlar om ett brott som inte fordrar att målsäganden anger det till åtal. Blir huvudmannen misshandlad, kan den gode mannen sålunda polisanmäla detta även mot huvudmannens uttryckliga vilja. Följden av ett sådant agerande kan naturligtvis bli att huvudmannen mister sitt förtroende för den gode mannen och begär att få byta till någon annan. Ibland

måste emellertid den gode mannen acceptera att detta kan bli följden för att huvudmannen skall komma ur en destruktiv livssituation.

När det gäller allmänna handlingsnormer för ställföreträdare hänvisas till avsnitt B 5.3.1 och författningskommentaren till 12 kap. 3 § föräldrabalken.

Lagen (1988:609) om målsägandebiträde

För äldre personer och personer med funktionshinder som utsätts för brott är det många gånger svårt att själv klara av att gå igenom en process. När förundersökning har inletts beträffande ett brott på vilket fängelse kan följa skall enligt 1 § första stycket 3 lagen om målsägandebiträde ett målsägandebiträde förordnas, om det med hänsyn till målsägandens personliga förhållanden och övriga omständigheter kan antas att målsäganden har ett särskilt starkt behov av sådant biträde.

Omständigheter av personlig art som kan motivera ett målsägandebiträde är enligt förarbetena t.ex. förståndshandikapp, sjuklighet, depression till följd av brottet, beroendeställning i t.ex. arbetslivet eller som förhållandet mellan elev och lärare eller att målsäganden är gammal eller ett barn, se prop. 1989/90:158 s. 11.

Äldre personer och personer med funktionshinder kan med stöd av nyss nämnda paragraf beviljas stöd av målsägandebiträde för större delen av den brottslighet som de riskerar att bli utsatta för. Inte minst viktigt är att målsägandebiträdet kan ta tillvara den enskildes intressen redan under förundersökningen och se till att denne ges möjlighet att lämna sina uppgifter till polis och åklagare.

Tolkhjälp

Ytterligare hjälp i rättsliga angelägenheter för vissa funktionshindrade är tillgången på tolkar. Enligt 5 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken kan tolk anlitas för att biträda den som är allvarligt hörsel- eller talskadad i en rättegång. Härvid avses skrivtolk eller tecken-tolk samt tolk som kan biträda den som är både syn- och hörsel-skadad.

Ställföreträdares möjlighet att medverka vid utfärdandet av rättsintyg

Framtidsfullmäktiges, anhörigas och gode mäns möjlighet att medverka vid utfärdande av rättsintyg kommer att behandlas i avsnitt C 1.4.

Kontroll av lämpligheten hos dem som är aktuella för uppdrag som förordnad ställföreträdare

Som framhållits i avsnitt A 4.3.2.1 bör överförmyndaren i framtiden ges möjlighet att begära utdrag ur belastningsregistret beträffande de personer som är aktuella för uppdrag som förordnad ställföreträdare. Härigenom kan överförmyndaren på ett enkelt sätt kontrollera att den som kommer i fråga som förordnad ställföreträdare inte har begått allvarigare brottslighet som kan inverka på förtroendet för honom som t.ex. god man.

1.3.4 Haagkonferensen för internationell privaträtt

Vid Haagkonferensen för internationell privaträtt år 1999 utarbetades ett utkast till konvention till skydd för vuxna i gränsöverskridande situationer. De personer som omfattas av konventionen skall ha fyllt 18 år och de skall på grund av hälsoskäl eller psykiska skäl vara oförmögna att helt eller delvis på egen hand bevaka sina intressen. Konventionen anger

- a) vilket lands myndigheter som är behöriga att vidta åtgärder till skydd för den hjälpbehövandes person eller egendom,
- b) den lag som den behöriga myndigheten skall tillämpa vid vidtagande av åtgärder eller som gäller när den hjälpbehövande företräds av en representant och
- c) förutsättningarna i de övriga konventionsstaterna för erkännande och verkställighet av åtgärder vidtagna i en annan konventionsstat.

Genom konventionen upprättas vidare en mekanism för samarbete mellan konventionsstaternas myndigheter. Avsikten med konventionen är att undvika konflikter mellan olika länders lagar och myndigheter i frågor om behörighet och tillämplig lag samt att säkra erkännande och verkställighet av konventionsenligt vidtagna åtgärder,

se Maarit Jänterä-Jarbeorg, Rapport från specialkommissionsmöte angående skydd för vuxna, Haagkonferensen för internationell privaträtt; Haag 19.9–2.10 1999.

Konventionen träder i kraft när den har ratificerats av minst tre undertecknande stater. Vid utgången av år 2003 hade konventionen ännu inte trätt i kraft. Då hade konventionen endast ratificerats av Storbritannien (Skottland) samt undertecknats, men inte ratificerats, av Nederländerna, Frankrike och Tyskland.

1.3.5 Samhällets möjligheter att upptäcka utsatta personer med bristande beslutsförmåga

Bedömning: Det finns behov av en ökad medvetenhet bland all personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten om de bestämmelser som föreskriver skyldighet att rapportera när någon är i behov av en god man eller förvaltare.

I avsnitt C 1.3.3 behandlas regler som tar sikte på de situationer när ett övergrepp eller något annat missförhållande riktat mot en person med bristande beslutsförmåga väl har upptäckts. I detta avsnitt kommer problematiken med att upptäcka hjälpbehövande som befinner sig i farozonen för att bli utsatta för hot eller för vanvård att genomgå.

I avsnitt A 3.6.3 behandlas överförmyndarens möjlighet att få fram uppgifter om personer som kan antas vara i behov av en ställföreträdare. Utredningen föreslår i samband därmed att socialnämndens rapporteringsskyldighet skall utvidgas och att denna skyldighet skall framgå av lag i stället för av en förordning. Vidare föreslår utredningen i nämnda avsnitt en utvidgad skyldighet för verksamhetschefer inom hälso- och sjukvården att underrätta överförmyndaren när en patient är i behov av en god man eller förvaltare.

Förutom anhöriga till en person med bristande beslutsförmåga torde det främst vara personal inom socialtjänsten och sjukvården som uppmärksammar personer som är i behov av en god man eller förvaltare. Det är därför, som nyss antytts, viktigt att personal inom nämnda organisationer verkligen rapporterar konstaterade missförhållanden till berörd överförmyndare.

Trots de åtgärder som utredningen föreslår för att underlätta informationsflödet till överförmyndaren, är det inte möjligt att fånga upp alla de fall där äldre personer och personer med funktionshinder

riskerar att råka illa ut på grund av faror i omgivningen. Socialstyrelsen konstaterar i sin rapport 1994:1 "Övergrepp mot äldre i hemmet. Ser vi toppen av ett isberg?" att av de äldre personer som utsätts för övergrepp i sina hem är de flesta kvinnor med fysiska eller psykiska handikapp. Vidare konstateras att majoriteten av förövarna är manliga familjemedlemmar, dvs. make/sambo eller son. Nationellt Råd för Kvinnofrid konstaterar i en skrift från år 2000 "Han var väl inte alltid så snäll – Våld mot äldre kvinnor" samma sak och framhåller att de utsatta kvinnorna sällan anmäler misshandel och andra övergrepp till polisen. I stället söker de hjälp hos sjukvården där sjukvårdssekreessen hindrar personalen från att lämna uppgifter till de rättsvårdande myndigheterna annat än vid misstanke om allvarligare brott, och dit hör inte brott som misshandel och grov misshandel.

Äldre personer och personer med funktionshinder som vansköts, misshandlas, utnyttjas m.m. av anhöriga är mycket svåra för socialförvaltningen att upptäcka. Den anhörige är kanske den enda kontakt som den hjälpbehövande har, och denne vågar därför inte säga emot släktingen. Många gånger menar den anhörige inte något illa, men saknar helt enkelt tid eller kunskap om hur man sköter en äldre människa, vilket leder till vanvård. Den anhörige kanske upplever sin åldrige släkting som besvärlig och gnällig vilket i kombination med tidsbrist kan leda till situationer av konflikt mellan dem. En del anhöriga känner en moralisk skyldighet att ta hand om sina äldre släktingar, och de vill därför inte söka hjälp från samhällets sida trots att de inser att situationen är ohållbar.

En annan problematisk situation är då en äldre person utnyttjas av sina anhöriga eller bekanta. Det är inte ovanligt att äldre människor med barn som missbrukar droger blir utnyttjade på olika sätt. Det kan handla om att barnet vill ha medicin som har förskrivits till den äldre personen eller pengar till t.ex. alkohol. Vidare kan det tänkas att "bekanta" till den äldre personen vill låna pengar som sedan inte betalas tillbaka.

Eftersom utnyttjandet vanligtvis sker inom hemmets fyra väggar är det, som framgått ovan, svårt att upptäcka äldre personer eller personer med funktionshinder som utnyttjas på dessa sätt. Socialförvaltningen är som regel hänvisad till att någon i den enskildes omgivning slår larm om eventuella missförhållanden.

Det är inte möjligt för socialförvaltningen att bedriva uppsökande verksamhet bland äldre eller funktionshindrade personer enbart för att upptäcka eventuella missförhållanden. En sådan ordning torde inte

heller vara önskvärd utifrån ett integritetsperspektiv. Med hänsyn härtill är det viktigt att de personer som kommer i kontakt med människor som verkar fara illa anmäler detta till socialtjänsten och inte blundar för problemet. De personer som främst avses i detta sammanhang är sjukvårdspersonal och personal inom socialtjänsten, dvs. läkare, distriktssköterskor, hemtjänstpersonal m.fl. Sekretessen inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården hindrar inte en läkare eller en socialtjänsteman från att ställa frågor till den enskilde om hur han eller hon har det där hemma. Framkommer det att den enskilde lever ensam men utnyttjas ekonomiskt av sitt barn, kan det tänkas att den enskilde är i behov av t.ex. en god man. Såväl sjukvården som socialtjänsten är härvid enligt vad som sagts ovan skyldiga att anmäla behov av god man eller förvaltare till överförmyndaren. Den gode mannen kan sedan hjälpa till i ekonomiska frågor och t.ex. verkställa betalningar så att den enskilde inte behöver ha större summor pengar hemma. Vidare kan den gode mannen vara ett stöd i personliga frågor och t.ex. förmedla kontakt med en kurator som kan hjälpa den enskilde att komma ur en besvärlig livssituation. Som framgått ovan kan en god man dessutom anmäla till polis eller åklagare för det fall huvudmannen utsätts för brott.

När det gäller frågor om hälso- och sjukvård föreslår utredningen i förslaget till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. (LSH) att beslutsförmögna personer i vissa fall skall kunna företrädas av någon anhörig, se 5 § LSH. Enligt lagförslaget kan emellertid en anhörig entledigas från sin roll som ställföreträdare, om han är olämplig, 14 § LSH. En distriktssköterska som vid ett hembesök märker att en äldre människa eller en funktionshindrad person vansköts av t.ex. sin make eller barn skall anmäla förhållandet till den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av den enskilde som i sin tur är skyldig att göra en anmälan om behov av god man till överförmyndaren.

På samma sätt förhåller det sig på den sociala välfärdens område. Utredningens förslag till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden (LSV) innebär att beslutsoförmögna personer i vissa fall kan företrädas av sina anhöriga inför olika förmånggivare. Det kan i detta sammanhang tänkas att en anhörig till en beslutsoförmögen person för egen vinnings skull försöker få ut olika förmåner som tillkommer den hjälpbehövande, t.ex. socialbidrag. Enligt 14 § LSV skall förmånggivaren då göra en anmälan om behov av god man eller förvaltare till överförmyndaren.

Sammanfattning

Att upptäcka äldre och funktionshindrade som far illa kommer sannolikt även fortsättningsvis att vara ett problem för samhället. Den enskilde har i detta sammanhang intresse både av att få skydd från samhället och av att hans integritet inte kränks. Dessa båda intressen står i visst motsatsförhållande till varandra. Som framgått ovan finns emellertid enligt utredningens mening möjligheter till att förbättra situationen utan att behöva ändra de sekretessbestämmelser som gäller inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten för uppgifter om enskildas personliga förhållanden. Det handlar om att personal inom dessa verksamheter beaktar den skyldighet som trots allt finns för dem att anmäla när någon är i behov av god man eller förvaltare. En ökad medvetenhet om dessa bestämmelser kan sannolikt bidra till att fler utsatta personer får hjälp. Socialstyrelsen skulle i detta sammanhang kunna utfärda allmänna råd om hur personal inom hälso- och sjukvården och socialtjänsten som uppmärksammar missförhållanden bör rapportera dessa uppgifter ”uppåt”.

1.3.6 Sammanfattande synpunkter

När det gäller skydd mot våld och övergrepp mot personer med bristande beslutsförmåga synes den lagfästa uppbyggnaden vara tillräcklig, om utredningens förslag genomförs. Härigenom tillförsäkras den enskilde bl.a. hjälp av ställföreträdare som kan ta till vara den enskildes intressen vid misstänkta övergrepp eller andra missförhållanden.

Utredningen finner inte anledning att föreslå lättnader i sekretesskyddet inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten. De regler som finns i dag utgör en rimlig avvägning mellan den enskildes intresse av att samhället griper in till hans skydd och att hans integritet inte kränks. Som framgått ovan hindrar inte sekretessen att förvaltare, gode män och framtidsfullmäktige får reda på uppgifter som har betydelse för deras uppdrag, t.ex. att en anhörig övar våld mot den hjälpbehövande eller stjälar pengar från denne.

I sammanhanget bör nämnas att Offentlighets- och sekretessutredningen i sitt huvudbetänkande, Ny sekretesslag SOU 2003:99, föreslår att 14 kap. 2 § sekretesslagen ändras så att personal inom hälso- och sjukvården eller socialtjänsten skall få möjlighet att lämna uppgifter till polis- eller åklagarmyndighet eller annan myndighet som har att ingripa mot brottet, inte bara när det gäller miss-

tanke om brott för vilka inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år, utan även beträffande misstankar om försök till sådana brott. Vidare föreslår Offentlighets- och sekretessutredningen att oavsett brottets svårhetsgrad skall sekretess inte hindra att misstankar om könsstympning av underårig lämnas från hälso- och sjukvården, socialtjänsten och Barnombudsmannen till polis- och åklagarmyndighet, se s. 325 ff. i nyss nämnda betänkande.

Det finns enligt utredningens mening inte heller anledning att införa någon skyldighet för gode män, förvaltare eller framtidsfullmäktige att polisanmäla brott mot huvudmannen. En sådan skyldighet skulle många gånger försätta ställföreträdaren i en omöjlig situation. I stället får ställföreträdaren efter eget omdöme besluta hur han skall gå vidare för det fall han nås av uppgifter om att hans huvudman utsätts för brott. Någon tystnadsplikt bör inte lägga hinder i vägen för ställföreträdarens agerande i sådana fall, se närmare avsnitt C 2.4.

När ett brott mot en äldre person eller en person med funktionshinder väl anmäls till polisen, är det viktigt att denna anmälan tas på allvar, trots de utredningssvårigheter som kan finnas, t.ex. på grund av att målsäganden har det svårt att meddela sig med omvärlden, och att behövliga resurser avdelas för utredningsarbetet. Det gäller här att slå vakt om rättstryggheten för några av samhällets mest skyddsvärda grupper.

1.4 Ställföreträdarens möjlighet att medverka vid utfärdande av rättsintyg beträffande personer med bristande beslutsförmåga

Förslag: I förslaget till lag om rättsintyg m.m. bör beträffande vuxna personer med bristande beslutsförmåga införas en hänvisning till relevanta paragrafer i förslaget om lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. (LSH). Vidare bör vissa paragrafer i det förstnämnda förslaget till lagstiftning justeras så att de tar sikte på situationer då den enskilde är omyndig eller beslutsförmögen.

När någon utsätts för våld eller andra övergrepp blir det ibland aktuellt att dokumentera uppkomna skador i ett rättsintyg. Härvid krävs målsägandens samtycke såväl till att undersökningen genomförs som till att polis och åklagare får ta del av och vidarebefordra uppgifter

från patientjournaler. I samband härmed uppkommer frågan om vad som gäller när brottsoffret på grund av bristande beslutsförmåga inte kan ge sitt samtycke till en sådan undersökning eller till att journaluppgifter används för utredning hos polis och åklagare.

För närvarande bereds en ny ordning för utfärdande av rättsintyg inom Justitiedepartementet. Arbetet har mynnat ut i ett förslag till lag om rättsintyg m.m. Lagförslaget har i en lagrådsremiss överlämnats till Lagrådet under hösten 2004.

I 4 § i förslaget till lag om rättsintyg m.m. föreskrivs att läkarundersökning i syfte att utfärda ett rättsintyg avseende *en målsägande* inte får ske utan hans eller hennes samtycke. Vidare erinras om att beträffande kroppsbesiktning av *den som är misstänkt* för brott finns bestämmelser i 28 kap. rättegångsbalken.

I 5 § första stycket i förslaget föreskrivs att ett rättsintyg inte får utfärdas utan den enskildes samtycke, om inte annat följer av andra eller tredje stycket.

I paragrafens andra stycke anges att utfärdande av ett rättsintyg avseende *en målsägande* får ske utan samtycke

1. vid misstanke om brott för vilket inte är föreskrivet lindrigare straff än fängelse i två år eller misstanke om brott enligt 3, 4 eller 6 kap. brottsbalken mot någon som inte har fyllt 18 år, eller
2. om uppgifter, för vilka sekretess gäller enligt 7 kap. 1 § sekretesslagen (1980:100) eller 2 kap. 8 § lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område, har utlämnats till polismyndighet eller åklagarmyndighet efter samtycke från målsäganden.

I paragrafens tredje stycke anges att utfärdande av rättsintyg avseende *den som är misstänkt för brott* får ske utan samtycke

1. i samband med kroppsbesiktning enligt 28 kap. rättegångsbalken, eller
2. om annan undersökning än kroppsbesiktning ägt rum och det föreligger misstanke om sådant brott som avses i andra stycket 1.

I avsnitt 6.8 i lagrådsremissen behandlar regeringen situationen då målsäganden saknar förmåga att lämna samtycke till en undersökning eller utfärdande av rättsintyg. Som exempel nämns fallet då målsäganden på grund av sina skador har blivit medvetlös. En undersökning av en medvetlös person får normalt inte sträcka sig längre än vad som från behandlingssynpunkt är medicinskt motiverat. De

fynd som gjorts vid undersökningen kan dock senare ligga till grund för ett rättsintyg. Utan målsägandens samtycke kan emellertid ett utfärdande av rättsintyg på gjorda fynd endast ske i de undantags-situationer som beskrivs i 5 § andra stycket i förslaget till lag om rättsintyg m.m. I andra fall måste ytterligare åtgärder anstå till dess målsäganden vaknar till medvetande. Samma problem uppkommer då målsäganden visserligen är vid medvetande men på grund av omyndighet eller sjukdom, psykisk störning eller liknande saknar rättslig handlingsförmåga och därmed också möjlighet att lämna samtycke till läkarundersökning eller utfärdande av rättsintyg. I dessa fall uppkommer behov av en ställföreträdare som kan ta ställning till huruvida samtycke skall ges.

Regeringen framhåller i detta sammanhang att legala ställföreträdares möjlighet att lämna samtycke till åtgärder inom bl.a. hälso- och sjukvården är ett område där man har konstaterat att helt klara bestämmelser saknas. Härefter anför regeringen att Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare, som har till uppgift att utvärdera 1995 års förmyndarskapsreform, skall granska och ta ställning till behovet av ändringar i regelverk för gode män och förvaltare. En särskild fråga för utredaren att ta ställning till är om god man, förvaltare eller någon ny form av legal ställföreträdare skall kunna lämna samtycke till åtgärder inom bl.a. hälso- och sjukvården för personer som på grund av sjukdom, psykisk störning eller liknande inte själva förmår att ge samtycke. Den verksamhet som huvudsakligen bedrivs inom de rättsmedicinska avdelningarna, vilken innefattar undersökningar av skador etc. och utlåtanden däröver, är inte att anse som hälso- och sjukvård. De resultat som Utredningen om förmyndare, gode män och förvaltare kommer fram till i fråga om legala ställföreträdares möjlighet att lämna samtycke inom hälso- och sjukvården torde således inte komma att vara direkt relevant för den rättsmedicinska verksamheten inom Rättsmedicinalverket. Mot denna bakgrund kan det finnas anledning för regeringen att återkomma till frågan om legala ställföreträdares möjlighet att lämna samtycke till åtgärder inom det rättsmedicinska området.

Utredningens överväganden

Utredningen har i avsnitt B 8 behandlat frågor om ställföreträderskap inom hälso- och sjukvården, och har i samband härmed föreslagit att det skapas en lag om ställföreträdare för vuxna med bristande

beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. (LSH). I LSH anges vem som kan företräda en beslutsförmögen person i frågor där den enskilde inte kan lämna samtycke till en viss åtgärd inom vården eller annars saknar förmåga att ta ställning i angelägenheter som gäller den egna vården.

En läkarundersökning som utgör underlag för utfärdande av rättsintyg faller visserligen inte inom tillämpningsområdet för LSH. Enligt utredningens mening är emellertid skillnaderna mellan en undersökning som syftar till att ligga till grund för ett rättsintyg och en undersökning som sker i syfte att bereda vård närmast av formell natur. Med hänsyn härtill bör därför de i LSH föreslagna bestämmelserna om ställföreträdarskap i princip också tillämpas då fråga uppkommer om vem som kan lämna samtycke till att rättsintyg utfärdas eller till att en läkarundersökning som skall ligga till grund för ett rättsintyg genomförs beträffande en person med bristande beslutsförmåga.

Nedan kommer vissa synpunkter att lämnas på hur delar av LSH skulle kunna göras tillämpliga på de situationer som förslaget till lag om rättsintyg m.m. omfattar. När förslaget till lag om rättsintyg m.m. justeras i berört hänseende, bör även frågan om underårigas samtycke regleras. Vidare bör en samordning ske mellan reglerna om ställföreträdarskap vid samtycke till utfärdande av rättsintyg och i fråga om förfogande från den enskildes sida över sjukvårdssekretessen. Med hänsyn till de ytterligare överväganden som bör göras och till det stadium på vilket förslaget vid tidpunkten för utredningens ställningstagande befinner sig har utredningen avstått från att lägga fram ett utarbetat lagförslag beträffande samtycke för beslutsförmögna personer.

Vid en tillämpning av LSH i frågor om rättsintyg torde endast en del av lagens bestämmelser bli aktuella. Med hänsyn härtill är det inte lämpligt att i förslaget till lag om rättsintyg m.m. göra en generell hänvisning till LSH.

En beslutsinkompetent målsägande bör företrädas av en framtidsfullmäktig eller en anhörig eller av en god man enligt föräldrabalken i frågor på det rättsmedicinska området.

I 5 § LSH anges också vårdombud som en primär representant för en person med bristande beslutsförmåga. Ett vårdombud är en person som utses av patienten i anslutning till inledd eller förutsedd vård. Som framgått ovan faller en undersökning som syftar till att ligga till grund för ett rättsintyg inte inom hälso- och sjukvårdsområdet. Ett vårdombud är sålunda inte utan vidare behörig att

samtycka till en sådan undersökning. Likheten mellan en rättsmedicinsk undersökning och en undersökning i syfte att bereda den enskilde vård är emellertid betydande, och rättsmedicinsk undersökning kan komma att äga rum i samband med vård av den undersökte. Enligt utredningens mening talar ändamålsskäl för att ett vårdombud bör kunna samtycka också till en rättsmedicinsk undersökning.

I 20 och 21 §§ LSH finns regler om situationer då ställföreträdarens samtycke kan underlåtas. Det rör sig dels om situationer då den åtgärd som avses innefattar endast löpande omvårdnad av patienten eller ett ingrepp som med hänsyn till art, omfattning och övriga omständigheter framstår som mindre ingripande, dels om brådskande situationer då det inte finns tid att inhämta samtycke från ställföreträdaren. Enligt utredningens mening speglar varken 20 eller 21 § LSH situationer som kan tänkas uppkomma i samband med att ett rättsintyg skall utfärdas eller då någon skall undersökas i sådant syfte. Det kan dock finnas exempel på brådskande situationer även på det område som förslaget till lag om rättsintyg m.m. är tänkt att täcka. Polis och åklagare kan t.ex. vilja veta om en medvetlös målsägande har alkohol eller någon annan substans i kroppen. Eftersom alkohol och andra kemiska substanser bryts ner av kroppen är det angeläget att t.ex. ett blodprov tas så snart som möjligt, och det finns kanske inte tid att försöka få kontakt med den medvetlöse målsägandens ställföreträdare. Möjligen bör därför förslaget till lag om rättsintyg m.m. justeras med avseende på brådskande situationer då en målsägande är beslutsoförmögen.

En annan fråga som uppkommer är huruvida en ställföreträdare för en beslutsoförmögen målsägande kan fatta beslut mot dennes vilja. I 18 § LSH föreskrivs att patientens ställföreträdare inte har rätt att för patientens räkning medge åtgärd som innebär eller förutsätter att patienten utsätts för frihetsberövande eller annat tvång. Motsvarande bör gälla då det är fråga om att undersöka en beslutsoförmögen målsägande. Det sagda innebär att om målsäganden motsätter sig en läkarundersökning verbalt eller genom att bjuda fysiskt motstånd måste ställföreträdaren och läkaren acceptera detta. Rör det sig där emot om samtycke till att ett rättsintyg utfärdas bör sannolikt en beslutsoförmögen målsägande som inte förstår vad saken gäller dock inte ges någon vetorätt. Den omständigheten att målsäganden inte förstår vad saken gäller innebär emellertid inte att ställföreträdaren kan underlåta att försöka skapa sig en uppfattning om vilken inställning målsäganden skulle ha haft, om denne hade sin beslutsförmåga i behåll.

2 Några speciella frågor angående arv och testamente, avveckling av bostad med hyresrätt, tystnadsplikt, m.m.

2.1 Möjlighet för god man och förvaltare att avstå från arv eller testamente

Förslag: I 15 kap. 6 § föräldrabalken föreskrivs att om det finns särskilda skäl och om överförmyndaren samtycker kan en god man eller förvaltare godkänna ett testamente trots att godkännandet kan anses innefatta ett avstående från arv.

Avstående från arv eller testamente

Frågor om att avstå från arv eller testamente kan inom ställföreträdarrätten ses ur skilda synvinklar. I avsnitten B 3.6.7.3 och 3.6.7.4 har spørsmålet gällt vilket skydd ett förvärv genom avstående kan få hos en underårig eller vuxen hjälpbehövande mottagare. I det här avsnittet behandlas i stället frågan om behörighet för en ställföreträdare för underårig eller vuxen att för huvudmannens räkning avstå från arv eller testamente, till förmån för någon annan mottagare.

Tills vidare behandlas endast avstående av arv. Från denna rättsfigur skall skiljas avsägelse av arv hos arvlåtaren, om vilket det finns regler i 17 kap. 2 § ärvdabalken. Behörighetsfrågan beträffande avsägelse av arv berörs i avsnitt C 2.2. Avstående från arv förutsätter alltså att arvlåtaren är avliden. Frågan härom får anses i huvudsak utgöra en ekonomisk angelägenhet (jfr vad som sägs om avsägelse av rätt till arv i avsnitt C 2.2).

Avstående från arv i allmänhet

Enligt 15 kap. 6 § första stycket FB får en förmyndare, god man eller förvaltare inte för den enskildes räkning avstå från arv eller testamente. Om överförmyndaren samtycker till det, får dock enligt

andra stycket arv avstås enligt 3 kap. 9 § ärvdabalken, dvs. avstående av ett s.k. särkullbarn till den först avlidne av två makar. Lagrummet tillkom genom 1995 års reform. En framställning från Sveriges Advokatsamfund till Justitiedepartementet har aktualiserat frågan, om hindret att avstå från arv (och testamente) bör luckras upp.

I första hand går tankarna till sådana fall då arvingen utan tvekan har rätt att lyfta arvet men det kan bli aktuellt att låta det gå vidare exempelvis till arvingens bröstarvingar; några anspråk från testamentstagare finns alltså inte. Huvudregeln i första stycket om förbud för ställföreträdare att besluta att avstå arvet kan tyckas väl kategorisk, och skäl kan åberopas för en mer nyanserad ordning, i stil med den som gäller enligt andra stycket för särkullbarn. Ruckar man mer allmänt på det nuvarande förbudet kan man emellertid knappast undgå att överväga (ytterligare) avvikelser från de närbesläktade principiella förbuden i 13 kap. 11 § och 14 kap. 12 § FB för ställföreträdare att ge bort huvudmannens egendom. Goda sakskäl kan också åberopas tills stöd för den bestämda hållning till skydd för den enskilde som 15 kap. 6 § FB ger uttryck för. Med hänsyn till detta finns enligt utredningens mening inte tillräcklig anledning att frånfalla den allmänna inställning som lagstiftaren intog så sent som vid 1995 års reform.

Godkännande av testamente

Advokatsamfundets framställning riktar emellertid in sig på den mer komplicerade situation som kan uppkomma, om det finns ett testamente till förmån för någon annan än arvingen. Till bilden hör att testamentet kan vara angripbart. Främst gäller att det kan vara ogiltigt eller att det inkräktar på bröstarvinges laglott.

I båda de nämnda fallen måste arvingen angripa testamentet inom viss tid och på visst sätt, om det inte, trots bristerna, skall bli gällande. Fristen uppgår till sex månader. För det fall att arvingen har förmyndare eller förvaltare eller har god man med ensambehörighet bör rimligen gälla att delgivning med rättsverkan får ske hos företrädaren. Om denne underlåter att väcka talan eller anmäla laglotsanspråk inom föreskriven tid torde testamentet vinna laga kraft. Han bör i stället kunna godkänna testamentet, något som beträffande arvingen själv framgår av 14 kap. 4 § första stycket ÄB, jfr rättsfallet NJA 1992 s. 820. Vad som har sagts nu gäller i varje fall när företrädaren gör den korrekta bedömningen att testamentet inte

med fog kan angripas utan är rättsligt hållbart. I ett sådant fall kan man enligt utredningens mening inte tala om ett "avstående" från arv.

Situationen blir en annan, om ställföreträdaren med öppna ögon godtar ett testamente som är ogiltigt eller åsidosätter rätten till laglott för arvingen. Det måste då anses röra sig om en benefik rättshandling i relation till testamentstagaren, därmed inte sagt att den är oförsvarlig sedd från arvingens synpunkt. Det kan verka konsekvent att för dessa fall hålla fast vid ståndpunkten att avstående av arv från företrädarens sida inte får förekomma.

Bedömningen påverkas emellertid av att det kan vara svårt att skilja de nu behandlade typfallen från varandra. Det är osäkert hur man skall se på en disposition som objektivt sett innebär att testamentstagaren gynnas men som arvingens ställföreträdare beroende på missbedömning inte uppfattar som en eftergift på arvingens bekostnad; benefik avsikt saknas med andra ord. Ett annat gränsfall föreligger, när ställföreträdaren är osäker på t.ex. om testamentet är ogiltigt men godtar det och då beaktar att resultatet tycks skäligt med hänsyn tagen till de berörda personernas förhållanden.

Ett sätt att nå en hanterlig lösning är att öppna ett utrymme för att godta ett benefikt inslag, ett "avstående" av arv, i samband med att ett testamente godkänns. Ett viktigt skäl att godta ett sådant avsteg från huvudregeln är att fördelningen av kvarlåtenskapen trots de testamentsrättsliga komplikationerna i de flesta fall kan antas ha visst stöd i den avlidnas vilja. Utrymmet för avstående bör dock vara ganska snävt. Det bör således krävas särskilda skäl, och liksom beträffande det nuvarande undantaget i 15 kap. 6 § andra stycket FB bör fordras samtycke från överförmyndaren. Särskilt bör tillses att bröstarvinges laglott inte prisges utan starka skäl.

Utredningen förordar den angivna lösningen. Denna torde på en gång medverka till att boutredningen kan genomföras utan fördröjning och underlätta lösningar i en del tveksamma eller annars tvistiga fall.

Bortavarande arvtagare

Framställningen ovan tar främst sikte på – förutom förmyndare – förvaltare samt sådana gode män som företräder personer med bristande beslutsförmåga. Fråga uppkommer därför om samma regler bör gälla för gode män som utses med stöd av förslaget till 11 kap.

18 § föräldrabalken, dvs. bl.a. gode män som representerar bortavarande arvtagare.

I ett rättsfall från slutet av 1800-talet, NJA 1895 s. 509, ansågs att en god man för en bortavarande person inte på dennes vägnar kunde godkänna ett testamente eller ens delges testamentet för sin huvudmans räkning. En sådan ordning framstår som onödigt kategorisk och vållar problem i praktiken. Det finns enligt utredningens mening inte anledning att skilja på en god man som företräder en bortavarande arvtagare och en god man som företräder en person med bristande beslutsförmåga. En bortavarande person kan visserligen dyka upp när som helst innan klanderfristens utgång och vilja göra sin rätt gällande, medan en beslutsoförmögen person som regel kan förväntas förbli beslutsoförmögen under hela klagofristen. Det skulle sålunda kunna hävdas att en god man för en bortavarande person inte bör kunna godkänna ett testamente varom nu är fråga. Utredningens förslag innebär emellertid att ett godkännande av testamente bör ske med försiktighet; därav kravet på särskilda skäl och överförmyndarens samtycke när ett benefikt inslag kan spåras. Risker för att den enskilde skall lida någon rättsförlust får därför anses lita. Med hänsyn till vad som nu sagts bör den föreslagna regleringen gälla alla gode män enligt föräldrabalken. Det sagda innebär att 1895 års rättsfall inte kan anses vara vägledande.

Avstående från testamente

Den reglering i 15 kap. 6 § FB som utredningen föreslår tar sikte endast på situationen då huvudmannen är arvinge, dvs. den person som skulle ha tagit arv om inte testamentet hade funnits. Det kan emellertid tänkas att huvudmannen är testamentstagare. Under sådana förhållanden uppkommer frågan huruvida nuvarande förbud för en förmyndare, en god man eller en förvaltare att avstå från testamente på den enskildes vägnar bör modifieras.

Utredningen konstaterar inledningsvis att det finns en viktig skillnad mellan de båda situationerna. I fallet då huvudmannen är arvtagare är presumtionen att testamentet skall avskära honom från arvsrätten, dvs. testator har önskat en avvikelse från den legala arvsordningen. I det andra fallet är presumtionen att testamentet skall ge huvudmannen egendom efter testator.

Att avstå från (ett giltigt) testamente kan jämföras med att tacka nej till en gåva, och en sådan rättshandling kan en ställföreträdare

företa för den enskildes räkning. Före 1995 års reform av föräldrabalken ansågs det mot denna bakgrund möjligt för en förmyndare, god man eller förvaltare att avstå från testamente på sin huvudmans vägnar. Vid nämnda reform skapades emellertid i 15 kap. 6 § FB ett uttryckligt förbud för ställföreträdaren att avstå från såväl arv som testamente för sin huvudmans räkning, se prop. 1993/94:251 s. 141 ff. Vissa skäl kan anföras till stöd för en mer nyanserad ordning än den nuvarande även beträffande möjligheten till testamentsavstående. Å andra sidan finns det anledning att slå vakt om sådana rättshandlingar som innebär att egendom tillfaller den enskilde. De fall då det kan vara motiverat att avstå från ett sådant tillskott genom testamente torde vara mycket sällsynta, och mot bakgrund härav ansluter sig utredningen till regeringens och riksdagens bedömning i samband med 1995 års reform att ställföreträdare inte bör få avstå från testamente på den enskildes vägnar.

Denna ståndpunkt hindrar inte en ställföreträdare att i förhållande till arvingarna förklara sig inte göra gällande ett testamente till huvudmannens förmån, förutsatt att ställningstagandet grundar sig på en juridisk bedömning och saknar benefik avsikt. Under sådana förhållanden rör det sig inte om ett avstående i paragrafens mening, jfr NJA 1992 s. 820.

2.2 Ett par frågor om samtycke från ställföreträdare till åtgärder från den enskilde

Förslag: Den som har god man skall inte behöva den gode mannens samtycke till att driva en bokföringspliktig rörelse. Föreskriften i 14 kap. 14 § FB om sådant samtycke skall därför utgå.

Bedömning: Nuvarande krav på samtycke från förvaltaren till att huvudmannen undertecknar äktenskapsförord m.m. eller avsäger sig arv bör behållas.

Inledning

I vissa lägen aktualiseras frågor om samtycken till rättshandlingar i relationen mellan underåriga eller hjälpbehövande vuxna och deras ställföreträdare. Det kan handla både om samtycke från den enskildes

sida och från ställföreträdarens. Här kan hänvisas till uppställningen över olika beslutskombinationer i avsnitt B.4.3.

Av intresse är bl.a. det samtycke som en god man i princip måste förse sig med när han skall handla för en beslutsförmögen huvudmans räkning (11 kap 5 § FB, enligt utredningens förslag 7 §). Här är det inte likgiltigt, om den enskilde handlar i eget namn eller godkänner en rättshandling som företas av den gode mannen. I det senare, men inte det förra fallet, gäller nämligen de särskilda kraven på medgivande från överförmyndaren, t.ex. vid uttag av bankmedel eller försäljning av fast egendom. Denna ordning kan i förstone möjligen tyckas inkonsekvent, men torde bottna i den säkert riktiga uppfattningen att den enskilde, trots sitt samtycke, ofta står under ett starkt inflytande av den gode mannen såsom den aktive och drivande när han är den rättshandlande. Utredningen föreslår ingen ändring i gällande regler härvidlag. – Gäller det förhållandet mellan en underårig och hans föräldrar kan det säkert i vissa sammanhang kvitta rättsligt, om föräldrarna står som företrädare för den omyndige i en rättslig angelägenhet eller förklarar sig godkänna en rättshandling som formellt företas av den omyndige; frågan skall emellertid inte här utredas närmare.

I det följande skall i stället behandlas två speciella fall där lagstiftningen f.n. räknar med samtycke från ställföreträdare – god man respektive förvaltare – till åtgärder från huvudmannens sida.

God mans samtycke till drivande av rörelse

Enligt 14 kap. 14 § FB gäller bl.a. att en god man endast med överförmyndarens samtycke får låta den enskilde bedriva en rörelse som medför bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen (1999:1078).

Bestämmelsen i fråga utgår alltså från att rättsläget är det att den enskilde, även när han är beslutskompetent, saknar behörighet att driva rörelse, om han inte har samtycke från sin gode man. Detta strider emellertid mot grundsatsen att godmanskap i och för sig inte betar den enskilde hans rättshandlingsförmåga (jfr Walin-Vängby, Föräldrabalken – En kommentar del II, avsnitt 14:16), en regel som utredningen för övrigt föreslår skall bli lagfäst (11 kap. 5 § FB). Om å andra sidan den enskilde, som ämnar driva rörelse, kan antas komma att sakna behövlig förmåga att fatta rättsliga beslut, hjälper ett godkännande i förväg från den gode mannen inte.

På grund av det anförda föreslår utredningen att föreskriften i 14 kap. 14 § FB om samtycke utgår såvitt gäller en rörelse som skulle drivas av enskild med god man. Om risk finns att den enskilde skadar sina intressen torde ett förvaltarskap aktualiseras.

Avser en god man att i eget namn driva bokföringspliktig rörelse för huvudmannens räkning fordras alljämt överförmyndarens samtycke.

Samtycke från förvaltare till äktenskapsförord m.m. och till avsägelse av rätt till arv.

Enligt 7 kap. 3 § äktenskapsbalken skall äktenskapsförord upprättas skriftligt och undertecknas av makarna eller de blivande makarna. Detta gäller bl.a. även om äktenskapsförordet avser egendom som till någon del omfattas av förvaltarskap enligt föräldrabalken. I så fall skall dock förvaltarens skriftliga samtycke inhämtas. Samma regel gäller enligt 9 § sambolagen (2003:376) i fråga om sambors eller blivande sambors avtal om att bodelning inte skall ske eller att viss egendom skall ingå i bodelning (se också 3 kap. 1 § lagen 1994:1117 om registrerat partnerskap).

I 17 kap. 2 § ärvdabalken sägs att om arvinge, genom godkännande av testamente eller annars, skriftligt hos arvlåtaren avsäger sig sin rätt till arv, är det, med vissa begränsningar, gällande. Den som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § FB får dock inte avsäga sig arv utan förvaltarens skriftliga samtycke. Arvsavsägelse tar sikte på situationen medan arvlåtaren ännu är i livet, detta till skillnad från arvsavstående.

Innebörden av de återgivna bestämmelserna torde, enligt vad som framgår av förarbetena (se sammanställningen i NJA II 1988 s. 490 ff). vara följande. De ifrågakvarande rättshandlingarna – ingående av äktenskapsförord m.m. och avsägelse av arv – är av sådan personlig art att de förutsätter medverkan av den enskilde själv. Den enskilde kan inte ersättas av en ställföreträdare – god man eller förvaltare. För att kunna företa rättshandlingen måste den enskilde ha rättslig handlingsförmåga. Saknas sådan kan de avvikelser från lagregler som åsyftas inte komma till stånd. Med hänsyn till respektive rättshandlings ingripande betydelse har dessutom en spärr ansetts behövlig när den enskilde har förvaltare, i form av ett krav på medgivande från förvaltare.

Den uppställda modellen för beslutsfattande framstår som egenartad. Det kan också tyckas anmärkningsvärt att en person som förutsätts trots förvaltarskapet ha beslutsförmåga i frågor av påtagligt personlig natur inte får bestämma själv i dessa. Regleringen i fråga om arvsavsägelse kommer också att avvika från vad som föreslås gälla för det närbesläktade institutet arvsavstående (se avsnitt C 2.1).

Mot bakgrund av det anförda kunde övervägas att revidera de diskuterade reglerna om förvaltares samtycke till äktenskapsförord (motsvarande) respektive till avsägelse av rätt till arv. De föreliggande fallen är emellertid onekligen speciella genom att samtidigt röra vederbörandes person och kunna ha betydande verkningar på hans eller hennes ekonomi. De valda lösningarna låter sig väl försvaras som kompromisser mellan ibland motstående intressen. De har fått sitt nuvarande innehåll efter särskilda överväganden. Utredningen har därför stannat för att avstå från förslag till ändringar.

2.3 Aveckling av bostad med hyresrätt

Förslag: Föräldrar, förordnande förmyndare, gode män och förvaltare bör endast med överförmyndarens samtycke kunna säga upp eller överlåta avtal om hyresrätt till en bostadslägenhet för den enskildes räkning.

I 14 kap. 11 § FB finns vissa begränsningar för en förordnad förmyndares, god mans eller förvaltares agerande i fråga om åtgärder som berör fast egendom eller nyttjanderätt till sådan egendom. En sådan ställföreträdare är beroende av överförmyndarens samtycke för att kunna vidta åtgärderna. Paragrafen måste förstås på så sätt att en god man inte ens med den enskildes samtycke kan vidta åtgärderna, såvida inte överförmyndaren har gett sitt godkännande (jfr nuvarande 11 kap. 5 §).

I 14 kap. 11 § första stycket 2 anges att en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare sålunda behöver överförmyndarens samtycke för att kunna ingå avtal om nyttjanderätt till någon annans fasta egendom, om det inte gäller hyra av en bostadslägenhet eller en tillfällig upplåtelse av ringa ekonomiska betydelse. Inget anges i denna punkt – eller någon annanstans – om att överförmyndarsamtycke skulle krävas för att en ställföreträdare skall kunna säga upp ett avtal om nyttjanderätt till en bostadslägenhet.

Reglerna om krav på den enskildes eget samtycke hindrar visserligen som huvudregel att en god man gör sig av med en bostad utan att den enskilde tillåter åtgärden. Om den enskilde däremot uppenbart saknar förmåga att själv ta ställning eller att meddela sin mening (se den föreslagna 11 kap. 7 § andra stycket) synes det i princip stå den gode mannen fritt att avveckla en hyresrätt, även om en eventuell make eller sambo också skall beredas tillfälle att lämna synpunkter enligt föreskrifterna i 12 kap. 7 §. För personer med förordnad förmyndare eller förvaltare är det egna samtycket utan betydelse för rättshandlingens giltighet.

Inte sällan lär (främst) en äldre hjälpbehövande med tillgång till en hyreslägenhet förr eller senare utveckla ett sådant hjälpbehov att hans beroende av ett boende där det finns tillgång till sjukvård och omvårdnad blir mer framträdande än anknytningen till den egna bostaden. Ofta skjuts tidpunkten på framtiden, kanske för att hjälp kan lämnas i form av hemtjänst och hemsjukvård samt insatser från närstående.

I en framställning till Justitiedepartementet har Överförmyndarnämnden i Stockholm fäst uppmärksamhet på denna fråga och hävdade att ett överförmyndarsamtycke bör krävas för avveckling av hyresrätt till bostad. Som skäl har anförts att det är fråga om ett sådant ingrepp i den enskildes liv att ett ställningstagande bör föregås av en noggrann prövning, även om det inte är fråga om en åtgärd av direkt ekonomisk betydelse.

Utredningens uppfattning är att det ter sig inkonsekvent att det i praktiken saknas spärrar för en så ingripande åtgärd som en uppsägning av hyresrätt till bostadslägenhet trots allt är. Trots det merarbete som kan bli följderna, bör krav därför ställas på att överförmyndaren måste sanktionera den av ställföreträdaren tänkta åtgärden, i likhet med vad som skulle ha gällt om det varit fast egendom som skulle avyttras. Detsamma bör gälla vid överlåtelse av sådant avtal. Den tidsutdräkt som därmed uppstår vid avvecklingen får accepteras, inte minst mot bakgrund av att det i många fall torde vara en åtgärd av engångskaraktär. – Ett samtycke från överförmyndaren betyder naturligtvis inte att man kan undgå att inhämta samtycke från en person som har god man, när detta är möjligt.

Vad som nu sagts bör alltså gälla även när den enskilde är underårig och företräds av en förordnad förmyndare, trots att avyttring av en bostadslägenhet som innehas med hyresrätt endast lär ha indirekt ekonomisk betydelse för den underårige. För att nå kon-

gruens med reglerna för egendom som omfattas av en föräldraförvaltning bör motsvarande tillägg göras i 13 kap. FB (se 13 kap. 10 §).

2.4 Tystnadsplikt för ställföreträdare

Bedömning: Regler om tystnadsplikt för ställföreträdare för vuxna personer bör inte föreslås.

I utredningens delbetänkande berördes frågan om tystnadsplikt för gode män med uppdrag att ha hand om ett ensamkommande barns angelägenheter. Utredningen konstaterade att någon sådan tystnadsplikt inte kan anses gälla för gode män med dagens regler. Något förslag i denna del lämnades inte (se utredningens delbetänkande SOU 2003:51 s. 110).

När nu omfattande förändringar görs i reglerna om gode män och förvaltare kan det vara på sin plats att ta ställning till vad som skall gälla för framtiden i fråga om ställföreträdares tystnadsplikt.

Ett sådant ställningstagande framstår som särskilt angeläget mot bakgrund av att utredningens förslag i slutbetänkandet också innebär att flera nya ställföreträdarformer för vuxna hjälpbehövande – framtidsfullmäktig, vårdombud och anhöriga – lanseras, dvs. utöver de redan befintliga instituten god man och förvaltare enligt föräldrabalken. Sådana ställföreträdare bygger inte sin behörighet på ett myndighetsförordnande. Detta innebär i sig att deras lämplighet eller kvalifikationer för uppgiften som ställföreträdare inte har prövats i ett myndighetsförfarande.

Som nämnts gäller ingen allmän tystnadsplikt för gode män (eller för andra ställföreträdare). I sekretesslagen saknas en allmän föreskrift om att enskilda som tar del av hemliga handlingar eller som annars får vetskap om sekretessbelagda uppgifter har tystnadsplikt. Vad som kan komma i fråga, om en tystnadsplikt införs, är i första hand en straffrättslig sanktion mot den som röjer uppgifter om känsliga personliga eller ekonomiska förhållanden, eventuellt kompletterad med regler om överföring av sekretess för uppgifter vilka är underkastade sekretess i någon form hos personer i allmän eller enskild tjänst som har lämnat uppgifterna (se t.ex. 20 kap. 3 § brottsbalken).

Den avgränsning som görs här är densamma som för övriga problemområden, nämligen att det är fråga om regelverket för ställföre-

trädare för vuxna. Att tystnadsplikt inte gäller för vårdnadshavare och förmyndare för underåriga sätts således inte i fråga.

Inledningsvis måste principen om att en ställföreträdare träder i den enskildes ställe upprepas. Utlämnande av uppgifter som under andra omständigheter skulle vara förborgade för utomstående är i många sammanhang en förutsättning för att den enskilde skall kunna göra sin rätt gällande, t.ex. i bidragsärenden av olika slag, i hälso- och sjukvårdsangelägenheter och i rättsvårdande angelägenheter. Redan av denna anledning framstår det som betänkligt att belägga en ställföreträdare för en hjälpbehövande vuxen med tystnadsplikt, oavsett om denne är utsedd av myndigheterna eller den enskilde eller har fått uppgiften på sin lott p.g.a. släktskap. Tystnadsplikten skulle bakbinda ställföreträdaren på ett sätt som gör det svårt – och i vissa fall omöjligt – för honom att på bästa sätt fullgöra sin uppgift.

Det skulle kunna hävdas att tystnadsplikten inte skulle behöva vara generell utan att den endast skulle behöva ta sikte på t.ex. särskilt integritetskänsliga uppgifter. Även en sådan differentiering är emellertid behäftad med nackdelar och är för övrigt otillräcklig.

I förslaget till ändring i rättegångsbalken har utredningen utvidgat möjligheterna för ställföreträdare att ange brott till åtal (20 kap. 14 § rättegångsbalken, se avsnitt B 11). Denna möjlighet förutsätter ibland i sig att ställföreträdaren samtidigt lämnar uppgifter som är känsliga ur integritetssynpunkt. Vidare har i avsnitt C 1 resonerats om ställföreträdarens möjlighet att t.ex. polisanmäla misstänkta övergrepp som riktar sig mot den enskilde, trots att informationen kan härledas till exempelvis hälso- och sjukvårdspersonal som inte själv får lämna uppgiften till företrädesvis åklagar- eller polismyndighet (jfr 14 kap. 2 § sekretesslagen). Detta ligger i linje med grundförutsättningen att ställföreträdaren agerar i den enskildes ställe, och har ansetts som något önskvärt, främst när det gäller hjälpbehövande som inte själva förmår göra en sådan anmälan. En parallell kan här dras med vårdnadshavarens naturliga roll som ”anmälare” när det föreligger misstanke om att en underårig utsatts för brott.

Mot vad som nu sagts kan likväl anföras argument. En ställföreträdare som i vart fall i straffrättsligt hänseende är oförhindrad att lämna information vidare kan tänkas förstöra relationen med den hjälpbehövande, om den hjälpbehövande har (eller, om beslutsförmåga funnits, skulle ha haft) önskemål om att uppgiften hålls hemlig. I andra fall än de nu nämnda kan det från objektiv synpunkt te sig olämpligt att ställföreträdaren sprider uppgifter av visst slag om den enskilde.

Utredningen har särskilt lyft fram den enskildes möjlighet att själv utpeka en ställföreträdare, inte minst för framtida situationer i vilka den enskilde själv anses sakna beslutsförmåga. Detta ger viss trygghet för att den enskilde, som ju förutsätts vara den som kan göra det bästa personvalet, väljer någon som förmår förvalta uppdraget väl. Som ett alternativ har anhöriga lanserats som ställföreträdare i olika sammanhang, eftersom dessa i de allra flesta fall får anses ha en genuin ambition att sörja för att den hjälpbehövande inte far illa. En ställföreträdare – oavsett om det är en som har utsetts av den enskilde, en nära anhörig eller en myndighetsutsedd ställföreträdare – har naturligtvis ett moraliskt ansvar för att han inte för fram sådana uppgifter som kan tänkas skada den enskilde.

Samtliga ställföreträdarinstitut för vuxna som utredningen har berört i betänkandet vilar därutöver i åtminstone något avseende på att ställföreträdaren skall agera med den enskildes uttryckta eller förmodade inställning för ögonen. En särskild bestämmelse härom har t.ex. föreslagits för förmyndare, gode män och förvaltare (se 12 kap. 3 § FB). En ställföreträdare som åsidosätter den enskildes inställning eller annars visar omdömeslöshet med hanteringen av integritetskänslig information riskerar alltid att bli ersatt av någon annan, genom en ansökan om godmanskap eller om byte av förordnad ställföreträdare.

En ställföreträdare som inte har varit skyldig att uttala sig om ett visst förhållande som rör den hjälpbehövande och som varit föremål för sekretess till skydd för den senare torde ytterst kunna göra sig skyldig till förtal (se 5 kap. 1 § brottsbalken).

Ytterligare ett argument mot införande av regler om tystnadsplikt är att detta torde vara förenat med otaliga gränsdragningsfrågor. Valet står mellan en allmänt hållen föreskrift och en detaljerad reglering i nära anslutning till sekretesslagen. I båda fallen skulle svåröverstigligen tillämpningsproblem riskeras.

Utöver vad som nu sagts finns anledning att iaktta restriktivitet i överväganden kring behovet av att ytterligare höja ”sekretessnivån” i samhället. När det gäller ställföreträdarinstitutet gör sig inte skälen för en skärpning tillräckligt starkt gällande.

Slutsatsen av utredningens resonemang blir följaktligen att regler om tystnadsplikt inte bör föreslås.

Inget lär hindra att en fullmaktsgivare föreskriver i en framtidsfullmakt att tystnadsplikt skall gälla i vissa frågor. Därvid skulle kunna ges besked om att sanktioner – företrädesvis i form av skadestånd – kan följa för det fall överträdelser sker, något som en full-

mäktig som trots allt tar sig an uppdraget har att rätta sig efter. Fullmaktsförordnandets sysslomannarättsliga sida får här genomslag.

2.5 Upplysningsskyldighet för ställföreträdare

Förslag: Överförmyndaren ges möjlighet att begära in handlingar om ställföreträdarens verksamhet och att besluta om vitesföreläggande för det fall skyldigheten att avge upplysningar resp. att lämna handlingar försummas.

Förmyndare, gode män och förvaltare har en upplysningsskyldighet gentemot överförmyndaren. I 12 kap. 9 § andra stycket FB är denna uttryckt på så sätt att ställföreträdarna skall lämna de upplysningar om sin verksamhet som överförmyndaren begär. Bestämmelsen träffar även sådana föräldrar som enbart förvaltar tillgångar som faller utanför bestämmelserna i 13 kap. 2 och 10 §§. Upplýsningsskyldigheten är avsedd att ge överförmyndaren möjlighet att utreda om det finns behov av att gå in med skärpande föreskrifter i det enskilda fallet (prop. 1993/94:251 s. 217).

Enligt 16 kap. 13 § får överförmyndaren vid vite förelägga en förmyndare, god man eller förvaltare att fullgöra sina skyldigheter enligt vissa i paragrafen uppräknade lagbestämmelser, bl.a. rörande skyldigheten att lämna förteckning, årsräkning, sluträkning eller annan redovisning. Upplýsningsskyldigheten i 12 kap. 9 § räknas dock inte upp.

Från överförmyndarhåll har anförts att det finns ett behov av att komplettera bestämmelsen i 12 kap. 9 § på så sätt att det av denna framgår att ställföreträdarna skall kunna åläggas att ge in sådana *handlingar* som nämnden begär. Därutöver har det uttryckts önskemål om att överförmyndaren ges möjlighet att vid vite förelägga ställföreträdaren att fullgöra skyldigheterna enligt paragrafen.

Utredningen är av uppfattningen att det till följd av nuvarande lydelse av 12 kap. 9 § andra stycket kan framstå som tveksamt om den omnämnda skyldigheten avser endast rena upplysningar – muntliga eller skriftliga sådana – som avges eller upprättas till ledning för överförmyndarens tillsyn eller om överförmyndaren också har rätt att begära specifika befintliga handlingar, t.ex. kontoutdrag och årsbesked från banker. Paragrafen bör därför kompletteras i enlighet med vad som nu sagts.

För att överförmyndarna skall kunna komma till rätta med fall i vilka ställföreträdaren sinkar ärendet framstår det som rimligt och i vissa fall nödvändigt att överförmyndaren ges möjlighet att besluta om vitesföreläggande när en angiven uppgift eller handling enligt paragrafen inte avges.

De handlingar som begärs måste på något sätt konkretiseras. I likhet med vad som gäller för upplysningar bör det endast vara handlingar om verksamheten som skall omfattas av skyldigheten. En tillräcklig rättssäkerhetsgaranti erhålles i det faktum att rätten har att pröva frågor om utdömande av ett eventuellt vite och att rätten därmed också kan underkänna föreläggandet (16 kap. 13 § andra stycket).

Del D Ikraftträdande och
övergångsbestämmelser

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Ikraftträdande

Förslag: Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2007.
--

Utredningens förslag när det gäller befintlig lagstiftning inom förmyndarskapsrätten är av omfattande karaktär och innebär betydande förändringar. Därtill kommer att flera nya lagar med inriktning på ställföreträdarskap föreslås.

Det är inte nödvändigt att samtliga myndigheter, ställföreträdare och potentiella hjälpbehövande som kommer i kontakt med lagstiftningen sätter sig in i all den materia som berörs av utredningsförslagen. Informationen får i stället ”riktas” genom att de som avses tillämpa eller på annat sätt dra nytta av lagstiftningen förses med informationsmaterial från centrala organisationer för respektive kategori. Utarbetandet av sådant material kräver naturligtvis viss framförhållning.

Att myndighetspersonal och enskilda förses med mer allmänt hållet skriftligt material är naturligtvis inte tillräckligt. Vissa konkreta informations- och utbildningsinsatser måste genomföras innan lagändringarna träder i kraft. Tid lär också behövas för att utarbeta interna instruktioner för personal. Hälso- och sjukvården är ett exempel på ett område där nya rutiner behöver införas, socialtjänsten ett annat. Även privata rättssubjekt, såsom banker och kreditinstitut, kan ha behov av att utarbeta rutiner, inte minst när det gäller att möta de nya ställföreträdarformerna framtidsfullmäktige och anhöriga.

Av central betydelse är naturligtvis också överförmyndarna, som förutsätts få ett mer konkret ansvar för att gode män och förvaltare erhåller erforderlig utbildning. Det kan inte uteslutas att överförmyndarna också kan komma att beröras av informationsinsatser till de nya ställföreträdarkategorier som föreslås bli införda, främst för

att dessa inte lär ha någon annan naturlig informationskälla att vända sig till i praktiska angelägenheter som rör ställföreträdarskapet.

Utredningens förslag såvitt gäller överförmyndarorganisationen, bl.a. vad gäller möjligheterna till samarbete i gemensamma nämnder och kommunalförbund, kan i vissa fall tänkas ge svaret på hur överförmyndarna skall kunna tillgodose de krav som den nya lagstiftningen ställer på dem.

Vad som nu sagts talar för att det finns behov av god framförhållning innan den nya lagstiftningen träder i kraft.

Många myndigheter och organisationer berörs av någon eller flera delar av utredningens förslag. Remissbehandlingen lär behöva ta ganska lång tid i anspråk. Utredningen anser det inte realistiskt att räkna med att den nya lagstiftningen träder i kraft förrän tidigast den 1 juli 2007, förutsatt att det samlade utredningsförslaget skall genomföras vid ett och samma tillfälle.

Utredningen utesluter inte att det kan bedömas angeläget att lyfta ut vissa av förslagen och presentera dem särskilt. Detta påverkar naturligtvis ikraftträdandetidpunkten. Ändringsförslaget rörande beloppsgränsen i 12 kap. 16 § föräldrabalken, som innebär att en för den hjälpbehövande mer förmånlig beräkning skall göras, är ett exempel på vad som kan behöva bli föremål för behandling med förtur (se avsnitt B 14.6).

Övergångsbestämmelser

Föräldrabalken

Förslag: Omprövning av befintliga godmanskaps omfattning enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken skall inte behöva ske i samband med ikraftträdandet.

Någon automatisk utvidgning av dessa godmanskap till att avse även hälso- och sjukvårdsangelägenheter bör inte ske.

Förvaltarskap för den som är ur stånd att vårda sin person skall omvandlas till godmanskap enligt 11 kap. 2 § (f.n. 4 §) i personliga angelägenheter.

Nedan behandlas vissa särskilda överväganden rörande behovet av övergångsbestämmelser. Övriga övergångsbestämmelser som berör föräldrabalken belyses närmare i författningskommentaren.

Godmanskapets omfattning

F.n. gäller godmansförordnanden enligt 11 kap. 4 § FB vanligen att bevaka den enskildes rätt, förvalta hans egendom eller sörja för hans person. Enligt förslaget kan godmanskapet (11 kap. 2 § FB) omfatta den enskildes ekonomiska eller personliga angelägenheter. Att bevaka hans rätt blir en funktion av dessa uppgifter.

Det finns ungefär 50 000 godmanskap. Att genom särskilda domstolsbeslut transformera dessa till de nya kategorierna skulle medföra betydande besvär och kostnader. De gamla förordnandena bör kunna behålla sina avgränsningar till dess det annars finns anledning att ompröva dem. De ryms inom de gränser som stakas ut i de nya reglerna om godmanskap för hjälpbehövande. Om ett äldre godmanskap gäller att sörja för person bör det in dubio innefatta också frågor om att erhålla sociala förmåner av ekonomiskt slag, detta under intryck av den nya regeln i 11 kap. 3 § andra stycket FB.

Någon bestämmelse som klargör det som nu sagts lär inte behövas.

Gode mäns behörighet i hälso- och sjukvårdsangelägenheter

Ett godmanskap skall enligt utredningens förslag kunna avse åtgärder inom hälso- och sjukvården. För att så skall vara fallet krävs dock att detta särskilt anges i beslutet (se förslaget till 11 kap. 3 § tredje stycket FB). Frågan är hur äldre godmanskap bör förhålla sig till den nya möjligheten att förse personer med myndighetsförordnad ställföreträdare på detta område.

Flera alternativ är här tänkbara. Ett sådant alternativ skulle kunna vara att äldre beslut om godmanskap per automatik skulle anses omfatta även behörighet i hälso- och sjukvårdsangelägenheter vid ikraftträdandet när detta i övrigt avser frågor om att sörja för den enskildes person. Den enskilde skulle emellertid därmed fråntas möjligheten att få till stånd det personval på området som han eventuellt själv föredrar – eller i vart fall behöva invänta ett entledigande av den gode mannen. Vidare kan förslaget avvisas med hänsyn till att någon prövning av den förordnade gode mannens lämplighet i dylika frågor – eller för den delen hans villighet att ta sig an ett sådant uppdrag – aldrig har varit aktuell när han förordnades.

Utredningen förordar därför att någon automatisk utvidgning av godmanskapet inte görs. I stället blir det en sak för den enskilde och övriga ansökningsberättigade – däribland den gode mannen – att

verka för att en utvidgning av godmanskapet till hälso- och sjukvårdsangelägenheter kommer till stånd, om det behövs. Behovet av godmanskap prövas då i vanlig ordning.

Med de förslag som lämnas i den nya lagen om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. (LSH) har personer som uppenbart kan anses sakna beslutsförmåga i de allra flesta fall tillgång till de andra ställföreträdarformer som bjuds – framtidsfullmäktig, vårdombud eller anhöriga – vilket naturligtvis minskar behovet av att lägga uppgiften inom ramen för ett godmanskap. Om en sådan företrädare visar sig olämplig eller saknas, får hälso- och sjukvården med stöd av bestämmelserna i LSH göra en framställning till överförmyndaren om behovet av ett utvidgat godmanskap.

Inte heller i detta avseende erfordras någon särskild övergångsbestämmelse.

Äldre förvaltarskap med behörighet i personliga angelägenheter

Enligt nya 11 kap. 9 § FB kan förvaltarskap omfatta endast den enskildes ekonomiska angelägenheter. Om det uttryckligen sägs kan uppdraget också innefatta frågor om sociala förmåner från det allmänna av ekonomisk natur. Nuvarande förvaltarförordnanden (omkring 5 000) inkluderar inte sällan att ”vårda” den enskilde, dvs. att sköta hans personliga angelägenheter, låt vara att räckvidden är oklar.

En möjlighet att hantera de äldre förvaltarskapen med förordnande på det personliga området vore att låta dem bestå med, som utgångspunkt, hittillsvarande rättsverkningar. Överförmyndaren är enligt 5 § förmyndarskapsförordningen skyldig att årligen pröva om det finns skäl att ansöka om upphörande av förvaltarskapen. Prövningen kunde – men behövde inte nödvändigtvis – resultera i ett hävande av förvaltarskapet i personliga frågor och ev. ett anordnande av ett motsvarande godmanskap – parallellt med kvarstående del av förvaltarskapet. En komplikation är att en speciell regel torde behövas i fråga om behörigheten på hälso- och sjukvårdsområdet

Mer i överensstämmelse med utredningens syn på hjälpbehövandes beslutsautonomi och sannolikt administrativt enklare är emellertid att helt enkelt i en övergångsbestämmelse föreskriva att den som vid ikraftträdandet har förvaltare i fråga om att sörja för sin person tills vidare i stället skall anses i den delen ha god man enligt 11 kap. 2 § FB i personliga angelägenheter (jfr punkt 2 i övergångsbestäm-

melserna till ändringen i FB beträffande 1988 års reform). Det bör anges att denna behörighet skall anses omfatta frågor om sociala förmåner av ekonomisk natur men inte frågor om åtgärder inom hälso- och sjukvården. Behövs avvikande behörighet i något av dessa hänseenden måste särskilt beslut om det utverkas (se den föreslagna 11 kap. 35 § FB rörande möjligheter till jämkning). Denna lösning förordas.

Tanken är att förvaltaren utan särskilt beslut eller delgivning övergår till att bli god man (i den personliga delen). Förvaltarna bör emellertid informeras om det ändrade rättsläget; några kan finna anledning att begära att bli entledigade med hänvisning till sina minskade beslutsbefogenheter.

Fullmakter m.m.

Förslag: Fullmakter som har upprättats före ikraftträdandetidpunkten skall ha verkan som framtidsfullmakter, om de svarar mot förutsättningarna i den nya lagen om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Den nya lagen skall i fråga om fullmakter och motsvarande medgivanden om periodiska betalningsöverföringar tillämpas även på förordnanden som har gjorts före ikraftträdandet.

Det kan tänkas att många människor inför ikraftträdandet kommer att se anledning att överväga sin framtida situation, däribland vilka hjälpbehov de kan tänkas få och möjligheterna att sörja för att behoven tillgodoses. Detta kan tala för att de skulle vara oförhindrade att vidta mått och steg för att redan före reformens startdatum sörja för att t.ex. en viss person kommer att företräda dem i ett läge då de kanske har svåra brister i sin beslutsförmåga. Främst är institutet med framtidsfullmakter enligt lagen om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga av intresse, eftersom detta innebär att en person för framtiden skall kunna föreskriva vem som skall kunna ta över hans eller hennes angelägenheter. Att meddela muntliga och – framför allt – skriftliga direktiv av olika slag, företrädesvis på hälso- och sjukvårdens område, om inställningen till tänkbara behandlingsåtgärder och liknande, är också en metod att förbättra möjligheterna att tillfredsställa önskemål för framtiden.

En person som har upprättat en framtidsfullmakt före ikraftträdandet och som därtill redan *före* lagstiftningens ikraftträdande varaktigt

och i huvudsak förlorar sin förmåga att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser, t.ex. på grund av en olycka, kan troligen inte då dra nytta av det förordnande som tidigare gjorts. Mycket talar för att vederbörande under sådana omständigheter i stället skulle behöva bli föremål för ett myndighetsanordnat ställföreträdarskap. Frågan är, om och i vad mån en sådan i förtid upprättad framtidsfullmakt kan få verkan *från* lagstiftningens ikraftträdande.

Ett alternativ är att framtidsfullmakter som upprättats *viss tid* före lagens ikraftträdande i övrigt – men efter lagens utfärdande – får verkan fr.o.m. dagen för nämnda ikraftträdande. Samtidigt ter det sig otillfredsställande att ett dokument som upprättats även dessförinnan inte skulle kunna få någon verkan efter ikraftträdandetidpunkten, om det faktiskt har tillkommit i enlighet med de föreskrifter som den kommande lagstiftningen anvisar. Det finns naturligtvis inte något som hindrar att en person redan i dag upprättar en ”(framtid)sfullmakt” med iakttagande av de föreskrifter på området som utredningen föreslår. Ett visst mått av risktagande ligger i detta i och med att den kommande lagstiftningen kan ställa andra krav på dokumentet än vad som här föreslås. Utredningen förordar trots allt att ett sådant i förväg upprättat dokument ges rättsverkan efter den tidpunkt då lagstiftningen träder i kraft, men bara under förutsättning att de formkrav som uppställs i den av riksdagen beslutade lagstiftningen har iakttagits. En särskild övergångsregel med denna innebörd krävs.

Den angivna regeln bör gälla både när fullmaktsgivaren blir beslutsinkompetent före ikraftträdandet och när det sker först efteråt. Om fullmaktsgivaren redan före ikraftträdandet blir i behov av ställföreträdarskap, kanske p.g.a. plötslig sjukdom eller en olycka, bör med utredningens förslag inget hindra att ett eventuellt godmanskap eller förvaltarskap efter ikraftträdandet upphör till förmån för en utpekad framtidsfullmäktig; detta kan alltså ske genom ett beslut om att ställföreträdarskapet i berörda delar skall upphöra (underförstått för att ställföreträdarskapet inte behövs, eftersom tillfredsställande hjälp med de utpekade angelägenheterna kan ges av annan ställföreträdare – se förslagen till 11 kap. 2, 9 och 31 §§ FB). Godmanskapet eller förvaltarskapet har nämligen i en dylik situation inte tillkommit för att radera ut verkningarna av framtidsfullmakten (jfr avsnitt B 6.2.8).

Autogirofullmakterna skall enligt utredningens förslag i den nämnda lagen i vissa fall kunna ses som fullmakter med framtidsverkan, eller ett slags ”förenklade” framtidsfullmakter, nämligen när de tar sikte på betalningar eller penningöverföringar med anknytning

till den enskildes dagliga livsföring. Motsvarande skall gälla s.k. stående uppdrag (eller medgivanden) med samma syften. Fullmakter och uppdrag av detta slag skall enligt utredningens förslag ha fortsatt verkan även sedan den som meddelat dem förlorat sin beslutsförmåga. En särskild övergångsbestämmelse som medger att lagen tillämpas på sådana fullmakter och uppdrag och att de därigenom får fortsatt verkan, trots att de utfärdats före ikraftträdandetidpunkten, bör införas. Denna lösning torde svara mot ett stort praktiskt behov. Den ligger så till vida nära till hands som fullmakterna och uppdragen i fråga inte omfattas av några formkrav utöver skriftlighetskravet. Utredningens förslag innebär dessutom att en anhörig skall kunna ändra – och i förlängningen återkalla – fullmakten eller uppdraget enligt de föreslagna bestämmelserna i lagens 2 kap. (se 2 kap. 6 §).

Andra fullmakter än de nu behandlade skall enligt utredningens förslag (se närmare 22 § avtalslagen) bli utan verkan i och med att fullmaktsgivaren förlorar sin rättsliga handlingsförmåga. Regeln torde enligt allmänna principer inte bli tillämplig på fullmakter som har kommit till stånd före den nya regelns ikraftträdande. Detta gäller vare sig rättshandlingen, som stöder sig på fullmakten, eller beslutsinkompetensens inträde ligger i tiden före eller efter regelns ikraftträdande. Gäller det äldre fullmakter får alltså rättsverkningarna av en med stöd av fullmakten företagen rättshandling även efter den 1 juli 2007 bedömas enligt äldre rätt. Det ankommer på domstolarna att fastställa innebörden i denna. Här noteras att utredningen som sin mening har uttalat att mycket talar för att i svensk rätt principen redan är densamma som den som föreslås, nämligen att en fullmakt förlorar sin verkan i samma mån som fullmaktsgivarens rättshandlingsförmåga beskärs. Någon särskild övergångsbestämmelse i ämnet föreslås inte.

Hälsa- och sjukvård

Förslag: Har en patient före ikraftträdandet av LSH förordnat ett vårdombud med hänvisning till de nya reglerna, har förordnandet verkan efter den tid då lagen har trätt i kraft. Motsvarande bör gälla besked om att patienten inte vill bli företrädd av en viss anhörig, livsslutsdirektiv samt förordnanden i en framtidsfullmakt om att en ställföreträdare skall få ta ställning i frågor om livs-

uppehållande behandling. I övrigt föreslås inte några övergångsbestämmelser.

I avsnitt B 8 har ställföreträdarskap inom hälso- och sjukvården för beslutsinkompetenta patienter lanserats. Utredningens förslag till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. – LSH – kan leda till vissa problem övergångsvis.

En följd av att en ställföreträdare ges behörighet att ta ställning för en patients räkning kommer att bli att utrymmet minskar för att läkare med stöd av s.k. hypotetiska samtycken som grund vidtar åtgärder. Detta har närmare belysts i avsnitt B 8.12.4. Vad som nu sagts medför i sig inte något behov av övergångsbestämmelser.

Några godmansförordnanden som uttryckligen innefattar behörighet i hälso- och sjukvårdsangelägenheter kommer inte att finnas från detta datum (se vad som anförts ovan beträffande behovet av övergångsbestämmelser till föräldrabalken). Någon möjlighet för domstolar eller överförmyndare att i förtid, med verkan från ikraftträdandetidpunkten, anordna godmanskap i hälso- och sjukvårdsfrågor resp. förordna gode män i detta avseende, bör inte komma i fråga. Ansökningar om (eller anmälningar om behovet av) godmanskap – eller vidgat godmanskap – bör därför inte kunna bifallas i hälso- och sjukvårdsangelägenheter före ikraftträdandet.

När det gäller möjligheterna att före ikraftträdandet peka ut ett vårdombud intar utredningen en till synes motsatt uppfattning. Den bakomliggande principen är dock densamma, nämligen att ett vårdombud inte kan få någon ställföreträdarfunktion i vård- och behandlingsfrågor före ikraftträdandetidpunkten. Har den enskilde trots allt – med iakttagande av de regler som den nya lagen på området anvisar – förordnat ett vårdombud med hänvisning till de nya reglerna, bör detta kunna ha en funktion när lagen väl träder i kraft. Något behov av att inbjuda patienter till att peka ut vårdombud lär dock inte föreligga förrän lagstiftningen är nära förestående, inte minst p.g.a. vad utredningen har betonat om vikten av att den personal som tar emot beskedet om förordnandet skall kunna informera den enskilde om konsekvenserna av utpekandet. Det lär inte finnas någon myndighetsförordnad ställföreträdare för den enskilde med konkurrerande behörighet i samband med att lagen träder i kraft, eftersom varken god man eller förvaltare enligt vad som sagts ovan har någon given ställföreträdarfunktion på detta område med dagens regler.

Det kan i samband med ikraftträdandet behövas vissa insatser från vårdgivarnas sida för att leta reda på eventuella anhöriga, som är den kategori som omedelbart blir behörig. Detta kan i någon mån underlätta den fortsatta hanteringen av frågor som berör patienten. Ofta lär anteckningar om vilka som i första hand kommer i fråga finnas tillgängliga. Inget hindrar att personal på inrättningar där en patient vistas mer stadigvarande, t.ex. särskilda boenden eller bostäder för särskild service, redan i förväg sonderar intresset hos en viss anhörig när det gäller att träda in som representant för en person som lär vara i behov av ställföreträdarskap efter ikraftträdandet. Det kan nämligen inte uteslutas att många av de potentiella anhöriga kan behöva aktiveras redan från dagen för ikraftträdandet, i vart fall när en fråga som har betydelse för vården av en beslutsoförmögen patient blir aktuell. Möjligen resulterar detta i att ifrågakommande anhöriga avböjer att inträda som representanter. Någon annan utväg än att ansöka om godmanskap eller att anmäla behovet av ett sådant (underförstått efter ikraftträdandet) finns då inte.

Under den mellantid då någon ställföreträdare ännu inte har hunnit etablera sig kommer det att finnas ett visst utrymme för personalen att vidta brådskande åtgärder utan ställföreträdarens samtycke (se avsnitt B 8.12.10). Detta synes oundvikligt men lär inte heller i någon större utsträckning avvika från de förhållanden som råder redan med dagens regelverk.

Inte alla som kan anses befinna sig i ett beslutsinkompetent tillstånd lär omedelbart vara i behov av en ställföreträdare sedan lagstiftningen om ställföreträdare har trätt i kraft. I avsnitt B 8.12.2 har konstaterats att – inom en snäv ram – ett samtycke som har lämnats innan patienten blev beslutsinkompetent kan ha verkningar även sedan patienten blivit oförmögen att upprepa sitt ställningstagande (eller återkalla det). Sedan en ställföreträdare har engagerats kan han tänkas gå ifrån ett ställningstagande som patienten gjort före ikraftträdandet, kanske för att han gör en annan bedömning av behovet av en viss vårdåtgärd eller tolkar patientens inställning utifrån vissa nytillkomna faktorer.

Att framtidsfullmakter kan innehålla ett särskilt förordnande att företräda fullmaktsgivaren i hälso- och sjukvårdsangelägenheter har berörts bl.a. i avsnitt B 6.2.7. Under avsnittet om övergångsbestämmelser rörande framtidsfullmakter har anförts att dessa skall kunna ges bindande verkan trots att de inte har upprättats efter lagens ikraftträdande. I avsnitt B 8.12.9 har föreslagits att patienten därutöver skall kunna ge en ställföreträdare särskilda befogenheter i fråga

om ställningstaganden till livsuppehållande behandling. Även ett sådant förordnande bör kunna meddelas före ikraftträdandet, trots att det inte kan få verkan förrän lagen har blivit tillämplig. Detta bör också gälla för livsslutsdirektiv. Den så gott som bindande verkan sådana direktiv förutsätts få när de upprättats i viss form kan alltså inte inträda förrän lagstiftningen har trätt i kraft.

Andra typer av direktiv, exempelvis rörande den enskildes inställning till viss vård, behandling och omvårdnad bör givetvis också kunna beaktas även när de har upprättats före ikraftträdandet. Sådana direktiv kan fungera som tolkningsdatum för den enskildes förmodade inställning redan enligt gällande bestämmelser, såsom när de underställs en läkare som har att ta ställning till om en patient med stöd av ett s.k. hypotetiskt samtycke är beredd att underkasta sig viss vård. Några särskilda formkrav behöver inte iakttas. Sådana direktiv bör naturligtvis också kunna ta sikte på inställningen till livsuppehållande behandling, även om de då alltså inte kan anses ha bindande verkan.

Social välfärd

Förslag: Inga övergångsbestämmelser föreslås.

Reglerna i lagen om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden (LSV) bör bli fullt ut tillämpliga omedelbart efter ikraftträdandet. Inom den sociala välfärdens område ter sig övergångsproblemen i någon mån mindre komplicerade än inom hälso- och sjukvården. I samband med att lagen träder i kraft kan många hjälpbehövande redan tänkas ha erforderlig representation i form av god man. Beslut från förmångsgivarens sida om att den enskilde skall anses sakna beslutsförmåga är dock en förutsättning för att den gode mannen skall kunna agera utan att först inhämta den enskildes samtycke till olika rättshandlingar.

I andra fall än de nämnda kan i första hand anhöriga tänkas få en omedelbar roll, förutsatt att deras hjälpbehövande släkting skall anses sakna beslutsförmåga. Inte sällan lär de anhöriga själva ge sig till känna inför den myndighet som tillhandahåller en viss förmån, exempelvis en insats enligt socialtjänstlagen eller en socialförsäkringsförmån. Inget hindrar att de självmant – eller i förekommande fall efter förfrågan från en myndighet – tar över representationen av den enskilde i ett redan pågående ärende. – I ovanstående avsnitt har

nämnts att en framtidsfullmäktig eller ett vårdombud skall kunna förordnas även före ikraftträdandet. Inte heller de kan emellertid – p.g.a. övergångsreglerna i LFA resp. LSH – få någon beslutsfunktion före ikraftträdandetidpunkten.

Direktiv från den enskilde, exempelvis rörande inställningen till sociala förmåner (bistånd i form av särskilt boende, m.m.), bör kunna tillmätas vikt även när de har upprättats före ikraftträdandet.

Några övergångsbestämmelser framstår inte som nödvändiga.

Forskning m.m.

Förslag: De nya bestämmelserna i etikprövningslagen skall tillämpas även vid forskning som har godkänts vid etikprövning före ikraftträdandet. I övrigt föreslås inte några övergångsbestämmelser.

Även för de i avsnitt B 9 behandlade forskningsrelaterade lagarna – lagen om biobanker inom hälso- och sjukvården m.m., lagen om etikprövning av forskning som avser människor och läkemedelslagen – bör ikraftträdandedatumet vara gemensamt med det som föreslagits beträffande ändringarna i föräldrabalken och, framför allt viktigt, i fråga om de lagar som anvisar nya ställföreträdarkategorier. Ett av skälen är, som angetts i avsnitt B 9.4, att den enskilde i princip bör ha samma ställföreträdare enligt olika lagar som reglerar hans eller hennes medverkan i forskning o.d. Särskilda överväganden krävs dock när det gäller behovet av övergångsbestämmelser. En gemensam faktor är att eventuella framtidsfullmäktige och vårdombud enligt övergångsbestämmelser till LFA och LSH kan pekats ut med giltig verkan före ikraftträdandet; de skall emellertid inte kunna överta beslutsfunktionen före denna tidpunkt.

När det gäller *biobankslagen* innebär utredningens förslag att möjligheter öppnas för hantering av vävnadsprover från vuxna som inte själva kan samtycka; samtycke för sådana personers räkning skall fortsättningsvis kunna inhämtas från ställföreträdare. Det framstår som önskvärt att bestämmelserna därvidlag kan tillämpas omedelbart från ikraftträdandet även i ärenden som i någon form har anknytning till tiden före ikraftträdandet.

Ett giltigt samtycke till bevarande i biobank kan givetvis ha lämnats av en beslutskompetent person före ikraftträdandet. Verkan av ett sådant samtycke torde i och för sig inte påverkas av att den enskilde därefter blivit beslutsförmögen, t.ex. i anledning av sjukdom.

Det saknas alltså anledning att per automatik låta en ställföreträdare ta ställning till om ett tidigare lämnat giltigt samtycke till ”passivt” bevarande skall omprövas sedan lagändringarna har trätt i kraft. Samtidigt bör det stå en sådan ställföreträdare fritt att återkalla samtycket. Härvid skall dock ställföreträdaren, liksom i andra fall när han företräder den enskilde, naturligtvis beakta den enskildes förmodade inställning. Redan det faktum att den enskilde tidigare har samtyckt till att vävnadsprovet samlas in och bevaras för ett visst ändamål är en stark indikation på hur denne skulle ha ställt sig.

Om det däremot blir aktuellt att använda vävnadsprovet för ett annat ändamål än för det som den numera beslutsinkompetente enskilde informerats om och samtyckt till hamnar saken i ett annat läge. Behörig att ta ställning till en sådan fråga är ställföreträdaren, varför en propå i ämnet skall ställas till honom. Sak samma gäller när fråga uppkommer om att lämna ut vävnadsprover eller överföra proverna till en ny biobank. Även ett fortsatt inhämtande av vävnadsprov för bevarande i en biobank torde kräva ställföreträdarens samtycke, trots att den enskilde godkänt en serie av sådana åtgärder. Över huvud taget bör nya, positiva åtgärder som påverkar den numera beslutsinkompetente enskilde i princip kräva ett nytt samtycke, denna gång från en ställföreträdare. Detta ligger i linje med principerna för vilken verkan som skall kunna tillmätas ett samtycke som den enskilde lämnat till hälso- och sjukvård före den tidpunkt då han blivit beslutsinkompetent (se avsnitt B 8.12.2).

Vad som nu sagts innebär sammanfattningsvis att några övergångsbestämmelser inte erfordras beträffande biobankslagen utan att ändringsföreskrifterna skall tillämpas efter ikraftträdandet.

När det gäller *etikprövningslagen* skall inledningsvis konstateras att denna ger ramarna för när viss i lagen angiven forskning skall etikgodkännas. Ändringar sker genom utredningsförslaget av de allmänna utgångspunkter som gäller i dag för att forskningen skall godkännas i fråga om förutsättningarna för att den skall få utföras på vuxna personer som själva saknar förmåga att lämna samtycke. Med dagens regler får forskning inte utföras, om forskningspersonens anhöriga eller ställföreträdare enligt föräldrabalken motsätter sig forskningen efter ett samråd.

Med de nya företrädarreglerna torde forskningen på beslutsinkompetenta bli mer hanterlig – en ställföreträdare (eller i förekommande fall flera inom en och samma ställföreträdarkategori) tillfrågas om hur han eller hon ställer sig till forskningen och kan avkrävas ett besked. Vidare tydliggörs att ett godtagande av forskning kan återtasa.

De nya ställföreträdarbestämmelserna bör därför gälla även sådana forskningsprojekt som har godkänts före ikraftträdandet. Detta tjänar bl.a. syftet att åstadkomma gemensamma företrädarregler enligt alla lagar som berör forskningen. I denna riktning talar också att ett forskningsprojekt kan pågå under relativt lång tid. Om de äldre regler, enligt vilka forskningen tilläts, också skulle "följa" projektet efter ikraftträdandet, skulle forskarna kanske behöva tillämpa flera parallella regeluppsättningar samtidigt under avsevärd tid. För att någon osäkerhet härom inte skall inträda bör en särskild övergångsbestämmelse med denna innebörd införas.

Har viss forskning "utan samtycke" blivit tillätlig före ikraftträdandet enligt det nu gällande sonderingsförfarandet skall något uttryckligt samtycke från ställföreträdaren till forskningen inte omedelbart behöva inhämtas sedan de nya bestämmelserna har blivit tillämpliga. Härvid saknar det betydelse att den person som efter ikraftträdandet skall anses vara ställföreträdare kanske inte ingår i kretsen av de personer med vilka samråd skall ha skett enligt lagen i dess nuvarande lydelse. Om eventuella anhöriga och god man eller förvaltare före ikraftträdandet inte motsatt sig utförandet av forskningen sedan forskrivet samråd ägt rum, bör forskningen alltså få fortgå på de tidigare premisserna. Samtycke måste dock inhämtas om någon ny åtgärd blir aktuell inom ramen för forskningen, en åtgärd som inte är omfattad av den acceptans som dittills har gjort forskningen tillåten. Då måste samtycket naturligtvis inhämtas från ställföreträdaren, inte den krets av personer som tidigare haft möjlighet att lämna synpunkter. – Har den enskilde själv lämnat samtycke före ikraftträdandet, men blir han därefter beslutsinkompetent, skall samma principer för samtyckets verkan gälla som redovisats i anslutning till biobankslagen. Kravet på en ställföreträdarprövning torde här anmäla sig på ett tidigare stadium än i de nyss berörda övergångsfallen.

Utredningens uppfattning är att ett forskningsprojekt, som har godkänts på äldre premisser, som utgångspunkt inte skall behöva underkastas en ny godkännandeprocédur, trots att forskningen kommer att pågå även efter den tidpunkt då nya regler skall gälla för inhämtande av samtycke från en beslutsinkompetent person. Det är dock inte uteslutet att lagändringarna kan ge behov av en ny ansökan om etikprövning, såsom när projektet (eller förutsättningarna för ett projekt) drabbas av väsentliga förändringar (jfr prop. 2002/03:50 s. 115). Exempelvis kan forskaren göra bedömningen att en större grupp forskningspersoner bör kunna ingå mot bakgrund av lagändringarna. Det kan också krävas att en ny ansökan

görs, om ändringarna i något avseende innebär att forskaren – med tillämpning av de nya reglerna – riskerar att bryta mot ett sådant villkor som enligt 6 § i lagen har förenats med godkännandet (se 38 §).

En etikprövningsnämnd som kommer att pröva en ansökan före ikraftträdandet har att beakta i vilken utsträckning de nya reglerna kan bli aktuella. Hänsyn skall alltså kunna tas till de nya bestämmelserna i de fall det är motiverat. Behovet av en sådan framförhållning blir särskilt tydligt, om forskningsprojektet beräknas pågå efter ikraftträdandet eller skall ta sin början först efter ikraftträdandetidpunkten (märk väl att ett beslut om godkännande har en giltighetstid om två år, se 6 § andra stycket). En forskningshuvudman bör i förekommande fall redovisa hur forskningen förhåller sig till de nya bestämmelserna på området, något som kan tänkas vara av betydelse för behovet av att efter ikraftträdandet ge in en ny ansökan.

Vad som anförts ovan föranleder inte något behov av andra övergångsbestämmelser i etikprövningslagen än den förut nämnda.

När det gäller ändringsförslagen till *läkemedelslagen* kan konstateras att det redan med nuvarande regler finns möjlighet att inhämta samtycke för beslutsinkompetenta vuxna till deltagande i klinisk läkemedelsprövning. Det handlar om samtycke dels från god man eller förvaltare, dels från patientens närmaste anhöriga. Utredningens förslag innebär att det endast skall vara en ställföreträdarkategori som skall ta ställning. I praktiken innebär detta att det blir färre personer som skall lämna samtycke till prövningen. Om äldre bestämmelser skulle tillämpas på samtyckesfall efter ikraftträdandet, skulle samtycke till olika åtgärder försvåras på ett onödigt sätt (se vad som sagts tidigare rörande etikprövningslagen). De nya företrädarreglerna bör därför efter ikraftträdandet tillämpas också på samtyckesfall inom ramen för projekt som har startat före ikraftträdandet.

Samtycken som har lämnats före ikraftträdandet av patienten själv såsom beslutsförmögen eller av ställföreträdare bör ha fortsatt verkan även efter ikraftträdandet enligt de riktlinjer som har angetts på tal om etikprövningslagen. Det är att märka att det i fråga om läkemedelsprövningen redan enligt gällande rätt handlar om ett positivt samtycke, ofta från samma person som är ställföreträdare enligt de nya reglerna. De ”nya företrädarna” kan återkalla ett tidigare lämnat samtycke.

Några övergångsbestämmelser beträffande läkemedelslagen bör sammanfattningsvis inte införas.

Del E Kostnadseffekter

Kostnadseffekter

Bedömning: Utredningens förslag om nya ställföreträdare i form av framtidsfullmäktige, vårdombud och anhöriga kommer inte i sig att innebära några ökade kostnader för samhället. Det ökade antalet ställföreträdarformer kommer i stället att innebära att trycket på bl.a. överförmyndarna lättar med minskade kostnader som följd. I ett övergångsskede kommer det dock att krävas utbildning av personal inom kommun, länsstyrelse, hälso- och sjukvård samt inom den sociala välfärden i övrigt. Kostnaderna för detta bör rymmas inom respektive organisations verksamhetsanslag.

Ändringarna i 6, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 19 och 20 kap. föräldrabalken kommer, enligt vad utredningen kan bedöma, inte att innebära några kostnadsökningar för samhället. I vissa avseenden kan ändringarna i stället innebära vissa kostnadsbesparingar.

Utredningens förslag till ny bestämmelse i 12 kap. 15 a § föräldrabalken om solidariskt skadeståndsansvar för kommuner vid förordnade ställföreträdarens förmögenhetsbrott mot en huvudman och utredningens förslag om ändring av beloppsgränsen i 12 kap. 16 § föräldrabalken kommer att innebära kostnadsökningar för kommunerna.

Utredningens förslag att särskilt förordnade vårdnadshavare skall kunna få ersättning också i vårdnadsdelen av sitt uppdrag kan leda till kostnadsökningar för kommunerna.

I administrativt hänseende kommer utredningens förslag att innebära vissa merkostnader för framför allt hälso- och sjukvården. Även kommunerna kommer inledningsvis att få vidkännas kostnadsökningar i detta hänseende, bl.a. för omläggning av ADB-system m.m.

Förslagen om rapporteringsskyldighet för bl.a. Skatteverket och domstolar kommer också att innebära en viss ökning av de

administrativa kostnaderna hos såväl överförmyndaren som hos den avsändande organisationen.

Härutöver tillkommer kostnader för information till allmänheten om innehållet i den nya lagstiftningen.

1 Nya ställföreträdarformer

Utredningens förslag innebär att nya ställföreträdarformer skapas till förmån för hjälpbehövande personer. Det handlar om ställföreträdare enligt LFA, LSH och LSV samt inom forskningen.

De nya ställföreträdarformerna innebär dels att möjligheten för den enskilde att bli företräd på bl.a. hälso- och sjukvårdens område blir mera heltäckande än tidigare, dels att alternativ till det traditionella godmanskapet och förvaltarskapet skapas. De nya ställföreträdarformerna medför inte några ökade kostnader för samhället. Tvärtom torde systemet med att låta de enskilda representeras av anhöriga, framtidsfullmäktige och vårdombud innebära en avlastning. Detta eftersom de nya ställföreträdarformerna som regel inte kräver överförmyndarens medverkan och i flera fall täcker de upp situationer där den enskilde tidigare har kunnat företrädas endast av en god man med de kostnader för kommunen och den enskilde som en sådan ställföreträdare medför. Socialnämnden kan vidare avlastas genom att det inte behöver utses lika många kontaktpersoner som i dag för att bistå den enskilde i olika angelägenheter. Vidare och inte minst kommer det ökade behov av gode män som följer med en allt äldre befolkning att dämpas, vilket innebär också kostnadsbesparingar för samhället.

Eftersom gode män ges möjlighet att fatta beslut i hälso- och sjukvårdsfrågor, kommer dessa ställföreträdare att tas i anspråk för mer arbete än i dag. Detta innebär ökade kostnader för kommunerna och de hjälpbehövande.

För framför allt hälso- och sjukvården kommer systemet med ställföreträdare som enligt LSH skall ta ställning i bl.a. medicinska frågor att innebära ett visst ökat administrativt arbete. T.ex. skall uppgift om vårdombud antecknas i patientjournaler. Systemet innebär också att sjukvårdspersonalen måste lägga ner tid på att informera patienter, vårdombud och anhöriga om reglerna om ställföreträdarskap på hälso- och sjukvårdens område samt på att sätta sig i kontakt med ställföreträdare för den enskilde. Redan i dag har dock sjukvårdspersonal en skyldighet att hålla anhöriga till en patient

underrättade om händelseutvecklingen. Genom regleringen i LSH blir det möjligt för sjukvårdspersonalen att koncentrera kontakten till den person som enligt LSH företräder den enskilde i hälso- och sjukvårdsfrågor, vilket är kostnadsbesparande.

Införandet av nya ställföreträdarformer kommer under ett initialskede också att innebära ett behov av utbildning av berörd personal inom bl.a. kommun, länsstyrelse och hälso- och sjukvård. Dessa utbildningskostnader torde emellertid rymmas inom respektive organisations verksamhetsanslag.

Införandet av nya ställföreträdarformer kan emellertid på det hela taget och på sikt antas innebära kostnadsbesparingar för samhället.

2 Frågor om god man och förvaltare

Utbildning av gode män och förvaltare

Utredningen föreslår att överförmyndaren skall ansvara för att gode män och förvaltare får erforderlig utbildning. Förslaget innebär närmast en kodifiering av vad som gäller redan i dag. Flertalet kommuner avsätter således varje år medel för utbildningsinsatser för förordnade ställföreträdare. Dessa insatser kan effektiviseras och göras mer enhetliga genom att länsstyrelserna lämnar råd om vad som bör ingå i utbildningen. Samarbete över kommungränserna och med frivilligorganisationer kan bidra till att ytterligare hålla nere kostnaderna för utbildningsinsatserna.

Utredningens förslag innebär inte desto mindre att mer pengar måste anslås för utbildningsändamål i syfte att höja kvaliteten hos de förordnade ställföreträdarna, inte minst för att gode män skall kunna ta ställning i t.ex. medicinska frågor. Huruvida dessa kostnadsökningar tas ut av nyss angivna möjligheter till kostnadsbesparingar på det aktuella området är emellertid osäkert.

Ersättning till gode män och förvaltare, m.fl.

Utredningens förslag till utformning av 12 kap. 16 § föräldrabalken innebär delvis endast en justering med hänsyn till det nya pensionsystemet, se avsnitt B 14.6. I denna del medför förslaget inte någon kostnadsökning i förhållande till vad som har gällt hittills. Förslaget innebär emellertid också att den hjälpbehövande får behålla mer pengar innan han helt eller delvis måste betala sin ställföreträdarens

arvode. Det innebär i sin tur att kommunerna kommer att få stå för en större del av arvoden och ersättningsarna till förordnade ställföreträdare. Hur stor denna kostnadsökning blir för kommunerna är dock svårt att uppskatta. Härtill kommer att en del kommuner redan tillämpar en för den enskilde mer förmånlig beloppsgräns i nu aktuellt hänseende än som följer av gällande regler, vilket dämpar kostnadseffekterna. Vid en beräkning av kostnadskonsekvenserna måste man också ta hänsyn till att ett högre gränsbelopp i 12 kap. 16 § föräldrabalken kan antas minska behovet av socialt bistånd från kommunen. En undersökning bland ett mindre antal kommuner har också visat att de förmodade kostnadsökningarna på grund av den nya utformningen av 12 kap. 16 § föräldrabalken skiljer sig mycket från kommun till kommun. Spännvidden på de förväntade kostnadsökningarna sträcker sig sålunda från 398 kr per år och ställföreträderskap till 1 153 kr per år och ställföreträderskap.

Utredningens förslag att överförmyndaren skall kunna besluta om ersättning till särskilt förordnade vårdnadshavare också till den del uppdraget har avsett att ta tillvara den underåriges personliga intressen kan komma att innebära ökade utgifter för kommunerna. Å andra sidan är detta en kostnad som kommunerna bör svara för redan med dagens förhållanden, låt vara att överförmyndaren inte kan besluta om ersättning i detta hänseende och att det i vissa kommuner framstår som oklart vem som kan göra det.

När det gäller nivåerna för ersättning till förordnade ställföreträdare har utredningen föreslagit att det bör utarbetas nya riktlinjer under länsstyrelsernas ledning. Om en generell höjning av arvodesnivåerna härvid anses påkallad, innebär detta sannolikt ökade utgifter för kommunerna. Kostnadsökningen skulle emellertid kunna dämpas genom en ökad upplysning till de förordnade ställföreträdarna om vilka åtgärder som en ställföreträdare förväntas vidta inom ramen för sitt uppdrag, se avsnitt B 5.3.1. Härigenom undviks att förordnade ställföreträdare utför sysslor som inte bör vara ersättningsgrundande.

Solidariskt skadeståndsansvar för kommunen

Enligt utredningens förslag till 12 kap. 15 a § föräldrabalken skall kommunen svara solidariskt med en förordnad ställföreträdare för ren förmögenhetsskada som uppkommit till följd av den förordnade ställföreträdarens förmögenhetsbrott mot huvudmannen. För de kommuner som väljer att försäkra sig mot sådana händelser uppkommer

en premiekostnad, se avsnitt A 4. Något krav på försäkring finns dock inte. En kommun kan således välja att ta en utgift för skadestånd om och när den kommer. Det bör i sammanhanget framhållas att skadeståndsansvaret är begränsat till fem prisbasbelopp och att kommunen regressvis kan kräva den brottslige ställföreträdaren på ersättning som kommunen tvingats att betala. Från ett utdömt skadestånd får kommunen avräkna utbetald försäkringsersättning. Premiekostnaden för en normalkommun beräknas uppgå till ca 45 000 kr per år.

Premiekostnaden blir en utgift för kommunen och kompenseras inte av någon annan kostnadsbesparing än eventuellt minskade krav på ekonomiska stödåtgärder till drabbade huvudmän. Utredningen kan inte heller föreslå några givna åtgärder för finansieringen av premiekostnaden.

3 Överförmyndarverksamheten

Ökade befogenheter för överförmyndaren

Genom utredningens förslag ges överförmyndaren större möjligheter att agera bl.a. i samband med anordnandet av ett godmanskap eller förvaltarskap och vid tillsynen av dessa ställföreträdarskap. Vidare skall han kunna begära att framtidsfullmäktige och anhöriga lämnar särskild redovisning i vissa fall. De ökade befogenheterna är emellertid inte förknippade med att överförmyndaren åläggs några nya skyldigheter, utan är främst avsedda att effektivisera överförmyndarens arbete.

Jourverksamhet hos överförmyndaren

Utredningens förslag innebär att gode män ges möjlighet att agera i fler situationer än tidigare. Bl.a. inom hälso- och sjukvården kan det uppstå akuta frågor där en god man inom förhållandevis kort tid måste fatta ett beslut för den enskildes räkning. Finns det inte någon god man förordnad sedan tidigare, måste överförmyndaren med kort varsel kunna utse en sådan. Detta ställer krav på någon form av jourverksamhet hos överförmyndaren, vilket är förknippat med kostnader för kommunen.

Kostnaderna för denna jourverksamhet får dock inte överdrivas. Det är inte fråga om att överförmyndarens kansli ständigt skall vara

bemannat, se avsnitt A 6. Utgifterna för jourhållande torde därför blir måttliga.

Ökad uppgiftsskyldighet m.m.

I ett inledningsskede kan kommunerna komma att drabbas av merkostnader till följd av att administrativa rutiner och ADB-system måste justeras och anpassas till den ordning som utredningens förslag innebär.

Överförmyndarna kommer till följd av utredningens förslag till utformning av 16 kap. 11 § föräldrabalken och vissa förordningar som innebär underrättelseskyldighet att administrera en större andel underrättelser och utöva tillsyn över fler spärrade konton. Denna administration kommer naturligtvis att ta tid i anspråk, men underrättelserna medför samtidigt att överförmyndarens tillsynsverksamhet kan effektiviseras. Eventuella kostnadsökningar hänger i hög grad samman med de åtgärder som en underrättelse medför hos överförmyndaren. En underrättelse som enbart resulterar i en notering i överförmyndarens akt innebär inte några nämnvärda kostnadsökningar, men om underrättelsen föranleder ytterligare undersökningsåtgärder kommer det att medföra kostnadsökningar. En del av dessa kostnadsökningar är emellertid att hänföra till det faktum att överförmyndaren uppmärksammas på fler "risksituationer" än i dag. Utredningens förslag syftar till att uppnå den ambitionsnivå i tillsynsfrågor som gällande rätt är uttryck för. Kostnadsökningarna kan därför inte hänföras till några nya uppgifter för kommunerna.

En ökad administration uppkommer också hos de myndigheter som har att sända underrättelser till överförmyndaren, t.ex. Skatteverket och domstolar.

Gemensam överförmyndarnämnd och bildande av kommunalförbund

Utredningens förslag innebär att möjligheten för kommuner att ha gemensam överförmyndarnämnd och att ingå kommunalförbund klargörs genom uttryckliga regler. Sådana åtgärder innebär kostnadsbesparingar som delvis kan kompensera de kostnadsökningar som nämnts ovan.

4 Länsstyrelsernas verksamhet

Utredningens förslag innebär att länsstyrelsernas rådgivande funktion bör utvecklas på så sätt att länsstyrelserna gemensamt, under ledning av förslagsvis Länsstyrelsen i Stockholms län, utarbetar allmänna råd till landets överförmyndare. Detta kommer att medföra en kostnadsökning för den länsstyrelse som har att leda arbetet. Denna kostnadsökning kan emellertid kompenseras av de besparingar som utredningens övriga förslag beträffande länsstyrelserna innebär. Utredningen föreslår nämligen att det skall vara möjligt för flera länsstyrelser att samarbeta i tillsynsfrågor på så sätt att en länsstyrelse skall kunna utöva tillsyn över en överförmyndare i ett annat län än det egna. Enligt uppgift från Länsstyrelsen i Stockholms län kräver utredningens förslag ytterligare en årsarbetskraft där till en kostnad om ca en miljon kronor. Denna kostnad kan till viss del sparas in genom att motsvarande arbete vid landets övriga länsstyrelser underlättas.

5 Fordon som registreras på omyndiga

Utredningens förslag att förmyndare automatiskt blir ansvariga för de kostnader som deras barns fordonsinnehav medför kommer att innebära ett visst administrativt merarbete för Vägverket. Förslaget kommer dock sannolikt att få till följd att mycket få barn registreras som ägare till motorfordon, vilket innebär att denna merkostnad för Vägverket blir marginell.

6 Övriga förslag

Utredningens arbete berör ett stort antal författningar i vilka det föreslås ändringar. I flertalet fall får emellertid ändringarna inte några kostnadseffekter.

Utredningens förslag kommer dock att medföra krav på information i olika situationer till allmänheten om innehållet i den nya lagstiftningen, t.ex. information till föräldrar om innebörden av "fri" föräldraförvaltning. Vidare fordras, som ovan nämnts, upplysningsverksamhet på hälso- och sjukvårdens område. Kostnaden för denna information är emellertid omöjlig att uppskatta, och det är ett ofrånkomligt faktum att ny lagstiftning medför kostnader i detta hänseende.

Frågor om Förmyndare och ställföreträdare för vuxna

Band III

*Slutbetänkande av Utredningen om förmyndare,
gode män och förvaltare*

Stockholm 2004

STATENS OFFENTLIGA
UTREDNINGAR

SOU 2004:112

SOU och Ds kan köpas från Fritzes kundtjänst. För remissutsändningar av SOU och Ds svarar Fritzes Offentliga Publikationer på uppdrag av Regeringskansliets förvaltningsavdelning.

Beställningsadress:
Fritzes kundtjänst
106 47 Stockholm
Orderfax: 08-690 91 91
Ordertel: 08-690 91 90
E-post: order.fritzes@nj.se
Internet: www.fritzes.se

Svara på remiss. Hur och varför. Statsrådsberedningen, 2003.
– En liten broschyr som underlättar arbetet för den som skall svara på remiss.

Broschyren kan beställas hos:
Information Rosenbad
Regeringskansliet
103 33 Stockholm
Fax: 08-405 42 95
Telefon: 08-405 47 29
www.regeringen.se/propositioner/sou/pdf/remiss.pdf

Tryckt av Edita Norstedts Tryckeri AB
Stockholm 2004

ISBN 91-38-22244-2
ISSN 0375-250X

Innehåll

Band I

Sammanfattning	59
-----------------------------	-----------

Utredningens uppdrag och arbete	89
--	-----------

Utredningens uppdrag.....	89
---------------------------	----

Arbetets bedrivande.....	90
--------------------------	----

Nordiskt samarbete	92
--------------------------	----

Något om arbetets inriktning och avgränsning	93
--	----

Läsanvisningar	94
----------------------	----

Föräldralken under reformering	97
---	-----------

Del A Uppföljning av 1995 års reform

1 1995 års reform i huvuddrag	101
--	------------

2 Utredningsbehovet	107
----------------------------------	------------

3 Föräldrars förmyndarförvaltning och anknytande frågor om förvaltning och tillsyn	109
---	------------

3.1 Uppgifter om barns ekonomiska förhållanden, förmyndarförvaltningen och annan förvaltning under överförmyndarnas tillsyn	109
---	-----

3.2 De ”fria” föräldraförvaltningarna.....	111
--	-----

3.3	Utfallet i stort av reformen av förmyndarförvaltningen.....	114
3.4	Riktlinjer för förstärkning av skyddet för barns egendom under föräldraförvaltning.....	118
	<i>Sänkning av gränsbeloppet för den kontrollerade förvaltningen?</i>	119
	<i>Kapitaltillskott</i>	120
	<i>Bättre information om brister i förvaltningen</i>	121
	<i>Barns skuldsättning. Gåvor från föräldrar till barn</i>	122
	<i>Skärpt kontroll obligatorisk för barn med stor förmögenhet?</i>	123
	<i>Inskränkningar i möjligheten att placera medel i finansiella instrument?</i>	124
	<i>Information till föräldrarna</i>	125
	<i>Organisatorisk förstärkning av tillsynen</i>	127
3.5	Förordnade förmyndares, gode mäns och förvaltares förvaltning	128
3.6	Föräldrars och förordnade ställföreträdares förvaltning av den enskildes egendom samt vissa andra frågor rörande den enskildes ekonomiska angelägenheter	129
3.6.1	Tillgångar på spärrat konto	129
	<i>Bakgrund</i>	129
3.6.1.1	Nuvarande regler om spärrade konton	130
	<i>Allmänt om spärrade konton</i>	130
	<i>Omyndigas tillgångar</i>	130
	<i>Tillgångar som tillhör en person med förordnad förmyndare, god man eller förvaltare</i>	134
3.6.1.2	Förbättrade regler om direktinsättning på spärrat konto, m.m.....	136
	<i>Omyndigas tillgångar</i>	136
	<i>Tillgångar som tillhör en person med god man eller förvaltare</i>	138
	<i>Sänkt beloppsgräns i 16 kap. 11 § föräldrabalken</i>	138
	<i>Verkan av att penningmedel sätts in på ett spärrat konto, m.m.</i>	139
	<i>Spärr enligt 13 kap. 8 § respektive 16 kap. 11 § föräldrabalken</i>	139

	<i>Gåvor med villkor om särskild överförmyndar-</i>	
	<i>kontroll</i>	143
	<i>Uttag av ränta</i>	143
3.6.1.3	Överförmyndares möjlighet att spärra VP-konton, fondkonton och depåer	144
	<i>VP-konton</i>	144
	<i>Fondkonton</i>	145
	<i>Värdepapper i depå</i>	145
	<i>Överförmyndarens möjlighet att spärra VP-konton, fondkonton och depåer</i>	146
	<i>Skyldighet att anteckna överförmyndarens beslut att spärra VP-konto, fondkonto eller depå</i>	147
3.6.2	Regler om placering och avyttring av tillgångar	148
3.6.2.1	Anteckningar om rätt att förfoga över bankmedel..	148
	<i>Placeringen av reglerna i 9 kap. 5 § lagen om bank- och finansieringsrörelse</i>	150
3.6.2.2	Inskrivning av premieobligationer i statsskuld- boken	152
	<i>Möjligheten till inskrivning av premieobligationer i statsskuldboken avskaffas</i>	154
3.6.2.3	Möjlighet för annan än bank att ta emot kunders medel på konto	155
	<i>Placering av pengar i anslutning till förvärv av värdepapper</i>	156
	<i>Inlåning av pengar hos andra företag än banker</i>	160
3.6.2.4	Köp av värdepapper utan erforderligt samtycke från överförmyndaren	161
3.6.3	Uppgiftsskyldighet för myndigheter och banker m.fl.	162
3.6.3.1	Överförmyndarens möjligheter att genom informa- tion från myndigheter m.fl. uppmärksammas på behov av ställföreträdarskap m.m.	163
	<i>Nuvarande bestämmelser om skyldighet för vissa organ att uppmärksamma överförmyndaren på behov av ställföreträdare</i>	163
	<i>Förbättrat informationsflöde till överförmyndaren ..</i>	164

3.6.3.2	Överförmyndarens möjlighet att på begäran erhålla information från myndigheter i sin tillsynsverksamhet	171
3.6.3.3	Utökad skyldighet för myndigheter att självmant lämna uppgifter till överförmyndaren för att underlätta dennes tillsynsverksamhet	172
	<i>Uppgifter från Skatteverket.....</i>	174
	<i>Uppgifter från domstol.....</i>	175
	<i>Uppgifter från skolan</i>	176
3.6.3.4	Överförmyndarens möjlighet att erhålla information från banker och andra finansiella institut.....	176
	<i>Banker och kreditmarknadsföretag.....</i>	177
	<i>Genombrytande av tystnadsplikten.....</i>	178
	<i>Andra regler om sekretess på det ekonomiska området</i>	179
	<i>Bör överförmyndaren ges möjlighet att hos bank eller annat finansiellt institut begära upplysningar om den enskildes ekonomiska förhållanden i syfte att utröna behovet av ställföreträdare?</i>	180
	<i>Bör överförmyndaren ges möjlighet att bryta igenom tystnadsplikten hos finansiella institut i syfte att utöva tillsyn över föräldrar och förordnade ställföreträdare?</i>	182
3.6.4	Räkenskaper och redovisning	183
	<i>Synpunkter på regleringen rörande räkenskaper och redovisning</i>	185
3.6.5	Omyndigas skuldsättning	186
3.6.5.1	Allmänt om barns skuldsättning	186
	<i>Bakgrund</i>	186
	<i>Registrering av skulder</i>	188
	<i>Barns rättshandlingsförmåga</i>	190
	<i>Föräldrar som ställföreträdare för barnet</i>	191
	<i>Begränsningar i föräldrars rätt att vidta rättshandlingar för sina barns räkning</i>	192
3.6.5.2	Skulder på grund av brott	193

3.6.5.3	Skatteskulder	194
	<i>Åtgärder för att förhindra att barn skuldsätts på grund av skatt på kapitalvinster och andra skatter och avgifter</i>	195
3.6.5.4	Skulder för konsumtion m.m.	197
	<i>Transaktioner med förmyndarens samtycke</i>	198
	<i>Transaktioner utan förmyndarens samtycke</i>	199
	<i>Åtgärder för att förhindra att barn skuldsätts för konsumtionsskulder m.m.</i>	200
3.6.5.5	Fordonsrelaterade skulder	201
	<i>Tänkbara åtgärder för att förhindra att barn drabbas av fordonsrelaterade skulder</i>	202
	<i>Skyldighet för barnets förmyndare att ansvara för kostnader m.m. som är förknippade med fordonsinnehavet. Underrättelse till överförmyndaren.....</i>	204
	<i>Innebörden av förmyndarnas ansvar.....</i>	205
	<i>Undantag från förmyndarens ansvar.....</i>	206
	<i>Barnets förvärv av motorfordon</i>	207
	<i>Barnet blir myndigt eller förvärvat förarbehörighet, m.m.</i>	208
	<i>Ytterligare om ansvarets placering</i>	208
	<i>Endast förmyndare kan göras ansvariga för en omyndig persons fordonsinnehav</i>	209
3.6.5.6	Föräldrars möjlighet att för sina barns räkning ingå avtal som innebär skuldsättning.....	210
	<i>Rättshandlingar som innebär skuldsättning.....</i>	212
	<i>Förtydligande av föräldrars möjlighet att vidta rätts-handlingar som innebär att barnet sätts i skuld</i>	213
3.6.5.7	Registrering av barns skulder i kreditupplysningsregister	214
3.6.6	Skydd för gåvor till underåriga, m.m.	216
	<i>Barns möjligheter att ta emot och föfoga över gåvor....</i>	216
	<i>Ställföreträdare för barn vid mottagande av gåva</i>	217
	<i>Gåvor från barnet</i>	218
3.6.6.1	Gåvans fullbordande	219
	<i>Lagen (1936:83) angående vissa utfästelser om gåva ...</i>	219
	<i>Övriga förvärv genom gåva</i>	220

3.6.6.2	Ogiltiga gåvor	222
	<i>Förklaringsmisstag</i>	222
	<i>Skenavtal</i>	222
	<i>Ogiltighet enligt 33 eller 36 § avtalslagen samt enligt föresättningsläran</i>	223
	<i>Återgång enligt gåvolagen</i>	223
	<i>Återvinning enligt konkurslagen</i>	223
3.6.6.3	Utmätning hos föräldrar	224
	<i>Lös egendom i bostaden</i>	224
	<i>Annan lös egendom</i>	226
	<i>Tillgångar på bankkonton</i>	227
	<i>Avstående från arv eller testamente</i>	230
3.6.6.4	Åtgärder för att säkerställa att gåvor till barn skyddas	231
	<i>Tillgångar på bankkonton</i>	232
	<i>Avstående från arv eller testamente</i>	239
	<i>Dyrare löseegendom</i>	241
	<i>Fritidshus, dyrare inventarier, immaterialrättigheter m.m.</i>	242
4	Skydd för den enskilde mot företrädarens obehöriga dispositioner med huvudmannens medel	243
4.1	Bakgrund.....	243
4.2	Gällande rätt	244
4.2.1	Företrädarens redovisning av sin förvaltning	244
	<i>Förvaltning genom förordnad förmyndare, god man eller förvaltare</i>	244
	<i>Föräldraförvaltning</i>	244
	<i>Överförmyndarens granskning av sluträkningen</i>	246
4.2.2	Företrädarens skadeståndsskyldighet	247
4.2.3	Statens och kommunernas skadeståndsskyldighet	248
	<i>Ersättning enligt brottsskadelagen (1978:413)</i>	248
	<i>Kommunens skadeståndsskyldighet</i>	250
4.3	Reformbehovet.....	251

4.3.1	Fristen för väckande av skadeståndstalan enligt 12 kap. 14 och 15 §§ föräldrabalken.....	252
	<i>Preskription av fordran på skadestånd vid fri föräldraförvaltning.....</i>	<i>252</i>
	<i>Kravet på dokumentation</i>	<i>255</i>
	<i>Förlängning av preskriptionstiden i 12 kap. 15 § föräldrabalken</i>	<i>257</i>
4.3.2	Förbättrat skydd för huvudmannen mot företrädarens brottsliga befattning med huvudmannens egendom.....	258
4.3.2.1	Möjlighet för överförmyndaren att begära utdrag ur belastningsregistret, m.m.	259
	<i>Begränsning av närståendes rätt att ta del av belastningsregisterutdrag som förvaras hos överförmyndaren i anledning av ställföreträdarskapet</i>	<i>262</i>
	<i>Ytterligare begränsningar av närståendes rätt att enligt 16 kap. 7 § föräldrabalken ta del av uppgifter hos överförmyndaren</i>	<i>263</i>
4.3.2.2	Utökade möjligheter för huvudmannen att erhålla kompensation för skada som vållats av företrädaren	264
	<i>Vem skall utge ersättningen?</i>	<i>266</i>
	<i>Vilka skador bör ersättas?.....</i>	<i>267</i>
	<i>Närmare om utformningen av ersättnings-skyldigheten.....</i>	<i>269</i>
	<i>Begränsning av ersättningens storlek</i>	<i>270</i>
	<i>Skadeståndets förhållande till försäkringar och brotts-skadeersättning.....</i>	<i>271</i>
	<i>Kommunens och försäkringsgivarens regressrätt</i>	<i>272</i>
	<i>Vem kan begära skadestånd?.....</i>	<i>272</i>
	<i>Hur skall regleringen om solidariskt skadeståndsansvar finansieras?.....</i>	<i>273</i>
5	Frågeställningar kring den förordnade ställföreträdarens åtgärder med huvudmannens kontokort och internetbank	275
5.1	Den gode mannens rättshandlande för huvudmannens räkning.....	276

	<i>Den gode mannens tillgång till huvudmannens bankmedel.....</i>	277
5.2	Den gode mannens användning av huvudmannens kontokort eller internetbank	277
5.2.1	Betalningar med kontokort.....	279
	<i>Vad är ett kontokort?</i>	279
	<i>Allmänt om användning av kontokort</i>	280
	<i>Kontokort som används av annan än kontohavaren</i>	281
	<i>Den gode mannens hantering av ett kontokort som huvudmannen frivilligt har överlämnat till den gode mannen</i>	283
	<i>Den gode mannens hantering av ett huvudmannens tillhörigt kontokort som han använder utan lov</i>	284
	<i>Den gode mannens möjlighet att ansöka om kontokort som är kopplat till huvudmannens konto.....</i>	285
	<i>Vem står risken för att det inte går att utreda vem som har företagit en viss transaktion?</i>	288
	<i>Andra förordnade ställföreträdare</i>	289
5.2.2	Betalningar via internet	290
	<i>Den gode mannen företar en rättshandling för huvudmannens räkning via dennes internetuppkoppling mot banken</i>	291
	<i>Den gode mannen förfogar över huvudmannens internetuppkoppling mot banken utan dennes tillstånd.....</i>	292
	<i>Den gode mannen förfogar över huvudmannens konto via en egen internetuppkoppling</i>	292
5.3	Behövs det särskild reglering av förordnade ställföreträdarens hantering av kontokort och internetjänster som är kopplade till huvudmannens konto?.....	293
6	Överförmyndarverksamheten	297
6.1	Överförmyndarnas hantering av nya uppgifter genom 1995 års reform.....	297
6.2	Överförmyndarverksamhetens organisation.....	299

6.2.1	Kort om nuvarande organisation	299
6.2.2	Behov och utrymme för ändringar.....	299
6.2.3	Åtgärder inom kommunerna.....	301
	<i>Bättre resurser</i>	301
	<i>Överförmyndare eller överförmyndarnämnd?</i>	302
	<i>Överförmyndares och nämndledamöters kompetens</i>	303
	<i>Delegationsmöjligheterna</i>	304
6.2.4	Samverkan mellan kommuner	305
	<i>Nuvarande samverkansmöjligheter</i>	305
	<i>Samverkan mellan kommunerna för framtiden</i>	307
6.2.5	Incitament att pröva organisationsform	308
6.3	Nya uppgifter för överförmyndarna?	309
6.4	Utbildningen av överförmyndare	311
7	Länsstyrelsernas tillsyn och roll i övrigt.....	313
7.1	Inledning	313
7.2	Utfallet av reformen – slutsatser.....	313
	<i>Slutsatser</i>	314
7.3	Förstärkning av länsstyrelsernas roll	315
7.4	Koncentration och samverkan i länsstyrelsernas verksamhet för tillsyn och rådgivning m.m.....	319

Band II

Del B Företrädare för vuxna hjälpbehövande

Inledning	361
1 Översikt över rättsläget.....	363
1.1 Godmanskaps- och förvaltarskapsinstitutet.....	363
<i>Godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken</i>	363
<i>Förvaltarskap</i>	364

	<i>Gränsområdet för den enskildes resp. ställföreträdarens behörighet.....</i>	366
	<i>Relationen mellan godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB och förvaltarskap</i>	367
	<i>Om kolliderande rättshandlingar.....</i>	368
	<i>Att sörja för den enskildes person.....</i>	369
	<i>Att bevaka den enskildes rätt</i>	370
	<i>Om institutens användning.....</i>	370
1.2	Stödpersoner enligt viss lagstiftning	371
	<i>Kontaktperson enligt socialtjänstlagen.....</i>	371
	<i>Insatser enligt LSS (personlig assistent och biträde av kontaktperson)</i>	372
	<i>Personligt ombud</i>	375
	<i>Stödperson enligt lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård</i>	378
	<i>Stödperson enligt lagen om rättspsykiatrisk vård (1998:1129)</i>	379
	<i>Kontaktperson enligt lagen (1988:870) om vård av missbrukare.....</i>	380
	<i>Kontaktperson enligt lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.....</i>	381
	<i>Representation av make</i>	382
2	Huvuddragen av gällande rätt i vissa länder	385
2.1	Inledning.....	385
2.2	Danmark	385
2.3	Norge	388
2.4	Finland	391
2.5	Island	395
2.6	England	397
2.7	Tyskland.....	402
2.8	Nederländerna	408
3	Europarådets rekommendation om skydd för hjälpbehövande vuxna	411

4	Utgångspunkter för en reglering	421
4.1	Vilka behöver en företrädare?	421
4.1.1	Demenssjukdomar	422
4.1.2	Andra personer med förvärvade hjärnskador i vuxen ålder	425
4.1.3	Psykiska funktionshinder	425
4.1.4	Utvecklingsstörning, autism och autismsliknande tillstånd.....	427
4.1.5	Patienter med nedsatt beslutsförmåga inom den somatiska hälso- och sjukvården – exempel på situationer och tillstånd	428
4.2	Riktlinjer.....	430
	<i>Behovet av regler om ställföreträdare för vuxna.....</i>	<i>430</i>
	<i>Regleringens framtida karaktär.....</i>	<i>431</i>
	<i>Principer</i>	<i>432</i>
	<i>Ytterligare om de anhörigas roll.....</i>	<i>434</i>
	<i>Regelstrukturen</i>	<i>434</i>
	<i>Nordisk rättslikhet.....</i>	<i>436</i>
4.3	Samspel mellan den enskilde och hans ställföreträdare i fråga om behörigheten.....	436
5	Gode män och förvaltare enligt föräldrabalken	441
5.1	Gränsdragningen mellan godmans- och förvaltarinstitutet, främst avseende ekonomiska angelägenheter.....	441
	<i>Godmanskap kontra förvaltarskap</i>	<i>442</i>
	<i>Direktiven.....</i>	<i>442</i>
	<i>Föräldrabalkens regler en stomme</i>	<i>443</i>
	<i>Enkät svar</i>	<i>443</i>
	<i>Vidgade möjligheter till förvaltarskap? Förstärkning av god mans position?</i>	<i>443</i>
	<i>Indelning i ekonomiska och personliga angelägen- heter</i>	<i>447</i>
5.2	Företrädare i personliga angelägenheter.....	448
	<i>Utgångspunkter</i>	<i>449</i>
	<i>Uttömmade reglering.....</i>	<i>449</i>

	<i>Frågor av utpräglat personlig natur</i>	450
	<i>Uppdragets räckvidd</i>	451
	<i>Endast godmanskap</i>	453
	<i>Följdfrågor</i>	455
5.3	Räckvidden av ställföreträdarens uppgifter på det personliga planet och relationen till andra stödpersoner	457
5.3.1	Ställföreträdarens personliga engagemang	457
	<i>Den enskildes vilja och välbefinnande</i>	458
	<i>Ställföreträdarens kontakter med den enskilde</i>	459
5.3.2	Ställföreträdarens förhållande till andra ställföreträdare i och utanför uppdragets ram m.m.	464
5.3.3	Om dubbla roller för ställföreträdaren	466
6	Ställföreträdarskap genom fullmakter och andra direktiv	469
6.1	Fullmakter för framtida bruk	469
6.1.1	Inledning.....	469
6.1.2	Fullmaktens verkan sedan beslutsinkompetens inträtt.....	471
6.1.2.1	Fullmakter och förvaltarens skap.....	471
6.1.2.2	Ogiltighetsgrunder.....	472
6.1.2.3	Fullmakter och godmanskap	473
6.1.2.4	Rättegångsfullmakter	474
6.1.2.5	Fullmakter för hälso- och sjukvård	475
6.1.3	Utländsk rätt.....	475
6.1.4	Framtidsfullmakter – ett alternativ eller komplement till övriga stödformer?	476
6.1.5	Grunddragen i en ny lagstiftning om framtidsfullmakter.....	480
	<i>Anknytning till befintliga regelsystem</i>	481
	<i>Den enskilde bestämmer uppdraget</i>	481
	<i>Begränsningar av formaliteter</i>	482

	<i>Utfyllnad med sysslomannaregler</i>	482
	<i>Insyn och kontroll</i>	482
	<i>Framtidsfullmakter kan inte täcka alla behov</i>	483
6.2	Närmare om lagstiftning om framtidsfullmakter	483
6.2.1	Formkrav	483
6.2.2	Val av fullmäktig	487
6.2.3	Registrering av framtidsfullmakter	488
6.2.4	De medicinska förutsättningarna och sekretessen till skydd för den enskilde	491
6.2.5	Andra förutsättningar för ikraftträdande	493
6.2.6	Det inre förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmäktig.....	496
6.2.7	Begränsningar i fullmäktigens behörighet.....	499
6.2.8	Återkallelse och upphävande av fullmakten	501
6.2.9	Framtidsfullmäktig inom hälso- och sjukvården ...	506
6.2.10	Tolkning av fullmakten, utfyllnad m.m.	508
6.2.11	Överförmyndarens granskning	511
6.2.12	Tredjemansskydd m.m.....	514
6.2.13	Reglernas placering	519
6.2.14	Framtidsfullmakter i praktiken	521
6.3	Fullmakters ogiltighet vid bristande rättslig handlingsförmåga.....	523
6.4	Medgivande om periodiska betalningar.....	526
7	Anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter.....	531
7.1	Bakgrund	531
7.2	Inledande överväganden	534
7.3	Anhöriga ställföreträdare	536

7.3.1	Behörighetens avgränsning m.m.....	536
7.3.2	Om beslutsinkompetensens fastställande.....	539
7.3.3	Turordningen för de anhöriga	545
7.3.4	Närmare om de anhörigas behörighet.....	548
7.3.5	Tredjemansskydd m.m.	553
7.3.6	Skyldigheter för de anhöriga.....	556
7.3.7	Ställföreträdarnas skadeståndsskyldighet	558
8	Företrädarskap inom hälso- och sjukvård, m.m.	561
8.1	Allmänt om bl.a. kroppsliga ingrepp och samtyckets betydelse	561
8.2	Utredningsuppdraget	563
8.3	Införandet av skyldigheter för vårdgivare m.fl.....	564
8.4	Information och samtycke i hälso- och sjukvården – gällande rätt	566
8.4.1	Hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)	566
8.4.2	Lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.....	568
8.4.3	Patientens självbestämmanderätt	569
8.4.4	Om formerna för samtycke	572
8.5	Ställföreträdande samtycke till vård och behandling, m.m. – gällande rätt.....	574
8.5.1	Närstående	575
8.5.2	Ställföreträdare enligt föräldrabalken.....	576
8.5.3	Fullmäktige och ombud	578
8.6	I förväg lämnade muntliga och skriftliga direktiv	579
8.6.1	Vård direktiv i allmänhet.....	579
8.6.2	Livstestamenten.....	580
8.6.2.1	Kommittén om vård i livets slutskede.....	582

8.7	Internationella konventioner m.m.....	583
8.8	Nordisk rätt.....	585
8.8.1	Danmark.....	585
8.8.2	Norge.....	588
8.8.3	Finland.....	591
8.8.4	Island.....	593
8.9	Utredningsarbetet.....	594
8.10	Avgränsning av ny lagstiftning.....	596
8.11	Vägledande principer.....	598
8.12	Lagstiftning om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården.....	599
8.12.1	Innehåll och tillämpningsområde.....	599
8.12.2	Bristande beslutsförmåga.....	601
8.12.3	Formerna för beslut om avsaknad av besluts- förmåga.....	604
8.12.4	Allmänt om ställföreträdare för patienten.....	609
8.12.5	Framtidsfullmäktige och vårdombud.....	614
8.12.6	Anhöriga.....	619
8.12.7	God man enligt föräldrabalken.....	622
8.12.8	Begränsningar i ställföreträdarens behörighet att medge tvångsåtgärder, m.m.....	624
8.12.9	Begränsningar i ställföreträdarens behörighet att motsätta sig livräddande och livsuppehållande behandling.....	627
8.12.10	Åtgärder som inte kräver ställföreträdarens samtycke.....	629
8.12.11	Patientens egen vilja.....	632
	<i>Beslutsmodeller</i>	632
	<i>Överväganden</i>	635

8.12.12 Livsslutsdirektiv.....	640
8.12.13 Talerätt vid domstol	646
9 Ställföreträdare beträffande forskning på person	647
9.1 Förslagets avgränsning.....	647
9.2 Samtycke vid forskning m.m. enligt gällande svensk rätt samt enligt den biomedicinska konventionen	649
9.2.1 Biobanker	649
9.2.2 Etikprövning av forskning	651
9.2.3 Klinisk läkemedelsprövning.....	654
9.2.4 Europarådets konvention om mänskliga rättig- heter och biomedicin.....	656
9.3 Dispositionen av reglerna	658
9.4 Behovet av forskning kontra skyddet för den enskilde – principer för en reglering	660
9.5 Närmare om behörig företrädare vid forskning m.m.	664
9.6 Företrädare för patient vid forskningsåtgärd och läke- medelsprövning i akutfall.....	666
10 Företrädarskap inom området för social välfärd	671
10.1 Inledning.....	671
10.1.1 Socialtjänstlagen	673
10.1.2 Socialförsäkringar m.m.	678
10.1.3 LSS och LASS	682
10.2 Omfattningen av hjälpbehovet.....	688
10.2.1 Vissa fakta om insatser enligt socialtjänstlagen och LSS.....	688
10.2.2 De äldres hälsa och hjälpbehovet.....	689
10.2.3 Förhållandet mellan hälso- och sjukvård och socialtjänst.....	691

10.2.4	Möjligheter till inflytande.....	692
10.2.5	Särskilt om handikappomsorg.....	693
10.2.6	Om de anhörigas roll	695
10.2.7	Begränsningsåtgärder och självbestämmande	696
10.2.8	Inställningen till ställföreträdarskap m.m. inom äldreomsorg och LSS-verksamhet.....	698
	<i>Vem uppmärksammar socialtjänsten på äldre människors behov av särskilt boende?</i>	699
	<i>Vem anses som sökande om bistånd i form av särskilt boende?</i>	700
	<i>Vem fäster uppmärksamhet på behovet av LSS-insatser?</i>	700
	<i>Vem är sökande när det gäller LSS-insatser?</i>	701
	<i>Om handläggningen av en anmälan eller ansökan från annan än den enskilde</i>	701
	<i>Om svårigheter att få till stånd nödvändiga insatser eller åtgärder.....</i>	702
	<i>Hur bedöms den enskildes beslutsförmåga?</i>	703
	<i>Vem bör i framtiden bedöma beslutsförmågan?</i>	704
	<i>Anhörigas roll</i>	704
	<i>Av den enskilde utsedda ställföreträdare.....</i>	705
10.3	Överväganden	705
10.3.1	Inledande överväganden	705
10.3.2	Tillämpningsområde	709
10.3.3	Bristande beslutsförmåga.....	711
10.3.4	Allmänt om ställföreträdare för den enskilde	714
10.3.5	Framtidsfullmäktig och vårdombud	721
10.3.6	Anhöriga	724
10.3.7	God man och förvaltare enligt föräldrabalken	726
10.3.8	Begränsningar i ställföreträdarens behörighet att medge tvångsåtgärder m.m.	728
10.3.9	Åtgärder som inte kräver ställföreträdarens samtycke	733

10.3.10	Den enskildes egen vilja	734
11	Ställföreträdare för vuxna i domstolsprocessen	737
11.1	Introduktion	737
11.2	Regleringen i rättegångsbalken.....	739
11.2.1	Inledning	739
11.2.2	Gällande regler i rättegångsbalken.....	740
11.2.3	Överväganden	742
	<i>God mans roll som ställföreträdare i tvistemål i allmänhet eller i ärende</i>	<i>743</i>
	<i>Ställföreträdarens rätt att ange brott eller föra talan på grund av brott eller annan skadegörande handling.....</i>	<i>744</i>
	<i>Ställföreträdare för vuxna utan beslutsförmåga som är misstänkta för brott m.fl.</i>	<i>747</i>
11.3	Förvaltningsprocessen	748
11.4	Rättegångsfullmaktens verkan vid beslutsinkompetens.....	750
11.5	Närmare om framtidsfullmakt som behörighetsgrund.....	751
11.6	Behandlingen i domstolarna av frågor om ställföre- trädare	753
	<i>Allmän domstol m.m.</i>	<i>753</i>
	<i>Förvaltningsprocessen.....</i>	<i>755</i>
	<i>Ställföreträdarens misskötsambet m.m.....</i>	<i>756</i>
	<i>Om uppenbart ogrundade ansökningar.....</i>	<i>757</i>
12	Ställföreträdarens möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe, m.m.	759
12.1	Bakgrund.....	759
12.2	Olika former av uppdragstagare.....	760
	<i>Uppdragstagaren handlar i huvudmannens namn....</i>	<i>760</i>
	<i>Uppdragstagaren handlar i eget namn.....</i>	<i>761</i>
	<i>Budets och den osjälvständige uppdragstagarens ansvar för skada.....</i>	<i>762</i>

12.3	Förordnade ställföreträdares möjlighet att anlita utomstående personer för fullgörandet av sitt uppdrag	763
12.4	Förordnade ställföreträdares möjlighet att låta utomstående personer fatta egna beslut i frågor som ankommer på ställföreträderen	765
12.4.1	Förordnade ställföreträdares behov av att kunna överlåta beslutanderätt till annan	766
	<i>Tillfällig ersättare för förordnade förmyndare, gode män och förvaltare</i>	767
	<i>Förordnade ställföreträdares behov av att kunna uppdra åt en utomstående att biträda den hjälpbehövande i en särskild angelägenhet</i>	768
	<i>Autogiro och andra stående betalningsöverföringar</i>	769
	<i>Verkan av att en förordnad ställföreträdare ges möjlighet att uppdra åt någon utomstående att rätts-handla för den hjälpbehövandes räkning</i>	770
12.4.2	Regler om förordnade ställföreträdares rätt att uppdra åt annan att rätts-handla på den enskildes vägnar	771
	<i>Tillfällig ersättare för förordnade förmyndare, gode män och förvaltare</i>	773
	<i>Hjälp i en särskild angelägenhet</i>	775
	<i>Autogiro och andra stående betalningsöverföringar</i>	776
	<i>Ansvar för uppdragstagarens åtgärder</i>	777
	<i>Uppdragstagarens rätt till ersättning</i>	778
12.5	Framtidsfullmäktiges, vårdombuds och anhöriga ställföreträdares möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe	779
12.5.1	Framtidsfullmäktiges möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe	779
12.5.2	Vårdombuds möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe	781
12.5.3	Anhöriga ställföreträdares möjlighet att sätta någon annan i sitt ställe.....	782
	<i>Ekonomiska angelägenheter</i>	782
	<i>Personliga angelägenheter</i>	783

12.6	Oförutsedda händelser som medför tillfälligt förfall för vårdnadshavare.....	783
13	Gode mäns och förvaltares lämplighet, kvalifikationer och utbildning. Den enskildes inflytande i frågor rörande ställföreträderskapet, m.m.	789
13.1	Bakgrund.....	789
13.2	Gode mäns och förvaltares lämplighet och kvalifikationer.....	790
	<i>Anhöriga som god man och förvaltare</i>	<i>791</i>
	<i>Jävsförhållanden</i>	<i>794</i>
	<i>Särskilt om s.k. förvaltarenheter</i>	<i>796</i>
	<i>Sammanfattning</i>	<i>798</i>
	<i>Kontrollåtgärder vid förordnande av god man eller förvaltare.....</i>	<i>798</i>
13.3	Rekrytering och utbildning av gode män och förvaltare	800
	<i>Bakgrund</i>	<i>800</i>
13.3.1	Nuvarande utbildningsinsatser och annat stöd för gode män och förvaltare.....	801
	<i>Kommunernas utbildningsinsatser</i>	<i>801</i>
	<i>Andra utbildningsinsatser för gode män och förvaltare.....</i>	<i>801</i>
	<i>Utbildning för överförmyndare.....</i>	<i>802</i>
13.3.2	En framtida organisation av utbildningsinsatserna för gode män och förvaltare.....	802
	<i>Samtliga gode män och förvaltare skall ha rätt att erhålla erforderlig utbildning.....</i>	<i>802</i>
	<i>Ansvaret för utbildningen bör ligga på överförmyndaren</i>	<i>803</i>
	<i>Deltagande i utbildning bör inte vara obligatoriskt ...</i>	<i>804</i>
	<i>Innehållet i utbildningen</i>	<i>804</i>
	<i>Utbildningens genomförande</i>	<i>806</i>
	<i>Samarbete med olika intresseorganisationer och mellan kommuner</i>	<i>806</i>
	<i>Kostnadsaspekter.....</i>	<i>807</i>
13.3.3	Länsstyrelsens roll i utbildningsfrågor.....	807
13.3.4	Rekrytering av gode män och förvaltare	809

13.4	Huvudmannens möjlighet att komma till tals och utöva inflytande vid anordnande av ställföreträdarskap och vid val och byte av god man eller förvaltare	811
	<i>Bakgrund</i>	811
13.4.1	Den enskildes inflytande vid valet av gode män och förvaltare.....	812
13.4.2	Den enskildes möjlighet att byta god man eller förvaltare.....	814
13.4.3	Den enskildes möjlighet att komma till tals vid anordnande av godmanskap och förvaltarskap.....	816
	<i>Den enskildes rätt att yttra sig</i>	817
	<i>Muntlig förhandling</i>	818
	<i>Rättsligt biträde i frågor om anordnande av ställföreträdarskap</i>	820
14	Frågor om ersättning till förordnade förmyndare, gode män, förvaltare och särskilt förordnade vårdnadshavare, m.fl.	823
14.1	Bakgrund	823
14.2	Gällande rätt.....	823
	<i>Ersättningens bestämmande och storlek</i>	823
	<i>Huvudmannens ställning som arbetsgivare för företrädaren</i>	825
	<i>Beloppsgränsen i 12 kap. 16 § tredje stycket föräldrabalken</i>	827
	<i>Ersättning till särskilt förordnade vårdnadshavare</i>	827
	<i>Maximering av antalet företrädaruppdrag</i>	828
	<i>Tidpunkten för ingivande av årsräkning</i>	828
	<i>Uppskattning av kostnaden för ställföreträdarskapet</i>	828
14.3	Ersättningens bestämmande och storlek.....	829
	<i>Ersättningsnivån</i>	830
	<i>Förskottsbetalning</i>	834
	<i>Tidpunkten för bestämmandet av ersättningen</i>	835
14.4	Tidpunkten för ingivande av årsräkning.....	836
	<i>Utredningens överväganden</i>	837

14.5	Huvudmannens ställning som arbetsgivare åt sin företrädare.....	838
	<i>Kommunen som arbetsgivare för förordnade företrädare.....</i>	839
	<i>Huvudmän med företrädare befrias från skyldighet att betala sociala avgifter.....</i>	841
	<i>Sammanfattande bedömning.....</i>	841
14.6	Inkomstgränsen i 12 kap. 16 § tredje stycket föräldrabalken.....	841
	<i>Beloppsgränsen är för snäv</i>	843
	<i>Arbetsgivaravgiftens och negativa tröskeeffekters inverkan.....</i>	843
	<i>Det nya pensionssystemets inverkan.....</i>	844
	<i>Utredningens överväganden.....</i>	846
14.7	Ersättning till särskilt förordnade vårdnadshavare.....	849
	<i>Utredningens överväganden.....</i>	849
14.8	Maximering av antalet företrädaruppdrag.....	850
	<i>Utredningens överväganden.....</i>	851
14.9	Uppskattning av kostnaden för ställföreträdarskapet	852

Del C Övriga frågor

1	Ytterligare frågor om rättsskydd för personer med bristande beslutsförmåga.....	855
1.1	Bakgrund.....	855
1.2	Skydd mot oförmånliga avtalsituationer	855
1.2.1	Avtalslagens bestämmelser till skydd för personer med bristande beslutsförmåga	856
	<i>31 § avtalslagen.....</i>	856
	<i>33 § avtalslagen.....</i>	857
	<i>36 § avtalslagen.....</i>	858
1.2.2	Lagen (1924:323) om verkan av avtal, som slutits under påverkan av en psykisk störning	859
1.2.3	Sammanfattande synpunkter	861
1.3	Skydd mot våld och andra övergrepp.....	861

1.3.1	Äldre personer.....	862
1.3.2	Personer med funktionshinder.....	865
1.3.3	Regler som syftar till att skydda personer med bristande beslutsförmåga från våld och andra övergrepp	866
	<i>Lex Sarah</i>	867
	<i>Möjligheter att straffrättsligt beivra övergrepp. Betydelsen av sekretess inom socialtjänsten och hälso- och sjukvården</i>	868
	<i>Lagen (1988:609) om målsägandebiträde</i>	871
	<i>Tolkhjälp</i>	871
	<i>Ställföreträdarens möjlighet att medverka vid ut- färdandet av rättsintyg</i>	872
	<i>Kontroll av lämpligheten hos dem som är aktuella för uppdrag som förordnad ställföreträdare</i>	872
1.3.4	Haagkonferensen för internationell privaträtt	872
1.3.5	Samhällets möjligheter att upptäcka utsatta personer med bristande beslutsförmåga	873
	<i>Sammanfattning</i>	876
1.3.6	Sammanfattande synpunkter	876
1.4	Ställföreträdarens möjlighet att medverka vid utfärdande av rättsintyg beträffande personer med bristande besluts- förmåga.....	877
	<i>Utredningens överväganden</i>	879
2	Några speciella frågor angående arv och testamente, av- veckling av bostad med hyresrätt, tystnadsplikt, m.m. .	883
2.1	Möjlighet för god man och förvaltare att avstå från arv eller testamente	883
	<i>Avstående från arv eller testamente</i>	883
	<i>Avstående från arv i allmänhet</i>	883
	<i>Godkännande av testamente</i>	884
	<i>Bortavvarande arvtagare</i>	885
	<i>Avstående från testamente</i>	886
2.2	Ett par frågor om samtycke från ställföreträdare till åtgärder från den enskilde	887

	<i>Inledning</i>	887
	<i>God mans samtycke till drivande av rörelse</i>	888
	<i>Samtycke från förvaltare till äktenskapsförord m.m. och till avsägelse av rätt till arv</i>	889
2.3	Avveckling av bostad med hyresrätt	890
2.4	Tystnadsplikt för ställföreträdare.....	892
2.5	Upplysningsskyldighet för ställföreträdare.....	895

Del D Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser	899
Ikraftträdande.....	899
Övergångsbestämmelser	900
Föräldrabalken.....	900
<i>Godmanskapets omfattning</i>	901
<i>Gode mäns behörighet i hälso- och sjukvårds- angelägenheter</i>	901
<i>Äldre förvaltarskap med behörighet i personliga angelägenheter</i>	902
Fullmakter m.m.	903
Hälso- och sjukvård	905
Social välfärd	908
Forskning m.m.	909

Del E Kostnadseffekter

Kostnadseffekter	915
1 Nya ställföreträdarformer.....	916
2 Frågor om god man och förvaltare.....	917
<i>Utbildning av gode män och förvaltare</i>	917
<i>Ersättning till gode män och förvaltare, m.fl.</i>	917
<i>Solidariskt skadeståndsansvar för kommunen</i>	918

3	Överförmyndarverksamheten.....	919
	<i>Ökade befogenheter för överförmyndaren</i>	919
	<i>Jourverksamhet hos överförmyndaren</i>	919
	<i>Ökad uppgiftsskyldighet m.m.</i>	920
	<i>Gemensam överförmyndarnämnd och bildande av kommunalförbund</i>	920
4	Länsstyrelsernas verksamhet.....	921
5	Fordon som registreras på omyndiga	921
6	Övriga förslag.....	921

Band III

Författningsförslag

1	Föräldrabalken och nya lagar	961
1.1	Förslag till lag om ändring i föräldrabalken	961
1.2	Förslag till lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga	1023
1.3	Förslag till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.....	1032
1.4	Förslag till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden	1040
2	Författningar på det medicinskrättsliga området	1047
2.1	Förslag till lag om ändring i abortlagen (1974:595).....	1047
2.2	Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)	1049
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1984:1140) om insemination	1051
2.4	Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125) ..	1052
2.5	Förslag till lag om ändring i patientjournalagen (1985:562)	1053

2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen.....	1055
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:115) om åtgärder i forsknings- eller behandlingssyfte med befruktade ägg från människa	1057
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård.....	1059
2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård.....	1061
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (1995:831) om transplantation m.m.	1062
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område	1066
2.12	Förslag till lag om ändring i smittskyddslagen (2004:168).....	1068
3	Författningar på det socialrättsliga området.....	1071
3.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.....	1071
3.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	1074
3.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1984:989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara	1075
3.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.....	1076
3.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	1077
3.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.....	1078
3.7	Förslag till lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning.....	1081
3.8	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.....	1082

3.9	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag.....	1083
3.10	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn	1084
3.11	Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	1085
4	Författningar på forskningsområdet	1087
4.1	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor	1087
4.2	Förslag till lag om ändring i läkemedelslagen (1992:859)	1094
4.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.....	1099
5	Författningar på trafikområdet	1105
5.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift	1105
5.2	Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)	1107
5.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall.....	1109
5.4	Förslag till lag om ändring i fordonsskattelagen (1988:327)	1111
5.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon.....	1112
5.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2001:558) om vägtrafikregister	1114
6	Författningar på det finansiella området	1115
6.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument	1115
6.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse	1116

6.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument.....	1117
6.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder.....	1118
6.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.....	1120
7	Övriga författningsändringar	1123
7.1	Förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken.....	1123
7.2	Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.....	1125
7.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap	1134
7.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	1136
7.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal.....	1137
7.6	Förslag till lag om ändring i lagen (1936:83) om vissa utfästelser om gåva	1139
7.7	Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)	1140
7.8	Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)	1144
7.9	Förslag till lag om ändring i förvaltningslagen (1986:223)	1148
7.10	Förslag till lag om ändring i personuppgiftslagen (1998:204)	1149
7.11	Förslag till lag om ändring i lagen (2001:1227) om självdeklarationer och kontrolluppgifter	1151

Författningskommentar

Inledning	1155
1 Föräldrabalken och nya lagar	1157
1.1 Förslaget till lag om ändring i föräldrabalken	1157
1.2 Förslaget till lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga	1226
1.3 Förslaget till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.	1253
1.4 Förslaget till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.....	1291
2 Författningar på det medicinskrättsliga området	1309
2.1 Förslaget till lag om ändring i abortlagen (1974:595).....	1309
2.2 Förslaget till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen (1982:763)	1310
2.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1984:1140) om insemination	1312
2.4 Förslaget till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)	1313
2.5 Förslaget till lag om ändring i patientjournalagen (1985:562)	1313
2.6 Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen	1316
2.7 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:115) om åtgärder i forsknings- eller behandlingssyfte med befruktade ägg från människa	1317
2.8 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård	1318
2.9 Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättpsykiatrisk vård.....	1321

2.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (1995:831) om transplantation m.m.	1322
2.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område	1328
2.12	Förslaget till lag om ändring i smittskyddslagen (2004:168)	1329
3	Författningar på det socialrättsliga området	1333
3.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.....	1333
3.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring	1335
3.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1984:989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara	1335
3.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall.....	1336
3.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga	1338
3.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade	1339
3.7	Förslaget till lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning	1341
3.8	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension.....	1342
3.9	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag	1342
3.10	Förslaget till lag om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn.....	1343
3.11	Förslaget till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)	1343

4	Författningar på forskningsområdet	1347
4.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor	1347
4.2	Förslaget till lag om ändring i läkemedelslagen (1992:859)	1357
4.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.....	1360
5	Författningar på trafikområdet	1367
5.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift	1367
5.2	Förslaget till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)	1368
5.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall.....	1368
5.4	Förslaget till lag om ändring i fordonsskattelagen (1988:327)	1369
5.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon.....	1370
5.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (2001:558) om vägtrafikregister	1370
6	Författningar på det finansiella området	1373
6.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument	1373
6.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse	1373
6.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument	1374
6.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder	1374
6.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse	1375

7	Övriga författningsändringar	1377
7.1	Förslaget till lag om ändring i äktenskapsbalken	1377
7.2	Förslaget till lag om ändring i rättegångsbalken.....	1377
7.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap	1383
7.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område	1383
7.5	Förslaget till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal.....	1384
7.6	Förslaget till lag om ändring i lagen (1936:83) om vissa utfästelser om gåva	1385
7.7	Förslaget till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)	1385
7.8	Förslaget till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)...	1388
7.9	Förslaget till lag om ändring i förvaltningslagen (1986:223)	1396
7.10	Förslaget till lag om ändring i personuppgiftslagen (1998:204)	1396
7.11	Förslaget till lag om ändring i lagen (2001:1227) om självdeklarationer och kontrolluppgifter	1400

Särskilda yttranden, m.m.

Särskilda yttranden	1403
Särskilt yttrande av experten Ulla Lönnqvist Endre	1403
Särskilt yttrande av experten Ingmar Hammer	1404
Särskilt yttrande av experten Björn Norell.....	1415
Särskilt yttrande av experten Lars Rutberg	1418
Särskilt yttrande av experten Elisabeth Rynning	1426

Särskilt yttrande av experten Eva von Schéele	1431
Särskilt yttrande av experten Kerstin Tegnér.....	1433

Bilagor

1	Kommittédirektiv (2002:55)	1437
2	Tilläggsdirektiv (2003:23)	1449
3	Tilläggsdirektiv (2004:56)	1451
4	Fremtidsfuldmagter – et nyt retsinstitut.....	1453
5	Utkast till förordningsändringar.....	1477

Litteraturförteckning	1481
------------------------------------	-------------

Författningsförslag

1 Föräldrabalken och nya lagar

1.1 Förslag till lag om ändring i föräldrabalken¹

Härigenom föreslås i fråga om föräldrabalken
dels att 12 kap. 1 och 2 §§, 14 kap. 9 § och 20 kap. 9 §§ skall upphöra att gälla,

dels att rubrikerna närmast före 12 kap. 1 och 2 §§ skall utgå,

dels att nuvarande 19 kap. 17 §, 20 kap. 2 b § och 20 kap. 2 c §² skall betecknas 19 kap. 18 §, 20 kap. 2 a § respektive 20 kap. 2 b § och att 19 kap. 18 § och 20 kap. 2 a § skall ha följande lydelse,

dels att 9 kap. 2 a, 3 och 4 §§, 10 kap. 1, 2, 11, 13 och 18 §§, 11 kap., 12 kap. 3, 4, 7, 9, 12, 15 och 16 §§, 13 kap. 2, 7, 9, 10, 12–14 och 19 §§, 14 kap. 1, 4, 7, 8, 10, 11, 13–15, 18 och 21 §§, 15 kap. 6 och 10 §§, 16 kap. 1, 2, 7, 9–11 och 13 §§, 19 kap. 2, 14 och 16 §§, 20 kap. 2, 3, 4 och 11 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i balken skall införas nya bestämmelser, 6 kap. 8 b §, 9 kap. 3 a §, 10 kap. 8 a §, 12 kap. 15 a §, 16 kap. 10 a § och 19 kap. 17 §, av följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 b §

Om vårdnadshavarna eller en ensam vårdnadshavare på grund av sjukdom eller av någon annan orsak inte kan utöva vårdnaden, kan rätten på ansökan av socialnämnden utse en tillfällig särskilt

¹ Balken omtryckt 1995:974

² Senaste lydelse 1988:1251

förordnad vårdnadshavare att i vårdnadshavarens ställe besluta i frågor som rör vårdnaden.

När en tillfällig särskilt förordnad vårdnadshavare inte längre behövs, skall han eller hon entledigas. Ansökan om entledigande får göras av socialnämnden eller av den som har ersatts av en tillfällig särskilt förordnad vårdnadshavare.

9 kap.

2 a §³

Underårig med eget hushåll får för den dagliga hushållningen eller uppfostran av barn, som tillhör hushållet, själv ingå sådana rättshandlingar, som sedvanligen företagas för dessa ändamål.

Rättshandling som avses i första stycket är dock ej bindande för den underårige, om den med vilken rättshandlingen slöts insåg eller bort inse, att det som anskaffades genom rättshandlingen ej var erforderligt.

Missbrukar den underårige behörighet, som tillkommer honom enligt första stycket, kan rätten på ansökan av förmyndaren fränkänna honom behörigheten. Sådant beslut kan upphävas på ansökan av förmyndaren eller den omyndige, om ändrade förhållanden inträtt.

Rättens beslut enligt tredje stycket skall ofördröjligen kungöras i Post- och Inrikes Tidningar och ortstidning.

Underårig med eget hushåll får själv ingå sedvanliga rättshandlingar med anknytning till sin egen dagliga livsföring eller till uppfostran av barn som tillhör hushållet.

Första stycket är tillämpligt också på rättshandling som är av annat slag än som anges i det stycket, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

³ Senaste lydelse 1977:658

3 §

Underårig *ä*ge själv råda över vad han genom eget arbete förvärvat efter det han fyllt *sexton* år. Detsamma gäller avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe.

Förmyndaren *må* med överförmyndarens samtycke *ombänderta* egendom, *varom i första stycket sägs, såvitt det må anses erforderligt* med hänsyn till *myndlingens* uppfostran eller välfärd. Innan samtycke meddelas, skall överförmyndaren *bereda myndlingen* tillfälle att yttra sig.

Underårig *får* själv råda över vad han *eller hon* genom eget arbete förvärvat efter det han *eller hon* fyllt *femton* år. Detsamma gäller avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe.

Förmyndaren *får* med överförmyndarens samtycke *ombänderta* egendom *som avses i första stycket, om det är nödvändigt* med hänsyn till *den underåriges* uppfostran eller välfärd. Innan samtycke meddelas, skall överförmyndaren *ge den underåriga* tillfälle att yttra sig

3 a §⁴

En omyndig får utan förmyndarens tillstånd förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos en bank eller ett kreditmarknadsföretag eller ett företag, som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet, efter det han eller hon har fyllt femton år. Utan den omyndiges samtycke får sådana medel inte betalas ut till förmyndaren. Om förmyndaren har fått överförmyndarens tillstånd att ombänderta medlen och företett bevis på det, får den omyndige inte vidare förfoga över medlen. Innan tillstånd meddelas skall överförmyndaren ge den underåriga tillfälle att yttra sig.

⁴ Tidigare 3 a § upphävd genom 1974:236

Vad som sägs i första stycket gäller också motsvarande utländska företag som driver verksamhet från en filial här i landet.

4 §⁵

Om en underårig har fått egendom genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande under villkor att den underårige själv skall få råda över egendomen, skall 3 § andra stycket tillämpas också beträffande sådan egendom. Överförmyndarens samtycke krävs dock bara om den underårige har fyllt *sexton* år. Innan samtycke lämnas skall överförmyndaren ge fångesmannen eller hans arvingar tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan påtagligt besvär eller större tidsförlust.

Om en underårig har fått egendom genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande under villkor att den underårige själv skall få råda över egendomen, skall 3 § andra stycket tillämpas också beträffande sådan egendom. Överförmyndarens samtycke krävs dock bara om den underårige har fyllt *femton* år. Innan samtycke lämnas skall överförmyndaren ge fångesmannen eller hans *eller hennes* arvingar tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan påtagligt besvär eller större tidsförlust.

10 kap.

1 §⁶

Förmyndare skall förvalta omyndigas tillgångar och företräda dem i angelägenheter som rör tillgångarna.

Detta gäller inte i fråga om tillgångar som omyndiga enligt lag själva råder över eller som de har förvärvat genom gåva, testamente eller förmånstagarför-

⁵ Senaste lydelse 1994:1433

⁶ Senaste lydelse 1988:1251

ordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande med villkor att egendomen skall stå under förvaltning av någon annan än förmyndaren, utan bestämmanderätt för förmyndaren, och med angivande av vem som skall utöva förvaltningen (särskild förvaltning).

Förmyndaren företräder i övrigt den omyndige när detta inte enligt lag skall göras av någon annan.

Den som är underårig eller som har förvaltare får inte vara förmyndare.

2 §⁷

För barn som står under vårdnad av bägge föräldrarna är dessa förmyndare. Om någon av föräldrarna inte får vara förmyndare enligt 1 § eller blir entledigad från förmynderskapet, är den andre barnets förmyndare.

För barn som står under vårdnad av bägge föräldrarna är dessa förmyndare. Om någon av föräldrarna inte får vara förmyndare enligt 1 § fjärde stycket eller blir entledigad från förmynderskapet, är den andre barnets förmyndare.

För barn som står under vårdnad av endast den ene av sina föräldrar är denne ensam förmyndare.

8 a §

Beträffande förordnade förmyndares rätt att sätta annan i sitt ställe tillämpas 11 kap. 23 §.

11 §⁸

Dör förmyndaren och finns det inte någon som på grund av lag skall vara förmyndare, skall

Dör förmyndaren och finns det inte någon som på grund av lag skall vara förmyndare, skall

⁷ Senaste lydelse 1988:1251

⁸ Senaste lydelse 1994:1433

den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till överförmyndaren för den kommun där den underårige *har sitt hemvist*.

den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till överförmyndaren för den kommun där den underårige *är folkbokförd*.

13 §⁹

Frågor om förordnande eller entledigande av förmyndare tas upp av tingsrätten i den ort där den underårige *har sitt hemvist*.

Frågor om förordnande eller entledigande av förmyndare tas upp av tingsrätten i den ort där den underårige *är folkbokförd*.

18 §¹⁰

Ansökan om förordnande eller entledigande av en förmyndare får göras av överförmyndaren, förmyndare, vårdnadshavare, den underårige själv, om han eller hon har fyllt *sexton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Frågor som avses i denna paragraf skall rätten också ta upp självmant, när det finns anledning till det.

I ett ärende som avses i första stycket skall rätten ge *en underårige som fyllt sexton år* tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

Ansökan om förordnande eller entledigande av en förmyndare får göras av överförmyndaren, förmyndare, vårdnadshavare, den underårige själv, om han eller hon har fyllt *femton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Frågor som avses i denna paragraf skall rätten också ta upp självmant, när det finns anledning till det.

I ett ärende som avses i första stycket skall rätten ge *den underårige* tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

⁹ Senaste lydelse 1994:1433

¹⁰ Senaste lydelse 1994:1433

11 kap.

Om ställföreträdare för hjälpbehövande vuxna enligt särskild lagstiftning

1 §

I lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga, lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. och lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden finns föreskrifter om ställföreträdare för vuxna personer som inte är i stånd att ta ställning i egna angelägenheter. Vad som föreskrivs om god man och förvaltare i detta kapitel skall inte tillämpas i den mån något annat följer av bestämmelserna i de nämnda lagarna. Detsamma gäller i förhållande till andra särskilda bestämmelser i lag om ställföreträdare för vuxna.

*Om god man för hjälpbehövande vuxna*4 § första stycket¹¹

Om någon på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp med att *bevaka sin rätt, förvalta*

2 §

Om någon som har fyllt 18 år på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, försvagat hälsotillstånd eller liknande förhållande behöver hjälp helt eller del-

¹¹ Senaste lydelse 1994:1433

sin egendom eller sörja för sin person, skall rätten, om det behövs, besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Ett sådant beslut får inte meddelas utan samtycke av den för vilken godmanskap skall anordnas, om inte den enskildes tillstånd hindrar att hans eller hennes mening inhämtas.

vis med att ha hand om sina ekonomiska eller personliga angelägenheter, skall rätten besluta att anordna godmanskap för honom eller henne. Godmanskap skall dock inte anordnas, om tillfredsställande hjälp kan lämnas genom ställföreträdare som anges i de i 1 § nämnda lagarna eller på något annat sätt.

Ett beslut om godmanskap får inte meddelas utan samtycke av den hjälpbehövande, om det inte är uppenbart att han eller hon saknar förmåga att själv ta ställning i frågan eller att meddela sin mening.

3 §

Godmanskapet bör anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet.

Ett godmanskap som avser personliga angelägenheter omfattar frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna, även om dessa är av ekonomisk natur, såvida inte något annat framgår av beslutet.

Skall godmanskapet omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården skall detta särskilt anges.

4 § andra stycket¹²

När rätten meddelar ett beslut *enligt första stycket*, skall rätten samtidigt förordna en god man att utföra uppdraget. Om en god man i något annat fall skall förordnas på grund av ett beslut *enligt första stycket*, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

4 §

När rätten meddelar ett beslut *om att anordna godmanskap*, skall rätten samtidigt förordna en god man att utföra uppdraget. Om en god man i något annat fall skall förordnas på grund av ett *sådant* beslut, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

5 §

Den gode mannen skall i de angelägenheter som omfattas av uppdraget bevaka den enskildes rätt och har behörighet att företräda den enskilde i dessa angelägenheter, när inte något annat följer av 6 eller 7 §.

Ett beslut om godmanskap begränsar i och för sig inte den enskildes behörighet att företa rättshandlingar.

6 §

En god man kan inte på den enskildes vägnar samtycka till äktenskap eller partnerskap, bekräfta faderskap, upprätta eller återkalla testamente eller medge abort eller sterilisering. En god man kan inte heller företräda den enskilde i en fråga som på liknande sätt är av utpräglat personlig karaktär och inte oundgängligt kräver ett ställningstagande på den enskildes vägnar.

¹² Senaste lydelse 1994:1433

5 §¹³

En rättshandling som en god man har företagit *utanför sitt förordnande är inte bindande för den som förordnandet avser. En rättshandling som utan dennes samtycke företagits inom ramen för förordnandet är inte heller bindande för den som förordnandet avser, såvida inte denne på grund av sitt tillstånd varit ur stånd att ge uttryck för sin mening eller denna av annan orsak inte har kunnat inhämtas.*

Har den gode mannen inom ramen för förordnandet ingått en rättshandling som sedvanligen företas för den dagliga *hushållningen*, skall samtycke från den som *han* företräder anses föreligga, om denne inte före rättshandlingen har gett uttryck för annat till den mot vilken rättshandlingen riktade sig.

6 §¹⁴

Om en rättshandling som en god man har företagit inte blir bindande enligt 5 §, är den gode mannen skyldig att ersätta god-

7 §

En rättshandling som en god man har företagit för den som förordnandet avser är bindande för denne endast om rättshandlingen företogs inom ramen för förordnandet.

Utöver vad som anges i första stycket förutsätts

1. att den enskilde har samtyckt till rättshandlingen, eller

2. att han eller hon uppenbart har saknat förmåga att själv ta ställning eller att meddela sin mening.

Har den gode mannen inom ramen för förordnandet ingått en rättshandling av det slag som sedvanligen företas med *anknytning till en persons dagliga livsföring*, skall samtycke från den som *den gode mannen* företräder anses föreligga, om denne inte före rättshandlingen har gett uttryck för annat till den mot vilken rättshandlingen riktade sig.

Tredje stycket är tillämpligt också på rättshandling som är av annat slag än som anges i det stycket, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

8 §

Om en rättshandling som en god man har företagit inte blir bindande enligt 7 §, är den gode mannen skyldig att ersätta god-

¹³ Senaste lydelse 1988:1251

¹⁴ Senaste lydelse 1988:1251

troende tredje man skada som denne har tillfogats. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den för vars räkning den har företagits till följd av någon särskild omständighet, som den gode mannen inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den gode mannen skulle känna till.

troende tredje man skada som denne har tillfogats. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den för vars räkning den har företagits till följd av någon särskild omständighet, som den gode mannen inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den gode mannen skulle känna till.

Om förvaltare

7 § första stycket¹⁵

Om någon som befinner sig i en sådan situation som anges i 4 § är ur stånd att *vårda sig eller sin egendom*, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.

9 §

Om någon som *har fyllt 18 år och* befinner sig i *ett sådant tillstånd* som anges i 2 § är ur stånd att *ha hand om sina ekonomiska angelägenheter*, får rätten besluta att anordna förvaltarskap för honom eller henne *när det är påkallat för att hindra att den enskildes ekonomi utsätts för väsentliga risker eller att han eller hon utnyttjas ekonomiskt på ett otillbörligt sätt*. Förvaltarskap får dock inte anordnas, om det är tillräckligt att godmanskap anordnas eller att den enskilde på något annat, mindre ingripande sätt får hjälp.

7 § andra och tredje styckena¹⁶

Förvaltaruppdraget skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får be-

10 §

Förvaltarskapet skall anpassas till den enskildes behov i varje särskilt fall och får begränsas till

¹⁵ Senaste lydelse 1994:1433

¹⁶ Senaste lydelse 1994:1433

gränsas till att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande ett visst värde.

att avse viss egendom eller angelägenhet eller egendom överstigande visst värde.

Skall ett förvaltarskap omfatta frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna av ekonomisk natur skall detta särskilt anges.

Rätten får överlåta åt överförmyndaren att närmare bestämma uppdragets *omfattning*.

Rätten får överlåta åt överförmyndaren att närmare bestämma uppdragets *avgränsning*.

7 § fjärde stycket¹⁷

När rätten meddelar ett beslut *enligt första stycket*, skall rätten samtidigt förordna en förvaltare att utföra uppdraget. Om en förvaltare i något annat fall skall förordnas på grund av ett *beslut enligt första stycket*, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

11 §

När rätten meddelar ett beslut *om att anordna förvaltarskap*, skall rätten samtidigt förordna en förvaltare att utföra uppdraget. Om en förvaltare i något annat fall skall förordnas på grund av ett *sådant beslut*, skall förordnandet meddelas av överförmyndaren.

9 §¹⁸

Förvaltaren har inom ramen för förvaltaruppdraget ensam rådighet över den enskildes egendom och företräder denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget.

12 §

Förvaltaren har inom ramen för förvaltaruppdraget ensam rådighet över den enskildes egendom och företräder *ensam* denne i alla angelägenheter som omfattas av uppdraget, *när inte annat följer av 13 eller 14 §.*

Den som har förvaltare är inte behörig att företa rättshandlingar för annans räkning.

8 §¹⁹

Trots ett *förvaltarförordnande enligt 7 §* har den som avses med förordnandet rätt att själv

13 §

Trots att ett *förvaltarskap har anordnats* har den som avses med förordnandet rätt att själv

¹⁷ Senaste lydelse 1994:1433

¹⁸ Senaste lydelse 1988:1251

¹⁹ Senaste lydelse 1994:1433

1. sluta avtal om tjänst eller annat arbete,

2. förfoga över vad han eller hon genom eget arbete har förvärvat efter det att förvaltare har förordnats, liksom avkastningen av sådan egendom och vad som har trätt i egendomens ställe samt

3. förfoga över vad han eller hon efter det att förvaltare har förordnats får genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande under villkor att egendomen inte skall omfattas av förvaltarens rådighet.

Om det finns särskilda skäl för det, får dock rätten föreskriva att förvaltaruppdraget skall omfatta även förhållanden som avses i första stycket.

1. sluta avtal om tjänst eller annat arbete,

2. förfoga över vad han eller hon genom eget arbete har förvärvat efter det att förvaltare har förordnats, liksom avkastningen av sådan egendom och vad som har trätt i egendomens ställe samt

3. förfoga över vad han eller hon efter det att förvaltare har förordnats får genom gåva, testamente eller förmånstagarförordnande vid försäkring eller pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande under villkor att egendomen inte skall omfattas av förvaltarens rådighet.

Om det finns särskilda skäl för det, får dock rätten föreskriva att även förhållanden som avses i första stycket.

10 §²⁰

Med förvaltarens samtycke får den enskilde själv företa rättshandlingar även i en angelägenhet som omfattas av förvaltaruppdraget. Om verkan av avtal som den enskilde har ingått utan samtycke gäller vad som föreskrivs i 9 kap. 6 och 7 §§ för underåriga.

14 §

11 §²¹

Den enskilde är inte bunden av en rättshandling som en förvaltare har företagit utanför sitt förordnande. Förvaltaren är i sådant fall skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats.

15 §

Den enskilde är inte bunden av en rättshandling som en förvaltare har företagit utanför sitt förordnande *eller i strid med 13 §*. Förvaltaren är i sådant fall skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats.

²⁰ Senaste lydelse 1988:1251

²¹ Senaste lydelse 1988:1251

*Om god man med anledning av
bortavaro, jäv eller andra sär-
skilda förhållanden*

1 §²²

Kan en förmyndare på grund av sjukdom eller av någon annan orsak inte utöva förmynderskapet eller blir förmyndaren enligt 10 kap. 17 § skild från utövningen av det, skall överförmyndaren förordna god man att i förmyndarens ställe vårda den underåriges angelägenheter.

När rätten enligt 10 kap. 17 § skiljer en förmyndare från utövningen av förmynderskapet får rätten förordna god man enligt första stycket.

16 §

Om god man för underåriga utländska medborgare eller underåriga statslösa personer finns föreskrifter i 4 kap. 3 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap samt i lagen (2005:000) om god man för ensamkommande barn m.fl.

2 §²³

Har en förmyndare eller förmyndarens make eller sambo och den underårige del i ett oskiftat dödsbo, skall överförmyndaren förordna god man att vårda den underåriges rätt i boet vid boutredningen liksom vid bodelning och skifte eller ingående av avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

Överförmyndaren skall också förordna god man när den som har en förmyndare, god man eller förvaltare skall företa en rättshandling eller vara part i en rättegång och behöver hjälp men enligt 12 kap. 8 § inte kan företrädas av förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren. Om talan har väckts får rätten förordna god man.

Överförmyndaren skall också i andra fall än som avses i första eller andra stycket förordna god man för den som har vårdnads-havare, förmyndare, god man eller förvaltare, i angelägenheter där den enskilde har ett intresse som strider mot en sådan företrädares

17 §

²² Senaste lydelse 1994:1433

²³ Senaste lydelse 1994:1433

eller dennes makes eller sambos intresse. Överförmyndaren skall meddela ett sådant förordnande, om det begärs av vårdnadshavaren, förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren eller den som denne i sådan egenskap företräder eller om det annars är lämpligt.

Kan en god man eller förvaltare på grund av sjukdom eller av annan orsak inte utöva ställföreträdarskapet, kan överförmyndaren förordna god man att i den först nämndes ställe ha hand om den enskildes ekonomiska eller personliga angelägenheter.

3 §²⁴

Överförmyndaren skall förordna god man,

1. om det vid ett dödsfall finns en till namnet känd arvinge som vistas på okänd eller avlägsen ort och därför inte kan bevaka sin rätt i boet och förvalta sin lott i det,

2. om det vid ett dödsfall inte kan utredas, huruvida den döde har efterlämnat någon arvinge som är arvsberättigad före Allmänna arvsfonden eller före eller tillsammans med någon annan känd arvinge, eller också kännedom finns om arvinge efter den döde men kunskap saknas såväl om arvingens namn som om hans vistelseort, och det på grund av sådan omständighet krävs att okänd arvinges rätt bevakas och hans eller hennes lott i boet förvaltas,

3. om en testamentstagare vistas på okänd eller avlägsen ort eller är okänd och hans eller hennes rätt därför behöver iakttas enligt vad som föreskrivs om arvinge,

4. om det i övrigt krävs att en bortavarandes rätt bevakas eller en bortavarandes egendom förvaltas,

5. om det enligt förordnande i testamente eller annan rättshandling beror av en framtida händelse, vem egendom skall tillfalla eller egendom först senare skall tillträdas med äganderätt och det krävs att den blivande ägarens rätt bevakas eller egendomen förvaltas för den blivande ägarens räkning, eller

6. om egendom, enligt vad som särskilt föreskrivs, skall ställas under vård och förvaltning av god man som avses i detta kapitel.

Överförmyndaren skall förordna god man enligt första stycket efter anmälan eller när behovet blir känt på annat sätt. Krävs en god

18 §

²⁴ Senaste lydelse 1994:1433

man för den som har rätt i ett dödsbo, skall det anmälas hos överförmyndaren av den som har boet i sin vård.

Rättshandlingar som en god man har företagit med stöd av ett förordnande enligt denna paragraf gäller, även om den egendom som förordnandet avsåg tillfaller någon som den gode mannen inte var förordnad att företräda.

19 §

Bestämmelserna i 7 och 8 §§ är tillämpliga även på gode män som har förordnats enligt 16–18 §§.

Gemensamma bestämmelser om god man och förvaltare

20 §

Även om det inte framgår av ett förordnande för en god man enligt 2 § eller en förvaltare, omfattar den gode mannens eller förvaltarens uppdrag inte sådana tillgångar som har ställts under särskild förvaltning.

12 §²⁵

Till god man eller förvaltare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. Skall en god man förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i dödsbo och har den avlidne gett tillkänna vem den avlidne önskar till god man, skall denna person förordnas, om han eller hon inte är olämplig.

21 §

Till god man eller förvaltare skall utses en rättrådig, erfaren och i övrigt lämplig man eller kvinna. *Om den som saken gäller föreslår en viss person som god man eller förvaltare, skall denne förordnas under förutsättning att personen i fråga uppfyller nyss nämnda krav och vill åta sig uppdraget.* Skall en god man förordnas att bevaka en underårigs eller bortavarandes rätt i dödsbo och har den avlidne gett till-

²⁵ Senaste lydelse 1988:1251

känna vem den avlidne önskar till god man, skall denna person förordnas, om han eller hon inte är olämplig.

Den som är underårig eller som själv har förvaltare får inte vara god man eller förvaltare.

Överförmyndaren ansvarar för att gode män och förvaltare får erforderlig utbildning.

13 §²⁶

När omständigheterna motiverar det, kan *flera gode män eller förvaltare förordnas för den enskilde.*

22 §

När omständigheterna motiverar det, kan *för en och samma person dels förordnas både god man och förvaltare, dels förordnas flera gode män eller förvaltare.*

23 §

Gode män och förvaltare får endast vid eget tillfälligt förhinder eller vid behov av hjälp i en viss, särskilt angiven angelägenhet ge fullmakt åt annan att i den enskildes namn företa rättshandlingar. Dessa måste falla inom ramen för den förordnade ställföreträdarens uppdrag och behörighet i övrigt. Fullmakten skall vara skriftlig och ställd till en eller flera namngivna fysiska personer. Avser fullmakten rätt att i en viss, särskilt angiven angelägenhet förvalta den enskildes egendom, får fullmakten dock ställas till en bank eller ett kreditmarknadsföretag eller ett värdepappersbolag.

En fullmakt som ges vid till-

²⁶ Senaste lydelse 1994:1433

fälligt förhinder för den gode mannen eller förvaltaren får avse endast rättshandlingar som anges i 11 kap. 7 § tredje stycket. En rättshandling av annat slag än som anges i detta stycke är dock bindande för den enskilde, såvida den mot vilken rättshandlingen riktade sig varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

Vad som sagts i första stycket och andra stycket första meningen gäller också i de fall då den gode mannen eller förvaltaren uppdrar åt annan att i eget namn företa rättshandlingar på den enskildes vägnar.

Oavsett vad som sägs i första – tredje styckena får en god man eller förvaltare inom ramen för sitt förordnande lämna skriftlig fullmakt till annan att hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller lämna medgivande till andra periodiska penningöverföringar från den enskilde.

14 §²⁷

24 §

Om flera gode män eller förvaltare är ansvariga för en skada som har tillfogats tredje man, svarar de solidariskt för ersättningen. Ersättningsansvaret skall slutligt fördelas mellan de ansvariga efter vars och ens grad av vållande. Om någon saknar tillgångar att betala sin andel med, skall de övrigas ansvarighet för bristen bestämmas enligt samma grunder.

²⁷ Senaste lydelse 1994:1433

Om förfarandet vid förordnande
av god man eller förvaltare och
anordnande av godmanskaps eller
förvaltarskap

15 §²⁸

Ansökan om förordnande av god man enligt 1–4 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningsen avser, om han eller hon har fyllt *sexton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskaps enligt 4 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.

Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 4 §.

När det finns anledning till det skall rätten självant ta upp frågor om anordnande av godmanskaps enligt 4 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

16 § första stycket²⁹

I ärenden om förordnande av god man eller förvaltare för någon som har fyllt *sexton* år skall rätten eller överförmyndaren ge *denna* person tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

25 §

Ansökan om förordnande av god man enligt 2 och 16–18 §§ eller förvaltare får göras av förmyndare, den som ansökningsen avser, om han eller hon har fyllt *femton* år, samt av hans eller hennes make eller sambo och närmaste släktingar. Ansökan om anordnande av godmanskaps enligt 2 § eller förvaltarskap får göras av dem som nu har nämnts och av överförmyndaren.

Ansökan om anordnande av förvaltarskap får också göras av god man som avses i 2 §.

När det finns anledning till det skall rätten självant ta upp frågor om anordnande av godmanskaps enligt 2 § eller förvaltarskap. Överförmyndaren har samma skyldighet när det gäller förordnande av god man eller förvaltare.

26 §

I ärenden om *anordnande av godmanskaps enligt 2 § eller förvaltarskap* och i ärenden om förordnande av god man eller av förvaltare skall rätten eller överförmyndaren ge *den* person som *avses få ställföreträdare* tillfälle

²⁸ Senaste lydelse 1994:1433

²⁹ Senaste lydelse 1994:1433

att yttra sig, om det kan ske.

Innan någon förordnas till god man eller förvaltare skall hans eller hennes lämplighet kontrolleras i den utsträckning som behövs.

16 § andra och fjärde styckena³⁰

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap skall, om det inte är obehövt, rätten också inhämta yttrande från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och vårdinrättning. Yttrande skall också, om det behövs, inhämtas från andra närstående samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som utövar landstingets ledning av omsorgsverksamheten. Den som ansöknings avser skall höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten kan dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller *medgivit det ifrågasatta* förordnandet eller det annars finns särskilda skäl.

27 §

I ärenden om anordnande av godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap skall rätten iaktta följande.

Den som ansöknings om godmanskap eller förvaltarskap avser skall höras muntligen, om det kan ske utan skada för honom eller henne och det inte är uppenbart att han eller hon inte förstår vad saken gäller. Rätten kan dock avstå från att höra den enskilde muntligen om han eller hon själv har gjort ansökan eller *medgett* förordnandet eller det annars finns särskilda skäl. *Den enskilde har trots det sagda alltid rätt att bli hörd muntligen, om han eller hon begär det.*

Om det inte är obehövt skall rätten inhämta yttrande i ärendet från den enskildes make eller sambo och barn, överförmyndaren och *inrättning där den enskilde får vård*. Yttrande skall också, om det behövs, inhämtas från andra närstående och från den som enligt särskild lagstiftning är att anse som den enskildes

³⁰ Senaste lydelse 1994:1433

ställföreträdare i visst hänseende samt från den eller de kommunala nämnder som fullgör uppgifter inom socialtjänsten och den eller de nämnder som ansvarar för kommunens eller landstingets insatser enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade.

Myndigheter och inrättningar som anges i andra stycket är skyldiga att lämna rätten sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

Myndigheter och inrättningar som nu har nämnts är skyldiga att lämna rätten sådana uppgifter som kan vara av betydelse i ärendet.

16 § tredje stycket³¹

Bestämmelserna i andra stycket gäller även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 4 § eller förvaltare.

28 §

Bestämmelserna i 27 § andra och tredje styckena skall tillämpas även i ärenden hos överförmyndaren om förordnande av god man enligt 2 § eller förvaltare. Bestämmelserna i tredje stycket gäller också handläggningen hos överförmyndaren i ärenden om att anordna godmanskaps enligt 2 § eller förvaltarskap.

17 §³²

Innan rätten anordnar förvaltarskap skall den inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Detta gäller även i ärenden om anordnande av godmanskaps enligt 4 §, när den enskilde inte har lämnat sitt samtycke.

Regeringen eller den myndig-

29 §

I ärenden om att anordna förvaltarskap skall rätten inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd. Detta gäller även i ärenden om att anordna godmanskaps enligt 2 §, när den enskilde inte har lämnat sitt samtycke.

³¹ Senaste lydelse 1994:1433

³² Senaste lydelse 1994:1433

het som regeringen bestämmer får meddela närmare föreskrifter om sådan utredning som avses i första stycket.

18 §³³

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart i ett ärende om anordnande av godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap, får rätten besluta att anordna godmanskap eller förvaltarskap för tiden till dess ärendet slutligt avgörs, om den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller ett dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för den enskildes person eller egendom. Ett sådant beslut kan meddelas även för den som är underårig att gälla från och med den dag då han eller hon fyller arton år.

30 §

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart i ett ärende om anordnande av godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap, får rätten besluta att anordna godmanskap eller förvaltarskap för tiden till dess ärendet slutligt avgörs, om den enskildes angelägenheter kräver omedelbar vård eller ett dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara för den enskildes person eller egendom (*interimistiskt beslut*). Ett sådant beslut kan meddelas även för den som är underårig att gälla från och med den dag då han eller hon fyller arton år. *Beslut om anordnande av godmanskap enligt 2 § får fattas även av överförmyndaren, om saken är särskilt brådskande.*

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart i ett ärende om förordnande av god man eller förvaltare, får överförmyndaren förordna god man eller förvaltare för tiden till dess ärendet slutligt avgörs, om ärendet brådskar av sådan anledning som anges i första stycket.

Innan beslut enligt första eller andra stycket meddelas skall den som ansöknings avser ha fått tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan större tidsförlust och utan skada för honom eller henne.

Ett beslut enligt första stycket får när som helst ändras av rätten. Överförmyndaren får när som helst ändra ett beslut

Ett beslut enligt första stycket får när som helst ändras av rätten. *Har beslutet meddelats av överförmyndaren skall det*

³³ Senaste lydelse 1994:1433

enligt andra stycket.

genast anmälas till rätten. Överförmyndaren får när som helst ändra ett beslut enligt andra stycket.

Om upphörande eller jämkning av godmanskaper och förvaltare och om entledigande av god man eller förvaltare

19 §³⁴

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, skall godmanskaper eller förvaltare upphöra. Beslut om att godmanskaper enligt 4 § eller förvaltare skall upphöra fattas av rätten. I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 3 § 1–5, skall överförmyndaren entlediga den gode mannen så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, skall han genast anmäla det till överförmyndaren.

31 §

Om en god man eller förvaltare inte längre behövs, skall godmanskaper eller förvaltare upphöra. Beslut om att godmanskaper enligt 2 § eller förvaltare skall upphöra fattas av rätten. *I ett ärende om detta kan rätten inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd.* I övriga fall fattas beslutet av överförmyndaren. Har god man förordnats enligt 18 § 1–5, skall överförmyndaren entlediga den gode mannen så snart den som förordnandet avser begär det. När en god man eller förvaltare har slutfört sitt uppdrag, skall han genast anmäla det till överförmyndaren.

En god man eller förvaltare har rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren. Skall godmanskaper eller förvaltare fortsätta, är den gode mannen eller förvaltaren dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man eller förvaltare har utsetts.

³⁴ Senaste lydelse 1994:1433

20 §³⁵

En god man eller förvaltare som gör sig skyldig till missbruk eller försummelse vid utövandet av sitt uppdrag eller som kommer på ekonomiskt obestånd och på grund av detta är olämplig för uppdraget eller som av någon annan orsak inte längre är lämplig att inneha uppdraget, skall entledigas. Beslut om entledigande fattas av överförmyndaren.

Uppkommer en fråga om att enligt första stycket entlediga en god man eller förvaltare och kan slutligt beslut inte ges omedelbart, får överförmyndaren besluta att den gode mannen eller förvaltaren skall skiljas från sitt uppdrag för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den som godmanskapet eller förvaltarskapet avser.

32 §

Uppkommer en fråga om att enligt första stycket entlediga en god man eller förvaltare och kan slutligt beslut inte ges omedelbart, får överförmyndaren besluta att den gode mannen eller förvaltaren skall skiljas från sitt uppdrag för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den som godmanskapet eller förvaltarskapet avser (*interimistiskt beslut*).

21 §³⁶

Ansökan om entledigande av en god man eller förvaltare och om upphörande av godmanskap eller förvaltarskap får göras av någon av dem som avses i 15 § första stycket eller av den gode mannen eller förvaltaren.

Rätten eller överförmyndaren får också självmant ta upp frågor som avses i första stycket och som de är behöriga att avgöra.

I ett ärende enligt denna paragraf skall rätten eller överförmyndaren ge den enskilde tillfälle att yttra sig, om det kan ske.

33 §

Ansökan om entledigande av en god man eller förvaltare och om upphörande av godmanskap eller förvaltarskap får göras av någon av dem som avses i 25 § första stycket eller av den gode mannen eller förvaltaren.

22 §³⁷

Dör en god man eller förvaltare, skall den som har boet i sin vård utan dröjsmål anmäla förhållandet till den överförmyndare som har tillsyn över godmanskapet eller förvaltarskapet.

34 §

³⁵ Senaste lydelse 1994:1433

³⁶ Senaste lydelse 1994:1433

³⁷ Senaste lydelse 1994:1433

23 §³⁸

Rätten är skyldig att pröva om omfattningen av ett godmanskap enligt 4 § eller ett förvaltarenskap bör jämkas, om någon av dem som anges i 15 § första stycket eller den gode mannen eller förvaltaren ansöker om det. Rätten kan också utan ansökan göra en sådan prövning.

Innan rätten meddelar beslut enligt första stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren samt överförmyndaren och den enskilde ges tillfälle att yttra sig.

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart, får rätten meddela beslut i frågan för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den enskilde. I fråga om ett sådant beslut tillämpas bestämmelserna i 18 § tredje och fjärde styckena.

I fråga om godmanskap enligt 1–3 §§ skall överförmyndaren pröva om godmanskapets omfattning bör jämkas. Bestämmelserna i första – tredje styckena skall också tillämpas vid handläggningen hos överförmyndaren av frågor om sådan jämkning.

35 §

Rätten är skyldig att pröva om omfattningen av ett godmanskap enligt 2 § eller ett förvaltarenskap bör jämkas, såvida någon av dem som anges i 25 § första stycket eller den gode mannen eller förvaltaren ansöker om det. Rätten kan också utan ansökan göra en sådan prövning. *I ett ärende enligt detta stycke kan rätten inhämta läkarintyg eller annan likvärdig utredning.*

Kan ett slutligt beslut inte ges omedelbart, får rätten meddela beslut i frågan för tiden till dess ärendet avgörs, om dröjsmål skulle medföra fara för den enskilde (*interimistiskt beslut*). *Beslut angående omfattningen av ett godmanskap enligt 2 § får fattas även av överförmyndaren, om saken är särskilt brådskande.* I fråga om ett beslut enligt det sagda tillämpas bestämmelserna i 30 § tredje och fjärde styckena.

I fråga om godmanskap enligt 16–18 §§ skall överförmyndaren pröva om godmanskapets omfattning bör jämkas. Bestämmelserna i första – tredje styckena skall också tillämpas vid handläggningen hos överförmyndaren av frågor om sådan jämkning.

³⁸ Senaste lydelse 1994:1433

Om hörande av den som avses bli förordnad eller entledigad som god man eller förvaltare

24 §³⁹

Innan rätten eller överförmyndaren förordnar någon till god man eller förvaltare eller entledigar någon från ett sådant uppdrag, skall han eller hon ges tillfälle att yttra sig. Är det fråga om beslut enligt 20 § andra stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren ges tillfälle att yttra sig, om det inte är fara i dröjsmål.

36 §

Innan rätten eller överförmyndaren förordnar någon till god man eller förvaltare eller entledigar någon från ett sådant uppdrag, skall han eller hon ges tillfälle att yttra sig. Är det fråga om beslut enligt 32 § andra stycket, skall den gode mannen eller förvaltaren ges tillfälle att yttra sig, om det inte är fara i dröjsmål.

Om läkarintyg i visst fall

37 §

På begäran av en god man eller en förvaltare eller överförmyndaren kan rätten besluta att inhämta läkarintyg till ledning för att bedöma om och i vilken utsträckning som den som har god man enligt 2 § eller har förvaltare saknar förmåga att ta ställning i egna angelägenheter eller att meddela sin mening i dessa. Den enskilde skall ges tillfälle att yttra sig i ärendet.

³⁹ Senaste lydelse 1994:1433

Om behörig domstol och överförmyndare

25 §⁴⁰

Behörig domstol i frågor som gäller godmanskap enligt 4 § eller förvaltarskap är tingsrätten i den ort där den enskilde har sitt hemvist eller, om han eller hon inte har hemvist i Sverige, Stockholms tingsrätt.

Behörig överförmyndare i frågor om godmanskap enligt 1, 2 och 4 §§ samt förvaltarskap är överförmyndaren för den kommun där den enskilde har sitt hemvist.

Har den enskilde inte hemvist i Sverige, är överförmyndaren för den kommun där den enskilde vistas behörig överförmyndare i frågor om godmanskap som tas upp med stöd av 4 kap. 3 § andra stycket lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. I andra fall då den enskilde inte har hemvist i Sverige är överförmyndaren för Stockholms kommun behörig överförmyndare.

38 §

Behörig domstol i frågor som gäller godmanskap enligt 2 § eller förvaltarskap är tingsrätten i den ort där den enskilde är folkbokförd. Är den enskilde inte folkbokförd i Sverige, är tingsrätten i den ort där den enskilde vistas behörig domstol.

Behörig överförmyndare i frågor om godmanskap enligt 2, 16 och 17 §§ eller lagen (2005:000) om god man för ensamkommande barn m.fl. samt i frågor om förvaltarskap är överförmyndaren för den kommun där den enskilde är folkbokförd. Är den enskilde inte folkbokförd i Sverige, är överförmyndaren för den kommun där den enskilde vistas behörig överförmyndare.

Om behörig domstol eller överförmyndare enligt första och andra styckena inte finns, är Stockholms tingsrätt och överförmyndaren för Stockholms kommun behörig domstol respektive behörig överförmyndare.

⁴⁰ Senaste lydelse 1997:353

26 §⁴¹

Uppkommer vid utredning av ett dödsbo frågan om förordnande av god man enligt 3 §, hör ärendet till överförmyndaren för den kommun där den döde hade sitt hemvist eller, om den döde inte hade hemvist i Sverige, till överförmyndaren för Stockholms kommun. Skall god man annars förordnas enligt 3 §, tas ärendet upp av överförmyndaren för den kommun där den för vilken god man skall förordnas har egendom eller där annars behov av god man har visat sig.

Andra frågor som gäller godmanskap enligt 3 § tas upp av den överförmyndare som har förordnat god man.

39 §

Uppkommer vid utredning av ett dödsbo frågan om förordnande av god man enligt 18 §, hör ärendet till överförmyndaren för den kommun där den döde hade sitt hemvist eller, om den döde inte hade hemvist i Sverige, till överförmyndaren för Stockholms kommun. Skall god man annars förordnas enligt 18 §, tas ärendet upp av överförmyndaren för den kommun där den för vilken god man skall förordnas har egendom eller där annars behov av god man har visat sig.

Andra frågor som gäller godmanskap enligt 18 § tas upp av den överförmyndare som har förordnat god man.

Om stöd till den enskilde vid
handläggningen i domstol

Jfr 20 kap. 2 § andra och tredje styckena

40 §

I ett ärende om anordnande av förvaltarskap eller utvidgning av ett förvaltarskaps omfattning, där den enskilde uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida skada av att få del av handlingarna i ärendet, skall rätten förordna en god man enligt detta kapitel att företräda den enskilde i ärendet och bevaka hans eller hennes rätt. Om det inte är obehövt, skall god man också för-

⁴¹ Senaste lydelse 1994:1433

ordnas i ett ärende om anordnande eller utvidgning av godmanskap enligt 2 § där den enskilde uppenbarligen inte förstår vad saken gäller.

En god man som avses i första stycket skall samråda med den för vilken han har förordnats, i den mån det kan ske.

Jfr 20 kap. 2 a §

41 §

I ett ärende om anordnande av förvaltarskap eller utvidgning av ett förvaltarskaps omfattning, där det inte förordnats god man enligt 40 §, skall rätten förordna ett biträde att bevaka den enskildes rätt i ärendet. Ett rättegångsbiträde skall också förordnas, om den som har förvaltare begär att förvaltarskapet skall upphöra eller att dess omfattning skall inskränkas.

Rättegångsbiträde skall inte förordnas, om det är uppenbart att ett biträde inte behövs.

Om kungörande av beslut angående förvaltarskap

27 §⁴²

Rätten skall genast kungöra beslut om anordnande eller upphörande av förvaltarskap i Post- och Inrikes Tidningar. Sådan kungörelse skall också ske av beslut om jämkning av förvaltarskaps omfattning enligt 23 §.

42 §

Rätten skall genast kungöra beslut om anordnande eller upphörande av förvaltarskap i Post- och Inrikes Tidningar. Sådan kungörelse skall också ske av beslut om jämkning av förvaltarskaps omfattning enligt 35 §.

⁴² Senaste lydelse 1994:1433

12 kap.

3 §⁴³

Förmyndare, gode män och förvaltare skall omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde.

Förmyndare, gode män och förvaltare skall omsorgsfullt fullgöra sina skyldigheter och alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. *Härvid skall beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning. Om den hänsyn som skall tas till den enskildes vilja finns bestämmelser i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. och lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden samt i annan särskild lagstiftning.*

Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 7 §.

4 §⁴⁴

Den enskildes medel skall i skälig omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta i övrigt. De medel som inte används för sådana ändamål skall placeras så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning.

Den enskildes medel skall i skälig omfattning användas för hans eller hennes uppehälle, utbildning och nytta *och välbefinnande* i övrigt. De medel som inte används för sådana ändamål skall placeras så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning.

Närmare bestämmelser om hur förvaltningen skall skötas finns i 13–15 kap.

⁴³ Senaste lydelse 1994:1433

⁴⁴ Senaste lydelse 1994:1433

7 §⁴⁵

I viktiga frågor skall förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra den omyndige, *om den omyndige har fyllt sexton år*, samt den omyndiges make eller sambo.

Gode män och förvaltare har motsvarande skyldigheter i förhållande till den enskilde samt den enskildes make eller sambo. *Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 5 §.*

I viktiga frågor skall förmyndaren, om det lämpligen kan ske, höra den omyndige samt den omyndiges make eller sambo.

Gode män och förvaltare har motsvarande skyldigheter i förhållande till den enskilde samt den enskildes make eller sambo.

9 §⁴⁶

Förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet står under överförmyndarens tillsyn.

Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att lämna överförmyndaren de upplysningar om sin verksamhet som överförmyndaren begär.

Förmyndare, gode män och förvaltare är skyldiga att lämna överförmyndaren de upplysningar *och de handlingar* om sin verksamhet som överförmyndaren begär.

12 §⁴⁷

Om en persons egendom skall förvaltas av fler än en förmyndare, god man eller förvaltare, skall ställföreträdarna utöva *förvaltningen* gemensamt. Överförmyndaren kan dock besluta att *förvaltningen av tillgångarna* skall fördelas på visst sätt mellan ställföreträdarna eller att vissa *tillgångar* skall förvaltas av en av dem ensam. I samband med att rätten för-

Om fler än en förmyndare, god man eller förvaltare skall ha hand om en persons ekonomiska eller personliga angelägenheter, skall ställföreträdarna utöva *uppgifterna* gemensamt. Överförmyndaren kan dock besluta att *angelägenheterna* skall fördelas på visst sätt mellan ställföreträdarna eller att vissa *angelägenheter* skall *tas omhand* av en av dem ensam. I samband med att rätten

⁴⁵ Senaste lydelse 1994:1433

⁴⁶ Senaste lydelse 1994:1433

⁴⁷ Senaste lydelse 1994:1433

ordnar en ställföreträdare kan även rätten meddela ett sådant beslut.

Om de som *utövar förvaltningen* gemensamt inte kan enas om en viss åtgärd, gäller den mening som överförmyndaren biträder. Om det är fråga om en åtgärd som kräver överförmyndarens samtycke, kan samtycke ges till åtgärden även om det finns delade meningar. Överförmyndaren skall dock ge alla dem som har del i *förvaltningen* tillfälle att yttra sig innan överförmyndaren beslutar i saken.

förordnar en ställföreträdare kan även rätten meddela ett sådant beslut.

Om de som *har hand om en angelägenhet* gemensamt inte kan enas om en viss åtgärd, gäller den mening som överförmyndaren biträder. Om det är fråga om en åtgärd som kräver överförmyndarens samtycke, kan samtycke ges till åtgärden även om det finns delade meningar. Överförmyndaren skall dock ge alla dem som har del i *angelägenheten* tillfälle att yttra sig innan överförmyndaren beslutar i saken.

15 §⁴⁸

Talan om ersättning enligt 14 § skall väckas inom *ett* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande.

Talan om ersättning enligt 14 § skall väckas inom *tre* år från det att handlingar som anges i 16 kap. 8 § har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisning för förvaltningen. Om talan inte väcks inom nämnda tid, är talerätten förlorad. Detta gäller inte, om ställföreträdaren har gjort sig skyldig till brottsligt förfarande *eller om talan om ersättning grundar sig på en omständighet som inte har framgått av handlingarna.*

Detsamma skall gälla en talan mot ställföreträdare som inte är skyldig att avge sådan redovisning som avses i 16 kap. 8 §, när han eller hon har underrättat den som är berättigad att ta emot

⁴⁸ Senaste lydelse 1994:1433

redogörelse för förvaltningen att handlingar som avses i 12 kap. 5 § finns tillgängliga för granskning.

15 a §

Kommunen svarar solidariskt med en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare för sakskada och ren förmögenhetskada som ställföreträdaren inom ramen för sitt uppdrag har vållat den enskilde genom förmögenhetsbrott intill ett belopp motsvarande fem gånger prisbasbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. Kommunen får när ersättningen utges avräkna vad som utgått eller kan komma att utgå ur föreliggande försäkringar som har tecknats av annan än den enskilde.

Vad kommunen har utgett enligt första stycket kan den återkräva av ställföreträdaren.

Ansvarig kommun enligt första och andra styckena är den kommun vars överförmyndare utövade tillsynen över ställföreträdaren vid tidpunkten för brottet.

16 §⁴⁹

Förordnande förmyndare, gode män och förvaltare har rätt till ett skäligt arvode för uppdraget och ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande.

Förordnade förmyndare, gode män och förvaltare har rätt till ett skäligt arvode för uppdraget och ersättning för de utgifter som har varit skäligen påkallade för uppdragets fullgörande. *En*

⁴⁹ Senaste lydelse 1994:1433

särskilt förordnad vårdnads-havare som är förmyndare för den underårige har rätt till ersättning också för den del av uppdraget som avser vårdnads-uppgifter, dock inte om den sär-skilt förordnade vårdnadshavaren uppbär kommunal ersättning till familjehem.

Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren. Överförmyndaren bestämmer dessutom i vad mån arvode och ersättning för utgifter skall betalas med medel som tillhör den enskilde.

Om inte särskilda skäl föranleder något annat, skall arvode och ersättning för utgifter betalas med den enskildes medel i den mån hans eller hennes beräknade inkomst under det år när uppdraget utförs eller hans eller hennes tillgångar under samma år överstiger två gånger basbeloppet enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Beslut om arvode och ersättning för utgifter fattas av överförmyndaren. Överförmyndaren bestämmer dessutom i vad mån arvode och ersättning för utgifter skall betalas med medel som tillhör den enskilde. *Beslut om arvode och ersättning för utgifter bör, om det inte finns särskilda skäl, fattas inom fyra månader från det att den förordnade ställföreträdaren har avgett årsräkning eller sluträkning till överförmyndaren.*

Om inte särskilda skäl föranleder något annat, skall arvode och *socialavgifter samt* ersättning för utgifter betalas med den enskildes medel i den mån hans eller hennes beräknade inkomst, *bortsett från kapitalvinster, efter avdrag för skatt* under det år när uppdraget utförs eller hans eller hennes tillgångar under samma år överstiger två gånger *prisbasbeloppet* enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring. *Om överförmyndaren med stöd av 14 kap. 15 § första stycket har beslutat att årsräkningen skall avse en annan tolv månaders-period än kalenderåret, skall den*

enskildes inkomster och tillgångar beräknas för denna period. Vid beräkningen av den enskildes ersättningsskyldighet skall tillämpas basbeloppet för det år under vilket tolv månadersperioden avslutas.

Arvode och ersättning för utgifter som avser vård av någons rätt i oskiftat dödsbo skall betalas med dödsboets medel, om inte särskilda skäl föranleder något annat.

Arvode och ersättning för utgifter som inte skall betalas med den enskildes eller dödsboets medel skall betalas av kommunen.

13 kap.

2 §⁵⁰

När värdet på en omyndigs tillgångar, som skall förvaltas av föräldrarna, genom arv, gåva, värdestegring eller på något annat sätt har kommit att överstiga åtta gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring, tillämpas bestämmelserna i 3–7 §§ för förvaltningen.

Dessa bestämmelser gäller även egendom som, under villkor om att förvaltningen av den skall stå under överförmyndarens kontroll (särskild överförmyndarkontroll), har tillfallit den omyndige

1. genom arv eller testamente,
2. genom gåva, under förutsättning att givaren skriftligen har anmält gåvan till överförmyndaren, eller
3. genom förmånstagarförordnande vid försäkring med anledning av dödsfall eller vid pensionssparande enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande.

Med egendom som anges i andra stycket jämställs egendom som har trätt i stället för sådan egendom samt avkastning av egendomen.

En förälder som har överlämnat egendom i gåva till sitt omyndiga barn under villkor om att förvaltningen skall stå under överförmyndarens kontroll får inte återkalla villkoret.

⁵⁰ Senaste lydelse 1994:1433

7 §⁵¹

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 10 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 10 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras räntebärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till placering enligt 5 eller 6 § får pengar föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag. Detta gäller trots att någon ränta inte är avtalad.*

9 §⁵²

Överförmyndaren skall besluta att bestämmelserna i 4–7 §§ inte längre skall tillämpas, om värdet på den omyndiges tillgångar har kommit att sjunka till ett belopp som understiger fyra gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring och det inte finns särskild anledning att låta kontrollen fortgå.

Ett beslut enligt första stycket gäller inte egendom som har tillfallit den omyndige under villkor om särskild överförmyndarkontroll.

Om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 3–8 §§.

Om det med hänsyn till föräldrarnas och den omyndiges förhållanden eller i övrigt finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 3–8 §§. *Kravet på överförmyndarens samtycke enligt 8 § i fråga om medel som inte står under särskild överförmyndarkontroll skall hävas, om det inte av särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen.*

⁵¹ Senaste lydelse 2004:422

⁵² Senaste lydelse 1994:1433

10 §⁵³

För den omyndiges räkning får föräldrar endast med överförmyndarens samtycke

1. genom köp, byte eller gåva förvärva fast egendom eller nyttjanderätt till sådan egendom, om det inte gäller övertagande av hyresrätt till en bostadslägenhet,

2. ingå avtal om nyttjanderätt till någon annans fasta egendom, om det inte gäller hyra av en bostadslägenhet eller en tillfällig upplåtelse av ringa ekonomisk betydelse,

3. sälja eller byta bort fast egendom eller nyttjanderätt till sådan egendom, om det inte gäller byte av en bostadslägenhet, *eller*

4. låta inteckna, hyra ut eller på något annat sätt med nyttjanderätt upplåta fast egendom eller tomträtt.

3. sälja eller byta bort fast egendom eller nyttjanderätt till sådan egendom, om det inte gäller byte av en bostadslägenhet,

4. låta inteckna, hyra ut eller på något annat sätt med nyttjanderätt upplåta fast egendom eller tomträtt, *eller*

5. säga upp eller överlåta avtal om hyresrätt till en bostadslägenhet.

Samtycke till en åtgärd som avses i första stycket 1 eller 2 skall lämnas, om inte förvärvet eller avtalet kan anses olämpligt med hänsyn till egendomens natur, den omyndiges ålder och framtida behov eller andra omständigheter.

Samtycke till en åtgärd som avses i första stycket 3 *eller* 4 får lämnas endast om åtgärden är lämplig med hänsyn till egendomens natur samt den omyndiges ålder, framtida behov och samlade tillgångar.

Samtycke till en åtgärd som avses i första stycket 3, 4 *eller* 5 får lämnas endast om åtgärden är lämplig med hänsyn till egendomens natur samt den omyndiges ålder, framtida behov och samlade tillgångar.

Bestämmelserna om nyttjanderätt gäller även i fråga om servitut och rätt till elektrisk kraft, om rättigheten har upplåtits genom avtal.

Samtycke enligt denna paragraf gäller under sex månader från det att samtycket lämnades.

⁵³ Senaste lydelse 1994:1433

12 §⁵⁴

För den omyndiges räkning får föräldrar endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller *ingå någon annan skuldförbindelse* 1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den omyndige sätts i skuld,*

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den omyndiges egendom som säkerhet för den omyndiges eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som föräldrarna med överförmyndarens samtycke driver för den omyndiges räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den omyndige hjälp till utbildning eller bostättning.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som föräldrarna med överförmyndarens samtycke driver för den omyndiges räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den omyndige hjälp till utbildning eller bostättning. *En förälder får vidare utan samtycke från överförmyndaren företa en rättshandling som innebär att den omyndige får ett kortare anstånd med betalning för en vara eller en tjänst av ett mindre belopp som från början är bestämt till sin storlek.*

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den omyndiges övriga egendom eller kan anses nödvändig för den omyndiges utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

13 §⁵⁵

Föräldrar får inte låta den som är under *sexton* år driva rörelse.

Föräldrar får inte låta den som är under *femton* år driva rörelse.

⁵⁴ Senaste lydelse 1994:1433

⁵⁵ Senaste lydelse 1999:1080

Om den omyndige har fyllt *sexton* år, får föräldrarna endast med överförmyndarens samtycke låta honom eller henne driva en rörelse som medför bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen (1999:1078). Utan överförmyndarens samtycke får föräldrarna inte själva driva en sådan rörelse för den omyndiges räkning. Samtycke får lämnas endast om den omyndiges ekonomiska och personliga förhållanden är sådana att det med beaktande av rörelsens art är lämpligt att samtycke ges.

Om den omyndige har fyllt *femton* år, får föräldrarna endast med överförmyndarens samtycke låta honom eller henne driva en rörelse som medför bokföringsskyldighet enligt bokföringslagen (1999:1078). Utan överförmyndarens samtycke får föräldrarna inte själva driva en sådan rörelse för den omyndiges räkning. Samtycke får lämnas endast om den omyndiges ekonomiska och personliga förhållanden är sådana att det med beaktande av rörelsens art är lämpligt att samtycke ges.

14 §⁵⁶

Föräldrar skall före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som avses i 2 § samt sådan egendom som omfattas av bestämmelserna om samtycke enligt 10 §. Årsräkningen skall avges på heder och samvete.

Föräldrar skall före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som avses i 2 § samt sådan egendom som omfattas av bestämmelserna om samtycke enligt 10 §. *Om det är lämpligt får överförmyndaren besluta att årsräkningen skall avse en annan tolv månadersperiod än kalenderåret och i samband härmed bestämma ett annat datum före vilket årsräkningen skall ges in.* Årsräkningen skall avges på heder och samvete.

I årsräkningen skall anges

1. egendomen och dess värde vid början och slutet av den tid som räkningen avser,
2. skulder som hänför sig till egendomen vid samma tidpunkter, och

⁵⁶ Senaste lydelse 1994:1433

3. inkomster av egendomen och utgifter som har betalats med egendomen eller dess avkastning.

Är särskild förvaltning anordnad för vissa tillgångar som tillkommer den omyndige, skall den som utövar förvaltningen årligen lämna redovisning över förvaltningen till förmyndaren.

19 §⁵⁷

Om det av någon särskild anledning behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. bestämma att 3–7 §§ skall tillämpas även i annat fall än som följer av 2 §,

2. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag, utöver vad som följer av 8 §, 2. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag eller värdepappersbolag, utöver vad som följer av 8 §,

3. bestämma att värdehandlingar skall förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut här i landet,

4. bestämma att premieobligationer som har utfärdats av staten skall skrivas in i statskuldboken med förbehåll att belopp som hänförs till obligationerna inte får lyftas utan överförmyndarens samtycke, och 4. begränsa möjligheten att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen (2004:46) om investeringsfonder,

5. begränsa möjligheten att förfoga över finansiella instrument eller andra värdehandlingar som genom avtal förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 3, och

5. genom meddelande till den som skall betala pengar till den 6. genom meddelande till den som skall betala pengar till den

⁵⁷ Senaste lydelse 2004:422

omyndige bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 3, skall föräldrarna träffa avtal med *värdepappersinstitutet på villkor som överförmyndaren har godkänt. I fråga om rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument får föräldrarna, i stället för att träffa ett avtal om förvaring och förvaltning, på konto i avstämningsregister låta registrera eller, om rättigheten förvaltas av någon som har medgivande som förvaltare enligt den lagen, till denne anmäla att föräldrarna endast med överförmyndarens tillstånd får överlåta eller pantsätta rättigheten eller uppbära på rättigheten belöpande kapitalbelopp.*

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

omyndige bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 3, skall föräldrarna träffa avtal med *ett värdepappersinstitut om förvaring och förvaltning av handlingarna.*

Ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 3 är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

14 kap.**1 §⁵⁸**

Förordnade förmyndare, gode män och förvaltare skall inom två månader efter förordnandet lämna en förteckning till överförmyndaren över den egendom som de förvaltar. Förteckningen skall avges på heder och samvete.

En förteckning som lämnas av en god man som har förordnats enligt 11 kap. 1 § behöver endast ta upp den lösa egendom som den gode mannen har tagit hand om.

En förteckning som lämnas av en god man som har förordnats enligt 11 kap. 16 § eller 17 § fjärde stycket behöver endast ta upp den lösa egendom som den gode mannen har tagit hand om.

Skyldigheten att lämna en förteckning gäller inte vid byte av förordnad förmyndare, god man eller förvaltare.

I fråga om bevakning av någons rätt i dödsbo eller annat oskiftat bo gäller bestämmelserna i 15 kap.

4 §⁵⁹

Andra värdehandlingar än sådana som nämns i 5 § första stycket skall säljas och fordringar drivas in så snart det lämpligen kan ske, om det inte är till fördel för den enskilde att värdehandlingarna behålls eller att fordringarna förblir utestående.

Annan lös egendom än som nu har nämnts och som inte omfattas av 11 § skall säljas vid en lämplig tidpunkt, om inte egendomen är till nytta eller har särskilt värde för den enskilde eller den enskildes familj eller om egendomen av någon annan särskild anledning bör behållas.

Annan lös egendom än som nu har nämnts och som inte omfattas av 11 § skall säljas vid en lämplig tidpunkt, om inte egendomen är till nytta eller har särskilt värde för den enskilde eller den enskildes familj eller egendomen av någon annan särskild anledning bör behållas.

7 §⁶⁰

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 11 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras ränte-

Pengar som inte placeras enligt 5, 6 eller 11 § och som inte heller omedelbart behöver användas skall göras ränte-

⁵⁸ Senaste lydelse 1994:1433

⁵⁹ Senaste lydelse 1994:1433

⁶⁰ Senaste lydelse 2004:422

bärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

bärande genom att sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag. *I anslutning till placering enligt 5 eller 6 § får pengar föras över till ett konto hos ett värdepappersbolag. Detta gäller trots att någon ränta inte är avtalad.*

8 §⁶¹

Pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag får tas ut endast efter samtycke från överförmyndaren.

Samtycke krävs dock inte vid uttag av

1. ränta, eller

2. pengar som behöver hållas tillgängliga för den *enskildes uppehälle* eller vården av hans eller hennes egendom om den förordnade förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren vid insättningen gjort förbehåll om att de får tas ut utan överförmyndarens samtycke.

Samtycke krävs dock inte vid uttag av

1. ränta *som är upplupen under innevarande år eller under fjolåret*, eller

2. pengar som behöver hållas tillgängliga för *rättshandlingar av det slag som sedvanligen företas med anknytning till den enskildes dagliga livsföring* eller för vården av hans eller hennes egendom om den förordnade förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren vid insättningen gjort förbehåll om att de får tas ut utan överförmyndarens samtycke.

10 §⁶²

Om det finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 4–9 §§.

Om det finns särskilda skäl, får överförmyndaren helt eller delvis medge undantag från 4–8 §§.

⁶¹ Senaste lydelse 2004:422

⁶² Senaste lydelse 1994:1433

11 §⁶³

För den enskildes räkning får en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare endast med överförmyndarens samtycke

1. genom köp, byte eller gåva förvärva fast egendom eller nyttjanderätt till sådan egendom, om det inte gäller övertagande av hyresrätt till en bostadslägenhet,

2. ingå avtal om nyttjanderätt till någon annans fasta egendom, om det inte gäller hyra av en bostadslägenhet eller en tillfällig upplåtelse av ringa ekonomisk betydelse,

3. sälja eller byta bort fast egendom eller nyttjanderätt till sådan egendom, om det inte gäller byte av en bostadslägenhet, *eller*

4. låta inteckna, hyra ut eller på något annat sätt med nyttjanderätt upplåta fast egendom eller tomträtt.

3. sälja eller byta bort fast egendom eller nyttjanderätt till sådan egendom, om det inte gäller byte av en bostadslägenhet,

4. låta inteckna, hyra ut eller på något annat sätt med nyttjanderätt upplåta fast egendom eller tomträtt, *eller*

5. säga upp eller överlåta avtal om hyresrätt till en bostadslägenhet.

Samtycke till en åtgärd som avses i första stycket 1 eller 2 skall lämnas, om inte förvärvet eller avtalet kan anses olämpligt med hänsyn till egendomens natur eller andra omständigheter.

Samtycke till en åtgärd som avses i första stycket 3 *eller* 4 får lämnas endast om åtgärden är lämplig med hänsyn till egendomens natur samt den enskildes behov och samlade tillgångar.

Samtycke till en åtgärd som avses i första stycket 3, 4 *eller* 5 får lämnas endast om åtgärden är lämplig med hänsyn till egendomens natur samt den enskildes behov och samlade tillgångar.

Bestämmelserna om nyttjanderätt gäller även i fråga om servitut och rätt till elektrisk kraft, om rättigheten har upplåtits genom avtal.

Samtycke enligt denna paragraf gäller under sex månader från det att samtycket lämnades.

⁶³ Senaste lydelse 1994:1433

13 §⁶⁴

För den enskildes räkning får en förordnad förmyndare, god man eller förvaltare endast med överförmyndarens samtycke

1. ta upp lån eller ingå någon annan skuldförbindelse

1. ta upp lån eller *företa någon annan rättshandling som innebär att den enskilde sätts i skuld,*

2. ingå borgensförbindelse, eller

3. ställa den enskildes egendom som säkerhet för den enskildes eller någon annans förbindelse.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som ställföreträdaren med överförmyndarens samtycke driver för den enskildes räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den enskilde hjälp till utbildning eller bostättning.

Är det fråga om åtgärder enligt första stycket som faller inom ramen för en rörelse som ställföreträdaren med överförmyndarens samtycke driver för den enskildes räkning, behövs samtycke endast i fråga om pantsättning av fast egendom eller tomträtt. Samtycke behövs inte i fråga om statliga lån som tas upp för att ge den enskilde hjälp till utbildning eller bostättning. *En ställföreträdare får vidare utan samtycke från överförmyndaren företa en rättshandling som innebär att den enskilde får ett kortare anstånd med betalning för en vara eller en tjänst av ett mindre belopp som från början är bestämt till sin storlek.*

Samtycke får lämnas endast om åtgärden behövs för att trygga den enskildes övriga egendom eller kan anses nödvändig för hans eller hennes utbildning eller uppehälle eller om det annars finns särskilda skäl för åtgärden.

14 §⁶⁵

En *god man eller* förvaltare får endast med överförmyndarens samtycke låta den enskilde driva en rörelse som medför bok-

En förvaltare får endast med överförmyndarens samtycke låta den enskilde driva en rörelse som medför bokföringskyldig-

⁶⁴ Senaste lydelse 1994:1433

⁶⁵ Senaste lydelse 1999:1080

föringskyldighet enligt bokföringslagen (1999:1078). Utan överförmyndarens samtycke får *den gode mannen eller* förvaltaren inte driva en sådan rörelse för den enskildes räkning. Samtycke får lämnas endast om den enskildes ekonomiska och personliga förhållanden är sådana att det med beaktande av rörelsens art är lämpligt att samtycke ges.

I fråga om förordnade förmyndare tillämpas 13 kap. 13 §.

15 §⁶⁶

Förordnade förmyndare, gode män och förvaltare skall före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som har stått under ställföreträdarens förvaltning. Årsräkningen skall avges på heder och samvete.

Förordnade förmyndare, gode män och förvaltare skall före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som har stått under ställföreträdarens förvaltning. *Om det är lämpligt får överförmyndaren besluta att årsräkningen skall avse en annan tolv månadersperiod än kalenderåret och i samband härmed bestämma ett annat datum före vilket årsräkningen skall ges in.* Årsräkningen skall avges på heder och samvete.

I årsräkningen skall anges den enskildes tillgångar och skulder vid början och slutet av den tid som räkningen avser. Vidare skall en sammanställning göras av inkomster och utgifter under nämnda tid. Av årsräkningen skall särskilt framgå hur mycket som har använts för den enskildes uppehälle eller nytta i övrigt.

Är särskild förvaltning anordnad för vissa tillgångar som tillkommer den enskilde, skall den

⁶⁶ Senaste lydelse 1994:1433

som utövar förvaltningen årligen lämna redovisning över förvaltningen till den gode mannen eller förvaltaren, om det faller inom ramen för den gode mannens eller förvaltarens uppdrag att ta emot en sådan redovisning.

18 §⁶⁷

Om en förordnad förmyndares, god mans eller förvaltares uppdrag har upphört, skall den som frånträder uppdraget inom en månad därefter lämna en sluträkning till överförmyndaren beträffande egendom som har stått under hans eller hennes förvaltning. Sluträkningen skall innehålla en redogörelse för förvaltningen under det löpande året fram till dess att ställföreträderskapet upphörde. Räkningen skall avges på heder och samvete.

Vad som sägs om årsräkning i 15 § andra stycket gäller också i fråga om sluträkning.

Om rätten har inskränkt omfattningen av en god mans eller förvaltares uppdrag, skall sluträkning lämnas för den egendom som inte längre omfattas av uppdraget.

Om ett *godmanskap* enligt 11 kap. 1 § upphör innan tiden för avgivande av årsräkning eller sluträkning som rör *förmynderskapet* för den *omyndige* inträffar, får sluträkning rörande *godmanskapet* begränsas till att avse en redogörelse endast för de åtgärder som har vidtagits av den gode mannen. I övrigt skall redogörelse för förvaltningen lämnas av förmyndaren även för den tid *godmanskapet* har varat.

Om ett *förordnande av god man* enligt 11 kap. 16 § eller 17 § *fjärde stycket* upphör innan tiden för avgivande av årsräkning eller sluträkning som rör *ställföreträderskapet* för den *enskilde* inträffar, får sluträkning rörande *förvaltningen under de nämnda förordnandena* begränsas till att avse en redogörelse endast för de åtgärder som har vidtagits av den *särskilt förordnade* gode mannen. I övrigt skall redogörelse för förvaltningen lämnas av förmyndaren, *den ursprungligen förordnade gode mannen eller förvaltaren* även för den tid *det särskilda godmansförordnandet* har varat.

⁶⁷ Senaste lydelse 1994:1433

21 §⁶⁸

Om det behövs för att trygga förvaltningen, får överförmyndaren

1. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag, utöver vad som följer av 8 §,

2. bestämma att värdehandlingar skall förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut här i landet, *och*

3. genom meddelande till den som skall betala pengar till den enskilde bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 2, skall ställföreträdaren träffa avtal med *värdepappers-*

1. begränsa möjligheten att ta ut pengar som har satts in hos bank eller kreditmarknadsföretag *eller värdepappersbolag*, utöver vad som följer av 8 §,

2. bestämma att värdehandlingar skall förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut enligt lagen (1991:981) om värdepappersrörelse eller ett motsvarande utländskt institut som är underkastat en offentlig reglering som väsentligen stämmer överens med den som gäller för värdepappersinstitut här i landet,

3. begränsa möjligheten att förfoga över rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument eller som avses i lagen (2004:46) om investeringsfonder,

4. begränsa möjligheten att förfoga över finansiella instrument eller andra värdehandlingar som genom avtal förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 2, *och*

5. genom meddelande till den som skall betala pengar till den enskilde bestämma att pengarna skall sättas in hos bank eller kreditmarknadsföretag.

Meddelas beslut enligt första stycket 2, skall ställföreträdaren träffa avtal med *ett värdepappers-*

⁶⁸ Senaste lydelse 2004:422

institutet på villkor som överförmyndaren har godkänt. I fråga om rättigheter som registreras enligt lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument får ställföreträdaren, i stället för att träffa ett avtal om förvaring och förvaltning, på konto i avstämningsregister låta registrera eller, om rättigheten förvaltas av någon som har medgivande som förvaltare enligt den lagen, till denne anmäla att ställföreträdaren endast med överförmyndarens tillstånd får överlåta eller pantsätta rättigheten eller uppbära på rättigheten belöpande kapitalbelopp.

Ett värdepappersinstitut är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

institut om förvaring och förvaltning av handlingarna.

Ett värdepappersinstitut som avses i första stycket 2 är skyldigt att träffa ett sådant avtal om förvaring och förvaltning som avses i andra stycket. Avtalet får inte träffas på sämre villkor än de som värdepappersinstitutet erbjuder andra enskilda personer vid samma typ av avtal.

15 kap.

6 §⁶⁹

En förmyndare, god man eller förvaltare får inte för den enskildes räkning avstå från arv eller testamente.

Om överförmyndaren samtycker till åtgärden, får dock arv avstås enligt 3 kap. 9 § ärvdebalken.

Om överförmyndaren samtycker till åtgärden, får dock arv avstås enligt 3 kap. 9 § ärvdebalken. *Om det finns särskilda skäl och om överförmyndaren samtycker till det, får också ett*

⁶⁹ Senaste lydelse 1994:1433

testamente godkännas trots att godkännandet kan anses innefatta ett avstående från arv.

10 §⁷⁰

Har egendom i dödsbo vilken har förvaltats av en god man som avses i 11 kap. 3 § tillfallit Allmänna arvsfonden, gäller i fråga om egendomens försäljning lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden.

Har egendom i dödsbo vilken har förvaltats av en god man som avses i 11 kap. 18 § tillfallit Allmänna arvsfonden, gäller i fråga om egendomens försäljning lagen (1994:243) om Allmänna arvsfonden.

16 kap.

1 §⁷¹

Överförmyndaren skall enligt bestämmelserna i detta kapitel utöva tillsyn över förmyndares, gode mäns och förvaltares verksamhet.

Vid tillsynen skall överförmyndaren särskilt se till att den enskildes tillgångar i skälig omfattning används för hans eller hennes nytta och att tillgångarna i övrigt är placerade så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning.

Vid tillsynen skall överförmyndaren särskilt se till att den enskildes tillgångar i skälig omfattning används för hans eller hennes nytta *och välbefinnande* och att tillgångarna i övrigt är placerade så att tillräcklig trygghet finns för deras bestånd och så att de ger skälig avkastning.

Bestämmelser om val av överförmyndare m.m. finns i 19 kap.

2 §⁷²

Tillsynen utövas av överförmyndaren för den kommun där den som har förmyndare, god man eller förvaltare *har sitt hemvist*.

Tillsynen utövas av överförmyndaren för den kommun där den som har förmyndare, god man eller förvaltare *är folkbokförd. Är denne inte folkbokförd i Sverige, utövar överförmyndaren för den kommun där*

⁷⁰ Senaste lydelse 1994:1433

⁷¹ Senaste lydelse 1994:1433

⁷² Senaste lydelse 1997:353

Om god man har förordnats enligt 11 kap. 3 § vid utredning av ett dödsbo, utövas tillsynen av överförmyndaren för den kommun där den avlidne hade sitt hemvist. Är det i övrigt fråga om godmanskap enligt 11 kap. 3 §, utövas tillsynen av överförmyndaren för den kommun där den gode mannen *har sitt hemvist*.

Om en underårig inte har hemvist i Sverige och en god man har förordnats för den underårige med stöd av 4 kap. 3 § andra stycket lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap, utövas tillsynen av överförmyndaren för den kommun där den underårige vistas.

Om behörig överförmyndare enligt första – tredje styckena inte finns, utövas tillsynen av överförmyndaren för Stockholm.

den enskilde vistas tillsynen.

Om god man har förordnats enligt 11 kap. 18 § vid utredning av ett dödsbo, utövas tillsynen av överförmyndaren för den kommun där den avlidne hade sitt hemvist. Är det i övrigt fråga om godmanskap enligt 11 kap. 18 §, utövas tillsynen av överförmyndaren för den kommun där den gode mannen *är folkbokförd*.

Om behörig överförmyndare enligt första och andra styckena inte finns, utövas tillsynen av överförmyndaren för Stockholm.

7 §⁷³

En omyndig som har fyllt sexton år och den som har god man eller förvaltare har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar.

En omyndig som har fyllt femton år och den som har god man eller förvaltare har rätt att ta del av de handlingar som rör ställföreträdarskapet och som förvaras hos överförmyndaren. En sådan rätt har också den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar, *dock inte beträffande utdrag enligt lagen*

⁷³ Senaste lydelse 1994:1433

(1998:620) om belastningsregister, personuppgifter som är föremål för sekretessmarkering enligt 7 kap. 15 § första stycket sekretesslagen (1980:100), uppgift om verklig adress vid kvarskrivning enligt 16 § folkbokföringslagen (1991:481) eller fingerade personuppgifter enligt lagen (1991:483) om fingerade personuppgifter.

9 §⁷⁴

Innan överförmyndaren tar ställning till om samtycke skall lämnas till en förvaltningsåtgärd av större vikt, skall den omyndige, om han eller hon har fyllt sexton år, eller den som har god man eller förvaltare samt den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar beredas tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan avsevärd tidsförlust.

Överförmyndaren får återkalla ett samtycke, om förutsättningar för samtycket inte längre finns

Innan överförmyndaren tar ställning till om samtycke skall lämnas till en förvaltningsåtgärd av större vikt, skall den omyndige, när det är lämpligt, eller den som har god man eller förvaltare samt den enskildes make eller sambo och närmaste släktingar beredas tillfälle att yttra sig, om det kan ske utan avsevärd tidsförlust.

ett samtycke, om förutsättningar

10 §⁷⁵

Socialnämnder och andra myndigheter är skyldiga att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Därutöver är de myndigheter som regeringen föreskriver skyldiga att underrätta överförmyndaren om sådana förhållanden som de får kännedom om och som kan vara av betydelse för överförmyndarens tillsynsverksamhet.

Om skyldighet för myndigheter att underrätta överförmyndaren om förhållanden av betydelse för dennes tillsynsverksamhet finns särskilda föreskrifter i lag. Regeringen kan meddela ytterligare föreskrifter om sådan skyldighet.

⁷⁴ Senaste lydelse 1994:1433

⁷⁵ Senaste lydelse 1994:1433

10 a §

Banker, kreditmarknads- företag, värdepappersbolag, centrala värdepappersförvarare och kon- toförande institut, fondbolag och förvaringsinstitut samt företag som driver inlåningsverksamhet enligt lagen (2004:299) om in- låningsverksamhet är skyldiga att på begäran lämna överförmyndaren de uppgifter som behövs för dennes tillsynsverksamhet.

Vad som sägs i första stycket gäller också motsvarande ut- ländska företag som driver verk- samhet från en filial här i landet.

11 §⁷⁶

När en omyndig på grund av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande två gånger gällande basbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, skall den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag skall även gälla försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp

När en omyndig på grund av arv eller testamente eller genom avstående av arv eller testamente har fått pengar till ett värde överstigande ett prisbasbelopp enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring eller med villkor om särskild överförmyndarkontroll, skall den som ombesörjer utbetalningen från dödsboet för den omyndiges räkning sätta in medlen hos bank eller kreditmarknadsföretag, med uppgift om att medlen inte får tas ut utan överförmyndarens tillstånd.

Vad som nu sagts om skyldighet att betala till bank eller kreditmarknadsföretag skall även gälla försäkringsgivare vid utbetalning av försäkringsbelopp

⁷⁶ Senaste lydelse 2004:422

som den omyndige har rätt till *samt* pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande. Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, skall den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan skall också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna skall stå under särskild överförmyndarkontroll.

Vad som föreskrivs i första – tredje styckena gäller inte vid utbetalning av medel som den omyndige får förvalta själv. Andra och tredje styckena gäller inte heller om utbetalning görs från försäkring som tagits inom ramen för en rörelse.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandling till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att *förvalta egendom* eller för vilken det har förordnats förvaltare.

som den omyndige har rätt till pensionssparinstitut vid utbetalning enligt lagen (1993:931) om individuellt pensionssparande, *Brottsoffermyndigheten vid utbetalning av ersättning enligt brottskadlagen (1978:413) och myndighet som betalar ut ersättning i anledning av skadeståndsanspråk mot staten*. Om betalningen avser en periodisk förmån, gäller skyldigheten att betala till bank eller kreditmarknadsföretag endast när den första utbetalningen görs.

När utbetalning enligt första eller andra stycket görs, skall den som ombesörjer utbetalningen genast göra anmälan till förmyndaren och överförmyndaren. En sådan anmälan skall också göras om en omyndig på grund av arv eller testamente *eller genom avstående av arv eller testamente* har fått värdehandlingar till ett värde som överstiger i första stycket nämnt belopp eller med villkor om att värdehandlingarna skall stå under särskild överförmyndarkontroll.

Bestämmelserna i denna paragraf gäller också vid betalning eller utgivande av värdehandling till någon för vilken det har förordnats god man med uppgift att *ha hand om den enskildes ekonomiska angelägenheter* eller för

vilken det har förordnats förvaltare.

13 §⁷⁷

Överförmyndaren får vid vite förelägga en förmyndare, god man eller förvaltare att fullgöra sina skyldigheter enligt 3 § andra stycket eller 8 § tredje stycket i detta kapitel eller enligt 12 kap. 13 §, 13 kap. 3, 14, 15 eller 18–21 §, 14 kap. 1, 2, 15, 16, 18 eller 21–23 § eller 15 kap. 3 eller 8 §. Innan vitesföreläggande beslutas, skall överförmyndaren skriftligen erinra ställföreträdaren om den skyldighet och de bestämmelser som finns och ge ställföreträdaren skälig tid att lämna en angiven handling eller rätta sig efter ett beslut.

Frågor om utdömmande av vite prövas av tingsrätt. I fråga om föreläggande och utdömmande av vite gäller i övrigt lagen (1985:206) om viten.

I anslutning till att vite döms ut får rätten förelägga nytt vite.

19 kap.

2 §⁷⁸

Kommun kan bestämma att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd. Vad som *annorstädes* än i detta kapitel är föreskrivet om överförmyndare skall *äga motsvarande tillämpning* på sådan nämnd.

En kommun kan bestämma att det i stället för överförmyndare skall finnas en överförmyndarnämnd. Vad som *någon annanstans* än i detta kapitel är föreskrivet om överförmyndare skall *tillämpas* på *en* sådan nämnd.

Om gemensam överförmyndare

⁷⁷ Senaste lydelse 1994:1433

⁷⁸ Senaste lydelse 1974:1038

darnämnd för kommuner och om överlåtelse av uppgifterna som överförmyndare till ett kommunalförbund finns föreskrifter i 16 och 17 §§.

14 §⁷⁹

Överförmyndarnämnden får uppdra åt en ledamot, en ersättare som har kallats till tjänstgöring eller en kommunal tjänsteman med den kompetens som behövs att på nämndens vägnar avgöra vissa grupper av ärenden. Nämnden skall i sitt beslut ange vilka slag av ärenden som uppdraget omfattar. Överförmyndaren får på motsvarande sätt uppdra åt en kommunal tjänsteman med den kompetens som behövs att avgöra ärenden på överförmyndarens vägnar.

En framställning eller ett yttrande till kommunfullmäktige får dock inte beslutas på något annat sätt än av nämnden samfällt eller av överförmyndaren själv. Detsamma gäller beslut enligt 11 kap. 20 § att entlediga eller skilja en god man eller förvaltare från uppdraget och beslut att häva avtal om sammanlevnad i oskiftat bo *eller att förelägga vite.*

Finner den som fått ett uppdrag som avses i första stycket att samtycke, tillstånd, förordnande, upphörande eller entledigande i ett visst fall inte bör meddelas eller beslutas, eller anser han eller hon frågan tveksam, skall ärendet hänskjutas till nämnden eller överförmyndaren. Beslut i ett ärende enligt denna balk vilket har fattats på grund av ett uppdrag som avses i första stycket behöver inte anmälas för

En framställning eller ett yttrande till kommunfullmäktige får dock inte beslutas på något annat sätt än av nämnden samfällt eller av överförmyndaren själv. Detsamma gäller beslut enligt 11 kap. 32 §, *dock ej beslut enligt andra stycket*, att entlediga eller skilja en god man eller förvaltare från uppdraget och beslut att häva avtal om sammanlevnad i oskiftat bo.

Finner den som fått ett uppdrag som avses i första stycket att samtycke, tillstånd, *anordnande, jämkning*, förordnande, upphörande eller entledigande i ett visst fall inte bör meddelas eller beslutas, eller anser han eller hon frågan tveksam, skall ärendet hänskjutas till nämnden eller överförmyndaren. *I tveksamma fall skall även en fråga om vitesföreläggande hänskjutas.* Beslut i ett ärende enligt denna

⁷⁹ Senaste lydelse 1995:1362

nämnden eller för överförmyndaren.

balk vilket har fattats på grund av ett uppdrag som avses i första stycket behöver inte anmälas för nämnden eller för överförmyndaren.

16 §⁸⁰

Vad som är föreskrivet om nämnder i kommunallagen (1991:900) gäller, med de avvikelser som följer av detta kapitel, också överförmyndarnämnd och i tillämpliga delar överförmyndare.

Kommuner får bestämma att de skall ha gemensam överförmyndarnämnd. Vad som är särskilt föreskrivet om en gemensam nämnd i kommunallagen (1991:900) gäller också en gemensam överförmyndarnämnd.

17 §

Kommuner får bilda kommunalförbund enligt föreskrifterna i kommunallagen (1991:900) med ändamål att sköta uppgifterna som överförmyndare.

Inom kommunalförbundet skall uppgifterna som överförmyndare handhas av förbundsstyrelsen eller förbundsdirektionen. Bestämmelserna om överförmyndarnämnd och ledamot och ersättare i sådan nämnd i 5 § femte stycket, 8 § andra stycket samt 9, 13, 14 och 18 §§ detta kapitel skall därvid tillämpas. Detsamma gäller föreskriften i 8 § första stycket om obehörighet för den som är i konkurs eller har förvaltare. Vad som någon annan-

⁸⁰ Senaste lydelse 1991:1649

stans än i detta kapitel är föreskrivet om överförmyndare skall tillämpas på förbundsstyrelsen eller direktionen.

17 §⁸¹

Länsstyrelsen skall utöva tillsyn över överförmyndares och överförmyndarnämnders verksamhet.

18 §

Tillsyn över överförmyndarnas och överförmyndarnämndernas tillämpning av denna balk och andra föreskrifter skall utövas av en länsstyrelse.

Länsstyrelsen skall dessutom

- med råd och på annat sätt stödja överförmyndarna och överförmyndarnämnderna i deras verksamhet och därvid främja en enhetlig rättstillämpning,

- se till att utbildningen av överförmyndarna, ledamöterna i överförmyndarnämnderna och ersättare är tillfredsställande, och

- verka för en ändamålsenlig organisation av överförmyndarverksamheten.

När länsstyrelserna fullgör sina uppgifter enligt första och andra styckena skall de samverka inbördes till förmån för rättslighet och effektivitet.

20 kap.

2 §⁸²

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man enligt 11 kap. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller

Vistas den, mot vilken talan enligt denna balk riktas, på okänd ort, skall hans rätt i saken bevakas av god man enligt 11 kap. Detsamma gäller, om han vistas på känd ort utom riket men stämningen eller

⁸¹ Senaste lydelse 1994:1433

⁸² Senaste lydelse 1994:1433

andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligger att förordna god man.

I ett ärende om anordnande av förvaltarskap eller utvidgning av ett förvaltarskaps omfattning, där den enskilde uppenbarligen inte förstår vad saken gäller eller skulle lida skada av att få del av handlingarna i ärendet, skall rätten förordna en god man enligt 11 kap. att företräda den enskilde i ärendet och bevaka hans eller hennes rätt.

En god man som avses i första eller andra stycket skall samråda med den för vilken han har förordnats, i den mån det kan ske.

2 b §⁸³

Den som har förordnats till god man enligt 2 § eller rättegångsbiträde enligt 2 a § har efter rättens prövning rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Kostnaden skall stanna på staten, såvida inte motparten till den, för vilken god man eller rättegångsbiträde har förordnats, skäligen bör åläggas att ersätta staten kostnaden.

andra handlingar i målet ej kan delges honom eller han underlåter att ställa ombud för sig och särskilda skäl föreligger att förordna god man. *I nu nämnda fall skall god man förordnas av rätten.*

En god man som avses i första stycket skall samråda med den för vilken han har förordnats, i den mån det kan ske.

2 a §

Den som har förordnats till god man enligt 2 § eller 11 kap. 40 § eller rättegångsbiträde enligt 11 kap. 41 § har efter rättens prövning rätt till skälig ersättning av allmänna medel för arbete, tidspillan och utlägg som uppdraget har krävt. Kostnaden skall stanna på staten, såvida inte motparten till den, för vilken god man eller rättegångsbiträde har förordnats, skäligen bör åläggas att ersätta staten kostnaden.

⁸³ Senaste lydelse 1988:1251

3 §⁸⁴

Rättens beslut angående förmynderskap, godmanskap eller förvaltarskap får överklagas, förutom av den som beslutet särskilt rör, av var och en som har rätt att göra ansökan i saken. Den i vars ställe god man har förordnats enligt 11 kap. 2 § första eller andra stycket får dock inte överklaga ett beslut om ett sådant förordnande.

Rättens beslut att förelägga vite enligt 16 kap. 13 § tredje stycket får överklagas endast i samband med klagan över beslutet att döma ut vitet.

Rättens beslut angående förmynderskap, godmanskap eller förvaltarskap får överklagas, förutom av den som beslutet särskilt rör, av var och en som har rätt att göra ansökan i saken. Den i vars ställe god man har förordnats enligt 11 kap. 17 § första eller andra stycket får dock inte överklaga ett beslut om ett sådant förordnande.

4 §⁸⁵

Överförmyndarens samtycke till åtgärd beträffande en enskilds egendom får begäras endast av förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren. Överförmyndarens beslut i ett sådant ärende får överklagas endast av ställföreträdaren. Överförmyndarens beslut enligt 9 kap. 3 eller 4 §, 13 kap. 18 eller 19 § eller 14 kap. 21 § får överklagas endast av ställföreträdaren eller av den enskilde, om han eller hon har fyllt sexton år.

Överförmyndarens beslut i sådana fall som avses i 12 kap. 12 § andra stycket får inte överklagas.

Överförmyndarens beslut att förelägga vite enligt 16 kap. 13 § får överklagas endast i samband med klagan över rättens beslut att döma ut vitet.

Överförmyndarens samtycke till åtgärd beträffande en enskilds egendom får begäras endast av förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren. Överförmyndarens beslut i ett sådant ärende får överklagas endast av ställföreträdaren. Överförmyndarens beslut enligt 9 kap. 3, 3 a § eller 4 §, 13 kap. 18 eller 19 § eller 14 kap. 21 § får överklagas endast av ställföreträdaren eller av den enskilde, om han eller hon har fyllt *femton* år.

⁸⁴ Senaste lydelse 1994:1433

⁸⁵ Senaste lydelse 1994:1433

11 §⁸⁶

Beslut som tingsrätten har meddelat under rättegången i frågor som avses i 6 kap. 20 §, 7 kap. 15 §, 10 kap. 16 eller 17 § eller 11 kap. 18 § eller 23 § tredje stycket skall överklagas särskilt.

Beslut som tingsrätten har meddelat under rättegången i frågor som avses i 6 kap. 20 §, 7 kap. 15 §, 10 kap. 16 eller 17 § eller 11 kap. 30 § eller 35 § tredje stycket skall överklagas särskilt.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Finns det vid ikraftträdandet anordnat förvaltarskap enligt 11 kap. 7 § för någon i anledning av att denne är ur stånd att vårda sin person skall beslutet anses avse godmanskap i personliga angelägenheter enligt 11 kap. 2 § i dess nya lydelse. Godmanskapet skall anses omfatta frågor om att erhålla sociala förmåner från det allmänna av ekonomisk natur men inte åtgärder inom hälso- och sjukvården. Förvaltaren skall i berört avseende anses vara god man.
 3. Anordnande av godmanskap eller förordnande av god man som har skett enligt äldre bestämmelser skall anses ha meddelats enligt motsvarande nya bestämmelser i 11 kap.
 4. Om det i en lag eller en författning som har beslutats av regeringen hänvisas till en föreskrift som har ersatts genom en föreskrift i denna lag, tillämpas i stället den nya föreskriften.
 5. Ärenden om förmyndarskap, godmanskap enligt 11 kap. 1, 2 och 4 §§ föräldrabalken i deras äldre lydelse eller förvaltarskap, vilka före ikraftträdandet har inletts vid rätten i den ort eller hos överförmyndaren för den kommun som enligt bestämmelserna i 10 kap. 13 § och 11 kap. 25 § i deras äldre lydelse då var behörig, skall handläggas där även efter ikraftträdandet.
 6. Ärenden inom ramen för överförmyndarens tillsyn, vilka före ikraftträdandet har inletts hos överförmyndaren för den kommun som enligt 16 kap. 2 § föräldrabalken i dess äldre lydelse då var behörig, skall handläggas där även efter ikraftträdandet.
 7. Äldre bestämmelser enligt 12 kap. 15 § om tid för att väcka talan om ersättning skall gälla när handlingar som anges i 16 kap. 8 § före

⁸⁶ Senaste lydelse 1995:1362

ikraftträdandet har lämnats över till den som är behörig att ta emot redovisningen.

8. Bestämmelserna i 12 kap. 15 a § om kommuners skadeståndsansvar skall tillämpas endast för sådan skada som vållats den enskilde efter ikraftträdandet.

9. Bestämmelsen i 13 kap. 2 § fjärde stycket om hinder mot att återkalla villkor om särskild överförmyndarkontroll gäller inte beträffande villkor uppställda före ikraftträdandet.

1.2 Förslag till lag om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga

Härigenom föreskrivs följande.

1 kap. Om framtidsfullmakter, m.m.

Innebörd

1 § En framtidsfullmakt är en fullmakt åt en eller flera personer att företräda fullmaktsgivaren efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

Framtidsfullmakt kan upprättas av den som har fyllt 18 år.

2 § Fullmakten kan omfatta både ekonomiska och personliga angelägenheter. Det skall klart framgå av fullmakten att den har verkan efter den tidpunkt som anges i 1 §.

Om framtidsfullmakten skall omfatta åtgärder inom hälso- och sjukvården, skall detta särskilt anges.

3 § Förordnanden i en framtidsfullmakt som innebär att en fullmäktig ges behörighet i personliga angelägenheter i de avseenden som anges i 11 kap. 6 § föräldrabalken är utan verkan.

Upprättande

4 § En framtidsfullmakt skall upprättas skriftligt med två vittnen. Fullmaktsgivaren skall skriva under framtidsfullmakten i vittnenas samtidiga närvaro eller intyga inför dem att han eller hon har skrivit under handlingen. Framtidsfullmakten bör dateras. Vittnena skall ha kännedom om att handlingen är en framtidsfullmakt. De skall bekräfta handlingen genom sin underskrift.

För vittnen enligt första stycket skall gälla de villkor som anges i 10 kap. 4 § första stycket ärvdabalken.

Den som anges som fullmäktig i framtidsfullmakten får inte tas till vittne.

5 § Vittnena bör på framtidsfullmakten anteckna iakttagelser om fullmaktsgivarens hälsotillstånd och andra omständigheter som är av betydelse för framtidsfullmaktens giltighet.

Läkarintyg eller annan likvärdig utredning om fullmaktsgivarens hälsotillstånd när framtidsfullmakten skrevs bör bifogas framtidsfullmakten.

Återkallelse

6 § En framtidsfullmakt kan inte med bindande verkan göras oåterkallelig.

7 § En framtidsfullmakt återkallas genom att fullmaktsgivaren återtar eller låter förstöra handlingen. Fullmäktigen skall på begäran av fullmaktsgivaren lämna tillbaka framtidsfullmakten.

Har tredje man fått ett särskilt meddelande om att framtidsfullmakten är återkallad, gäller detta som återkallelse gentemot honom.

8 § För återkallelse i övrigt eller förklaring att en framtidsfullmakt skall vara kraftlös gäller vad som anges i 2 kap. 17, 19 och 20 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

En framtidsfullmakt som innefattar rätt att sluta avtal om köp, byte eller gåva av fast egendom är utan verkan i sådana angelägenheter, om återkallelse har skett enligt 7 § första stycket eller om den har förklarats kraftlös i enlighet med vad som anges i 2 kap. 17 § lagen om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Ikraftträdande

9 § Fullmäktigen skall ta ställning till när fullmakten i enlighet med 1 § träder i kraft.

Ett förordnande för en person att vara fullmäktig enligt en framtidsfullmakt skall anses innefatta medgivande för fullmäktigen att ta del av uppgifter om fullmaktsgivarens hälsotillstånd, om detta behövs för att avgöra om fullmaktsgivarens tillstånd är sådant som anges i 1 §.

10 § Om inte annat framgår av fullmakten skall fullmäktigen snarast underrätta fullmaktsgivaren och dennes make eller sambo och närmaste släktingar om fullmaktens ikraftträdande och om dess innehåll.

Jäv

11 § En fullmäktig har inte rätt att företräda fullmaktsgivaren, om det uppstår en fråga om rättshandling eller rättegång mellan fullmaktsgivaren å ena sidan och fullmäktigen, hans eller hennes make eller sambo eller någon annan som fullmäktigen företräder å den andra sidan.

Första stycket hindrar inte att fullmäktigen lämnar personliga presenter eller andra gåvor som får anses ha stöd i framtidsfullmakten. Fullmäktigen kan också täcka nödvändiga utgifter samt bestämma eget arvode i enlighet med vad som bestäms i fullmakten eller får anses skäligt.

Om förordnande av god man i fullmäktigens ställe i fall som anges i första stycket tillämpas 11 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken. Föreskrifterna i nämnda § tredje stycket om förordnande av god man när det finns intressemotsättning tillämpas i förhållandet mellan fullmaktsgivaren och fullmäktigen, om det begärs av någon av dem eller om det annars är lämpligt. Om sådan god man gäller också vad som i övrigt är föreskrivet i 11 kap. föräldrabalken.

Fullmaktsgivarens bundenhet

12 § Den som har gett en framtidsfullmakt för någon annan att företräda sig är omedelbart berättigad och förpliktad i förhållande till tredje man genom en rättshandling som fullmäktigen har företagit inom framtidsfullmaktens gränser och i fullmaktsgivarens namn.

Vad som sägs i första stycket gäller även i fråga om fullmakt att företräda fullmaktsgivaren vid rättshandlingar, som företas gentemot honom.

13 § Har fullmäktigen överskridit sin befogenhet när han företagit en rättshandling, gäller rättshandlingen inte mot fullmaktsgivaren, om tredje man insett eller borde ha insett att fullmäktigen överskred sin befogenhet.

14 § Om fullmaktsgivaren har särskild anledning att befara att fullmäktigen kommer att på grund av fullmakten företa rättshandlingar gentemot en viss person, som saknar kännedom om att framtidsfullmakten enligt 20 § inte längre gäller, skall fullmaktsgivaren om möjligt meddela denne att framtidsfullmakten har upphört att gälla. Underlåter fullmaktsgivaren det, får han inte mot en person som är i god tro åberopa att framtidsfullmakten inte gäller.

Fullmäktigens ansvar m.m.

15 § Fullmäktigen ansvarar gentemot tredje man för att han eller hon har nödvändig fullmakt. Om detta gäller vad som föreskrivs i 2 kap. 25 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

16 § För det inbördes förhållandet mellan fullmaktsgivare och fullmäktig gäller vad som föreskrivs i 18 kap. handelsbalken.

Fullmäktigen skall hålla fullmaktsgivarens medel avskilda från sina egna.

Granskning av hur framtidsfullmakten används

17 § Fullmäktigen skall på begäran av överförmyndaren för den kommun där fullmaktsgivaren är folkbokförd lämna de upplysningar om fullmaktsförhållandet och företagna åtgärder som överförmyndaren begär. Fullmaktsgivaren skall på överförmyndarens begäran även lämna särskild redovisning för sitt uppdrag.

Förordnande av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken

18 § Om möjlighet att besluta om godmanskap eller förvaltarskap för fullmaktsgivaren gäller vad som föreskrivs i 11 kap. 2 och 9 §§ föräldrabalken. Ansökan om sådant anordnande får göras, förutom av dem som anges i 11 kap. 25 § nämnda balk, av den som i en framtidsfullmakt har angetts som fullmäktig.

Då det gäller att bedöma om det behövs godmanskap eller förvaltarskap skall rätten särskilt beakta, om framtidsfullmäktigen inte kan ta tillvara fullmaktsgivarens intressen på det sätt som får anses vara förutsatt i fullmakten.

19 § Om godmanskap enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken eller förvaltarenskap anordnas för fullmaktsgivaren, är framtidsfullmakten utan verkan för de angelägenheter som omfattas av beslutet.

Om verkan av framtidsfullmakten i vissa fall

20 § Om framtidsfullmakten har trätt i kraft men fullmaktsgivarens tillstånd inte längre är sådant som anges i 1 §, saknar framtidsfullmakten verkan, när inte annat följer av 14 §.

21 § Dör fullmaktsgivaren eller blir fullmaktsgivarens egendom avträd till konkurs eller får han eller hon förvaltare och har framtidsfullmakten trätt i kraft och brukats av fullmäktigen, gäller i fråga om ekonomiska angelägenheter vad som sägs i 2 kap. 21, 23 och 24 §§ lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område.

Framtidsfullmäktiges rätt att låta annan rättshandla på den enskildes vägnar, m.m.

22 § En framtidsfullmäktig kan överlåta behörighet att företräda fullmaktsgivaren endast om det följer av en tillämpning av föreskrifterna i 11 kap. 23 § föräldrabalken. Om ytterligare inskränkningar i rätten att överlåta behörighet är särskilt föreskrivet. Vad som har sagts nu gäller dock inte om något annat anges i framtidsfullmakten.

Periodiskt återkommande betalningar, m.m.

23 § En skriftlig fullmakt som någon har lämnat annan att i visst angivet avseende hos kreditinstitut eller annan tredje man uppbära medel för periodiskt återkommande betalningar eller andra penningöverföringar för de ändamål som anges i 2 kap. 2 § har verkan även sedan fullmaktsgivaren har kommit i det tillstånd som anges i 1 §. I fråga om en sådan fullmakt gäller 6 §.

Vad som sägs i första stycket skall gälla även andra skriftliga medgivanden om periodiska betalningar eller penningöverföringar från den enskilde för där angivna ändamål.

Särskilda föreskrifter

24 § Det finns särskilda föreskrifter om framtidsfullmakter i bl.a. lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. och lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.

2 kap. Om anhöriga ställföreträdare i vissa ekonomiska angelägenheter

Behörighetens avgränsning

1 § I detta kapitel finns föreskrifter om anhöriga med behörighet i vissa ekonomiska angelägenheter för personer som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen varaktigt saknar förmåga att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter.

2 § Behörigheten för anhöriga enligt 1 § avser, enligt vad som närmare anges i 6 §, sedvanliga rättshandlingar med anknytning till den enskildes dagliga livsföring.

Sådana rättshandlingar kan avse livsmedel, kläder och skor, förbrukningsartiklar, boende, hälsa och hygien, tandvård, transporter, avgifter för sociala tjänster, skattebetalningar, telefon, tillgång till massmedier, förströelser, försäkringar och medlemskap i föreningar.

Behörigheten avser även insättning av den enskildes medel hos bank eller kreditmarknadsföretag.

3 § Behörigheten för anhöriga gäller endast i den mån den enskilde inte företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. i denna lag eller av god man eller förvaltare enligt föräldrabalken.

Vilka anhöriga är behöriga?

4 § Följande anhöriga kommer i fråga som ställföreträdare enligt detta kapitel.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.

4. Föräldrar.

5. Syskon.

Om den enskilde på grund av bestående funktionsnedsättning är i det tillstånd som anges i 1 § när han eller hon fyller 18 år, kan han eller hon företrädas endast av en god man eller en förvaltare.

5 § Ställföreträdarskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 4 §. Då skall bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

Ett avböjande från en anhörig eller anhöriga under samma punkt kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 2 §.

Närmare om den anhöriges behörighet

6 § Den anhörige får inom ramen för 1 och 2 §§

1. träffa avtal för den enskildes räkning,
2. ombesörja betalningar för denne med tillgängliga medel,
3. för ändamål som anges i 2 § tredje stycket och, i behövlig utsträckning, under 2 i denna paragraf lyfta inkomst och avkastning av egendom som tillkommer den enskilde och ta i anspråk banktillgodohavanden och andra penningmedel, och
4. lämna eller ändra sådan skriftlig fullmakt eller sådant medgivande som avses i 1 kap. 23 §.

7 § Den anhörige har inte behörighet att företräda den enskilde i mål eller ärende hos domstol eller annan myndighet.

Den anhörige har inte heller rätt att företräda den enskilde, om det uppstår en fråga om en rättshandling mellan den enskilde, å ena sidan, och den anhörige, den anhöriges make eller sambo eller någon som den anhörige företräder, å den andra sidan.

Om förordnande av god man i den anhöriges ställe i fall som anges i andra stycket tillämpas 11 kap. 17 § andra stycket föräldrabalken. Föreskrifterna i nämnda § tredje stycket om förordnande av god man när det finns intressemotsättning tillämpas i förhållandet mellan den enskilde och den anhörige, om det begärs av någon

av dem eller om det annars är lämpligt. Om sådan god man gäller också vad som i övrigt är föreskrivet i 11 kap. föräldrabalken.

Om visst skydd för tredje man i god tro

8 § En rättshandling som en anhörig med stöd av 1 och 3–5 §§ har företagit för den enskildes räkning är bindande för den enskilde även om den inte har varit av det slag som anges i 2 §, såvida tredje man varken insåg eller borde ha insett rätta förhållandet.

9 § Om den enskilde har särskild anledning att befara att en anhörig med åberopande av behörighet enligt detta kapitel kommer att företa rättshandlingar gentemot en viss person som saknar kännedom om att den enskilde inte längre är i det tillstånd som anges i 1 §, skall den enskilde om möjligt meddela denna person att behörigheten har upphört att gälla. Underlåter den enskilde det, får han eller hon inte mot en person som är i god tro åberopa att behörigheten har upphört.

Skyldigheter för den anhörige

10 § När den anhörige tar i anspråk behörighet enligt detta kapitel skall han eller hon alltid handla på det sätt som bäst gagnar den enskilde. Härvid skall beaktas den enskildes egen uttryckta eller förmodade inställning.

11 § En anhörig som utnyttjar sin behörighet skall fortlöpande föra räkenskaper över sin förvaltning och göra anteckningar om sina åtgärder i övrigt. Den anhörige skall se till att pengar som tillhör den enskilde förvaras så att de inte sammanblandas med tillgångar som han eller hon annars förvaltar.

12 § Den anhörige skall på begäran av överförmyndaren i den kommun där den enskilde är folkbokförd lämna de upplysningar som överförmyndaren begär om vilka åtgärder som han eller hon har vidtagit med hänvisning till behörighet enligt detta kapitel. Den anhörige skall på överförmyndarens begäran även lämna särskild redovisning för sitt handlande.

Skadestånd

13 § En anhörig som har tagit i anspråk sin behörighet enligt detta kapitel är skyldig att ersätta skada som han eller hon har orsakat den enskilde uppsåtligen eller av vårdslöshet.

Om flera anhöriga är ansvariga, tillämpas 12 kap. 14 § andra stycket föräldrabalken.

I fråga om rätt att väcka talan om ersättning tillämpas vad som anges i 12 kap. 15 § andra stycket föräldrabalken.

14 § Om en rättshandling, som en anhörig har vidtagit med åberopande av behörighet enligt detta kapitel, på grund av brist i behörigheten inte blir bindande, är den som företagit rättshandlingen skyldig att ersätta godtroende tredje man skada som denne har tillfogats. Detta gäller dock inte, om rättshandlingen saknar bindande verkan mot den enskilde till följd av någon särskild omständighet, som den anhörige inte kände till och som tredje man inte med fog kunde förutsätta att den anhörige skulle känna till.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Fullmakter som har upprättats före ikraftträdandetidpunkten skall ha verkan som framtidsfullmakter efter ikraftträdandet, om de uppfyller förutsättningarna i lagen.
 2. I fråga om sådana skriftliga fullmakter och medgivanden som anges i 1 kap. 23 § skall den nya lagen gälla även om de har upprättats före ikraftträdandet.

1.3 Förslag till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll, syfte och tillämpningsområde

1 § I denna lag finns föreskrifter om ställföreträdare för patienter inom hälso- och sjukvården som har fyllt 18 år eller som är under 18 år och är gifta men som saknar förmåga att lämna samtycke till en viss åtgärd inom vården eller att annars ta ställning i en angelägenhet som gäller den egna vården (beslutsförmåga). Lagen innehåller även vissa särskilda föreskrifter om hänsynstagande till patientens vilja.

Lagen syftar till att klargöra och stärka de beslutsförmögna patienternas ställning inom hälso- och sjukvården.

2 § Lagen gäller i sådan verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) och, i tillämpliga delar, i verksamhet som omfattas av tandvårdslagen (1985:125).

Med hälso- och sjukvård avses i lagen förebyggande, utredande, behandlande, habiliterande och rehabiliterande åtgärder samt omvårdnadsåtgärder i anslutning härtill. Lagen skall också tillämpas på den allmänna omvårdnad som ges enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade när omvårdnaden har samband med sådan hälso- och sjukvård.

Bristande beslutsförmåga

3 § En person skall anses sakna beslutsförmåga när han eller hon på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen inte förmår att tillgodogöra sig information i en fråga som gäller hans eller hennes vård, att självständigt överväga konsekvenserna av beslut i frågan eller att meddela sin mening.

Frågan om och i vilken omfattning en patient har beslutsförmåga skall bedömas med hänsyn till den uppkomna angelägenhetens karaktär och förhållandena vid den tidpunkt då patientens ställningstagande aktualiseras.

4 § Ett beslut om att en patient skall anses sakna beslutsförmåga fattas när det kan ha betydelse för vården av patienten.

Beslutet fattas av den läkare som har ansvaret för hälso- och sjukvården av patienten eller den läkare som verksamhetschefen utser, tillsammans med ytterligare någon som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen och som med hänsyn till sitt medicinska kunnande, sin erfarenhet eller sin kännedom om patienten samt till omständigheterna i övrigt av läkaren bedöms som lämplig att delta i prövningen.

Beslutet skall meddelas patienten och patientens ställföreträdare.

Allmänt om ställföreträdare för patienten

5 § När en patient saknar beslutsförmåga representeras han eller hon i enlighet med 6 § av ställföreträdare enligt denna turordning:

1. av patienten utsedd person: framtidsfullmäktig eller vårdombud (7–11 §§)
2. anhörig till patienten (12–14 §§)
3. god man enligt föräldrabalken (15–17 §§).

Att en god man kan komma först i turordningen framgår av föreskrifter i 11, 14, 15 och 16 §§.

Anhörig och god man kan inte överlåta behörighet att representera patienten annat än om det följer av denna lag. Detta gäller även vårdombud och framtidsfullmäktig, om inte annat anges i förordnandet eller i fullmakten.

6 § Ställföreträdaren skall i patientens ställe ta ställning till om samtycke till en viss åtgärd inom vården skall lämnas. Ställföreträdaren har samma rätt till information av betydelse för åtgärden som patienten. Även i övrigt företräder ställföreträdaren patienten i frågor som gäller hälso- och sjukvården.

Bestämmelserna i första stycket fritar inte från föreskriven skyldighet att sörja för information till patienten själv och att samråda med denne.

Framtidsfullmäktig och vårdombud

7 § I första hand gäller att patienten, i enlighet med föreskrifterna i 8 och 9 §§, företräds av en person som han eller hon själv, med bibehållen beslutsförmåga, har förordnat (framtidfullmäktig eller vårdombud).

8 § Framtidfullmäktig kan förordnas i en framtidfullmakt enligt lagen (0000:000) om framtidfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga. I fullmakten måste uttryckligen anges att behörigheten omfattar åtgärder inom hälso- och sjukvård, när så är meningen. I denna del kan framtidfullmakten ges verkan redan när personen i fråga tillfälligt är beslutsoförmögen och även om han eller hon inte är i huvudsak ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

9 § När en patient tas in på eller uppsöker ett sjukhus eller en annan sjukvårdsinrättning, erhåller hemsjukvård eller bor i ett särskilt boende eller en bostad för särskild service kan han eller hon förordna vårdombud med behörighet att företräda honom eller henne under vården eller boendet. Förordnandet gäller även under vård eller boende som följer i omedelbar anslutning till den vård eller det boende som förordnandet ursprungligen avsåg. Förordnandet lämnas genom ett meddelande till två personer som hör till hälso- och sjukvårdspersonalen.

10 § Om återkallelse av en framtidfullmakt gäller vad som är föreskrivet i lagen (0000:000) om framtidfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga. Har ett förordnande av ett vårdombud enligt 9 § återkallats på ett otvetydigt sätt är förordnandet utan verkan. Ett senare förordnande enligt 8 eller 9 § har företräde framför ett tidigare.

11 § Om fullmäktigen enligt 8 § eller vårdombudet enligt 9 § avböjer uppdraget eller inte kan anträffas eller annars är ur stånd att sköta uppdraget, skall den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av patienten hos överförmyndaren anmäla behovet av godmanskap enligt föräldrabalken för patienten. Detsamma gäller om den ansvarige finner att framtidfullmäktigen eller vårdombudet är uppenbart olämplig för uppdraget eller att han eller hon i klar strid med patientens intresse vägrar samtycke till en åtgärd.

Anhöriga

12 § Har patienten såvitt känt inte förordnat någon fullmäktig i framtidsfullmakt enligt 8 § eller vårdombud enligt 9 § företräds han eller hon av en eller flera av följande anhöriga.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.
4. Föräldrar.
5. Syskon.

13 § Ställföreträdarskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 12 §. Då skall bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften. Har patienten på det sätt som anges i 8 eller 9 § förklarat att han eller hon inte önskar bli företrädd av en viss anhörig, skall bortses också från denne. Rimliga uppgifter om vilka som är de närmaste anhöriga och om var de vistas får godtas, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

14 § Om anhöriga med gemensam behörighet är oense i sitt ställningstagande för patienten skall den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av patienten hos överförmyndaren anmäla behovet av godmanskap enligt föräldrabalken för patienten. Detsamma gäller om den ansvarige finner att en anhörig som är ställföreträdare för patienten med hänsyn till omständigheterna är olämplig för uppgiften eller att den anhörige i klar strid med patientens intresse vägrar samtycke till en åtgärd.

God man enligt föräldrabalken

15 § Enligt 11 och 14 §§ skall den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av en patient i vissa fall hos överförmyndaren göra anmälan om behovet av en god man enligt föräldrabalken som ställföreträdare för patienten i stället för framtidsfullmäktig, vårdombud eller anhörig. En sådan anmälan skall den ansvarige också göra

när patienten i något annat fall inte kan företrädas av framtidsfullmäktig, vårdombud eller anhörig.

16 § Är godmanskap enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken anordnat för patienten och omfattar det åtgärder inom hälso- och sjukvård, är den gode mannen ensam patientens ställföreträdare i den mån inte annat följer av beslutet om godmanskap. Detta gäller oberoende av vad som är föreskrivet om framtidsfullmäktige, vårdombud och anhöriga som ställföreträdare.

Har patienten enligt 8 eller 9 § utsett en annan person än den gode mannen som framtidsfullmäktig eller vårdombud, skall den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av patienten anmäla förhållandet till överförmyndaren, om det inte är uppenbart onödigt.

17 § Finner den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av patienten att den gode mannen är uppenbart olämplig som ställföreträdare eller att han eller hon i klar strid med patientens intresse vägrar samtycke till en åtgärd, skall den ansvarige hos överförmyndaren ansöka om entledigande av den gode mannen.

Begränsningar i ställföreträdarens behörighet

18 § En patients ställföreträdare har inte rätt att för patientens räkning medge en åtgärd som innebär eller förutsätter att patienten utsätts för frihetsberövande eller annat tvång. Med tvång jämställs tillförsel av läkemedel som i vilseledande syfte döljs för patienten och annan åtgärd som förutsätter att patienten vilseleds.

19 § Ställföreträdaren har inte rätt att motsätta sig behandling som är av direkt och avgörande betydelse för att rädda eller uppehålla patientens liv. Sådan befogenhet finns dock i fråga om rent livsuppehållande behandling i en situation då patienten är oåterkalleligt döende eller befinner sig i ett permanent medvetslöst tillstånd, om patienten uttryckligen har medgett den i en framtidsfullmakt. Även om ställföreträdaren saknar en sådan befogenhet skall om möjligt samråd ske med honom eller henne beträffande behandling som anges i detta lagrum.

Åtgärder i övrigt utan ställföreträdarens samtycke

20 § Åtgärder som innefattar endast löpande omvårdnad av patienten eller som med hänsyn till art, omfattning och övriga omständigheter framstår som mindre ingripande får vidtas utan samtycke av ställföreträdare, om det inte finns särskild anledning att anta att denne skulle motsätta sig åtgärden.

21 § Kan ett besked från ställföreträdaren om en åtgärd inte erhållas utan dröjsmål, får åtgärden vidtas utan samtycke, om ett uppskov skulle medföra risk för patientens liv eller för icke obetydlig skada på hälsan. Om möjligt bör samråd ske med patientens närstående.

Rätt att handla på de villkor som anges i första stycket finns också när en sådan anmälan eller ansökan som anges i 11 eller 14 §, 15 § andra meningen eller 17 § har gjorts.

Patientens egen vilja och patientens bästa

22 § När en ställföreträdare skall fatta ståndpunkt på patientens vägnar skall han eller hon söka bilda sig en uppfattning om vilken inställning som patienten skulle ha haft, om patienten hade haft beslutsförmåga vid den ifrågavarande tidpunkten och utövat denna under gynnsamma betingelser. Denna inställning skall i princip ligga till grund för ställföreträdarens ståndpunkt. Ställföreträdaren skall ta sin utgångspunkt i den uppfattning som patienten i förväg, medan han eller hon hade beslutsförmåga, kan ha gett till känna i ett skriftligt vårddirektiv eller i någon annan form. Ställföreträdaren bör inför sitt avgörande samråda med patienten och ta hänsyn till de synpunkter som patienten då ger uttryck åt.

Om ställföreträdaren inte kan bilda sig någon uppfattning om patientens inställning enligt första stycket, skall ställföreträdaren självständigt ta ställning till vad som kan anses vara patientens bästa.

23 § När en läkare eller en annan person med ansvar för hälso- och sjukvården av patienten överväger en åtgärd beträffande patienten men enligt bestämmelse i denna lag fattar beslut utan medverkan av en ställföreträdare till patienten, skall den ansvarige iaktta vad som har sagts i 22 § om beaktande av patientens inställning och patientens bästa.

Tvångsåtgärd eller annan åtgärd som anges i 18 § kan inte grundas på föreskrifterna i 20 eller 21 §.

Särskilt om livsslutsdirektiv

24 § Om patienten i ett livsslutsdirektiv har förklarat att patienten inte önskar rent livsuppehållande behandling i en situation då han eller hon är oåterkalleligt döende eller befinner sig i ett permanent medvetslöst tillstånd, skall förklaringen följas. Detta gäller dock inte, om patienten, fastän han eller hon är beslutsoförmögen, ger uttryck för en annan uppfattning eller om det är uppenbart att patienten har utgått från en förutsättning som inte förelåg eller som ändrats.

25 § Ett livsslutsdirektiv skall upprättas skriftligt med vittnen. I fråga om upprättande och återkallelse tillämpas vad som är föreskrivet om testamente i 10 kap. 1 §, 2 § första stycket, 4 § första stycket och 5 § ärvdabalken.

Övriga bestämmelser

26 § Ett beslut om att en patient skall anses sakna beslutsförmåga i en fråga som gäller hans eller hennes vård skall kunna överklagas av patienten till allmän förvaltningsdomstol. Prövningen skall ske oberoende av att en åtgärd som är hänförlig till beslutet redan har vidtagits.

Verksamhetschefen är motpart till den patient som överklagat ett beslut enligt första stycket.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

27 § I de fall som avses i 11 och 14 §§ och i 15 § andra meningen kan verksamhetschefen göra ansökan hos tingsrätten om sådan åtgärd som åsyftas i de angivna föreskrifterna.

28 § I särskild lagstiftning finns bestämmelser om ställföreträdare för vuxna utan beslutsförmåga i angelägenheter med anknytning till hälso- och sjukvården.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Har en patient med iakttagande av föreskrifterna i lagen före ikraftträdandet,
 - a) förordnat ett vårdombud,
 - b) lämnat besked om att han eller hon inte vill bli företrädd av en viss anhörig,
 - c) i en framtidsfullmakt medgett att en ställföreträdare skall ha rätt att motsätta sig livsuppehållande behandling i enlighet med 19 §, eller
 - d) upprättat ett livsslutsdirektivhar förordnandet verkan efter den tid då lagen har trätt i kraft.

1.4 Förslag till lag om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden

Härigenom föreskrivs följande.

Lagens innehåll, syfte och tillämpningsområde

1 § I denna lag finns föreskrifter om ställföreträdare för personer som har fyllt 18 år eller som är under 18 år och är gifta men som saknar förmåga att ta ställning i en viss angelägenhet inom den sociala välfärden (beslutsförmåga).

Lagen syftar till att klargöra och stärka beslutsoförmögna personers ställning i angelägenheter som berör den sociala välfärden.

2 § Lagen gäller angelägenheter som rör

1. insatser som avses i socialtjänstlagen (2001:453),
2. insatser för särskilt stöd och särskild service som avses i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade samt ersättning för personlig assistans enligt lagen (1993:389) om assistansersättning,
3. förmåner genom socialförsäkring och bidragssystem som anges i 3 kap. socialförsäkringslagen (1999:799),
4. färdtjänst enligt lagen (1997:736) om färdtjänst och riksfärdtjänst enligt lagen (1997:735) om riksfärdtjänst, samt
5. bostadsanpassningsbidrag enligt lagen (1992:1574) om bostadsanpassningsbidrag m.m.

I lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. finns bestämmelser om ställföreträdare i den allmänna omvårdnad som ges enligt socialtjänstlagen (2001:453) och lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade när omvårdnaden har samband med sådan hälso- och sjukvård som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763).

Med förmånsgivare avses i denna lag socialnämnd, försäkringskassa eller annat rättssubjekt som beviljar eller tillhandahåller en social förmån eller omvårdnadsåtgärd som avses i första stycket.

Bristande beslutsförmåga

3 § En person skall anses sakna beslutsförmåga när han eller hon på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande uppenbarligen inte förmår att tillgodogöra sig information i en fråga som gäller hans eller hennes angelägenheter enligt 1 §, att självständigt överväga konsekvenserna av beslut i frågan eller att meddela sin mening.

Frågan om och i vilken omfattning den enskilde har beslutsförmåga skall bedömas med hänsyn till den uppkomna angelägenhetens karaktär och förhållandena vid den tidpunkt då personens ställningstagande aktualiseras.

4 § Ett beslut om att en person skall anses sakna beslutsförmåga fattas när det kan ha betydelse för ett ställningstagande till en social förmån eller omvårdnadsåtgärder i anslutning härtill. Beslutet bör grunda sig på läkarintyg eller annan likvärdig utredning om den enskildes hälsotillstånd.

Beslutet fattas av förmånsgivaren.

Beslutet skall dokumenteras och innehålla en motivering. Det skall meddelas den som avses med beslutet och hans eller hennes ställföreträdare.

Allmänt om ställföreträdare för den enskilde

5 § När en enskild saknar beslutsförmåga representeras han eller hon i enlighet med 6 § av ställföreträdare enligt denna turordning:

1. en av den enskilde utsedd person: framtidsfullmäktig eller vårdombud (7–11 §§),
2. anhörig till den enskilde (12–14 §§),
3. god man eller förvaltare enligt föräldrabalken (15–17 §§).

Om den enskilde på grund av bestående funktionsnedsättning i huvudsak saknar beslutsförmåga när han eller hon fyller 18 år, kan han eller hon endast företrädas av en god man eller en förvaltare. Att en god man eller en förvaltare kan komma först i turordningen framgår också av föreskrifter i 11, 14, 15 och 16 §§.

Anhörig, god man och förvaltare kan överlåta behörighet att företräda den enskilde endast om det följer av denna lag eller av en tillämpning av föreskrifterna i 11 kap. 23 § första stycket föräldrabalken om anlåtande av fullmäktig vid behov av hjälp i en särskilt

angiven angelägenhet. Vad som har sagts nu gäller även framtidsfullmäktig och vårdombud, om inte annat anges i fullmakten eller i förordnandet.

Anteckning skall vid behov göras på handling i ett ärende eller på annat lämpligt ställe om vem som kan antas vara den enskildes ställföreträdare och grunden för detta.

6 § Ställföreträdaren ansöker om eller begär på annat sätt i den enskildes ställe en social förmån eller tar ställning i en fråga om samtycke till hjälp-, stöd- eller omvårdnadsåtgärd skall lämnas. Även i övrigt företräder ställföreträdaren den enskilde i frågor om åtgärder i anledning av sociala förmåner.

Skyldighet att lämna uppgifter eller att göra anmälan som är av betydelse för tillämpningen av lagstiftning som anges i 1 § fullgörs i den enskildes ställe av ställföreträdaren. Annan ställföreträdare än god man eller förvaltare är dock inte skyldig att utan framställning från behörig myndighet lämna uppgift i en angelägenhet där ställföreträdaren inte förut har vidtagit någon åtgärd för den enskilde. Ställföreträdaren bör underrätta förmånsgivaren, om han eller hon inte längre företräder den enskilde.

I ställföreträdarens behörighet enligt denna lag ingår inte att förfoga över utbetalda medel.

Bestämmelserna i första stycket fritar inte från föreskriven skyldighet att sörja för information till den enskilde själv och att samråda med denne.

Framtidsfullmäktig och vårdombud

7 § I första hand gäller att den enskilde, i enlighet med föreskrifterna i 8 och 9 §§, företräds av en person som han eller hon själv, med bibehållen beslutsförmåga, har förordnat (framtidfullmäktig eller vårdombud).

8 § Framtidfullmäktig kan förordnas i en framtidfullmakt enligt lagen (0000:000) om framtidfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga. I fråga om behörighet enligt den här lagen kan framtidfullmakten ges verkan redan när personen i fråga tillfälligt är beslutsoförmögen, om fullmaktsgivaren är föremål för hälso- och sjukvård beträffande vilken fullmäktigen är behörig och

även om fullmaktsgivaren inte är i huvudsak ur stånd att ha hand om de angelägenheter som fullmakten avser.

9 § Vårdbud kan enligt 9 § lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna utan beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. förordnas när den enskilde tas in på eller uppsöker ett sjukhus eller en annan sjukvårdsinrättning, erhåller hemsjukvård eller bor i ett särskilt boende eller en bostad för särskild service. Har den enskilde i enlighet med detta förordnat vårdbud med behörighet att företräda honom eller henne under vården eller boendet och under vård eller boende som följer i omedelbar anslutning därtill, företräds den enskilde av vårdbudet även i angelägenheter enligt 2 § 1 och 2 denna lag, såvida inte något annat framgår av förordnandet.

10 § Om återkallelse av en framtidsfullmakt gäller vad som är föreskrivet i lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga. Ett förordnande av vårdbud enligt 9 § lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna utan beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. är enligt 10 § samma lag utan verkan, om det har återkallats på ett otvetydigt sätt. Ett senare förordnande enligt 8 eller 9 § i denna lag har företräde framför ett tidigare.

11 § Om fullmäktigen enligt 8 § eller vårdbudet enligt 9 § avböjer uppdraget eller inte kan anträffas eller annars är ur stånd att sköta uppdraget, skall förmångivaren hos överförmyndaren anmäla behovet av godmanskap eller förvaltarskap enligt föräldrabalken för den enskilde. Detsamma gäller om förmångivaren finner att framtidsfullmäktigen eller vårdbudet är uppenbart olämplig för uppdraget.

Anhöriga

12 § Har den enskilde såvitt känt inte förordnat någon fullmäktig i framtidsfullmakt enligt 8 § eller något vårdbud enligt 9 § företräds han eller hon av en eller flera av följande anhöriga.

1. Make eller sambo.
2. Barn.
3. Barnbarn.

4. Föräldrar.
5. Syskon.

13 § Ställföreträderskapet bestäms av den ordning i vilken de anhöriga är upptagna under punkterna i 12 §. Då skall bortses från personer som avböjer uppgiften eller inte kan anträffas eller är underåriga eller annars är ur stånd att sköta uppgiften. Har den enskilde på det sätt som gäller för förordnande av framtidsfullmäktig enligt 8 § eller i enlighet med vad som gäller förordnande av vårdombud enligt 9 § förklarat att han eller hon inte önskar bli företrädd av en viss anhörig, skall bortses också från denne. Rimliga uppgifter om vilka som är de närmaste anhöriga och om var de vistas får godtas, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

Två eller flera anhöriga under samma punkt företräder den enskilde gemensamt. De kan inbördes anförtro varandra behörigheten.

Ett avböjande från en anhörig eller anhöriga under samma punkt kan endast avse samtliga angelägenheter enligt 2 §.

14 § Om anhöriga med gemensam behörighet är oense i sitt ställningstagande för den enskilde, skall förmångsgivaren hos överförmyndaren anmäla behovet av godmanskap eller förvaltarskap enligt föräldrabalken för denne. Detsamma gäller om förmångsgivaren finner att en anhörig som är ställföreträdare för den enskilde med hänsyn till omständigheterna är olämplig för uppgiften.

God man och förvaltare enligt föräldrabalken

15 § Enligt 11 och 14 §§ skall förmångsgivaren i vissa fall hos överförmyndaren göra anmälan om behovet av en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken som ställföreträdare för den enskilde i stället för framtidsfullmäktig, vårdombud eller anhörig. En sådan anmälan skall förmångsgivaren också göra när den enskilde i något annat fall inte kan företrädas av framtidsfullmäktig, vårdombud eller anhörig.

16 § Om godmanskap enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken eller förvaltarskap är anordnat för den enskilde, är den gode mannen eller förvaltaren ensam den enskildes ställföreträdare i den mån det följer

av förordnandet. Detta gäller oberoende av vad som är föreskrivet om framtidsfullmäktige, vårdombud och anhöriga som ställföreträdare.

Har den enskilde enligt 8 eller 9 § utsett en annan person än den gode mannen eller förvaltaren som ställföreträdare, skall förmåns-givaren anmäla förhållandet till överförmyndaren, om det inte är uppenbart onödigt.

17 § Finner förmåns-givaren att den gode mannen eller förvaltaren är uppenbart olämplig som ställföreträdare, skall förmåns-givaren hos överförmyndaren anmäla behovet av entledigande av ställföre-trädaren.

Begränsningar i ställföreträdarens behörighet

18 § En ställföreträdare har inte rätt att för den enskildes räkning medge en åtgärd som innebär eller förutsätter att den enskilde ut-sätts för frihetsberövande eller annat tvång. Med tvång jämsställs att den enskilde vilseleds att godta en viss åtgärd.

Åtgärder i övrigt utan ställföreträdarens samtycke

19 § Åtgärder som innefattar endast löpande omvårdnad av den enskilde får vidtas utan samtycke av ställföreträdare, om det inte finns särskild anledning att anta att denne skulle motsätta sig åtgärden.

Tvångsåtgärd eller annan åtgärd som anges i 18 § kan inte grun-das på föreskriften i första stycket.

Den enskildes egen vilja och den enskildes bästa

20 § När en ställföreträdare skall fatta ståndpunkt på den enskildes vägnar skall han eller hon söka bilda sig en uppfattning om vilken inställning som den enskilde skulle ha haft, om den enskilde hade haft beslutsförmåga vid den ifrågavarande tidpunkten och utövat denna under gynnsamma omständigheter. Denna inställning skall i princip ligga till grund för ställföreträdarens ståndpunkt. Ställföre-trädaren bör inför sitt avgörande samråda med den enskilde och ta hänsyn till de synpunkter som denne då ger uttryck åt.

Om ställföreträdaren inte kan bilda sig någon uppfattning om den enskildes inställning enligt första stycket, skall ställföreträdaren självständigt ta ställning till vad som kan anses vara den enskildes bästa.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2 Författningar på det medicinskrättsliga området

2.1 Förslag till lag om ändring i abortlagen (1974:595)

Härigenom föreskrivs i fråga om abortlagen (1974:595) att 1 och 6 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Begär en kvinna att hennes havandeskap skall avbrytas, får abort utföras om åtgärden vidtas före utgången av artonde havandeskapsveckan och den inte på grund av sjukdom hos kvinnan kan antas medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa.

Föreslagen lydelse

1 §¹

Begär en kvinna *personligen* att hennes havandeskap skall avbrytas, får abort utföras om åtgärden vidtas före utgången av artonde havandeskapsveckan och den inte på grund av sjukdom hos kvinnan kan antas medföra allvarlig fara för hennes liv eller hälsa.

6 §²

Kan det antas att havandeskapet på grund av sjukdom eller kroppsfel hos kvinnan medför allvarlig fara för hennes liv eller hälsa, får Socialstyrelsen lämna tillstånd till avbrytande av havandeskap efter utgången av artonde havandeskapsveckan och oavsett hur långt havandeskapet framskridit.

Utan Socialstyrelsens tillstånd och utan hinder av bestämmelserna i 5 § får avbrytande av havandeskap på grund av sjukdom eller kroppsfel som avses i första stycket utföras av den som är behörig att utöva läkaryrket, om inte åtgärden kan anstå utan fara för kvinnan.

¹ Senaste lydelse 1995:660

² Senaste lydelse 1995:660

I fråga om avbrytande av havandeskapet på grund av sjukdom eller kroppsfel som avses i första stycket hos en kvinna som med anledning av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att lämna samtycke gäller lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.2 Förslag till lag om ändring i hälso- och sjukvårdslagen¹ (1982:763)

Härigenom föreskrivs i fråga om hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) att 2 a och 2 b §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 a §²

Hälso- och sjukvårdens skall bedrivas så att den uppfyller kraven på en god vård. Detta innebär att den skall särskilt

1. vara av god kvalitet och tillgodose patientens behov av trygghet i vården och behandlingen,
2. vara lätt tillgänglig,
3. bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet,
4. främja goda kontakter mellan patienten och hälso- och sjukvårdspersonalen.

Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

Varje patient som vänder sig till hälso- och sjukvården skall, om det inte är uppenbart obehövt, snarast ges en medicinsk bedömning av sitt hälsotillstånd.

Särskilda bestämmelser finns i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.

2 b §³

Patienten skall ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Om informationen inte kan

Patienten skall ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Informationen får dock inte

¹ Lagen omtryckt 1992:567

² Senaste lydelse 1998:1659

³ Senaste lydelse 1998:1660

lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock inte lämnas till patienten eller någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 2 kap. 8 § andra stycket eller 9 § första stycket lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

lämnas om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 2 kap. 8 § andra stycket eller 9 § första stycket lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:1140) om insemination

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1984:1140) om insemination att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Insemination får utföras endast om kvinnan är gift eller bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden. För inseminationen krävs skriftligt samtycke av maken eller den man som kvinnan bor tillsammans med.

Föreslagen lydelse

2 §

Insemination får utföras endast om kvinnan är gift eller bor tillsammans med en man under äktenskapsliknande förhållanden *och personligen har begärt åtgärden*. För inseminationen krävs *personligt och* skriftligt samtycke av maken eller den man som kvinnan bor tillsammans

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.4 Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)

Härigenom föreskrivs i fråga om tandvårdslagen (1985:125) att 3 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

Tandvården skall bedrivas så att den uppfyller kravet på en god tandvård. Detta innebär att den skall

1. vara av god kvalitet och lägga särskild vikt vid förebyggande åtgärder,
2. tillgodose patientens behov av trygghet i vården och behandlingen,
3. vara lätt tillgänglig,
4. bygga på respekt för patientens självbestämmande och integritet,
5. främja goda kontakter mellan patienten och tandvårdspersonalen.

Vården och behandlingen skall så långt det är möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten.

Patienten skall upplysas om sitt tandhälsotillstånd och om de behandlingsmetoder som står till buds.

Särskilda bestämmelser av betydelse för tandvården finns i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2003:414

2.5 Förslag till lag om ändring i patientjournalagen (1985:562)

Härigenom föreskrivs att 3 § patientjournalagen (1985:562) skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 §¹

En patientjournal skall innehålla de uppgifter som behövs för en god och säker vård av patienten.

Uppgifterna skall föras in i journalen så snart det kan ske.

Om uppgifterna föreligger, skall en patientjournal alltid innehålla

1. uppgift om patientens identitet,

Om uppgifterna föreligger, skall en patientjournal alltid innehålla

1.1 uppgift om patientens identitet,

1.2 uppgift om förordnande av vårdombud eller avböjande av företräderskap genom viss anhörig enligt lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.,

1.3 beslut om att en patient skall anses sakna beslutsförmåga enligt nämnda lag och motivering till beslutet,

1.4 uppgift om vem som kan antas vara ställföreträdare för patienten enligt nämnda lag och grunden för detta, när uppgiften är motiverad av behandlingssituationen eller patientens tillstånd,

2. väsentliga uppgifter om bakgrunden till vården,

3. uppgift om ställd diagnos och anledning till mera be-

2. väsentliga uppgifter om bakgrunden till vården,

3. uppgift om ställd diagnos och anledning till mera be-

¹ Senaste lydelse 2002:298

tydande åtgärder,

4. väsentliga uppgifter om vidtagna och planerade åtgärder,

5. uppgift om den information som lämnats till patienten och om de ställningstaganden som gjorts om val av behandlingsalternativ och om möjligheten till en förnyad medicinsk bedömning,

6. uppgift om information och samtycke som har lämnats enligt lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.

Patientjournalen skall vidare innehålla uppgift om vem som har gjort en viss anteckning i journalen och när anteckningen gjordes.

En journalanteckning skall om inte synnerligt hinder möter signeras av den som svarar för uppgiften.

tydande åtgärder,

4. väsentliga uppgifter om vidtagna och planerade åtgärder,

5. uppgift om den information som lämnats till patienten och om de ställningstaganden som gjorts om val av behandlingsalternativ och om möjligheten till en förnyad medicinsk bedömning,

6. uppgift om vårddirektiv eller livsslutsdirektiv från patienten, när det är motiverat av vård-situationen,

7. uppgift om information och samtycke som har lämnats enligt lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen att 1–3 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag finns bestämmelser om

1. befruktning av en kvinnas ägg utanför hennes kropp, och
2. införande av ett befruktat ägg i en kvinnas kropp.

Åtgärd enligt första stycket får vidtas endast om kvinnan själv har begärt det.

2 §²

Givare av ägg eller spermie skall vara myndig. Givaren skall lämna skriftligt samtycke till att ägget får befruktas eller att spermie får användas för befruktning. Givaren får återkalla sitt samtycke fram till dess befruktning skett.

Givare av ägg eller spermie skall vara myndig. Givaren skall lämna *personligt och* skriftligt samtycke till att ägget får befruktas eller att spermie får användas för befruktning. Givaren får återkalla sitt samtycke fram till dess befruktning skett.

3 §³

Ett befruktat ägg får föras in i en kvinnas kropp endast om kvinnan är gift eller sambo och maken eller sambon skriftligen samtyckt till detta. Om ägget inte är kvinnans eget skall ägget ha befruktats av makens eller sambons spermier.

Ett befruktat ägg får föras in i en kvinnas kropp endast om kvinnan är gift eller sambo och maken eller sambon *personligen och* skriftligen samtyckt till detta. Om ägget inte är kvinnans eget skall ägget ha befruktats av makens eller sambons spermier.

¹ Senaste lydelse 2002:252

² Senaste lydelse 2002:252

³ Senaste lydelse 2002:252

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:115) om åtgärder i forsknings- eller behandlingssyfte med befruktade ägg från människa

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:115) om åtgärder i forsknings- eller behandlingssyfte med befruktade ägg från människa att 1 och 1 a §§ skall ha följande lydelse.

Lydelse enligt prop. 2003/04:148 Föreslagen lydelse

1 §
 Åtgärder enligt denna lag med ägg från människa vilka har befruktats eller varit föremål för somatisk cellkärnöverföring förutsätter att givarna av ägg, spermie eller kroppscell informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt samtycke.

Om befruktningen har skett enligt lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen fordras att även den kvinna eller man i det behandlade paret som inte är givare av ägg eller spermie har informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt samtycke.

Med somatisk cellkärnöverföring avses att cellkärnan i ett ägg ersätts med kärnan från en kroppscell.

1 §
 Åtgärder enligt denna lag med ägg från människa vilka har befruktats eller varit föremål för somatisk cellkärnöverföring förutsätter att givarna av ägg, spermie eller kroppscell informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt *personliga* samtycke.

Om befruktningen har skett enligt lagen (1988:711) om befruktning utanför kroppen fordras att även den kvinna eller man i det behandlade paret som inte är givare av ägg eller spermie har informerats om ändamålet med åtgärden och därefter lämnat sitt *personliga* samtycke.

1 a §

Bestämmelser om etikprovning av forskning med befruktade ägg och ägg som varit föremål för somatisk cellkärnöverföring finns i lagen (2003:460) om etikprovning av forskning som avser människor.

Beträffande forskning som skall etikprövas enligt nämnda lag skall *i stället för 1 §* bestämmelserna om

serna om information och samtycke i 16, 17 och 19 §§ i den lagen tillämpas. information och samtycke i 16 § första stycket och 17 § första och andra styckena i den lagen tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård att 16, 17 och 44 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 §¹

En vårdplan skall upprättas snarast efter det att patienten har tagits in för tvångsvård. Vårdplanen skall ange de behandlingsåtgärder och andra insatser som behövs för att syftet med tvångsvården skall uppnås och för att resultaten av dessa insatser skall kunna bestå. Så långt möjligt skall planen upprättas i samråd med patienten. Om det inte är olämpligt skall samråd ske *också* med *dennes* närstående.

Chefsöverläkaren skall undersöka om patienten har behov av stöd från socialtjänsten. Så långt det är möjligt skall detta ske i samråd med patienten.

En vårdplan skall upprättas snarast efter det att patienten har tagits in för tvångsvård. Vårdplanen skall ange de behandlingsåtgärder och andra insatser som behövs för att syftet med tvångsvården skall uppnås och för att resultaten av dessa insatser skall kunna bestå. Så långt möjligt skall planen upprättas i samråd med patienten. *Samråd skall ske också med ställföreträdare för patienten som anges i 44 § tredje stycket.* Om det inte är olämpligt skall samråd *dessutom* ske med *patientens* närstående.

Chefsöverläkaren skall undersöka om patienten har behov av stöd från socialtjänsten. Så långt det är möjligt skall detta ske i samråd med patienten *och dennes ställföreträdare.*

17 §²

I fråga om behandlingen under vårdtiden skall samråd äga rum med patienten när det kan

I fråga om behandlingen under vårdtiden skall samråd äga rum med patienten när det kan

¹ Senaste lydelse 2000:353

² Senaste lydelse 2000:353

ske. Samråd skall ske också med patientens närstående, om det inte är olämpligt. Frågor om behandlingen avgörs ytterst av chefsöverläkaren vid den enhet där patienten vårdas.

ske. Samråd skall ske också med *ställföreträdare för patienten som anges i 44 § tredje stycket. Därutöver skall samråd ske* med patientens närstående, om det inte är olämpligt. Frågor om behandlingen avgörs ytterst av chefsöverläkaren vid den enhet där patienten vårdas.

Behandlingsåtgärderna skall anpassas till vad som krävs för att uppnå syftet med tvångsvården enligt 2 §.

44 §

Om patienten har fyllt 15 år, har han rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Om patienten har fyllt 15 år, har han *eller hon alltid* rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

En patient som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att patienten inte tar skada av att höras.

Om det kan antas att en patient som har fyllt 18 år saknar förmåga att ta ställning i en fråga, är den som enligt lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. skall anses vara patientens ställföreträdare berättigad att föra hans eller hennes talan. Samma rätt har även annars den som är förordnad som god man för patienten enligt 11 kap. föräldrabalken med behörighet som omfattar åtgärder inom hälso- och sjukvård.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård att 24 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Bestämmelserna i 40 § första stycket, 42 och 43 §§, 44 § första stycket samt 46 och 49 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård tillämpas även beträffande rättspsykiatrisk vård.

Föreslagen lydelse

24 §

Bestämmelserna i 40 § första stycket, 42 och 43 §§, 44 § första och tredje styckena samt 46 och 49 §§ lagen (1991:1128) om psykiatrisk tvångsvård tillämpas även beträffande rättspsykiatrisk vård.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (1995:831) om transplantation m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1995:831) om transplantation m.m. att 6 och 8–11 §§ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Biologiskt material avsett för transplantation eller annat medicinskt ändamål får tas från en levande människa endast om han eller hon har samtyckt till det. Om det organ eller material som skall tas inte återbildas eller om ingreppet på annat sätt kan medföra beaktansvärd skada eller olägenhet för givaren, skall samtycket vara skriftligt.

I fråga om underåriga och psykiskt störda personer gäller 8 §.

I fråga om underåriga och personer som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att lämna samtycke gäller 8 och 9 §§.

8 §

Ingrepp för att ta biologiskt material för transplantationsändamål från en person som är underårig eller som på grund av psykisk störning saknar förmåga att lämna samtycke får göras endast om givaren är släkt med den tilltänkte mottagaren och det inte är möjligt att ta ett medicinskt lämpligt biologiskt material från någon annan. Samtycke till ingreppet skall lämnas, beträffande den som är underårig, av vårdnadshavare eller god man och, beträffande den som lider av psykisk störning, av god

Ingrepp för att ta biologiskt material för transplantationsändamål från en person som är underårig eller som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att lämna samtycke får göras endast om givaren är släkt med den tilltänkte mottagaren och det inte är möjligt att ta ett medicinskt lämpligt biologiskt material från någon annan. Samtycke till ingreppet skall lämnas, beträffande den som är underårig, av vårdnadshavare eller god man

man *eller förvaltare*. Ingrepp får inte göras mot givarens vilja.

Ingrepp enligt första stycket får endast göras med Socialstyrelsens tillstånd. Om tagandet avser biologiskt material som inte återbildas, får tillstånd lämnas endast om det finns synnerliga skäl. Ansökan om tillstånd får göras av vårdnadshavare, god man *eller förvaltare*. Tillstånd får ges endast om ansökan har tillstyrkts av den läkare som har rätt att besluta om ingreppet.

och, beträffande *den vuxne som saknar förmåga att lämna samtycke*, av *framtidfullmäktig enligt lagen (0000:000) om framtidfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga eller av god man, i båda fallen under förutsättning att företrädaren har behörighet i fråga om åtgärder inom hälso- och sjukvård*. Ingrepp får inte göras mot givarens vilja.

Ingrepp enligt första stycket får endast göras med Socialstyrelsens tillstånd. Om tagandet avser biologiskt material som inte återbildas, får tillstånd lämnas endast om det finns synnerliga skäl. Ansökan om tillstånd får göras av vårdnadshavare, *framtidfullmäktig eller god man*. Tillstånd får ges endast om ansökan har tillstyrkts av den läkare som har rätt att besluta om ingreppet.

Lydelse enligt prop. 2003/04:148

Föreslagen lydelse

9 §

Biologiskt material från en levande människa för annat medicinskt ändamål än transplantation får tas endast med Socialstyrelsens tillstånd, om materialet är sådant som inte återbildas eller om ingreppet på annat sätt kan medföra beaktansvärd skada eller olägenhet för givaren. Socialstyrelsens tillstånd behövs dock inte i fråga om ingrepp som sker för forsk-

Biologiskt material från en levande människa för annat medicinskt ändamål än transplantation får tas endast med Socialstyrelsens tillstånd, om materialet är sådant som inte återbildas eller om ingreppet på annat sätt kan medföra beaktansvärd skada eller olägenhet för givaren. Socialstyrelsens tillstånd behövs dock inte i fråga om ingrepp som sker för forsk-

ning som godkänts vid prövning enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.

Ingrepp enligt första stycket får inte göras på den som är underårig eller som på grund av psykisk störning saknar förmåga att lämna samtycke.

ning som godkänts vid prövning enligt lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor. *Ingreppet får inte göras på den som är underårig eller som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att lämna samtycke.*

I fråga om samtycke till ett ingrepp som innebär att biologiskt material som inte är sådant som anges i första stycket tas från en levande människa för annat medicinskt ändamål än transplantation tillämpas beträffande den som är underårig 18 § lagen (2003:460) om etikprövning för forskning som avser människor och beträffande den som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att lämna samtycke 21 och 22 §§ samma lag. Ingrepp får inte göras mot givarens vilja.

Nuvarande lydelse

Vill någon komma i fråga som givare av biologiskt material avsett för transplantation eller annat medicinskt ändamål, skall den läkare som har rätt att besluta om ingreppet upplysa givaren och, i fall som avses i 8 §, *vårdnadshavaren, gode mannen eller förvaltaren* om ingreppet och om de risker som är för-

Föreslagen lydelse

10 §

Vill någon komma i fråga som givare av biologiskt material avsett för transplantation eller annat medicinskt ändamål, skall den läkare som har rätt att besluta om ingreppet upplysa givaren och, i fall som avses i 8 § eller 9 § *andra stycket, ställföreträdaren* om ingreppet och om de risker som är förknippade

knippade med det. Samtycke enligt 6 eller 8 § skall lämnas till läkaren. Denne skall därvid förvissa sig om att den som lämnar samtycke har förstått innebörden av upplysningarna.

med det. Samtycke enligt 6 eller 8 § *eller 9 § andra stycket* skall lämnas till läkaren. Denne skall därvid förvissa sig om att den som lämnar samtycke har förstått innebörden av upplysningarna.

11 §

Vävnad från ett aborterat foster får användas endast för medicinska ändamål. För att sådant material skall få tas till vara fordras att den kvinna som burit fostret samtycker till åtgärden. Innan samtycke inhämtas skall kvinnan ha informerats om åtgärden och den tilltänkta användningen.

Vävnad från ett aborterat foster får användas endast för medicinska ändamål. För att sådant material skall få tas till vara fordras att den kvinna som burit fostret *personligen* samtycker till åtgärden. Innan samtycke inhämtas skall kvinnan ha informerats om åtgärden och den tilltänkta användningen.

Vävnad får tas till vara enligt första stycket endast med Socialstyrelsens tillstånd. Sådant tillstånd får lämnas endast om det finns synnerliga skäl.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område att 2 kap. 1 och 2 §§ och 7 kap. 7 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

1 §

Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen skall utföra sitt arbete i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet. En patient skall ges sakkunnig och omsorgsfull hälso- och sjukvård som uppfyller dessa krav. Vården skall så långt som möjligt utformas och genomföras i samråd med patienten. Patienten skall visas omtanke och respekt.

Den som tillhör hälso- och sjukvårdspersonalen har också att iakta bestämmelserna i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.

2 §¹

Den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av en patient skall se till att patienten ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns.

Om informationen inte kan lämnas till patienten skall den i stället lämnas till en närstående till patienten. Informationen får dock

Den som har ansvaret för hälso- och sjukvården av en patient skall se till att patienten ges individuellt anpassad information om sitt hälsotillstånd och om de metoder för undersökning, vård och behandling som finns. Informationen får dock inte lämnas om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 8 § andra stycket eller 9 §

¹ Senaste lydelse 2003:418

inte lämnas till patienten eller första stycket i detta kapitel. någon närstående om det finns hinder för detta i 7 kap. 3 eller 6 § sekretesslagen (1980:100) eller i 8 § andra stycket eller 9 § första stycket i detta kapitel.

Bestämmelser om skyldighet att anmäla till socialnämnden att ett barn kan behöva nämndens skydd finns i 14 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453).

7 kap.

7 §

Frågor om disciplinpåföljd skall tas upp på anmälan av Socialstyrelsen eller av den patient som saken gäller eller, om patienten inte själv kan anmäla saken, en närstående till patienten.

Frågor om disciplinpåföljd skall tas upp på anmälan av Socialstyrelsen eller av den patient som saken gäller eller, om patienten inte själv kan anmäla saken, *den som enligt lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. skall anses som patientens företrädare* eller en närstående till patienten.

Frågor som avses i 5 kap. 6–13 §§ tas upp på anmälan av Socialstyrelsen eller på ansökan av den som saken gäller.

Bestämmelser om rätt för Riksdagens ombudsmän och för Justitiekanslern att göra anmälan i sådana ärenden som avses i första eller andra stycket finns i 6 § tredje stycket lagen (1986:765) med instruktion för Riksdagens ombudsmän och i 6 § första stycket lagen (1975:1339) om Justitiekanslerns tillsyn.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2.12 Förslag till lag om ändring i smittskyddslagen (2004:168)

Härigenom föreskrivs i fråga om smittskyddslagen (2004:168) dels att det i lagen införs en ny paragraf, 8 kap. 11 a §, av följande lydelse,

dels att det i lagen införs en ny rubrik till 8 kap. 11 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

Ställföreträdare för vuxna m.m.

11 a §

Om den som är eller kan bli föremål för åtgärd enligt denna lag har fyllt 15 år, har han eller hon alltid rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt lagen.

Om det kan antas att en person som avses i första stycket och som har fyllt 18 år saknar förmåga att ta ställning i en fråga, är den som enligt lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. skall anses vara den enskildes ställföreträdare berättigad att föra hans eller hennes talan. Samma rätt har även annars den som är förordnad som god man för den enskilde enligt 11 kap. föräldrabalken med behörighet som omfattar åtgärder inom hälso- och sjukvård. Vårdbud kan anmälas även vid intagning för isolering på vårdinrättning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3 Författningar på det socialrättsliga området

3.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring att 16 kap. 8 §, 18 kap. 32 § och 20 kap. 8 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

16 kap.

8 §²

Den som uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till allmän försäkringskassa om han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större omfattning än tidigare eller fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 15 och 16 §§, eller om hans eller hennes arbetsförmåga väsentligt förbättras utan att han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större utsträckning än tidigare eller fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 15 och

Den som uppbär sjukersättning eller aktivitetsersättning är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till allmän försäkringskassa om han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större omfattning än tidigare eller fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 15 och 16 §§, eller om hans eller hennes arbetsförmåga väsentligt förbättras utan att han eller hon börjar förvärvsarbete, börjar förvärvsarbete i större utsträckning än tidigare eller fortsätter att förvärvsarbete efter tid som avses i 15 och

¹ Lagen omtryckt 1982:120

² Senaste lydelse 2003:422

16 §§. *Om den försäkrade har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.* 16 §§.

Underlåts anmälan som avses i första stycket utan giltigt skäl, får sjukersättningen eller aktivitetsersättningen dras in för viss tid eller tills vidare.

18 kap.

32 §³

Endast den som har rösträtt vid val till kommunfullmäktige och är folkbokförd inom den allmänna försäkringskassans verksamhetsområde får utses till styrelseledamot.

Styrelseledamoten får inte ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Styrelseledamoten får inte ha förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken.

20 kap.

8 §⁴

Den som är försäkrad eller på annan grund har rätt till ersättning enligt denna lag är skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen. *Beträffande den som är omyndig eller har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken har förmyndaren eller, om det kan anses följa av uppdraget, gode mannen eller förvaltaren skyldighet att lämna uppgifterna.* Den som är försäkrad eller på annan grund har rätt till ersättning enligt denna lag är skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen.

Uppgifter om faktiska förhållanden skall lämnas på heder och samvete, om inte särskilda skäl talar mot det.

³ Senaste lydelse 1998:87

⁴ Senaste lydelse 1997:275

Närmare föreskrifter om skyldighet att lämna uppgifter enligt första och andra styckena meddelas av regeringen eller efter regeringens bemyndigande Riksförsäkringsverket.

Även i andra fall än när det är särskilt föreskrivet får den allmänna försäkringskassan för bedömningen av rätten till ersättning som försäkringskassan betalar ut enligt denna lag

1. göra förfrågan hos den försäkrade eller någon annan som kan antas kunna lämna nödvändiga uppgifter, och
2. besöka den försäkrade.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring¹

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1976:380) om arbetskadeförsäkring att 8 kap. 6 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Den som har rätt till ersättning från arbetskadeförsäringen är skyldig att enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av denna lag. Är den förmånsberättigade omyndig eller har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken förordnats för honom, skall uppgifterna lämnas av förmyndaren eller, om det kan anses följa av uppdraget, av gode mannen eller förvaltaren.

Föreslagen lydelse

8 kap.

6 §

Den som har rätt till ersättning från arbetskadeförsäringen är skyldig att enligt föreskrifter som meddelas av regeringen eller myndighet som regeringen bestämmer lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Lagen omtryckt 1993:357

3.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1984:989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1984:989) om socialförsäkringsväsendet under krig och krigsfara att 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

5 §¹

Den som uppbär en förmån, som administreras av riks försäkringsverket och de allmänna försäkringskassorna, är skyldig att utan dröjsmål till försäkringskassan anmäla förhållanden som påverkar rätten till eller storleken av förmånen.

Om förmånstagaren är underårig, åligger anmälningsskyldigheten förmyndaren och vårdnadshavaren. Om den som uppbär förmånen har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken, har denne motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget. Sker utbetalning eljest till någon annan än förmånstagaren, åligger motsvarande skyldighet även den till vilken förmånen betalas ut.

Skер utbetalning till någon annan än förmånstagaren, åligger motsvarande skyldighet även den till vilken förmånen betalas ut.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 1988:1286

3.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall att det i lagen skall införas en ny paragraf, 39 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

39 a §

Under förutsättning att den enskilde har fyllt 15 år har han eller hon alltid rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Om den enskilde har fyllt 18 år har dessutom en god man enligt föräldrabalken eller en framtidsfullmäktig med behörighet i personliga angelägenheter rätt att föra talan, om uppgiften får anses följa av förordnandet. Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga att 36 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

36 §¹

Om den unge har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Om den unge har fyllt 15 år, har han eller hon rätt att själv föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Om den unge har fyllt 18 år har dessutom den som enligt vad som i allmänhet är föreskrivet om företrädare för en vuxen hjälpbehövande i personliga angelägenheter rätt att föra talan.

Den som är förordnad som offentligt biträde enligt 39 § för någon som är under 15 år, utan att samtidigt vara biträde för vårdnadshavaren, är utan särskilt förordnande den unges ställföreträdare i det mål eller ärende som förordnandet avser.

Barn som är yngre än 15 år bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och det kan antas att han eller hon inte tar skada av att höras.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2003:406

3.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

dels att 8, 10 och 15 §§ skall ha följande lydelse,

dels att 11 § skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse

Insatser enligt denna lag skall ges den enskilde endast om han begär det. Om den enskilde är under 15 år eller uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan kan vårdnadshavare, *god man*, förmyndare eller *förvaltare* begära insatser för honom.

Föreslagen lydelse

8 §

Insatser enligt denna lag skall ges den enskilde endast om han *eller hon* begär det. Om den enskilde är under 15 år eller *om han eller hon har fyllt 15 år men inte 18 år och* uppenbart saknar förmåga att på egen hand ta ställning i frågan, kan vårdnadshavare *eller* förmyndare begära insatser för honom *eller henne*. *Om företrädare för den som har fyllt 18 år och som uppenbart saknar den nämnda förmågan finns föreskrifter i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.*

10 §

I samband med att insats enligt denna lag beviljas kan den enskilde begära att en individuell plan med beslutade och planerade insatser upprättas i samråd med *honom*. I planen skall även redovisas åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller

I samband med att insats enligt denna lag beviljas kan den enskilde *eller ställföreträdare enligt lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden* begära att en individuell plan med beslutade

landstinget. Planen skall fortlöpande och minst en gång om året omprövas.

och planerade insatser upprättas i samråd med *den enskilde*. *Samma rätt har även annars den som är förordnad som god man för patienten enligt 11 kap. föräldrabalken med behörighet som omfattar personliga angelägenheter.* I planen skall även redovisas åtgärder som vidtas av andra än kommunen eller landstinget. Planen skall fortlöpande och minst en gång om året omprövas.

Landstinget och kommunen skall underrätta varandra om upprättade planer.

15 §

Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,

2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,

3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,

4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,

5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,

6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av 1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett förmyndar-

Till kommunens uppgifter hör att

1. fortlöpande följa upp vilka som omfattas av lagen och vilka deras behov av stöd och service är,

2. verka för att personer som anges i 1 § får sina behov tillgodosedda,

3. informera om mål och medel för verksamheten enligt denna lag,

4. medverka till att personer som anges i 1 § får tillgång till arbete eller studier,

5. verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för personer som anges i 1 §,

6. anmäla till överförmyndaren dels när en person som omfattas av 1 § kan antas behöva förmyndare, förvaltare eller god man, dels när ett förmyndar-

skap, förvaltare eller godmanskap bör kunna upphöra, samt

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder.

skap, förvaltare eller godmanskap bör kunna upphöra, dels när en förmyndare, en god man eller en förvaltare inte sköter sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt, samt

7. samverka med organisationer som företräder människor med omfattande funktionshinder.

Om skyldighet att anmäla behov av god man eller förvaltare finns särskilda föreskrifter i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3.7 Förslag till lag om ändring i lagen (1993:389) om assistansersättning

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1993:389) om assistansersättning

dels att 9 § skall ha följande lydelse,

dels att 12 § skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

9 §

Den som erhåller assistansersättning skall, om förhållandena ändras så att rätten till ersättningen påverkas, genast anmäla detta hos försäkringskassan.

Om den som erhåller assistansersättning har legal ställföreträdare enligt föräldrabalken gäller upplysningskyldigheten i stället denne.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3.8 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:674) om inkomst- grundad ålderspension

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:674) om inkomstgrundad ålderspension att 15 kap. 14 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

15 kap.

14 §

För den som är omyndig eller har god man eller förvaltare enligt föräldrabalken åligger uppgiftsskyldighet enligt denna lag i stället förmyndaren eller, om det kan anses följa av uppdraget, den gode mannen eller förvaltaren.

Uppgifter som en enskild skall lämna om faktiska förhållanden skall lämnas på heder och samvete om inte särskilda skäl talar mot det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3.9 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:703) om handikappersättning och vårdbidrag att 19 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 §

Den som uppbär handikappersättning eller vårdbidrag är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till den allmänna försäkringskassan om förhållandena ändras så att rätten till förmånen påverkas. För den som är omyndig är det förmyndaren som är anmälningskyldig. God man eller förvaltare enligt föräldrabalken till en ersättningsberättigad har motsvarande skyldighet att göra anmälan, om det kan anses ingå i uppdraget.

Den som uppbär handikappersättning eller vårdbidrag är skyldig att utan oskäligt dröjsmål anmäla till den allmänna försäkringskassan om förhållandena ändras så att rätten till förmånen påverkas.

Om en anmälan som avses i första stycket inte görs får förmånen dras in för viss tid eller tills vidare.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:461) om efterlevandepension och efterlevandestöd till barn att 8 kap. 9 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

9 §

Den som har rätt till ersättning enligt denna lag är skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen. *Om den efterlevande är omyndig eller har en god man eller förvaltare enligt föräldrabalken åligger uppgiftsskyldigheten i stället förmyndaren eller, om det kan anses ingå i uppdraget, den gode mannen eller förvaltaren.*

Den som har rätt till ersättning enligt denna lag är skyldig att lämna de uppgifter som är av betydelse för tillämpningen av lagen.

Uppgifter som en enskild skall lämna om faktiska förhållanden skall lämnas på heder och samvete om inte särskilda skäl talar mot det.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

3.11 Förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs i fråga om socialtjänstlagen (2001:453) dels att det i 11 kap. skall införas en ny paragraf, 1 a §, av följande lydelse,
dels att 11 kap. 10 § skall ha följande lydelse

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

11 kap.

1 a §

Socialnämnden skall anmäla till överförmyndaren

1. att god man eller förvaltare enligt föräldrabalken bör förordnas för någon,

2. att någon inte längre bör ha förvaltare,

3. att förhållandena talar för att en förälder inte kommer att förvalta sitt barns egendom på ett betryggande sätt, eller

4. att en förordnad förmyndare, en god man eller en förvaltare inte sköter sitt uppdrag på ett tillfredsställande sätt.

Om skyldighet att anmäla behov av god man eller förvaltare finns särskilda föreskrifter i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.

10 §

Barn som har fyllt 15 år har rätt att själva föra sin talan i mål och ärenden enligt denna lag.

Barn som är yngre bör höras, om det kan vara till nytta för utredningen och barnet inte kan antas ta skada av det.

Det finns särskilda bestämmelser i lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

4 Författningar på forskningsområdet

4.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor

dels att nuvarande 21 § och 11 a § skall betecknas 11 a § respektive 11 b § och ha följande lydelse,

dels att det i lagen införs en ny rubrik till 11 a och b §§ av följande lydelse,

dels att 3, 14, 16, 17 och 19–22 §§ och rubriken till 19–22 §§ skall ha följande lydelse,

dels att rubrikerna till 14 och 15 §§ och 20–22 §§ skall upphöra att gälla.

Nuvarande lydelse

Denna lag skall tillämpas på forskning som innefattar behandling av

1. känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204), eller

2. personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden enligt 21 § personuppgiftslagen, om forskningspersonen inte har

Föreslagen lydelse

3 §

Denna lag skall tillämpas på forskning som innefattar behandling av

1. känsliga personuppgifter enligt 13 § personuppgiftslagen (1998:204), eller

2. personuppgifter om lagöverträdelser som innefattar brott, domar i brottmål, straffprocessuella tvångsmedel eller administrativa frihetsberövanden enligt 21 § personuppgiftslagen, om forskningspersonen inte har

lämnat sitt uttryckliga samtycke till behandlingen.

lämnat sitt uttryckliga samtycke till behandlingen. *Samtycke för en vuxen person kan endast lämnas av denne personligen.*

Särskilda förutsättningar för viss forskning

21 §

Forskning avseende en forskningsperson som sägs i 20 § får utföras om

1. forskningen kan förväntas ge en kunskap som inte är möjlig att få genom forskning med samtycke, och

2. forskningen kan förväntas leda till direkt nytta för forskningspersonen.

Även om villkoret i första stycket 2 inte är uppfyllt får forskningen utföras om

1. syftet är att bidra till ett resultat som kan vara till nytta för forskningspersonen eller någon annan som lider av samma eller liknande sjukdom eller störning, och

2. forskningen innebär en obetydlig risk för skada och ett obetydligt obehag för forskningspersonen.

11 a §

Forskning avseende en forskningsperson som enligt 18 eller 19 § saknar förmåga att lämna samtycke får förekomma endast om

1. forskningen kan förväntas ge en kunskap som inte är möjlig att få genom forskning på personer som har förmåga att lämna samtycke, och

2. forskningen kan förväntas leda till direkt nytta för forskningspersonen.

Även om villkoret i första stycket 2 inte är uppfyllt får forskningen förekomma om

1. syftet är att bidra till ett resultat som kan vara till nytta för forskningspersonen eller någon annan som lider av samma eller liknande sjukdom eller störning, och

2. forskningen innebär en obetydlig risk för skada och ett obetydligt obehag för forskningspersonen.

11 a §¹

Vid etikprövning av klinisk undersökning på människor av ett läkemedels egenskaper (klinisk läkemedelsprövning) skall, utöver vad som följer av denna lag, bestämmelserna i 13 e och f §§ läkemedelslagen (1992:859) tillämpas.

11 b §

I fråga om klinisk undersökning på människor av ett läkemedels egenskaper (klinisk läkemedelsprövning) skall i stället för 11 a § tillämpas bestämmelserna i 13 i och j §§ läkemedelslagen (1992:859).

14 §

Forskning som avses i 4 § får godkännas bara om det kan förutsättas att tillämpliga bestämmelser om information och samtycke kommer att följas eller om förutsättningarna för forskning utan samtycke i 20–22 §§ är uppfyllda.

Forskning som avses i 4 § får godkännas bara om det kan förutsättas att tillämpliga bestämmelser om information och samtycke kommer att följas.

Om en forskningsperson står i ett beroendeförhållande till forskningshuvudmannen eller en forskare eller om forskningspersonen kan antas ha särskilda svårigheter att ta till vara sin rätt, skall frågor om information och samtycke ägnas särskild uppmärksamhet vid etikprövningen.

16 §

Forskningspersonen skall informeras om

- den övergripande planen för forskningen,
- syftet med forskningen,
- de metoder som kommer att användas,
- de följder och risker som forskningen kan medföra,
- vem som är forskningshuvudman,
- att deltagande i forskningen är frivilligt, och
- forskningspersonens rätt att när som helst avbryta sin medverkan.

Om forskningspersonen inte har fyllt 18 år gäller vad som sägs i 18 §.

Om forskningspersonen inte har fyllt 18 år gäller vad som sägs i 18 § och om en vuxen forskningsperson saknar beslutsförmåga vad som sägs i 19–22 §§.

¹ Senaste lydelse 2004:198

17 §

Forskning får utföras bara om forskningspersonen har samtyckt till den forskning som avser henne eller honom. Ett samtycke gäller bara om forskningspersonen dessförinnan har fått information om forskningen enligt 16 §. Samtycket skall vara frivilligt, uttryckligt och preciserat till viss forskning. Samtycket skall dokumenteras.

19 §

Ett samtycke får när som helst tas tillbaka med omedelbar verkan. De data som har hämtats in dessförinnan får dock användas i forskningen.

17 § andra stycket

Om forskningspersonen inte har fyllt 18 år gäller vad som sägs i 18 §.

Ett samtycke får när som helst tas tillbaka med omedelbar verkan. De data som har hämtats in dessförinnan får dock användas i forskningen.

Om forskningspersonen inte har fyllt 18 år gäller vad som sägs i 18 § *och om en vuxen forskningsperson saknar beslutsförmåga vad som sägs i 19–22 §§.*

Vuxna forskningspersoner utan beslutsförmåga

19 §

Nuvarande lydelse av 19 §, se under 17 §.

Jfr nuvarande lydelse av 20 och 22 §§.

Om en forskningsperson, som har fyllt 18 år, på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att samtycka till forskningen, skall en ställföreträdare informeras om och samtycka till forskningen på det sätt som anges i 16 och 17 §§. Forskningspersonen själv skall dock så långt möjligt informeras om forskningen. Denna får inte utföras om forskningspersonen ger uttryck för att inte vilja delta.

När forskningen utförs bör särskild uppmärksamhet ägnas åt frågan, om forskningspersonen har förmåga att samtycka till forskningen.

20 §

Forskning får utföras utan samtycke, om sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något annat liknande förhållande hos forskningspersonen hindrar att hans eller hennes mening inhämtas. Forskningen får dock utföras bara under de förutsättningar som anges i 21 och 22 §§.

22 §

En forskningsperson som sägs i 20 § skall så långt möjligt informeras personligen om forskningen. Samråd skall ske med forskningspersonens närmaste anhöriga. Samråd skall ske också med god man eller förvaltare enligt 11 kap. föräldrabalken, om frågan ingår i dennes uppdrag. Forskningen får inte utföras om forskningspersonen i någon form ger uttryck för att inte vilja delta eller om någon av dem som samråd har skett med motsätter sig utförandet.

Nuvarande lydelse av 21 §, se under 11 a §.

Ställföreträdare enligt 19 § för forskningspersonen är, enligt närmare föreskrifter i 21 §, av denne utsedd person, anhörig eller god man enligt föräldrabalken eller, i fall som anges i 22 §, en representant för akuta situationer.

21 §

Beträffande forskning i samband med sådan verksamhet som omfattas av hälso- och sjukvårdslagen (1982:763) tillämpas 4–17 §§, 22 § första stycket och 26 § lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. samt 22 § denna lag. Behörigheten för framtidsfullmäktig, vårdombud och god man att samtycka till forskning enligt detta stycke följer behörigheten för dessa företrädare att samtycka till åtgärder inom själva hälso- och sjukvården, om inte annat framgår av respektive förordnande.

Beträffande annan forskning tillämpas, utom såvitt gäller vårdombud, 5, 7 och 8 §§, 10 § första meningen, 11 § första meningen, 12, 13, 15 och 16 §§ samt 22 § första stycket lagen om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. Behörighet för framtidsfullmäktig

och god man att samtycka till forskning enligt detta stycke följer redan av ett förordnande som omfattar personliga angelägenheter. Anmälan till överförmyndaren enligt 11 §, 15 § eller 16 § andra stycket görs av forskningshuvudmannen.

22 §

Nuvarande lydelse, se under 21 §.

Om forskning som avses i 21 § första stycket i huvudsak är inriktad på akuta situationer och om samtycke till en viss brådskande forskningsåtgärd för en vuxen forskningsperson som saknar samtyckesförmåga inte kan inhämtas i tid från en ställföreträdare som anges i nämnda stycke, får samtycke inhämtas från någon som i förväg har utsetts att vara ställföreträdare för forskningspersoner som kan omfattas av den ifrågasvarande forskningen. Denne skall tillhöra hälso- och sjukvårdspersonalen enligt lagen (1998:531) om yrkesverksamhet på hälso- och sjukvårdens område men besitta en tillräcklig grad av självständighet och oberoende i förhållande till forskningsverksamheten. Behöriga ställföreträdare utses av sjukvårdshuvudmannen.

Ställföreträdare enligt första stycket bör såvitt möjligt vid sitt ställningstagande följa forskningspersonens förmodade vilja.

Samtycke skall snarast möjligt inhämtas från forskningspersonen själv eller den som annars är dennes ställföreträdare. Även om

*ett sådant samtycke inte erhålls,
får de data som har hämtats in
med stöd av första stycket an-
vändas i forskningen.*

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Bestämmelserna i denna lag tillämpas även vid forskning som har godkänts genom beslut vid etikprövning före ikraftträdandet.

4.2 Förslag till lag om ändring i läkemedelslagen (1992:859)

Härigenom föreskrivs i fråga om läkemedelslagen (1992:859)
dels att 13 a och b §§ skall ha följande lydelse,
dels att nuvarande 13 c–g §§¹ skall betecknas 13 g–k §§ och att 13 i och j §§ skall ha följande lydelse,
dels att i lagen skall införas fyra nya paragrafer med beteckningarna 13 c–f §§ och av följande lydelse,

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

13 a §²

De patienter eller försökspersoner som avses delta i en klinisk läkemedelsprövning skall få sådan information om prövningen att de kan ta ställning till om de vill delta i den. De skall vidare informeras om sin rätt att när som helst avbryta sin medverkan.

Om patienten eller försökspersonen är underårig eller en person vars mening inte kan inhämtas på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något annat liknande förhållande, skall informationen lämnas till de personer vars samtycke till deltagande i prövningen skall inhämtas enligt 13 b § andra eller tredje stycket. Dessutom skall patienten eller försökspersonen så långt möjligt informeras personligen om prövningen. Om han eller hon är underårig skall informationen lämnas av personal med pedagogisk erfarenhet.

Om patienten eller försökspersonen är underårig eller en person som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att samtycka till att delta i prövningen, skall informationen lämnas till de personer vars samtycke till deltagandet skall inhämtas enligt 13 c–e §§. Dessutom skall patienten eller försökspersonen så långt möjligt informeras personligen om prövningen. Om han eller hon är underårig skall informationen lämnas av personal med pedagogisk erfarenhet.

¹ Senaste lydelse 2004:197

² Senaste lydelse 2004:197

13 b § första stycket³

Samtycke till deltagande i klinisk läkemedelsprövning skall alltid inhämtas. Samtycke skall, om inte annat följer *av andra eller tredje stycket*, inhämtas från de patienter eller försökspersoner som avses delta i prövningen eller, vid prövning som skall utföras på djur, från djurägaren.

13 b § andra stycket⁴

När det gäller underåriga skall samtycke inhämtas från vårdnadshavarna. Den underåriges inställning skall så långt möjligt klarläggas. Även om vårdnadshavarna har samtyckt till prövningen får den inte utföras om den underårige inser vad prövningen innebär för hans eller hennes del och motsätter sig att den utförs.

13 b § tredje stycket⁵

När det gäller personer vars mening inte kan inhämtas på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något annat liknande förhållande skall samtycke inhämtas från god man eller förvaltare enligt 11 kap. 4 eller 7 § föräldrabalken med behörighet att sörja för den enskildes person. Samtycke skall

13 b §

Samtycke till deltagande i klinisk läkemedelsprövning skall alltid inhämtas. Samtycke skall, om inte annat följer *av 13 c–e §§*, inhämtas från de patienter eller försökspersoner som avses delta i prövningen eller, vid prövning som skall utföras på djur, från djurägaren.

13 c §

När det gäller underåriga skall samtycke inhämtas från vårdnadshavarna. Den underåriges inställning skall så långt möjligt klarläggas. Även om vårdnadshavarna har samtyckt till prövningen får den inte utföras om den underårige inser vad prövningen innebär för hans eller hennes del och motsätter sig att den utförs. *Om den underårige är gift tillämpas vad som föreskrivs för den som har fyllt 18 år.*

13 d §

Samtycke beträffande den som har fyllt 18 år men som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att samtycka till deltagandet i prövningen skall inhämtas från person som denne har utsett, anhörig eller god man enligt föräldrabalken.

Härvid tillämpas 4–17 §§,

³ Senaste lydelse 2004:197

⁴ Senaste lydelse 2004:197

⁵ Senaste lydelse 2004:197

inhämtas även från patientens närmaste anhöriga. Samtycket skall uttrycka patientens förmodade vilja. Även om samtycke till prövningen har inhämtats får den inte utföras om patienten i någon form ger uttryck för att inte vilja delta.

22 § första stycket och 26 § lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. Behörigheten för framtidsfullmäktig, vårdombud och god man att samtycka till deltagandet följer behörigheten för dessa företrädare att samtycka till åtgärder inom själva hälso- och sjukvården, om inte något annat framgår av respektive förordnande.

13 e §

Om den aktuella kliniska läkemedelsprövningen i huvudsak är inriktad på akuta situationer och om samtycke till en viss brådskande åtgärd i prövningen för en vuxen patient som saknar samtyckesförmåga inte kan inhämtas i tid från en ställföreträdare som anges i 13 d §, tillämpas beträffande behörig ställföreträdare vad som föreskrivs i 22 § lagen (2003:460) om etikprövning av forskning som avser människor.

13 f §

En klinisk läkemedelsprövning på en patient som avses i 13 d § får inte utföras, om patienten ger uttryck för att inte vilja delta. Inte heller får läkemedel i vilseledande syfte tillföras patienten i dold form.

13 e §⁶

Kliniska läkemedelsprövningar får, om inte 13 d § gäller, utföras på underåriga endast om

1. forskningen kan förväntas leda till direkt nytta för denna patientgrupp,

2. forskningen är avgörande för att bekräfta uppgifter som erhållits i kliniska läkemedelsprövningar med personer som har förmåga att samtycka till deltagande i prövningar eller genom andra forskningsmetoder,

3. forskningen hänför sig direkt till ett kliniskt tillstånd som den underårige lider av eller är av sådan art att den endast kan utföras på underåriga, och

4. inga incitament eller ekonomiska förmåner ges, undantaget kostnadsersättningar.

13 f §⁷

Kliniska läkemedelsprövningar får utföras på *den vars mening inte kan inhämtas på grund av sjukdom, psykisk störning, försvagat hälsotillstånd eller något annat liknande förhållande* endast om

1. forskningen är avgörande för att bekräfta uppgifter som erhållits i kliniska läkemedelsprövningar med personer som har förmåga att samtycka till deltagande i prövningar eller genom andra forskningsmetoder,

2. forskningen hänför sig

13 i §

Kliniska läkemedelsprövningar får, om inte 13 b § gäller, utföras på underåriga endast om

1. forskningen kan förväntas leda till direkt nytta för denna patientgrupp,

2. forskningen är avgörande för att bekräfta uppgifter som erhållits i kliniska läkemedelsprövningar med personer som har förmåga att samtycka till deltagande i prövningar eller genom andra forskningsmetoder,

3. forskningen hänför sig direkt till ett kliniskt tillstånd som den underårige lider av eller är av sådan art att den endast kan utföras på underåriga, och

4. inga incitament eller ekonomiska förmåner ges, undantaget kostnadsersättningar.

13 j §

Kliniska läkemedelsprövningar får utföras på *en person som avses i 13 d §* endast om

1. forskningen är avgörande för att bekräfta uppgifter som erhållits i kliniska läkemedelsprövningar med personer som har förmåga att samtycka till deltagande i prövningar eller genom andra forskningsmetoder,

2. forskningen hänför sig

⁶ Senaste lydelse 2004:197

⁷ Senaste lydelse 2004:197

direkt till ett livshotande eller försvagande kliniskt tillstånd som den berörda personen lider av,

3. det finns anledning anta att medicineringen med det läkemedel som skall prövas medför nytta som uppväger riskerna för patienten eller inte innebär några risker alls, och

4. inga incitament eller ekonomiska förmåner ges, undantaget kostnadsersättningar.

direkt till ett livshotande eller försvagande kliniskt tillstånd som den berörda personen lider av,

3. det finns anledning anta att medicineringen med det läkemedel som skall prövas medför nytta som uppväger riskerna för patienten eller inte innebär några risker alls, och

4. inga incitament eller ekonomiska förmåner ges, undantaget kostnadsersättningar.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

4.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården m.m.

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2002:297) om biobanker i hälso- och sjukvården

dels att 3 kap. 1, 2, 3, 5 och 6 §§ samt 4 kap. 5 § skall ha följande lydelse,

dels att i lagen skall införas tre nya paragrafer, 3 kap. 2 a–c §§, av följande lydelse,

dels att i lagen närmast före 3 kap. 2 a § skall införas en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

1 §

Vävnadsprover får *i andra fall än som avses i 2 §* inte samlas in och bevaras i en biobank utan att provgivaren informerats om avsikten och om det eller de ändamål för vilka biobanken får användas och därefter lämnat sitt samtycke.

Vävnadsprover får inte samlas in och bevaras i en biobank utan att provgivaren informerats om avsikten och om det eller de ändamål för vilka biobanken får användas och därefter lämnat sitt samtycke.

Om provgivaren inte har fyllt 18 år gäller vad som sägs i 2 § och om en vuxen provgivare saknar beslutsförmåga vad som sägs i 2 a–c §§.

2 §

Vävnadsprover från underårig får inte samlas in och bevaras i en biobank utan att den underåriges vårdnadshavare informerats om avsikten och om det eller de ändamål för vilka biobanken får användas och därefter lämnat sitt samtycke. Har den underårige uppnått en sådan ålder och mognad att han eller hon kan ta ställning till frågan gäller vad som nu sagts den underårige själv.

I fråga om provgivare som är gift tillämpas vad som föreskrivs för den som har fyllt 18 år.

*Vuxen utan beslutsförmåga**2 a §*

Vävnadsprover från den som har fyllt 18 år och som på grund av psykisk störning, sjukdom, skada eller liknande förhållande saknar förmåga att samtycka får inte samlas in eller bevaras i en biobank utan att provgivarens ställföreträdare har informerats om avsikten och om det eller de ändamål för vilka biobanken får användas och därefter lämnat sitt samtycke. Provgivaren själv skall dock så långt möjligt informeras om biobanken. Vävnadsproverna får inte samlas in eller bevaras för annat ändamål än vård eller behandling av provgivaren, om denne ger uttryck för att motsätta sig det.

2 b §

Ställföreträdare enligt 2 a § är, enligt vad som sägs i det följande, av provgivaren utsedd person, anhörig eller god man enligt föräldrabalken eller, i fall som anges i 2 c §, en representant för akuta situationer.

Beträffande samtycke som skall lämnas medan provgivaren undergår hälso- och sjukvård och som har anknytning till denna tillämpas 4–17 §§, 22 § första stycket och 26 § lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. Behörigheten för framtidsfull-

mäktig, vårdombud och god man att lämna samtycke enligt detta stycke följer behörigheten för dessa företrädare att samtycka till åtgärder inom själva hälso- och sjukvården, om inte annat framgår av respektive förordnande.

Beträffande samtycke i annat fall tillämpas, utom såvitt gäller vårdombud, 5, 7 och 8 §§, 10 § första meningen, 11 § första meningen, 12, 13, 15 och 16 §§ samt 22 § första stycket lagen om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m. Behörighet för framtidsfullmäktig och god man att lämna samtycke enligt detta stycke följer redan av ett förordnande som omfattar personliga angelägenheter. Anmälan till överförmyndaren enligt 11 §, 15 § eller 16 § andra stycket görs av den som är ansvarig för biobanken.

2 c §

Om vävnadsprov skall samlas in och bevaras i en biobank för sådan forskning i samband med hälso- och sjukvård eller klinisk läkemedelsprövning som i huvudsak är inriktad på akuta situationer och om samtycke för en vuxen provgivare som saknar samtyckesförmåga inte kan inhämtas i tid från en ställföreträdare som anges i 2 b §, tillämpas i fråga om behörig ställföreträdare vad som föreskrivs i 22 § lagen (2003:460) om

etikprövning av forskning som avser människor.

3 §

Vävnadsprover från foster får inte samlas in och bevaras i en biobank utan att den kvinna som bär eller har burit fostret informerats om avsikten och om det eller de ändamål för vilka biobanken får användas och därefter lämnat sitt samtycke. Har kvinnan avlidit, gäller vad nu sagts i stället hennes närmaste anhöriga.

Vävnadsprover från foster får inte samlas in och bevaras i en biobank utan att den kvinna som bär eller har burit fostret informerats om avsikten och om det eller de ändamål för vilka biobanken får användas och därefter *personligen* lämnat sitt samtycke. Har kvinnan avlidit, gäller vad nu sagts i stället hennes närmaste anhöriga.

5 §¹

Vävnadsprover som bevaras i en biobank får inte användas för annat ändamål än som omfattas av tidigare information och samtycke utan att den som *lämnat samtycket* informerats om och samtyckt till det nya ändamålet.

Vävnadsprover som bevaras i en biobank får inte användas för annat ändamål än som omfattas av tidigare information och samtycke utan att den som *är behörig att lämna samtycke* har informerats om och samtyckt till det nya ändamålet.

Har den som lämnat samtycke avlidit gäller i stället att den avlidnes närmaste anhöriga skall ha informerats om och efter skälig betänketid inte motsatt sig det nya ändamålet.

Avser det nya ändamålet forskning eller klinisk prövning skall den nämnd för forskningsetik som godkänner det nya ändamålet i samband därmed också besluta om vilka krav som skall gälla i fråga om information och samtycke för att vävnadsproverna i banken skall få användas för det nya ändamålet.

6 §

Den som lämnat samtycke till användning av ett vävnadsprov får när som helst *återkalla* sitt samtycke. Avser återkallelsen all

Samtycke till användning av ett vävnadsprov får när som helst *återkallas av den som är behörig att lämna ett* samtycke.

¹ Senaste lydelse 2003:468

användning skall vävnadsprovet omedelbart förstöras eller av-identifieras.

Avser återkallelsen all användning skall vävnadsprovet omedelbart förstöras eller avidentifieras.

4 kap.

5 §

Utan hinder av 1–3 §§ får, med samtycke från de berörda enskilda provgivarna,

– vävnadsprover i en biobank som är avsedd för vård- och behandlingsändamål lämnas till en annan vårdgivare inom eller utom landet för utlåtande eller analys,

– vävnadsprover i en biobank som används i ett forskningsprojekt lämnas till en annan enhet för forskning inom eller utom landet,

– vävnadsprover som har lämnats ut till ett bolag för klinisk prövning av läkemedel eller medicintekniska produkter och som förvaras hos bolaget lämnas för analys till en annan enhet inom bolaget eller till ett annat bolag, med vilket bolaget har träffat avtal om att analys skall utföras, inom eller utom landet.

Proverna skall vara kodade. De skall återlämnas eller förstöras när de inte längre behövs för det ändamål för vilket de lämnades ut.

Utan hinder av 1–3 §§ får, med samtycke från de berörda enskilda provgivarna, *eller, med tillämpning av 3 kap., deras företrädare,*

– vävnadsprover i en biobank som är avsedd för vård- och behandlingsändamål lämnas till en annan vårdgivare inom eller utom landet för utlåtande eller analys,

– vävnadsprover i en biobank som används i ett forskningsprojekt lämnas till en annan enhet för forskning inom eller utom landet,

– vävnadsprover som har lämnats ut till ett bolag för klinisk prövning av läkemedel eller medicintekniska produkter och som förvaras hos bolaget lämnas för analys till en annan enhet inom bolaget eller till ett annat bolag, med vilket bolaget har träffat avtal om att analys skall utföras, inom eller utom landet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

5 Författningar på trafikområdet

5.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1972:435) om överlastavgift

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1972:435) om överlastavgift att 7 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 §¹

Överlastavgift påförs för motordrivet fordon, ägaren, och för släpvagn, ägaren av det fordon som släpvagnen dras av.

I fråga om motordrivet fordon som innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller som innehas med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år anses innehavaren som ägare. Innehas fordon i annat fall med nyttjanderätt, anses innehavaren som ägare, om han har befogenhet att bestämma om förare eller anlitar annan förare än ägaren har utsett.

Om fordon som avses i första stycket ägs eller om fordon som avses i andra stycket innehas av en omyndig person, anses hans eller hennes förmyndare som ägare. Detta gäller dock inte, om den omyndige har förarbehörighet för fordonet i fråga eller, om det rör sig om ett släpfordon, har förarbehörighet för ett fordon som kan dra släpfordonet.

¹ Senaste lydelse 1990:1197

Brukar någon annans fordon utan lov, påförs brukaren överlastavgiften.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. I fråga om överlastavgift som har påförts före lagens ikraftträdande tillämpas 7 § i dess äldre lydelse.

5.2 Förslag till lag om ändring i trafikskadelagen (1975:1410)¹

Härigenom föreskrivs i fråga om trafikskadelagen (1975:1410) att 2 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Trafikförsäkring skall finnas för motordrivet fordon som är registrerat i vägtrafikregistret och ej är avställt samt för annat motordrivet fordon som brukas i trafik här i landet. Försäkringsplikten fullgörs av fordonets ägare. Innehas fordonet på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller innehas det med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år, fullgörs dock försäkringsplikten av innehavaren.

Föreslagen lydelse

2 §²

Trafikförsäkring skall finnas för motordrivet fordon som är registrerat i vägtrafikregistret och ej är avställt samt för annat motordrivet fordon som brukas i trafik här i landet. Försäkringsplikten fullgörs av fordonets ägare. Innehas fordonet på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller innehas det med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år, fullgörs dock försäkringsplikten av innehavaren. *Är ägaren eller innehavaren omyndig fullgörs försäkringsplikten av hans eller hennes förmyndare. Detta gäller dock inte, om den omyndige har förarbehörighet för det fordon som avses med försäkringen eller, om försäkringen avser ett släpfordon, har förarbehörighet för ett fordon som kan dra släpfordonet.*

Trafikförsäkring för ett motordrivet fordon som har registrerats i vägtrafikregistret kan genom uppsägning av försäkringstagaren upphöra att gälla endast om

1. fordonet inte längre är registrerat i vägtrafikregistret,
2. fordonet är avställt, eller

¹ Lagen omtryckt 1994:43

² Senaste lydelse 2001:562

3. försäkringstagarens skyldighet att hålla fordonet försäkrat har upphört av någon annan anledning.

Andra stycket skall inte tillämpas, om för fordonet gäller trafikförsäkring hos en annan försäkringsanstalt.

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2. I fråga om avgift för trafikförsäkring som avser tiden före lagens ikraftträdande tillämpas 2 § i dess äldre lydelse.

5.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1982:129) om flyttning av fordon i vissa fall att 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

I denna lag förstås med

1. fordon: varje anordning som är eller har varit försedd med hjul, band, medar eller liknande och som inrättats huvudsakligen för färd på marken på annat sätt än på skenor,

2. registrerat fordon: fordon som är upptaget i vägtrafikregistret, det militära fordonsregistret eller motsvarande utländska register,

3. fordonsvrak: fordon som med hänsyn till sitt skick, den tid under vilken det har stått på samma plats eller andra omständigheter måste anses övergivet och som uppenbarligen har ringa eller inget värde.

Vad som sägs i lagen om ägare av fordon gäller, i fråga om fordon som innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller som innehas med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år, innehavaren och i fråga om övergivet fordon, den som senast varit ägare.

Om ägaren eller den som enligt andra stycket skall anses vara ägare till ett fordon är omyndig, svarar förmyndaren i den omyndiges ställe. Detta gäller dock inte, om den omyndige har förarbehörighet för fordonet i fråga eller, om fordonet är ett släpfordon, har förarbehörighet för ett fordon som kan dra släpfordonet.

Vad som sägs i lagen om markägare gäller också den som på grund av avtal har rätt att upplåta ett område för parkering eller att förbjuda parkering inom området.

¹ Senaste lydelse 2003:637

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Hänför sig en fråga om vem som skall anses som ägare av ett fordon till en tidpunkt före lagens ikraftträdande tillämpas 1 § i dess äldre lydelse.

5.4 Förslag till lag om ändring i fordonsskattelagen (1988:327)

Härigenom föreskrivs i fråga om fordonsskattelagen (1988:327) att 10 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

10 §¹

Skattskyldig för ett visst fordon är ägaren av fordonet.

Har ett fordon flera ägare är de solidariskt ansvariga för den skatt som skall betalas för fordonet.

Som ägare av ett fordon anses den som är eller bör vara upptagen i vägtrafikregistret som ägare. I fråga om ett fordon som innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller som innehas med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år anses innehavaren som ägare.

Som ägare av ett fordon anses den som är eller bör vara upptagen i vägtrafikregistret som ägare. I fråga om ett fordon som innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller som innehas med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år anses innehavaren som ägare. *Är eller bör en omyndig person vara upptagen som ägare eller innehavare i vägtrafikregistret, anses hans förmyndare som ägare. Detta gäller dock inte, om den omyndige har förarbehörighet för fordonet i fråga eller, om fordonet är ett släpfordon, har förarbehörighet för ett fordon som kan dra släpfordonet.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

2. I fråga om fordonsskatt som har förfallit till betalning före lagens ikraftträdande tillämpas 10 § i dess äldre lydelse.

¹ Senaste lydelse 2001:567

5.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1997:1137) om vägavgift för vissa tunga fordon att 7 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Avgiftsskyldig för svenskt fordon är ägaren.

Har fordonet flera ägare är de solidariskt ansvariga för den vägavgift som skall betalas.

Som ägare anses den som är eller bör vara upptagen i vägtrafikregistret som ägare. I fråga om ett fordon som innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller som innehas med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år anses innehavaren som ägare.

Föreslagen lydelse

7 §¹

Avgiftsskyldig för svenskt fordon är ägaren.

Har fordonet flera ägare är de solidariskt ansvariga för den vägavgift som skall betalas.

Som ägare anses den som är eller bör vara upptagen i vägtrafikregistret som ägare. I fråga om ett fordon som innehas på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt eller som innehas med nyttjanderätt för bestämd tid om minst ett år anses innehavaren som ägare. Är eller bör en omyndig person vara upptagen som ägare eller innehavare i vägtrafikregistret, anses hans förmyndare som ägare. Detta gäller dock inte, om den omyndige har förarbehörighet för det fordon som avses med avgiften eller, om avgiften avser ett släpfordon, har förarbehörighet för ett fordon som kan dra släpfordonet.

¹ Senaste lydelse 2001:570

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. I fråga om vägavgift som har förfallit till betalning före lagens ikraftträdande tillämpas 7 § i dess äldre lydelse.

5.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:558) om vägtrafikregister

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2001:558) om vägtrafikregister att 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §

Bestämmelserna i denna lag om ägaren av ett fordon tillämpas på innehavaren, när det är fråga om fordon som innehas

1. på grund av kreditköp med förbehåll om återtaganderätt, eller
2. med nyttjanderätt för en bestämd tid om minst ett år.

Bestämmelserna i denna lag om ägaren av ett fordon tillämpas på förmyndaren, när det är fråga om fordon som ägs eller som innehas enligt första stycket 1 eller 2 av en omyndig person som inte har förarbehörighet för fordonet. Vad som nu sagts har motsvarande tillämpning, om fordonet är ett släpfordon och den omyndige inte har förarbehörighet för ett fordon som kan dra släpfordonet.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.
 2. Hänför sig en fråga om vem som skall anses som ägare av ett fordon till en tidpunkt före lagens ikraftträdande tillämpas 4 § i dess äldre lydelse.

6 Författningar på det finansrättsliga området

6.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument¹

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:980) om handel med finansiella instrument att det i 3 kap. skall införas en ny paragraf, 5 §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.

5 §

Inskränkningar enligt 13 kap. 19 § första stycket 5 och 14 kap. 21 § första stycket 4 föräldrabalken i rätten att förfoga över finansiella instrument som förvaras och förvaltas av ett värdepappersinstitut som avses i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse skall antecknas på sätt som gör inskränkningen känd inom värdepappersinstitutet.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Lagen omtryckt 1992:558

6.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:981) om värdepappersrörelse att 1 kap. 8 a § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

8 a §¹

Ett värdepappersbolag är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållande till bolaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för värdepappersbolag att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2004:309

6.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument att 4 kap. 17 § 7 och 8 kap. 2 a § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

17 § 7¹

På ett avstämningskonto skall anges
7. inskränkning enligt 13 kap. 19 § *andra* stycket eller 14 kap. 21 § *andra* stycket föräldrabalken.

På ett avstämningskonto skall anges
7. inskränkning enligt 13 kap. 19 § *första* stycket 4 eller 14 kap. 21 § *första* stycket 3 föräldrabalken.

8 kap.

2 a §²

En central värdepappersförvarare och ett kontoförande institut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållande till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för central värdepappersförvarare och kontoförande institut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2004:323

² Senaste lydelse 2004:323

6.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:46) om investeringsfonder att 2 kap. 20 § och 4 kap. 11 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap

20 §

Ett fondbolag och ett förvaringsinstitut är skyldiga att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till företaget, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare

Om skyldighet för fondbolag och förvaringsinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

4 kap.

11 §

Fondbolaget skall föra eller låta föra ett register över samtliga innehavare av andelar i fonden. I fråga om automatiserad och viss manuell behandling av personuppgifter finns bestämmelser i personuppgiftslagen (1998:204).

Är lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument tillämplig på andelarna i fonden, förs registret av en central värdepappersförvarare. Fondbolaget har rätt till insyn i registret.

Om lagen om kontoföring av finansiella instrument inte är tillämplig på andelarna i fonden, skall den som för registret där anteckna inskränkningar enligt 13 kap. 19 § första stycket 4 eller 14 kap. 21 § första stycket 3 föräldrabalken.

Fondbolaget skall till varje enskild fondandelsägare skriftligen bekräfta att hans fondandelsinnehav registrerats. Av bekräftelsen skall framgå investeringsfondens beteckning samt namnen på fondbolaget och förvaringsinstitutet. Vidare skall det framgå var informationsbroschyren och faktabladet enligt 15 § samt årsberättelsen och halvårsredogörelsen enligt 18 § finns att tillgå.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

6.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse att 1 kap. 11 § och 9 kap. 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

11 §

Ett kreditinstitut är skyldigt att lämna ut uppgifter om enskildas förhållande till institutet, om det under en utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål begärs av undersökningsledare eller om det i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål på framställning av en annan stat eller en mellanfolklig domstol begärs av åklagare.

Om skyldighet för kreditinstitut att lämna uppgifter till överförmyndaren finns föreskrifter i föräldrabalken.

9 kap.

5 §

En omyndig får utan förmyndarens tillstånd förfoga över medel som den omyndige själv satt in hos en bank efter det han eller hon fyllt sexton år. Utan den omyndiges samtycke får banken inte betala ut sådana medel till förmyndaren. Om förmyndaren har fått överförmyndarens tillstånd att ombänderta medlen och visat bevis på det, får den omyndige inte vidare förfoga över medlen. Sådan inskränkning i den omyndiges rätt skall anteck-

Inschränkningar enligt 9 kap. 3 a §, 13 kap. 8 och 19 §§ och 14 kap. 21 § föräldrabalken i rätten att förfoga över medel som har satts in hos en bank eller ett kreditmarknadsföretag skall antecknas på sätt som gör inschränkningen känd inom banken eller kreditmarknadsföretaget.

nas på insättningsbevis eller i motbok, när beviset eller motboken visas upp hos banken, eller på annat sätt som gör inskränkningen känd inom banken.

Medel som en förmyndare, god man eller förvaltare förvaltar enligt föräldrabalken får tas ut utan överförmyndarens tillstånd bara om det har gjorts förbehåll enligt 14 kap. 8 § föräldrabalken eller uttaget avser ränta. Överförmyndaren kan enligt 14 kap. 21 § föräldrabalken besluta, att ett sådant förbehåll inte skall gälla. Beslutet skall antecknas på bevis eller i motbok som har utfärdats om insättningen eller på annat sätt som gör beslutet känt inom banken. Banken är skyldig att på begäran av överförmyndare, förmyndare, god man eller förvaltare utfärda bevis om insättning av medel eller tillgodohavande, samt i förekommande fall intyga att meddelat tillstånd inte har utnyttjats.

Är föräldrar förmyndare, får de utan överförmyndarens tillstånd ta ut medel som de förvaltar enligt föräldrabalken, om medlen inte har satts in med uppgift om att de enligt 16 kap. 11 § föräldrabalken inte får tas ut utan sådant tillstånd eller att de omfattas av särskild överförmyndarkontroll. Överförmyndaren kan enligt 13 kap. 19 § föräldrabalken besluta om annan inskränkning i föräldrars uttagsrätt. Inskränkning i uttagsrätten som avses i detta

*stycke skall antecknas på bevis
eller i motbok som har utfärdats
om insättningen eller på annat
sätt som gör inskränkningen känd
inom banken.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7 Övriga författningsändringar

7.1 Förslag till lag om ändring i äktenskapsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om äktenskapsbalken att 18 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

1 §¹

Om den som talan enligt denna balk riktas mot saknar känt hemvist och det inte heller kan klarläggas var den parten uppehåller sig, skall dennes rätt i saken bevakas av god man enligt 11 kap. föräldrabalken. Detsamma gäller, om den som har känt hemvist utom riket inte kan nås för delgivning eller om denne underlåter att utse ombud för sig och det finns särskilda skäl att förordna god man.

Gode mannen skall samråda med den som han har förordnats för, om det kan ske. I fråga om ersättning till gode

Om den som talan enligt denna balk riktas mot saknar känt hemvist och det inte heller kan klarläggas var den parten uppehåller sig, skall dennes rätt i saken bevakas av god man enligt 11 kap. föräldrabalken. Detsamma gäller, om den som har känt hemvist utom riket inte kan nås för delgivning eller om denne underlåter att utse ombud för sig och det finns särskilda skäl att förordna god man. *I nu nämnda fall skall god man förordnas av rätten.*

Gode mannen skall samråda med den som han *eller hon* har förordnats för, om det kan ske. I fråga om ersättning till gode

¹ Senaste lydelse 1988:1254

mannen gäller 20 kap. 2 *b* § föräldrabalken. mannen gäller 20 kap. 2 *a* § föräldrabalken.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7.2 Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs i fråga om rättegångsbalken att 4 kap. 1, 6 och 10 a §§, 8 kap. 2 §, 11 kap. 1 §, 12 kap. 2 och 19 §§, 20 kap. 14 §, 21 kap. 1 och 3 §§ samt 27 kap. 27 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

1 §¹

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och *hava* avlagt för *behörighet till domarämbete föreskrivna kunskapsprov*.

Ej må den utöva domarämbete, som är i konkurstillstånd eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Om kunskapsprov och villkor i övrigt för utövande av *domarämbete* förordnar regeringen.

Lagfaren domare skall vara svensk medborgare och *ha* avlagt *föreskrivna kunskapsprov för behörighet till domartjänst*.

Den som är i konkurstillstånd eller som har förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken *får inte utöva domartjänst*.

Om kunskapsprov och villkor i övrigt för utövande av *domartjänst* förordnar regeringen.

6 §²

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare, som är folkbokförd i kommunen eller, i fråga om nämndeman i hovrätt, i länet eller den del därav som hör till hovrätten, och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Den som är lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som *eljest* har till yrke att föra andras talan inför rätta får inte vara nämndeman.

Valbar till nämndeman är varje svensk medborgare, som är folkbokförd i kommunen eller, i fråga om nämndeman i hovrätt, i länet eller den del därav som hör till hovrätten, och som inte är underårig eller har förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken. Den som är lagfaren domare, befattningshavare vid domstol, åklagare, polisman eller advokat eller den som *annars* har till yrke att föra andras talan inför rätta får inte vara nämndeman.

¹ Senaste lydelse 1988:1260

² Senaste lydelse 1994:1620

Ingen får samtidigt vara nämndeman i hovrätt och tingsrätt.

Den som fyllt sextio år eller uppger något giltigt hinder är inte skyldig att ta emot uppdrag som nämndeman. Den som har avgått som nämndeman är inte skyldig att ta emot nytt uppdrag förrän efter fyra år.

Rätten prövar självmant den valdes behörighet.

10 a §³

Regeringen förordnar för tre år i sänder dem som skall tjänstgöra som ekonomiska experter enligt 1 kap. 8 § och 2 kap. 4 a §. Under treårsperioden får vid behov ytterligare personer förordnas för återstående del av perioden. Inträffar medan en ekonomisk expert deltar i behandlingen av ett mål en omständighet som medför att förordnandet skall upphöra att gälla, skall förordnandet oberoende därav anses ha fortsatt giltighet såvitt avser det pågående målet.

<p>Den som skall tjänstgöra som ekonomisk expert skall vara svensk medborgare och får ej vara underårig eller i konkurs-tillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldralken.</p>	<p>Den som skall tjänstgöra som ekonomisk expert skall vara svensk medborgare och får ej vara underårig eller i konkurs-tillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldralken.</p>
--	--

8 kap.

2 §⁴

Till ledamot av advokatsamfundet får endast den antas som

1. har hemvist i Sverige eller i en annan stat inom Europeiska unionen, Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz,
2. har avlagt de kunskapsprov som är föreskrivna för behörighet till domarämbete,
3. har genomgått för advokatverksamhet erforderlig praktisk och teoretisk utbildning,
4. har gjort sig känd för redbarhet, och
5. även i övrigt bedöms lämplig att utöva advokatverksamhet.

Advokatsamfundets styrelse får i enskilda fall medge undantag från antagningskraven såvitt gäller första stycket 1. Detsamma gäller antagningskraven enligt första stycket 2 och 3 beträffande

³ Senaste lydelse 1988:1260

⁴ Senaste lydelse 2002:334

den som är auktoriserad som advokat i en annan stat i enlighet med där gällande bestämmelser.

Den som har genomgått en utbildning som krävs för att bli advokat i en stat inom Europeiska unionen, Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz och som i Sverige genomgått ett prov som visar att han eller hon har tillräckliga kunskaper om den svenska rättsordningen, skall anses uppfylla kraven enligt första stycket 2 och 3. Detsamma gäller den som registrerats enligt 2 a § och som därefter under minst tre år bedrivit faktisk och regelbunden advokatverksamhet i Sverige, under förutsättning antingen att verksamheten huvudsakligen omfattat svensk rätt eller att, om verksamheten inte huvudsakligen omfattat svensk rätt, den registrerade på annat sätt har förvärvat tillräckliga kunskaper och erfarenheter för att antas till ledamot i samfundet.

Den som har blivit auktoriserad som advokat i Danmark, Finland, Island eller Norge i enlighet med där gällande bestämmelser och som därefter under minst tre år på ett tillfredsställande sätt har tjänstgjort som biträdande jurist på advokatbyrå i Sverige skall anses uppfylla kraven enligt första stycket 2–5.

Den som är försatt i konkurs eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken får inte antas till ledamot. Inte heller får den antas till ledamot som enligt 3 § lagen (1985:354) om förbud mot juridiskt eller ekonomiskt biträde i vissa fall är förbjuden att lämna juridiskt eller ekonomiskt biträde.

Den som är försatt i konkurs eller som har förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken får inte antas till ledamot. Inte heller får den antas till ledamot som enligt 3 § lagen (1985:354) om förbud mot juridiskt eller ekonomiskt biträde i vissa fall är förbjuden att lämna juridiskt eller ekonomiskt biträde.

Lagfaren domare i eller befattningshavare vid domstol eller allmän åklagare eller kronofogde får inte antas till ledamot; inte heller den som annars är anställd i en stats eller kommuns tjänst eller hos någon annan enskild än advokat, om inte advokatsamfundets styrelse medger undantag.

11 kap.

1 §

Envar kan vara part i rättegång.

Råder *ej* parten över det, Råder *inte* parten över det
varom tvistas, eller rör tvisten *som tvisten gäller* eller rör tvisten

rättshandling, som *han ej själv äger ingå, förs talan av den som är partens ställföreträdare. Om talan på grund av skadegörande handling äge vad i 20 kap. 14 § och 21 kap. 1 § första stycket stadgas motsvarande tillämpning.*

en rättshandling, som parten inte själv kan ingå, förs talan av den som är partens ställföreträdare. En vuxen person mot vilken det riktas anspråk på grund av en skadegörande handling får även själv föra sin talan. I fråga om en omyndigs talan på grund av en sådan handling tillämpas 20 kap. 14 § och 21 kap. 1 § första stycket.

Ställföreträdare för en vuxen person är en god man eller en förvaltare enligt föräldrabalken eller en framtidsfullmäktig, om uppgiften att föra den enskildes talan får anses följa av förordnandet.

En god man får även i annat fall än som anges i andra stycket såsom ställföreträdare föra den enskildes talan inom ramen för sitt förordnande. Om krav på samtycke från den enskilde gäller vad som föreskrivs i 11 kap. 7 § föräldrabalken.

12 kap.

2 §⁵

Såsom ombud får inte brukas annan än den som rätten med hänsyn till redbarhet, insikter och tidigare verksamhet finner lämplig att vara ombud i målet. Ombudet skall behärska svenska språket.

Ombud skall ha hemvist i Sverige, i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz; dock får även annan brukas såsom ombud, om rätten med hänsyn till omständigheterna finner

Ett ombud skall ha hemvist i Sverige, i en annan stat inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet eller i Schweiz; dock får även annan brukas såsom ombud, om rätten med hänsyn till omständigheterna finner

⁵ Senaste lydelse 2001:57

det lämpligen kunna ske.

Ej må den vara ombud, som är underårig eller i konkurstillstånd eller som har förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

att det är lämpligt.

Den får inte vara ombud som är underårig eller i konkurstillstånd eller som har förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken.

19 §

En rättegångshandling som ett ombud företar efter den tidpunkt då parten på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om de angelägenheter som rättegången gäller har inte större verkan än den skulle ha haft, om parten själv hade företagit rätts-handlingen. Detsamma gäller om parten genom förvaltarskap förlorar sin rådighet över det som tvisten rör.

Dör parten eller förlorar han rådighet över det, varom tvistas, upphör icke därmed fullmakten att gälla; rätten skall dock, när anledning förekommer därtill, om rättegången underrätta dödsboet eller partens ställföreträdare.

Har fullmakt givits av parts ställföreträdare och upphör sedan hans behörighet, vare fullmakten dock gällande.

Dör parten eller förlorar han eller hon av annan anledning än som anges i första stycket rådighet över det som tvisten gäller upphör inte därmed fullmakten att gälla. Rätten skall dock, när anledning förekommer till det, underrätta dödsboet eller partens ställföreträdare om rättegången.

Har en fullmakt lämnats av partens ställföreträdare och upphör sedan hans eller hennes behörighet, gäller dock fullmakten fortfarande.

20 kap.

14 §⁶

Är målsäganden omyndig och rör brottet egendom, *varöver* han *ej* råder, eller rättshandling, som han *ej* själv äger ingå, får *hans* ställföreträdare *angiva* brottet eller *tala därå*. Samma rätt har en förvaltare enligt föräldrabalken för en målsägandes räkning när brottet rör egendom eller rättshandling som omfattas av *förvaltarens* uppdrag. Rör brottet den omyndiges person, får den som har vårdnaden om honom *angiva* brottet eller *tala därå*. Vad i 11 kap. 2–5 §§ *är stadgat* om part och ställföreträdare i tvistemål tillämpas beträffande målsägande, även om han *ej* för talan.

Om rättegångsombud för målsägande gäller vad i 12 kap. *är stadgat*.

Är målsäganden omyndig och rör brottet egendom, *som* han *eller hon inte* råder *över*, eller rättshandling, som han *eller hon inte* själv *kan* ingå, får *målsägandens* ställföreträdare *ange* brottet eller *föra talan om ansvar för det*. Samma rätt har en *god man* eller förvaltare enligt föräldrabalken *eller en framtidsfullmäktig* för en målsägandes räkning när brottet rör egendom eller *en* rättshandling som omfattas av *ställföreträdarens* uppdrag. Rör brottet den omyndiges person, får den som har vårdnaden om honom *eller henne* *ange* brottet eller *föra talan om ansvar för det*. *Sådan* rätt *har också* en *god man* enligt föräldrabalken *och en framtidsfullmäktig* *beträffande brott mot den enskildes person, om detta får anses följa av uppdraget*. Vad som *anges* i 11 kap. 2–5 §§ om part och ställföreträdare i tvistemål tillämpas beträffande *en* målsägande, även om han *eller hon inte* för talan.

Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Om rättegångsombud för målsägande gäller vad *som anges* i 12 kap.

⁶ Senaste lydelse 1988:1260

21 kap.

1 §⁷

Den misstänkte äge själv föra sin talan. Är *han* omyndig, skall rätten, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet eller *eljest finnes erforderligt*, höra den som har vårdnaden om honom; *denne äge ock* föra talan för den omyndige.

Den misstänkte *får* själv föra sin talan. *Rätt att föra talan har dessutom en sådan ställföreträdare som anges i 11 kap. 1 § tredje stycket med behörighet i personliga angelägenheter.* Är den misstänkte omyndig, skall rätten, om det med hänsyn till brottets beskaffenhet eller *annars anses behövt*, höra den som har vårdnaden om honom. *Denne kan också* föra talan för den omyndige.

Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Har den misstänkte avlidit, äge hans efterlevande make, bröstarvinge, fader, moder eller syskon föra talan mot dom, *såvitt genom* denna fastställts, att den misstänkte *förövat* gärningen.

Har den misstänkte avlidit, *får* hans eller hennes efterlevande make, bröstarvinge, fader, moder eller syskon föra talan mot en dom *till den del det i denna fastställts* att den misstänkte *begått* gärningen.

3 §⁸

Vid sin talans förberedande och utförande må den misstänkte biträdas av försvarare.

Försvarare utses av den misstänkte. Är den misstänkte under *aderton* år eller lider han av en allvarlig psykisk störning, utses försvarare av den som har vårdnaden om honom. Har den misstänkte *för sig ställt* rättegångsombud, anses ombudet

När den misstänkte förbereder och utför sin talan får han eller hon biträdas av försvarare.

Försvarare utses av den misstänkte. Är den misstänkte under *arton* år eller lider han eller hon av en allvarlig psykisk störning, utses försvarare av den som har vårdnaden om honom *eller henne eller av ställföreträdare som anges i 11 kap. 1 § tredje*

⁷ Senaste lydelse 1971:875

⁸ Senaste lydelse 1992:1511

som försvarare.

En person får inte vara försvarare, om han har eller har haft uppdrag åt den misstänkte eller ekonomiska förbindelser med denne och omständigheterna är ägnade att minska förtroendet för hans förmåga att iaktta vad som åligger en försvarare enligt 7 § första stycket. Utländsk medborgare eller den som har hemvist utom riket får inte vara försvarare om det med hänsyn till rikets säkerhet är olämpligt. Om försvarare gäller i övrigt 12 kap. 2–5 §§ samt 6 § andra stycket.

stycket första meningen med behörighet i personliga angelägenheter. Har den misstänkte anlitat ett rättegångsombud, anses ombudet som försvarare.

En person får inte vara försvarare, om han *eller hon* har eller har haft uppdrag åt den misstänkte eller ekonomiska förbindelser med denne och omständigheterna är ägnade att minska förtroendet för hans *eller hennes* förmåga att iaktta vad som åligger en försvarare enligt 7 § första stycket. Utländsk medborgare eller den som har hemvist utom riket får inte vara försvarare om det med hänsyn till rikets säkerhet är olämpligt. Om försvarare gäller i övrigt 12 kap. 2–5 §§ samt 6 § andra stycket.

27 kap.

27 §⁹

Regeringen förordnar för tre år i sänder personer som kan tjänstgöra som offentliga ombud. Under treårsperioden får vid behov ytterligare personer förordnas för återstående del av perioden.

Ett offentligt ombud skall vara svensk medborgare och skall vara eller ha varit advokat eller ha varit ordinarie domare. Ett offentligt ombud får inte vara i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Ett offentligt ombud skall vara svensk medborgare och skall vara eller ha varit advokat eller ha varit ordinarie domare. Ett offentligt ombud får inte vara i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken.

⁹ Senaste lydelse 2003:1146

Regeringen skall inhämta förslag på lämpliga kandidater från Sveriges advokatsamfund och Tjänsteförslagsnämnden för domstolsväsendet.

Ett offentligt ombud får trots att regeringens förordnande har upphört slutföra pågående uppdrag.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1904:26 s.1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap att 4 kap. 3 § och 5 kap. 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

3 §¹

Skall förmynderskap för en underårig som vistas här i landet inte anordnas enligt svensk lag eller är det ännu inte utrett om det skall ske, får rätten ändå, om den underåriges angelägenheter kräver omedelbar vård, förordna förmyndare enligt svensk lag för tiden intill dess att förmynderskap har anordnats i enlighet med lagen i den andra staten eller förmyndare blivit utsedd av rätten genom slutligt beslut.

Är förmynderskap anordnat enligt lagen i en annan stat, får god man förordnas enligt 11 kap. 1 § första stycket föräldrabalken. I *trängande* fall får god man förordnas även enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken.

Är förmynderskap anordnat enligt lagen i en annan stat, får god man förordnas enligt 11 kap. 16 § första stycket föräldrabalken. I *brådskande* fall får god man förordnas även enligt 11 kap. 17 § föräldrabalken.

Om den underårige omfattas av lagen (0000:000) om god man för ensamkommande barn m.fl. gäller nämnda lag i stället för vad som sägs i första och andra styckena. Sedan en särskilt förordnad vårdnadshavare har utsetts för den underårige efter anmälan enligt 9 § nämnda lag skall svensk rätt tillämpas i frågor rörande förmynderskapet.

¹ Senaste lydelse 1997:352

5 kap.

4 §²

Skall i visst fall svensk lag om anordnande av förvaltarskap *ej äga tillämpning* beträffande någon, som vistas här i riket, eller är ännu *ej* utrett, om det skall ske, *äga* rätten eller överförmyndaren, om dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara, meddela förordnande enligt 11 kap. 18 § föräldrabalken *under* tiden *intill* dess vård om hans angelägenheter anordnats i enlighet med lagen i hans hemland eller rätten slutligt prövat frågan enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Är förmyndarskap anordnat enligt lagen i främmande stat, *må ock i trängande* fall god man enligt svensk lag förordnas att vårda den omyndiges angelägenheter.

Skall i visst fall svensk lag om anordnande av förvaltarskap *inte tillämpas* beträffande någon, som vistas här i riket, eller är *det* ännu *inte* utrett, om det skall ske, *får* rätten eller överförmyndaren, om dröjsmål uppenbarligen skulle medföra fara, meddela förordnande enligt 11 kap. 30 § föräldrabalken *för* tiden *till* dess vård om hans *eller hennes* angelägenheter anordnats i enlighet med lagen i hans *eller hennes* hemland eller rätten slutligt prövat frågan enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken.

Är förmyndarskap anordnat enligt lagen i främmande stat, *får också i brådskande* fall god man enligt svensk lag förordnas att vårda den omyndiges angelägenheter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

² Senaste lydelse 1994:1436

7.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område

Härigenom föreskrivs att 22 § lagen (1915:218) om avtal och andra rättshandlingar på förmögenhetsrättens område skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

22 §¹

En rättshandling som fullmäktigen företar efter den tidpunkt då fullmaktsgivaren på grund av psykisk störning, sjukdom, skada, eller liknande förhållande varaktigt och i huvudsak är ur stånd att ha hand om sina ekonomiska angelägenheter har inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen. Vad som har sagts nu gäller dock inte om annat följer av föreskrifter i 1 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Om fullmaktsgivaren får en förvaltare enligt föräldrabalken, har en rättshandling som fullmäktigen företar och som omfattas av förvaltarens uppdrag inte större verkan än den skulle ha haft, om fullmaktsgivaren själv hade företagit rättshandlingen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 1988:1264

7.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1927:77) om försäkringsavtal

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1927:77) om försäkringsavtal att 25 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

25 §¹

Har i följd av skadeförsäkring försäkringsgivaren i ersättning för skada utgivit belopp, som försäkringshavaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan, inträde försäkringsgivaren i rätten mot den andre, där denne uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet eller ock enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke. Sådan rätt till återkrav föreligger dock icke mot den som enligt 3 kap. 1 eller 2 § skadeståndslagen (1972:207) svarar för skadan uteslutande på grund av annans vållande.

Har i följd av skadeförsäkring försäkringsgivaren i ersättning för skada utgivit belopp, som försäkringshavaren ägt rätt att såsom skadestånd utkräva av annan, inträde försäkringsgivaren i rätten mot den andre, där denne uppsåtligen eller genom grov vårdslöshet framkallat försäkringsfallet eller ock enligt lag är skyldig att utgiva skadestånd evad han är till skadan vållande eller icke. Sådan rätt till återkrav föreligger dock icke mot den som enligt 12 kap. 15 a § föräldrabalken eller 3 kap. 1 eller 2 § skadeståndslagen (1972:207) svarar för skadan uteslutande på grund av annans vållande.

Belopp, som utgivits i anledning av liv-, olycksfalls eller sjukförsäkring, äge försäkringsgivaren ej återkräva av den, som framkallat försäkringsfallet eller eljest i anledning därav är pliktig att gälda skadestånd; dock att, där i avtal om olycksfalls- eller sjukförsäkring försäkringsgivaren förbundit sig att för sjukvårdskostnader eller andra utgifter och förluster, som olycksfallet eller sjukdomen medfört, utgiva ersättning med verkliga beloppet av utgifterna eller förlusterna, vad sålunda av försäkringsgivaren utgivits må återkrävas, efter ty i första stycket är stadgat.

¹ Senaste lydelse 1972:219

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7.6 Förslag till lag om ändring i lagen (1936:83) om vissa utfästelser om gåva

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1936:83) om vissa utfästelser om gåva att 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 §¹

Har någon såsom gåva åt annan till bank, kreditmarknadsföretag eller företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet överlämnat penningar eller annan lös egendom utan att förbehålla sig rätt att *däröver förfoga*, skall gåvan anses fullbordad när det givna blivit av banken eller företaget mottaget för gåvotagarens räkning; och skall detta gälla ändå att av banken eller företaget utfärdat bevis, som i 3 § sägs, behållits av givaren.

Har någon såsom gåva åt annan till bank, kreditmarknadsföretag eller företag som driver verksamhet enligt lagen (2004:299) om inlåningsverksamhet överlämnat penningar eller annan lös egendom utan att förbehålla sig rätt att *förfoga över egendomen och utan att givaren, ensam eller i förening med annan, likväl har en sådan fri rätt*, skall gåvan anses fullbordad när det givna blivit av banken eller företaget mottaget för gåvotagarens räkning; och skall detta gälla ändå att av banken eller företaget utfärdat bevis, som i 3 § sägs, behållits av givaren.

Detta tillämpas på motsvarande sätt om givaren låtit för gåvotagarens räkning överföra medel som givaren hade inestående i banken eller företaget.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Senaste lydelse 2004:420

7.7 Förslag till lag om ändring i fastighetstaxeringslagen (1979:1152)

Härigenom föreskrivs i fråga om fastighetstaxeringslagen (1979:1152) att 18 kap. 2 §, 21 kap. 9 § och 22 kap. 5 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 kap.

2 §¹

Skyldighet att lämna deklaration eller annan uppgift, som sägs i denna lag, skall fullgöras

1. för omyndig av förmyndare eller god man, som förordnats enligt 11 kap. 1 § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning

2. för sådan person, för vilken god man eller förvaltare har förordnats enligt 11 kap. 3, 4 eller 7 § föräldrabalken, av gode mannen eller förvaltaren beträffande vad han har under sin förvaltning

3. för dödsbo av dödsbodelägare eller testamentsexekutor, som har att förvalta den dödes egendom, dock att där egendomen avträtts till förvaltning av boutredningsman, denne har att fullgöra deklara-tions- eller uppgiftsskyldigheten

4. för dödsbo, som ej längre består, av den som vid tidpunkten för dödsboets upplösning haft att förvalta boets egendom

1. för omyndig av förmyndare eller god man, som förordnats enligt 11 kap. 16 § föräldrabalken, beträffande vad förmyndaren eller gode mannen har under sin förvaltning

2. för sådan person, för vilken god man eller förvaltare har förordnats enligt 11 kap. 2, 9 eller 18 § föräldrabalken eller som företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga, av gode mannen, förvaltaren eller framtidsfullmäktigen beträffande vad han eller hon har under sin förvaltning.

¹ Senaste lydelse 1988:1283

5. för annan deklarations- eller uppgiftsskyldig än enskild person och dödsbo av vederbörande styrelse, förvaltning, syssloman, förvaltare eller ombud samt

6. för annan än här ovan nämnd juridisk person, som inte längre består, av den som senast haft att förvalta dess angelägenheter.

Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Rätt att lämna deklaration eller annan uppgift, som anges i denna lag, har också en anhörig som företräder en person enligt 2 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

21 kap.

9 §²

Värderingsteknisk ledamot i länsrätt skall vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken. Han skall ha sakkunskap i fråga om fastighetsvärdering. Bland de värderingstekniska ledamöterna skall finnas företrädd sådan sakkunskap beträffande olika slag av fastigheter.

Värderingsteknisk ledamot i länsrätt skall vara svensk medborgare och får inte vara underårig eller ha förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken. Han eller hon skall ha sakkunskap i fråga om fastighetsvärdering. Bland de värderingstekniska ledamöterna skall finnas företrädd sådan sakkunskap beträffande olika slag av fastigheter.

Bestämmelsen i 20 § andra stycket lagen (1971:289) om allmänna förvaltningsdomstolar skall också tillämpas beträffande värderingsteknisk ledamot.

² Senaste lydelse 1988:1283

22 kap.

5 §³

Regeringen förordnar för högst fem år i sänder för varje kammarrätt minst nio, högst tjugo i praktiska värv förfarna personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att efter kallelse inträda såsom ledamöter i kammarrätten vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer skall i fråga om varje kammarrätt minst tre äga kunskap beträffande värdering av skogsmark och växande skog, minst två beträffande värdering av vattenfallsfastighet, minst två beträffande värdering av lantbruksenhet i övrigt och minst två beträffande värdering av annan taxeringsenhet än lantbruksenhet i övrigt. Avgår sådan person under den tid, för vilken han har blivit utsedd, förordnar regeringen annan person i hans ställe.

Ledamot som här sägs skall vara svensk medborgare. Han får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 7 § föräldrabalken.

Regeringen förordnar för högst fem år i sänder för varje kammarrätt minst nio, högst tjugo i praktiska värv förfarna personer med god kännedom om fastighetsförhållanden i allmänhet att efter kallelse inträda såsom ledamöter i kammarrätten vid handläggning av mål om allmän eller förenklad fastighetstaxering. Av dessa personer skall i fråga om varje kammarrätt minst tre äga kunskap beträffande värdering av skogsmark och växande skog, minst två beträffande värdering av vattenfallsfastighet, minst två beträffande värdering av lantbruksenhet i övrigt och minst två beträffande värdering av annan taxeringsenhet än lantbruksenhet i övrigt. Avgår sådan person under den tid, för vilken han *eller hon* har blivit utsedd, förordnar regeringen annan person i hans *eller hennes* ställe.

Ledamot som här sägs skall vara svensk medborgare. Han *eller hon* får inte vara underårig eller i konkurstillstånd eller ha förvaltare enligt 11 kap. 9 § föräldrabalken.

³ Senaste lydelse 2001:1218

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7.8 Förslag till lag om ändring i sekretesslagen (1980:100)¹

Härigenom föreskrivs i fråga om sekretesslagen (1980:100) dels att det i 14 kap. skall införas en ny paragraf, 4 a §, av följande lydelse

dels att 7 kap. 3 och 7 §§, 9 kap. 15 § samt 14 kap. 4 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

3 §

Sekretessen enligt 1 § gäller också i förhållande till den vård- eller behandlingsbehövande själv i fråga om uppgift om hans hälso- tillstånd, om det med hänsyn till ändamålet med vården eller behandlingen är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas till honom.

Vad som anges i första stycket hindrar inte att en vård- eller behandlingsbehövande tar del av ett sådant beslut som avses i 4 § lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.

7 §²

Sekretess gäller hos allmän försäkringskassa, Premiepensionsmyndigheten, Riksförsäkringsverket och domstol i ärende enligt lagstiftningen om allmän försäkring, allmän pension, arbetsskadeförsäkring eller handikappersättning och vårdbidrag eller om annan jämförbar ekonomisk förmån för enskild, eller om läkarvårdsersättning eller ersättning för sjukgymnastik, för uppgift om någons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att den som uppgiften rör eller någon honom eller henne närstående lider men om uppgiften röjs. Samma sekretess gäller hos annan myndighet på vilken det ankommer att handlägga ärende

¹ Lagen omtryckt 1992:1474

² Senaste lydelse 2002:194

enligt lagstiftning som nu har nämnts. I fråga om myndighet som anges i 8 § gäller dock bestämmelserna där.

Sekretess enligt första stycket gäller också i förhållande till en vård- eller behandlingsbehövande själv i fråga om uppgift om hans hälsotillstånd, om det med hänsyn till ändamålet med vården eller behandlingen är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas till honom.

Sekretess enligt första stycket gäller också i förhållande till en vård- eller behandlingsbehövande själv i fråga om uppgift om hans hälsotillstånd, om det med hänsyn till ändamålet med vården eller behandlingen är av synnerlig vikt att uppgiften inte lämnas till honom. *Vad som anges i första meningen hindrar inte att en vård- eller behandlingsbehövande tar del av ett sådant beslut som avses i 4 § lagen (2000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom den sociala välfärden.*

Sekretess gäller hos myndighet som avses i första stycket för anmälan eller annan utsaga av enskild om någons hälsotillstånd eller andra personliga förhållanden, om det kan antas att fara uppkommer för att den som har gjort anmälan eller avgivit utsagan eller någon honom närstående utsätts för våld eller annat allvarligt men om uppgiften röjs.

Utan hinder av sekretessen får uppgift lämnas till enskild enligt vad som föreskrivs i lagstiftningen om allmän försäkring, lagstiftningen om allmän pension, lagstiftningen om handikappersättning och vårdbidrag och lagstiftningen om sjuklön.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst sjuttio år eller, i fall som avses i tredje stycket, i högst femtio år.

9 kap.

15 §³

Sekretess gäller hos domstol i äktenskapsmål samt mål och ärenden enligt föräldrabalken, liksom i ärenden enligt lagen

Sekretess gäller hos domstol i äktenskapsmål samt mål och ärenden enligt föräldrabalken, liksom i ärenden enligt lagen

³ Senaste lydelse 1994:1045

(1999:997) om särskild företrädare för barn och mål enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn, för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden, om part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men om uppgiften röjs. I ärenden enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn och om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken, anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § föräldrabalken eller förvaltarskap behövs dock inte begäran av part.

I fråga om uppgift i allmän handling gäller sekretess i högst sjuttio år.

(1999:997) om särskild företrädare för barn och mål enligt lagen (1989:14) om erkännande och verkställighet av utländska vårdnadsavgöranden m.m. och om överflyttning av barn, för uppgift om enskilda personliga eller ekonomiska förhållanden, om part begär det och det kan antas att den enskilde eller någon honom närstående lider skada eller men om uppgiften röjs. I ärenden enligt lagen (1999:997) om särskild företrädare för barn och om adoption enligt 4 kap. föräldrabalken, anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 2 § föräldrabalken eller förvaltarskap behövs dock inte begäran av part.

14 kap.

4 §

Sekretess till skydd för enskild gäller inte i förhållande till den enskilde själv och kan i övrigt helt eller delvis efterges av honom. Vad nu har sagts gäller dock inte om annat följer av bestämmelse i denna lag.

Sekretess för uppgift till skydd för en underårig gäller även i förhållande till vårdnadshavaren och får inte efterges av denne, om det kan antas att den underårige lider betydande men om uppgiften röjs för vårdnadshavaren.

Särskilda bestämmelser om rätt för en framtidsfullmäktig att ta del av uppgifter om en fullmaktgivares hälsotillstånd finns i 1 kap. 9 § andra stycket lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i

vissa fall för anhöriga.

4 a §

Sekretess för uppgift till skydd för enskild gäller inte i förhållande till en företrädare för den enskilde som kan antas behöva uppgiften för att fullgöra sitt uppdrag, när företrädaren är

1. en god man eller en förvaltare enligt föräldrabalken som ensam kan bestämma i fråga om den enskildes angelägenheter, eller

2. en person som enligt särskild lagstiftning företräder en enskild som har fyllt 18 år men som saknar beslutsförmåga.

Om enligt första stycket sekretess inte gäller i förhållande till den enskildes företrädare får denne häva sekretessen helt eller delvis. Ställföreträdaren får dessutom häva sekretessen till förmån för forsknings- eller statistikändamål som har samband med ställföreträdarens behörighet i övrigt.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7.9 Förslag till lag om ändring i förvaltningslagen (1986:223)¹

Härigenom föreskrivs i fråga om förvaltningslagen (1986:223) att 33 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

33 §

I ärenden i första instans som avser hälso- och sjukvård gäller 14–30 §§ endast om myndighetens beslut kan överklagas på annat sätt än som anges i 31 §.

I ärenden i första instans som avser hälso- och sjukvård gäller 14–30 §§ endast om myndighetens beslut kan överklagas på annat sätt än som anges i 31 § eller i 26 § lagen (0000:000) om ställföreträdare för vuxna med bristande beslutsförmåga inom hälso- och sjukvården m.m.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

¹ Lagen omtryckt 2003:246

7.10 Förslag till lag om ändring i personuppgiftslagen (1998:204)

Härigenom föreskrivs i fråga om personuppgiftslagen (1998:204) dels att det i lagen införs en ny paragraf, 35 a §, av följande lydelse,

dels att det i lagen införs en ny rubrik till 35 a § av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Om ställföreträdare för vuxna

35 a §

Att en förvaltare eller en god man i vissa fall kan vara behörig att för den registrerade lämna samtycke enligt föreskrift i denna lag, att ta emot och begära information enligt lagen och att annars vidta en åtgärd för att ta till vara den registrerades rättigheter enligt lagen framgår av bestämmelser i 11 kap. föräldrabalken. Av dessa följer att den gode mannen självständigt kan vidta en rättshandling för den registrerade endast om denne uppenbart saknar förmåga att ta ställning eller att meddela sin mening. Behörighet som nu har angetts kan också följa av förordnande för en framtidsfullmäktig enligt lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Behörighet enligt första stycket har också en person som enligt särskild lagstiftning företräder en registrerad som har fyllt 18 år

men som saknar beslutsförmåga, i den utsträckning som den uppkomna frågan har samband med angelägenheter över vilka företrädaren bestämmer enligt den nämnda lagstiftningen. Behörigheten omfattar dock inte rätt att föra talan i frågor om skadestånd enligt 48 §.

Ställföreträdarens samtycke till behandling av personuppgift enligt denna paragraf är utan verkan, om den registrerade själv ger uttryck för att motsätta sig behandlingen. Bestämmelserna i första och andra styckena fritar inte den personuppgiftsansvarige från skyldighet enligt lagen att självant lämna information till den registrerade.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.

7.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2001:1227) om självdeklarationer och kontrolluppgifter

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2001:1227) om självdeklaration och kontrolluppgifter att 19 kap. 1 § skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

19 kap.

1 §

Skyldigheten att lämna uppgifter enligt denna lag skall fullgöras

1. för en omyndig, av en förmyndare eller sådan god man som har förordnats enligt 11 kap. 1 § föräldrabalken beträffande rättshandling som omfattas av förmyndarens ansvar eller den gode mannens förordnande,

2. för en sådan person för vilken god man eller förvaltare har förordnats enligt 11 kap. 3, 4 eller 7 § föräldrabalken, av den gode mannen eller förvaltaren beträffande rättshandling som omfattas av förordnandet,

3. för en avliden person och hans dödsbo, av en sådan dödsbodelägare, testamentsexekutor eller boutredningsman som skall förvalta den dödes tillgångar, samt

4. för en annan juridisk person än ett dödsbo, av en ställföreträdare.

1. för en omyndig, av en förmyndare eller sådan god man som har förordnats enligt 11 kap. 16 § föräldrabalken beträffande rättshandling som omfattas av förmyndarens ansvar eller den gode mannens förordnande,

2. för en sådan person för vilken god man eller förvaltare har förordnats enligt 11 kap. 2, 9 eller 18 § föräldrabalken eller som företräds av framtidsfullmäktig enligt 1 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga, av den gode mannen, förvaltaren eller framtidsfullmäktigen beträffande rättshandling som omfattas av förordnandet,

Om betydelsen av samtycke i vissa fall från den som har god man finns bestämmelser i 11 kap.

7 § föräldrabalken.

Rätt att lämna uppgifter enligt denna lag har också en anhörig som företräder en person enligt 2 kap. lagen (0000:000) om framtidsfullmakter m.m. och om behörighet i vissa fall för anhöriga.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2007.